

Redaktor gəşəsi

PROSESLƏR, PROBLEMLƏR

Ədəbiyyat ədəbi proseslər və ədəbi problemlər girdabındadır. Min ildir ki, belədir. Çıxa bilmir və çıxmaq da istəmir. Gündüz meydan sulayanlar gecə vəzifədə olanların bostanindakı gülləri sulayırlar, necə ki, firon gündüz Allahı söyür, gecə özünü ayağından asdırıb Allaha yalvarırdı.

Neyisə dəyişmək və düzəltmək üçün bunları qeyd etmirəm, çünki dəyişməsi mümkün olmayan bir işdir. Sözsüz ki, dünyanın hər yerində belədir. Dünyanın hər yerində belə olduğu halda Dünya ədəbiyyatının bir hissəsi olan Azərbaycanda başqa cür necə ola bilər ki?

Ədəbi vəzifədə oturub illərlə bir cümlə yazmayanın şəminə necə təriflər yağırmış ola? Sadəcə, DƏHŞƏT!!!

Azərbaycan ədəbiyyatının çoxları üçün mərkəz olduğu bəllidir. Dərbənd ədəbi mühiti, İran (buna özləri Güney Azərbaycan da deyirlər), İraq Türkmen... nə bilim... Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar... bunlar başa düşüləsidir, özümüzün küləkdir, gedəsi başqa ölkə, öyrənib yazaşı özgə dil yoxdur. AZ BƏYLƏR də gəlib gedirlər. Sözsüz ki, özbəkləri deyirəm... Bişə o qədər oxşardılar ki, bütün xasiyyətlər eynidir.

Özbəkistanın "Səadət" jurnalında bir hekayə çap etdirilib. Özbək dilinə tərcümə edəni hekayənin müəllifi bəlkə də heç adam yerinə saymur. Ancaq nə deyirsən? Azərbaycan dilində hələ çap olunmayan hekayənin müəllifi kiçik də olsa ədəbiyyatda vəzifədədir...

Hansısa müsabiqlər keçirilir. Neçə ildir mən də çoxları kimi (lap elə uşaqları kimi) inanırdım. Yerlər, qaliblər müəyyənləşdiriləndə, bəzi detalları öyrənib dəhşətə gəldim. Yazmayıarı qalib elədilər. Bircə bunu başa düşmək olmur; bunlara yaxşı əsər lazımdır, yoxsa öz yaxınları arasında pul bölüşdürümkən?

Hələ ki, sonuncu müsabiqə AVQUST ayının 13-də (İsmayıllı Qurbanı bayramı günü) tez-tələsik keçirilən Dövlət Sərhəd Xidmətinin yaradılmasının 100 illiyi münasibətilə oldu. Fikirləşirdim ki, Sərhəd Qoşunlarının komandanı ciddi adamdır, onu aldada bilməzlər...

Ehh!!! Ədəbi proseslər və ədəbi problemlər! Aranızda gir-dəb necə yarandı ki, ədəbiyyat orda çabalayır? Nə batmir, nə də çıxa bilmir?

*Sadəcə:
Əli bəy Azəri*

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

C4, N4, 2019

İyul - avqust, 2019

Baş REDAKTOR:

Əli BƏY AZƏRİ

Redaksiya heyəti:

Şahməmməd Dağlaroğlu, Məhəmməd Əli, Rəşid Bərgüşadlı, Həsən Bayramov, Damət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Hafiz Əlimərdanlı, Ələsgər Taliboğlu, Vaqif Osmanov, Məlahət Yusifqızı, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:

Ramiz İSMAYIL

Dizayn: **Dönməz ABBASOV**

Redaksiyanın ünvani:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvani: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb: 23 avqust 2019-cu il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtiyle qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.



ƏTRABƏ GÜL
Bakı Mühəndislik Universitetinin dosenti

18 SENTYABR - ÜZEYİR HACIBƏYOV GÜNÜ

Ulu öndər Heydər Əliyev "Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı Azərbaycan xalqının milli sərvətidir", demişdi

Dünya şöhrətli bəstəkar, görkəmli müsiqisünas, dramaturq Üzeyir bəy Hacıbəyli Azərbaycan mədəniyyətinə böyük simalar bəxş edən Qarabağda öz adı-səni ilə məruf bir ailədə dünyaya göz açmışdı. **Üzeyir bəy Əbdülhüseyn oğlu 1885-ci il sentyabrın 18-də Şuşa qəzasının Ağcabədi kəndində** anadan olmuşdu. Əbdülhüseyn bəy həm Natəvanın mirzəsi, həm də Xan qızının xanlığın Aranında - Ağcabədi torpaqlarında dərgası idi. Ana tərəfdən Əliverdibəyovlardın idi, anası Şirin xanımın atası Xan qızı Natəvanın süd qardaşı idi. Ailə maarif ziyası ilə nurlanmış bir ailə idi; bu üzdən Üzeyir bəy ilk təhsilini Şuşada rus-türk məktəbində almış, 1899-1904-cü illərdə Zaqqafqaziya Qori Müəllimlər seminariyasında oxumuşdu. Burada o, mütərəqqi Dünya mədəniyyəti ilə yaxından tanış ola bilmişdi; məhz seminariyada onun Avropa müsiqisi klassikləri ilə tanışlığı başlamışdı. Seminariyanı bitirib Cəbrayıł qəzasının Ağ oğlan (indiki Hadrut) qəsəbə məktəbinə müəllim təyin olmuşdu. Lakin tezliklə Bakıya köçmüş, əvvəl Bibiheybətdə, sonra isə Bakının mərkəzindəki şəhərətə şəhərlə bir olan "Səadət" məktəbində dərs demişdi. Öləkəni, milləti kökündən saran cəhalətin yalnız maariflənmək yolu ilə dəf olunub gedəcəyinə böyük inam bəsləyirdi.

Yaradıcılığa publisistik əsərlərlə başlayan Üzeyir Hacıbəyli dövrün nüfuzlu mətbü orqanları olan

"Kaspi", "Həyat", "İrşad", "Tərəqqi", "Həqiqət", "İqbal", "Yeni İqbal" qəzetlərində və "Molla Nəsrəddin" jurnalında zamanın kəskin və zəruri problemləri, eləcə də milli oyanış dövrünün tələbləri barədə məqalə və felyetonlar çap etdirirdi.

Vətəni Şuşanın zəngin müsiqi ənənələri onun tərbiyəsində mühüm rol oynamışdı; o ədəbi-bədii fəaliyyəti ilə bir sırada müsiqi əsərləri də yazır. Get-gedə gözədəyən uğurlu işlər meydana çıxarırlar; 1907-ci ildə "Leyli və Məcnun" üzərində işləməyə başlayır və 1908-ci il yanvarın 12-də Bakıda Hacı Zeynalabdin teatrında (bu gündü Musiqili Komediya teatri) "Leyli və Məcnun" operasının ilk tamaşası olur. Opera təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqində ilk opera nümunəsi idi. Buna imza atmaq da da onun qismətinə düşmüş oldu.

"Leyli və Məcnun" sənətkarın öz taleyində də dönüş yaratmaqla onun fəaliyyətində mühüm irəlli-ləyişlərə səbəb oldu. Bununla da Üzeyir Hacıbəylinin elə bu zamandan etibarən çoşqun müsiqi həyatı başlayır. Bəstəkar 1909-1915-ci illər arasında bir-birinin ardınca "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Şah Abbas və Xurşid banu", "Əsli və Kərəm", "Harun və Leyla" operalarını yazar. O bu əsərləri uğurla xalq dastanları və rəvayətləri, habelə Füzulinin "Leyli və Məcnun", Firdövsinin "Şahna-

mə"əsərlərinin motivləri əsasında qələmə almışdı. Şəxsi həyatında da yenilik baş verir: 1909-cu ilin axırlarında öz ideya məslək dostları Əli və Hənəfi Terequlovların bacısı Məleykə xanım ilə evlənir.

Üzeyir bəyin yaradıcılığı zəngin, çoxtərəfli keyfiyyəti kəsb etməklə püxtələşir; Azərbaycan milli komediya janının da banisi olmaq onun fəaliyyət meyarlarından birinə çevirilir. "Ər və arvad", "O olmasın, bu olsun", "Arşın mal alan" kimi musiqili komediyalar bu sahədə onun ərsəyə gətirdiyi mükəmməl nümunələrdir. Sonuncu əsərin şöhrəti dərhal ölkənin hüdudlarını aşmış, ingilis, alman, ispan, ərəb, çin, fars, polyak, ukrayna, belarus və s. dillərə tərcümə olunmaqla saysız səhnələrdə tamaşaşa qoyulmuşdur.

Üzeyir bəy musiqi təhsili almağın zəruriliyini bildirdi; 1912-1914-cü illərdə əvvəl Moskvada, sonra Peterburq konservatoriyasında oxuması da bu zərurtdən doğmuşdu. Həyat burulğanları bəzən onu kamına cəkmış, dəhşətli təbəddülətlər yaşatmışdı ona.



**Üzeyir bəy və Müslüm Maqomayev
Qori seminariyasında oxuyarkən**

Azərbaycan Türk Musiqi məktəbinin açılmasının təşkilatçısı olur. 1926-ci ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında fəaliyyətə başlayan Üzeyir bəy milli musiqiçilərin yetişməsində müstəsna rol oynamış, 1927-ci ildən dostu və məsləkdaşı Müslüm Maqomayevlə birgə "Azərbaycan Türk el nəğmələri" məcmuəsini nəşr etmişdi. 1937-ci il aprelin 30-da

Azərbaycan qəhrəmanlıq dastanları əsasında yazdığı "Koroğlu" operasının ilk tamaşası olur. İstər ölkənin ictimai həyatında, istərsə də şəxsi taleyində bu böyük hadisə idi. Deyirlər, dərhal SSRİ-də görünməmiş vüsətlə yayılan məhz bu əsərə görə bəstəkar 37-nin irticasından canını qurtarıb.

Az sonra yaxın dostu, həmkarı, həmfikiri Müslüm Maqomayev ölürlər. Bu ona bərk təsir edir, amma özü də nasaz idi; şəkər xəstəliyindən əziyyət çəkirdi. Müslümlə yeniyetməlik illərindən başlayan bir dürüst dostluğu vardı.

Onların bir qardaş qədər yaxınlığı da hörmət, saygı oyadırı ozlərinə. Bu xüsusda məzəli lətifə var. Necə olursa bu iki əziz dostun arası sərinləyir, amma onların ortaq dostları vardi, onlar bunun sərt küləyə keçməsinə razı olmazlar. Yığışış onları barışdırırlar. Müslüm çəkinə-çəkinə: "Üzeyir bəy, barışsaq da, barışmasaq da mən heç vaxt sənə həsəd çəkmədim, ardınca danişib düşmən dəyirmanına su tökmədim", deyir. Hamı dönüb Üzeyir bəyə baxır, fikirləşirlər ki, bu andurub bu köhnə dostunu qucaqlayacaq. Yoldaşları bunu düşünərkən birdən Üzeyir bəyin sərt səsi uca-



Üzeyir bəy ziyalılarla birlikdə

Şaumyan hakimiyəti zamanı Bakıda baş verən qanlı qırğınlardan canını götürüb Xəzərin o biri sahilinə pənah aparmış, Ənzəli və Rəştədə yaşayıb fəaliyyət göstərmişdi. Qafqaz İslam Ordusu Bakını azad etdikdən sonra evə dönmüş, Azərbaycanın Dövlət himnini və "Milli Marş"ı yazmışdı. Həyatı və xidməti fəaliyyətinin mühüm qolunu bəstəkarın təşkilatçılıq fəaliyyəti tutur. 1921-ci ilde Bakıda Azərbaycanlı tələbələr üçün ilk musiqi məktəbi olan



Üzeyir bəy həyat yoldaşı Məleykə xanımıla

lir: "Yalan deyirsən? Necə yəni paxillığımı çəkməmisən? Bax, mən 1885-də doğuldum, durub sən də həmin il gəldin dünyaya. Bu azmiş kimi mən sentyabrın 18-də, sən də nə irəli, nə geri, sentyabrın 18-də anadan oldun. Qafqaz Müəllimlər seminariyasına oxumağa getdim, sən də yiğışib dalımcə gəldin. Oxuyub Vətənə döndüm, sən də öz yerinə deyil, ardımcı Azərbaycana gəldin. Mən 1909-da "Leyli və Məcnun" operasını yazdım, sən də durub "Şah İsmayıllı"ı yazdın. Mən gedib Hənəfi Tere-qulovun bacısı ilə evləndim, sən də qaçaqaça gedib onun o biri bacısını aldı. Da-ha paxilliq necə olur?" Üzeyir bəy ağızını açanda dava düşəcəyini zənn edən dostlar söhbət irəlilədikcə artıq şaqqanaq çə-kib gülməkdə idilər.

Üzeyir Hacıbəyli gözəl mahnı bəstəçisi olmuşdur: 1941-45-ci illər arası Nizaminin sözlərinə məşhur "Sənsiz" və "Sevgili canan" romanslarını yazar. Bundan başqa "Çırpinirdi Qara dəniz", "Qaragöz", "Şəfqət bacısı", "Vətən Ordusu" kimi məşhur mahniların müəllifidir. Övladı yox idi; əsərləri-ni övladı sanırdı, onların ifasında təhrifə yol veriləndə ürəkağrısı ilə "mən icazə vermərəm uşaqları-mı şikəst edəsən" deməyi sanki vərdişə çevirmişdi. Bir də hamının bildiyi bir həqiqəti burada bir də ya-da salmaq istəyirəm: qanlı 37-nin fəlakətindən ne-çə-neçə ailəni xilas etmişdi. Ölümünü gözaltına almışdı, amma qorxub geri çekilməmişdi. Təbiətində mərhəmət, məzluma acıma, haqqı əlindən alınanın yanında olmaq kimi gözəl insani özəlliklərə sahib

idi. Bəstəkarın bu yüksək keyfiyyətləri barədə xalq arasında rəvayətlər hələ də dolaşmaqdadır: Məşhur opera müğənnisi Gülxar Həsənovanın uca qədd-qamətinin, əsl Azərbaycan qızının yaraşığı olan qara qas-gözünün, yüksək, həm də yanıqlı səsinin həsədini çəkənlər vardı. Həmin adamlar paxilliqdan Gülxara gözəl, yaraşlı paltar vermirdilər. Bir gün onun oyununu seyr edən Üzeyir bəy müğənninin yoxsul geyimindən bərk tutulur, lakin üzə vurmur. Həmin gecə Gülxar xanım "Şah İsmayıllı" operasında Ərəb Zəngi rolunda çıxış edirdi. Bəstəkar qarderobçunu çağırıb ona ehmal-ehmal: "heç pa-disahın xanımı kasib geyinə bilərmi? Tez ona yaxşı libas, zinət əşyaları verin, axır ki, şahbanu necə geyinirsə Gülxarı da elə geyindirin", deyib tapşırıq verir.

PS: Yazıq Gülxarın kökü bəy-xan nəslindən idi onsuz da... Əsil familiyası Sultanov olsa da so-

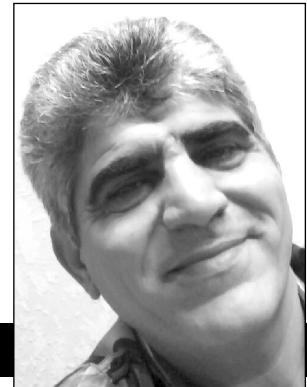


Üzeyir bəy ailəsi ilə Şuşada. 1910

vet repressiyası səbəbindən dəyişib Həsənov etmişdir.

Böyük bəstəkar 1948-ci il noyabrın 23-də Bakıda vəfat etmişdir. Xalq onun itkisini dərin hüznlə qarşılamışdır. Onu son mənzilə yola salmağa bütün Bakı axışib gəlirdi. Deyirdilər ki, Həsən bəy Zərdabının dəfnindən sonra Bakıda belə izdihamlı mərasim olmamışdı.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin prezidenti mərhum Heydər Əliyev "Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı Azərbaycan xalqının milli sərvətidir", demişdi.



MƏHƏRRƏM ANAR

OLMASIN

Elə yaşama ki, bu həyatda sən,
Bir dəfə qapını döyən olmasın.
Süfrən açıq olsun, ayrılma eldən,
Çörəyə xəsisdir deyən olmasın.

Yersiz danışandan incimə, küsmə,
Ya saxla söhbəti, ya qulaq asma,
Haqsızlıq görəndə haqqı de, susma,
Yanında özünü öyən olmasın.

Həyatda öz yeri nökərin-bəyin,
Itirmə heç kəsin haqqın-əməyin,
Elə kəslə dost ol, duzu-çörəyi,
Dizinin üstündə yeyən olmasın.

Axtarma məclisdə naşını-xamı,
Bil ki, sadəlikdir hər işin camı.
Gələndə, elə gəl sevinsin hamı,
Gedəndə dalınca soyən olmasın.

Məhərrəm, dərd-qəmi buraxma yaxın,
Ehtiyac didərgin salıbdır çıxun,
Nə özün kiminsə şəxsine toxun,
Nə sənin qəlbini dəyən olmasın.

SƏNİNLƏ XOSBƏXTƏM YUXULARIMDA

Bu gecə yuxuma gəlmisən yenə,
Deyirəm, qayıt gəl!.. Gecdir, - deyirsən
Deyirəm, xoş günlər borcluyam sənə,
Baxıb, qəmli-qəmli gülümşəyirsən.

Görürəm, eləcə gözəl qalmışan,
Mələklər cənnətdən göndəribdi pay.
Sevindim, barı sən xoşbəxt olmusan,
Mən də talehimlə barışmışam tay.

Səni də sıxıbdır ayrılıq, hicran,
Qara tellərinə düşüb təzə dən.
Qəfil oyanmaqdən qorxuram yaman,
Qorxuram itirəm səni təzədən.

İzin ver, gözünün yaşını silim,
Bu hicran oduna sən də yanmışan.
Haraya, hər kimə baxsam da, gülüm,
Gözümüzün önündə sən dayanmışan.

Bir dünya bəxş etdin mənə bu gecə,
Nə xoşdur can deyib eşitdikcə can.
Yuxuma gəlmisən yenə bu gecə,
Heyif, gedəcəksən söküləndə dan.

Bir sual incidir bizi nə vaxtdır,
Bu sirri illərdir daşıyırıq biz.
Biz kimi sevirik, bizdən uzaqdır,
Bizi sevənlərlə yaşıyırıq biz...

Bu gecə sultanam, bu gecə bəyəm,
Açımiş bənövşəmsən ilk baharımda.
Sənsiz bu dünyanın ən bədbəxtiyəm,
Səninlə xoşbəxtəm yuxularımda...

SƏNİ

Qurban olum yaradana,
Bənzədibdi gülə səni.
Hər gülü bir cür yaradıb,
Xəlq eyləyib belə səni.

Unutduqmu əhdi, andı?
Bircə tanrıya bəyəndı.
Yollarımız parçalandı,
Kimlər tutdu dilə səni?

Qəm-kədərə batıb getdim,
Qaşlarımı çatıb getdim,

Sanki, oda atıb getdim,
Özüm bilə-bilə səni.

Kaş o günlər dənə bir də,
Dözməmirəm tay bu dərdə.
Neçə arzumla bir yerdə,
Böldüm yadlar ilə səni.

Sandım- qoçağam, nərəm mən,
Harayına yetərəm mən.
Xan çobandan betərəm mən,
Qurban verdim selə səni!

Qismət yazilsa da haqdan,
Məhərrəm dözür o vaxdan,
Yaş əllini ötüb çıxdan,
Gözləyirəm hələ səni...

CƏBRAYILİ GÖRMƏMİŞ

Yurdumuzu qarış-qarış gəzməmiş,
Kol dibindən bənövşəni üzəməmiş,
Bir gözəlin tellərinə düzəməmiş,
Görüşünə gül-ciçəksiz gəlmərəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

Qürbət eldə dərd əlində nökərəm,
Bəzən bulud kimi sixib tökərəm.
Bu dərd öz dərdimidir, özüm çəkərəm,
Heç kiminən paylaşmaram, bölmərəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

Hardan alım Kəpirculaq çeşməsin,
Yanan ürək alovlanıb bişməsin,
Qoy əzrayıl biglərini eşməsin,
Tezdimi, geddimi onu bilmərəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

İstərdim dağında kol olum, bitim,
Dumanca, çıskına bürünüm, itim.
Ordadır gəncliyim, ilk məhəbbətim,
O illəri yaddaşimdən silmərəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

Hər yetən yurdumdan kəsibdir bir az,
Bir yandan qonşular, bir yandan Araz.
Qoy bilsin nəsillər, tarixlərə yaz,
Bu haqsız dünyaya bir də gəlmərəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

Bu da bir sinaxdır talehdən bize,
Dərdim köhnə dərddir, ümədüm təzə.
Bilirəm az qalib görüşümizə,
Elinən gözləyir, dözür Məhərrəm,
Cəbrayılı mən görməmiş ölmərəm.

YAŞA

Könül, ürəyindən keçən sözləri,
Mirvaritək misralara düz, yaşa
Hər səhvi olanın hakimi olma,
İmakanın var, çalış özün düz yaşa.

El xəbərin, onnan-bunnan alanda,
Qürbət eldə, saralanda, solanda,
Bulud kimi hey boşalıb, dolanda,
Dərd ürəyə həmdəm olar, göz, yaşa.

Şükr et Yaradana, dövlətin çoxsa,
Acı da unutma, öz qarnın toxsa,
Eldə, ailədə hörmətin yoxsa,
Nə ömürdür, əlli yaşa, yüz yaşa.

Pis əməli, ağlına da gətirmə,
Gül yanında tikan əkib, bitirmə,
Gödək ömrü dilbilməzə itirmə,
Bir baxışdan anlayandan yaz, yaşa.

Qəlbin təmiz olar, səbrin geniş, bol,
Haqqın yoludursa getdiyin bu yol.
Dədən, baban kimi mərd yaşa, mərd ol,
Qürurla get, lap çoxundan az yaşa.

Məhərrəm, isitmər yad od, yad ocaq,
Ha deyib-gülsən də dərdin bir qucaq.
Elinlə, obanla xoşbəxtən ancaq,
Ömrü boyu, qürbət eldə gəz, yaşa...

TƏSƏLLİM

Özümü aldatmaq, təsəllim olub,
Sən yoxsan - deməyə dilim gəlmədi.
Yazdığın məktublar saralıb, solub,
Atmağa ürəyim, əlim gəlmədi...

Olmadı gərəyim nazlı gözəllər,
Tək sənin eşqinlə yazdım, yaratdım.
Ötdükçə ömürdən bu sənsiz illər,
Sənli xəyallarla başımı qatdım.

Özümü yandıran öz ahım olub,
Ərşə çəkiləndə haçan yuxular.
Ümidlə açılan sabahım olub,
Bir vaxt gözlərimdən qaçan yuxular.

Kim bilir, qarşıda nələr olacaq,
Özgə bir sevgiyə, bəxtə qonağıq.
Kim necə yaşayır bilmirik, ancaq,
Bir onu bilirik, hələ ki, sağıq...

Heyif, gec anladım sevib, sevilmək,
Həyatın ən şirin, gözəl anıymış,
Bu uzun hicranın sonunu bilmək,
Bir gödək ömürün imtahanıymış.

OLDUQ

İlk dəfə göz açdıq fani dünyaya,
Bələyin əlində oyuncaq olduq.
Böyüüb can atdıq dünya sirlinə -
Gileyin əlində oyuncaq olduq.

Əzəldən bilsəydik bu eşqin sonun,
Sonakan qeydinə qalardıq onun.
Əlçatmaz, ünyetməz neçə arzunun,
Diləyin əlində oyuncaq olduq.

Bəzən aldanırıq uşağa dönüb,
Bəzən yox oluruq torpağa dönüb.
Budaqdan üzülmüş yarpağa dönüb,
Küləyin əlində oyuncaq olduq.

Sən bu zəmanəyə, qədərə bir bax,
Ölüm haqqı, zülüm olub yaşamaq,
Xırmandan, xəlbirdən çıxıb üzüağ,
Ələyin əlində oyuncaq olduq.

Qeydinə qalmadıq qeydəqlanın,
Dərdini çekirik dərdə salanın.
Baldan şirin olan neçə yalanın,
Kələyin əlində oyuncaq olduq.

Məhərrəm, həsrətin gör neçə ildi,
Taleh od ələdi, düşmənsə güldü.
Nə yazdı, nə pozdu bir özü bildi,
Fələyin əlində oyuncaq olduq.

QAYIT, GƏL

Qayıt, inanıram mərhəmətinə,
Nə olub - yaddaşdan silib atanam.
Sənsiz sevincim də su qiymətinə,
Gecə-gündüz dərd-qəm alıb, satanam.

Bir hikməti dərk eylədim nəhayət,
Sənsiz mənə nəyə görək bu həyat?
Elə sevdim, Leyli-Məcnun qaldı mat,
Sevmədim ki, saf eşqimdən utanam.

Mən nələr çekirəm hər gecə, hər gün?
Eşqim əsir düşüb, özümsə sürgün,
Fikrin yuxumu da salıb didərgin,
İlan vuran yatar, çətin yatanam.

Arzularla qayıtsam da elə mən,
Sənsiz ömrü xırdaladım belə, mən.
Ümidlərlə yaşayıram hələ mən,
Bir yol görəm, min arzuma çatanam.

Məhərrəm, dumanlı-çiskinli dağam,
Bəzən az qalıb ki, leysantək yağam,
Desəm də: "Mən səni unudacağam",
Sənsiz bu dünyada itib-batanam...

BİR GÖZƏLƏ VURULMUŞAM

Bir gözələ vurulmuşam,
Neçə aydı, neçə ildi.
Gözləməkdən yorulmuşam.
Dilsiz, ağızsız bir daşam,
Elə bil ki, lal olmuşam,
Bu nə fitnə, bu nə feldi,
Nə mən dedim, nə o bildi.

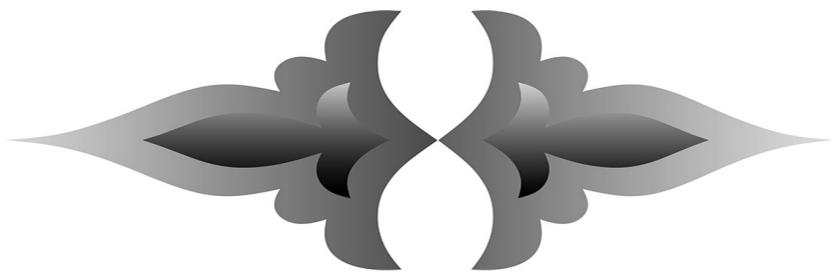
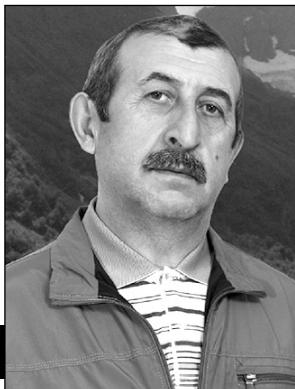
Bilmirəm ünvanın, yerin,
Vurğunuyam o gözlərin.
Dodaqları baldan şirin,
Lalə yanaq, incəbeldi.
Nə mən dedim, nə o bildi.

Deyən ola o zalıma,
Bircə yol çıxsın yoluma.
Mənim bu müşgül halıma,
Dost da güldü, yad da güldü.
Nə mən dedim, nə o bildi.

Yollara baxmaqdı peşəm,
Yox güman, yadına düşəm.
Sübhə qədər gözləmişəm,
Nə mən getdim, nə o gəldi,
Nə mən dedim, nə o bildi.

Bu yaşımnda, bu çağımda,
Yandı sönmüş ocağım da.
Payız gəlmış eşq bağımıda,
Tənha açmış qızılğıldı,
Nə mən dedim, nə o bildi.

Məhərrəmin bir kəlməsin,
Bəs kim gedib ona desin?
Bilməyir, heç qoy bilməsin,
Dostlar, sevmək nəgözəldi!
Bir gözələ vurulmuşam,
Neçə aydı, neçə ildi,
Nə mən dedim, nə o bildi.



XALIQ AZADİ

BƏYDƏMİR OCAĞI

(povest)

1-ci hissə

ALI KİŞİ

Günortaya yaxın idi, bərk səs-küy düşdü. Kəndə erməni gəlib, özü öz xoşyla! On-on iki il qabaq, 1905-ci il davasına qədər belə xəbərlər adı bir iş idi. Gediş-geliş hər iki tərəfdən açıq və çox sadə olardı. Amma indi, 1905 davasından az qala on il keçsə də, qonşuların etdiyi xəyanətlər araya keçilməz psixoloji sədd çəkmişdi, etibar yox olmuşdu.

On-on beş nəfər kənd sakini qırx beş-əlli yaş arası bir ermənini qabaqlarına qatıb Ali kişisinin evinə tərəf gətirirdilər. Alçaqboy, ariq, üzündə qorxu yazılmış erməninin əlləri arxadan kəndirlə bağlı idi. Kəndirin bir ucu isə "Sərçə" ləqəbli Qulu deyilən şəxsin əlindəydi. O, ermənini söyür, hərdən də təpikləyirdi. Məmməd də bu dəstənin içindəydi. Yaxınlaşdı dədəsinə:

-Özü gəlib kəndə. Səni görmək istədiyini deyib. Öldürmək istəyirdilər, dədə. Bir güclə mane oldum. Özün əncam çək.

Ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Dəstə dayanan tək Sərçə Qulu ilə bir neçəsi düşdülər erməninin üstünə. Ali kişisinin zəhmi səsi guruldadi.

-Geri durun!

Həmi dayandı, Sərçə Quludan başqa.

-Niyə dayanırıq, qoysan düşməndən heyfimizi alaq.

Sərçə Qulu gəlmələrdən idi. Orta boylu, dolu bədənli birisiydi. Boyun nahiyəsi yox dərəcəsində

olduğundan, sanki, kimsə onun başına bərk qapaz yapışdırmış, başı az qala girmişdi ciyinlerinin ortasına. Qonşu kənddən olan bir qızla evlənərək yerlilərlə qohumlaşmış və orada da qalmışdı. Əl tutmaqla, xeyir verməklə arası yox idi. Xeyirdə-şərdə onu yalnız süfrə arxasında görmək olardı. Hərdən molalılıq da edirdi. Son zamanlar çalışırdı özünü bölgənin ağsaqqallarından biri kimi qələmə versin.

Ali kişi Sərçə Qulunu tərs-tərs süzüb dilləndi:

-Heyfi düşməndən vuruşmaq məqamında alalar. Əli bağlığını döymək, öldürmək cəsarət tələb etmir. Nəsə, dava günləri səni heç görmək olmurdu!

-Sən neçəsini öldürmüsən, mən bilmirəm. - Sərçə Qulu üzünü qohumlarına tutdu. - Vurun kafir köpək oğlunu!

Bayaqdən sakit dayanan Ali kişi daha dözə bilmədi. Tüfəngi götürüb ayağa durdu. Sərçə Qulunun qabağını kəsdi. Onun zəhmi baxışlarından Sərçə Qulu və adamları dayandılar.

-Geri durun, deyirəm sizə!

Erməniyə yaxınlaşdı:

-Kimsən, dil bilirsənmi?

Erməni Başkəndin əksər əhalisi tək, Azərbaycan dilini yaxşı bilirdi.

Çökdü diz üstə. Hıçqırı-hıçqırı ağlayırdı.

-Bəy, sana panax getirmişəm. Oğlumu axtarıram.

-Oğlunun burada nə işi var?

-Sizin Dikdaş dediyiniz yerdən heyvanları qaytarırmış. Orada da yoxa çıxb. Bəy, nəyim var sizə verim, amandır, uşağı qaytarmağa kömək et! Səni

deyib gəlmışəm!

-Nə vaxt yoxa çıxıb, bəlkə quldurluq edir oğlun?

-Sana əurban olum, bəy, heç on beş yaşı yoxdu, dünən axşam yox olub.

Alı kişi üzünü Məmmədə tutdu:

-Bir xəbər bilmirsən ki?

-Bizimkilərdən heç kimin xəbəri yoxdur.

-Biz tərəflərdə sənin uşağıın yoxdur, bədbəxt insan. Get, axtar başqa yerdə.

Sərçə Qulu yenə irəli durdu.

-Buraxan deyilik kafiri!

Alı kişi göz gəzdirdi ətrafa. Silahlı bəydəmirli-lər dayanıb Dədənin əmrini gözləyirdilər.

-Düşmən də olsa, Bəydəmirə pənah gətirənə zaval yoxdur! Bu insan sağ-salamat qayıdacaq kəndinə.

Üzünü tutdu Məmmədə:

-Ötürün Dikdaşdan o üzə, heç kim toxunmasın ha!

Məmməd işarə verdi, bəydəmirlilər ermənini aldılar dövrəyə. Kəndiri açdırılar, verdilər Sərçə Qu-lunun özünə.

-Kişiyik, papaq qoyuruq. Düşmən öldürmək fikriniz var, dəstə olun, mən də sizinlə. Günü bu gün hücum edək. Getməsəm, qabaqda ixtiyarımı verirəm sizə.

Ermənini ötürmək üçün çıxdılar kənddən. Güntərəndən bir az keçmiş Məmmədgil ermənini ötürüb qayıtdılar.

2-ci hissə

QARAGÖZ

Məmməd həmişə sübh qaranlığı çəkilməmiş oyanmağa adət etsə də, bu gün bir az da tez oymışdı. Kənd hələ qaranlıq içinde idi. Heç bir bacadan işıq əlaməti görünmürdü.

Hündürdən əsnəyib göyə baxdı. Ulduzlar gizlənmişdi. Arvadını səslədi. Qızxanım evə bitişik "ambar" deyilən yerdən, əlində iki zənbil çıxdı.

-Anası ölmüşə bir az pay düzəltmişəm, apar. İki həftə xəstə yatandır, yəqin heç nəyi yoxdur.

Qızları Səlmi başqa kənddə yaşayırırdı, ərdə idi. Bir həftə qabaq, əri gəlmışdı. Səlminin xəstə olduğunu o, demişdi. Məmməd baş çəkməyə gedirdi. İyirmi-iyirmi iki kilometr yoldu. Atla, inşallah, güntərəndən xeyli qabaq orada olmalıdır.

Soyuq və ciskinli hava idi. Əsas yol uzaq və do-

lama olduğu üçün, bu yoldan çıxdı. Yolunu başqa cığırla davam etmək üçün hündür təpəyə qalxaraq, Məmməd atı dəhmərlədi. Bu cığır yüksək dağların qoynu ilə gedir, xeyli sonra enirdi ətəklərə. Nadir hallarda yolcusu olan cığır, həm də qalın meşələrdən keçərək gündoğana tərəf uzanırdı Dələ Qayası deyilən yerde at finxirib dayandı. Qabaqda nəsə kollara dəyərək, şaqqlı ilə yolu keçdi. Məmməd hər ehtimala qarşı tüsəngi əlinə götürdü. Bir az gözlədi. sakitlik idi. Atı dəhmərlədi, yola davam etdi.

Ermənilərlə açıq dava çoxdan qurtarsa da, bu yolla gedənlər tüsəngli olardılar hər vaxt. Yol ermənilərin yaxınlığından keçirdi. Etibar etmək olmazdı. Son iki ayda üç dəfə atışma baş vermişdi. Sonuncu dəfə isə, yol kəsmək istəyəndə, bizimkilər iki qulduru güllələmişdirler. Bizim tərəf də iki itgi vermişdi.

Əsasən, Malakanların yaşadığı Saratovka kəndinə çatdı. Artıq hava tam işıqlaşmış, camaat öz işində, gücündə görünürdü. Kənd böyük və gözəl məskən idi. Əsas əhalisi rusdilli olsa da, hamı azərbaycanca bilir, təmiz danişirdilər. Artıq, qonşu kənd, Səlmi yaşayan kənd görünürdü. Atı saxladı, düşdü



atdan. Atı göy ota buraxdı. Kəndə girməmiş bir qəlyan çəkməliydi. Rahat qəlyanı çəkib qurtardı. Atın yuyənini keçirdib, cilovu əlinə alaraq girdi kəndə. Qızığılın evi qırğa yaxın yerləşirdi. Evə yaxınlaşanda, Səlminin əlində səhəng suya getdiyi ni gördü. Qızını səslədi. Birinci uşaqlar gördülər, babalarının üstünə qaçdilar. Görüşdülər, öpüşdülər. Bir yerdə evə qayıtdılar. Məlum oldu ki, hər şey yaxşıdır, xəstəlik keçib, gedib.

Məmməd kişi, qızın "ay dədə, bircə gecə qal", deməyinə baxmayaraq qayıtmağa hazırlaşırırdı.

-Bala, anan naxoşdu. İşimiz də ki çoxdu. Məni ləngitmə. Sonra gələrik ananla.

Çörək yeyib, çay içib bir-iki saat dincini alaraq, qalxdı ayağa. Vidalaşıb mindi ata, düşdü yola.

Axşam üstü idi. Malakanların kəndini keçən kimi, at üzünü döndərdi sağ tərəf dağ yoluna. At bu yolu yaxşı tanıyırırdı, çox getmişdi bu yolla. Məmməd razi halda atın yalmanını sığalladı.

Yolun üçdən birini gəlmışdı. Saratovka arxada qalmışdı, Sağda, bir az aralı üzbeüz dağın döşündə Goyəbaxan kəndi görünürdü. Sol tərəfdə isə, dağın ətəyində ermənilər yaşayın Başkənd görünürdü. Ərazi azərbaycanlılara məxsus olsa da, çar hökuməti məlum siyaset yeridərək buraya erməniləri köçürtmüdü..

At nədənsə finxirib qulaqlarını şəklədi. Məmməd təfəngi qaldırıb ətrafi dinlədi. Sol tərəfdə yoluñ altındakı dərədən axan suyun şırlıtı aydınca eşidilirdi. Burada dərənin o üzündəki təpələr ağız-ağıza gəlib daralırdı. Yol burulub çayın içindən keçir və sonra düzənliyə çıxırırdı. Bura yolun ən təhlükəli hissəsiydi. Bir müddət sakit dayanıb ətrafa göz gəzdirdi. At sakitləşmişdi. Deyəsən, hər şey qayda-sında idi. Ehtiyatla, bir əli tətikdə yolu nəzarət altında saxlayaraq, atı mahmızladı. Cığır, artıq düzənliyə çıxmışdı. Arxayın keçdi düzənliyi. Başkənd qaldı arxada.

Qabaq meşəli dik təpə idi. Təpənin ətəyində cığır haçalanır, bir yol dönür sağa - Goyəbaxan kəndinə. Birisi isə six palid meşəsini kəsərək yuxarı qalxır, dağların döşü ilə Bəydəmir kəndinə üz tutur. Düz cığır haçalanın yerdə, six ağaclar əhatəsin-də gözəl dadlı suyu olan, həzin şırlıtı ilə yolcuları səsləyən Yarpızlı bulağı var idi. Məmməd atı saxladı, düşdü. Atın yuyənini boşaltdı. At azadlıq aldığına başa düşərək həvəslə göy otlara "hücum" keçdi. Məmməd bir az su içdi. Hansı yolla bu meşəyə, bu göy otlağı, bu bulağın yanına gəlib düşməyi bilinməyən dördbucaq şəkilli Goy daşın üs-

tündə oturdu. Bir qəlyan düzəltdi. Yandırmaq istəyirdi ki, at hündürdən finxirdi. Məmmədin yadına düşdü ki, təfəngi qoyub atın belində. Üzünü çevirdi, ata tərəf getmək istədi. Deyəsən, gecikmişdi. Atla Məmmədin arasında bir nəfər təfəngli dayanmışdı. İyirmi-iyirmi beş addımlıqda isə daha bir nəfər yaxınlaşırırdı...

* * *

Günortadan çoxdan ötmüşdü. Səmada bir dənə bulud olmasa da nə günəş vardı, nə də günəşdən bir nişanə. İslaklı bir gün olsa da sanki gözə görünməz örtük hər şeyin üstünü örtmüş, zərif alaqqaranlıq ətərəfi qaranlığa bürümüşdü. Adətən, bərk tufan- yağış qabağı belə olurdu.

Daxmanın arxa tərəfində it özünü yeyib-tökürdü. Dartınır, hürrürdü. Qızxanım bir neçə dəfə yaxınlaşıb baxdı.

-Nə isteyirsən? Bəsdi, nə qədər hürmək olar?

Nə vaxt ki, Qızxanım yaxınlaşırırdı, it hürməyi dayandırırdı. Yerə sinir, quyuğu astaca yerə döyürdü. Ara bir astaca mırıldayıır, gözlərini dikirdi Qızxanıma. Elə ki, Qızxanım dönüb gedirdi, it yenə başlayırdı hündürdən hürməyə, dartınmağa.

-Bala, ay Abdulla, Itə nəsə olub. Gəl, bəlkə, sən sakitləşdirəsən. Baş-beynim ağrıyır.

Abdulla bir neçə dəfə təpindi, gah sığalladı, gah da müləyim səslə danışdı. Xeyri olmadı. It sakitləşmək bilmirdi.

-Bala, günortadan bu it belə olub.

-Qoy hürsün. Yorular, sakitləşər.

Aralanıb, getdilər hərə öz işinə. It qaldı hürməyində. Aradan bir az keçmişdi. Qızxanımın birdən yadına it düşdü. Sakitlik idi, "axır ki, yoruldu, sakitləşdi", deyə düşündü. Yalnız, axşama yaxın, yemək aparanda gördü ki, Qaragöz yoxdur. Kəndiri çeynəyib qırılmış, aradan çıxmışdı.

* * *

Məmməd aralıda olan şəxsin atı tutmaq istədiyi ni görüb qışqırıldı:

-Kimsən, yaxın getmə ata!

Yaxındakı yekəpər yad dildə nəsə deyərək əlin-dəki təfəngə işaret etdi. Məmməd başa düşdü ki, yekəpər ona yerində durmağı emr edir. İkinci nəfər təfəngsiz idi. Atı tutmağa çalışsa da, at fırlanır, özünü tutdurmağa qoymurdu.

Təfəngli, hündür boyluydu, sarı, piyli sıfəti, piyli boynu var idi. Bədəndə canlı görünə də, Məmməd gücünə arxayın idi. Amma, onun təfəngli olmağı vəziyyəti çətinləşdirirdi. İkicə addım! Bi iki

addımı atmaq olsaydı, əli çatsa idi, düşmənin heç olmasa birinin işi bitəcəkdi. Birdən, Məmməd hündürdən şaqqanaq çəkərək elə güldü ki, səsi dünyaya yayıldı. (Məmməd güləndə həmişə sinə dolu gülərdi və onun gülüşünü kəndin o biri başında seçib tanımaq olardı). Burada isə, Məmməd qəh-qəhə çəkərək, əlini at tərəfə uzatdı. Sanki, qəfil nə isə güləmli bir şey gördü. Belə bir hərəkəti gözləməyən tüfəngli bir anlığa başını çevirdi Məmməd göstərən tərəfə. Və başa düşdü səhvini! Geri atıldı və dərhal da tüfəngi hərlədi. Barmağı tətiyə çatana qədər Məmməd pələng cəldliyi ilə irəli atıldı.

Tüfəngdən tutub, lüləni yuxarı qaldırdı. Onlar süpürləşməyə başladılar. Məmməd sağ əli ilə tüfəngi yuxarı saxlayıb, sol əli ilə düşmənə bir yumruq atdı. Yumruq quldurun çənəsinə ilişsə də özünü itirmədi, var gücü ilə müqavimət göstərir, iki əllə yapışır silahı əldən verməməyə çalışır. Gücdə, deyəsən, bu geri qalmır. Məmməd qəfil düşməni özünə tərəf çəkdi. Var gücü ilə tüfəngi fırlayıb, qoparmağa çalışdı. Tüfəngi qopara bilməsə də, rəqibi büdrədərək yerə yıxıdı. Amma, ikincisi özünü çatdırmışdı. Yıxılan düşmən yenə sıçrayıb qalxdı. Məmməd, ikinci quldurun arxadan gəldiyini unutmasa da, çevrilə bilməzdi. Çıxış yolu yox idi. Birinci tüfənglini lazımlı idi zərərsizləşdirmək.

Düşmən bir neçə yumruq yesə də, ölüm-dirim söhbəti getdiyini başa düşür, tüfəngi buraxmir, üstəlik çalışırdı yönəltsin Məmməd tərəfə.

Arxadakı düşmən atılıb mindi Məmmədin belinə. Bir əlini doladı Məmmədin boynu-boğazına, başladı sıxmağa. O biri əli iləsə vururdu Məmmədin başına. İş pis qurtara bilərdi. Məmmədin iki əli də boş olsaydı, bunlaın öhdəsindən asanlıqla gələrdi. Bircə çıxış yolu lülədəki gulləni atmaq, tüfəng təhlükəsini məhv etmək idi. Başa dəyən zərbələrin sayı isə artırdı. O, gah Məmmədi yumruqlayır, gah da gözlərini tutur, barmaqları ilə göz nahiyyesini bərk güc ilə basırdı. Tüfəngli arxadakından güclü idi. Burnundan bərk qan tökülsə də, Məmmədi yixamağa çalışır, aradabir isə təpik atırdı.

Məmmədin vəziyyəti get-gedə çox çətinləşirdi, gözləri bərk ağrımağa başlamışdı.

Sol gözü heç nə seçmirdi. Ümidin itirməsə də, vəziyyətin acınacaqlı olduğunu dərk edirdi.

Birdən arxadan it səsi gəldi. Şiddətli çekişmə, ölüm-dirim davası getsə də, artan it hürüşməsi Məmmədin qulağından yayılmadı. Və Məmməd tanındı it səsini! Gələn QARAGÖZ idi.

Məmməd güclü təkan hiss etdi. Həmin dəqiqə,

Məmmədin belindəki qışqırıqla yixıldı yerə. Məmməd tüfənglini özünə tərəf çəkdi. Sağ əlini boşaldaraq, bütün gücünü yumruğuna toplayaraq ilişdirdi düşmənin sol gözü qarışq alınna, həmin anda gullə səsi eşidildi. Gullə Məmmədin qulağını yalayıb keçdi. Kəsif barit qoxusu burununa doldu. Məmməd ayağını düşmənin qarnına dayayıb, tüfəngi geri çəkdi. Tüfəng çıxdı düşmənin əlindən. Həmin dəqiqə, tüfəngin qundağı endi quldurun başına.

Bütün bunlar elə kiçik vaxt ərzində baş verdi ki, ikinci - ariq, uzunduraz düşmən barədə Məmmədin düşünməyə indi vaxtı oldu. Amma, heç düşünmək-zad lazım deyildi. O, ağızı üstə uzanmış, və boynu al-qan içində idi...

* * *

Hədisə yerindən aralanmışdılar. Qaş qaralırdı. Məmməd qəhərlənmişdi. Qaragözün başa düşən, sahibinə qulaq asan olduğunu bilsə də, indi çox təsirlənmişdi. Dodaqaltı yalnız "Qaragöz, mənim etibarlı Qaragözüm!" - deyə bilirdi. Məmmədin xəyalı bir anlığa getdi uzağa, 7 il arxaya...

...Qonşu Göyəlli kəndindən gəlirdi. Kəndə az qalmış uzaqdan Axıncının gurultusunu eşitdi. Demək, yenə yuxarılla bərk yağımdı. Çay coşub daşmış, yatağından çıxaraq, dünyani ağızına almışdı. Gözləməli olacaq. Başqa yol yoxdur. Köpüklü sahilə çatdı. Düşdü atdan. Axıncı daşanda dağlarda sürəti elə çoxalırdı ki, əline nə keçsə süpürüb aparırdı. Burada düzənlik olduğu üçün, çayın sürəti xeyli azalır, geniş məsafləyə yayılıraq, sanki, dayanırdı.

Hər il yüzlərlə mal-heyvan, ev əşyaları, bəzən isə insanlar keçirdi çayın qəzəbinə. Yenə eləydi. Boğulmuş iki balaca, ölü buzov boğazlarında hörük keçidilər. O biri sahilə bir ölmüş eşşək düşmüşdü. Birdən, qabaqda bir it göründü. İt boğulmamışdı. Görünürdü ki, it üzüb qırğa çıxmaga cəhd edir, amma bacarmırdı. Gah batır, gah da üzə çıxırırdı. Çox güman, güc tükənmışdı. Sahillə itin arası uzağı beş metr olardı. Məmməd dərhal, atın belindən kəndiri götürdü.

Məmməd bu yerlərin digər cavanları tək, mahir ovçu idi. Gözlərini açandan, bu yerlərin uşaqları sapandla hədəf vurmaq, kəmənd atmaq, atla yarışmaq kimi oyunlarla yaşayar, böyükərdilər. Və bu kimi işlərlə ailə dolandırardılar.

Ehtiyatla dizə qədər suya girdi. İt onun bərabərinə çatanda, məharətlə kəməndi fırlayıb atdı. Kən-

dir keçdi itin boğazına. Dartıb çıxartdı. Dal qıcı sınmış, sümük görükürdü. Boz rəngli, bu yerlərə, dağlara məxsus nəhəng gövdəli it idi. Adətən, belə itlər qoyun sürünlərini, ya da ki, müyyəyən ev-həyət sahəsini qoruyardılar.

İti atın belinə qaldırdı, qucağında tutaraq evə gətirdi. Məmməd iti sağaltdı, hər yerdə soraq etdi, sahibi çıxmadı. Bir neçə ay keçdi, it balaladı. Məmməd özüne bir küçük saxladı, adını qoydu Qaragöz. Qaragözün bir yaşı tamam olmamış, bir payız gecəsi, ana it yoxa çıxdı. Axtarışlar heç bir nəticə vermədi...

* * *

Artıq kəndə çatırdılar. Daxmaların bacalarından cıraq işıqları görünürdü. Qaragöz, gah arxada qalır, gah da gülə tək qabağa qaçırdı. O dünyada başa düşdüyü, əmrini yerinə yetirdiyi, tabe olduğu bu, yeganə insanın yolunun hər qarışını yoxlayırdı...

3-cü hissə

BƏYDƏMİR OCAĞI

Axşama az qalsa da, günəşin şüaları hələ odlu idi. Sərin sulu Ağ bulağa çatanda Məmməd atı saxladı. Yerə düşdü. Qolu sarıqda olan kiçik oğlunu da düşürdü. Sınıqçının yanına getmişdilər. Dünən qayalıqda ilisib qalmış quzunu düşürmək istəyəndə uşaqqı sürüşüb yixilmiş, qolunu zədələmişdi. Sınıqçı

dirsəkdə də çıxiq olduğunu dedi. Bircə dəfə dartmaqla qolu saldı öz yerinə. Ağrı bərk olsa belə, uşaqqı bircə dəfə qışqırıldı, sonra dişlərini sıxıb sakitləşdi.

Məmməd doyunca su içdi, bir az oturdular. Sonra "dur, bala", deyərək Məmməd ayağa durdu. Uşaqı qaldırıb qoydu atın belinə, özü atın cilovundan tutdu, düşdü qabağa. Bulaqdan aralanıb çıxdılar Açıq talaya. Birdən at finxirdi, cilovu dartdı. At çox ağıllı at idi, sahibini demək olar ki, tam başa düşürdü və boş yerə heç vaxt narahatlılıq göstərməzdı. Demək, kimsə var. Bu yerlərdə erməni ola bilməzdi. Kəndlərimizin ermənilərə nisbətən əks tərəfi idi. Məmməd dayandı, sakitcə beşatılanı əlinə götürüb hazır vəziyyətdə ətrafa nəzər saldı. Birdən səs gəldi:

-Məmməd, mənəm.

Məmməd səs gelən tərəfə döndü. Səs tanış gəlsə də, tanımadı. Ona görə də, ehtiyatlı olmaq lazım idi.

-Ay Məmməd, mənəm, Əsgər.

Məmməd tanıdı səs sahibini, tüfəngi keçirti yəhərə. Ağaçlıdan yekəpər bir kişi çıxdı. Atasının bacısı rəhmətlik Güləsər xalanın həyat yoldaşı Əsgər kişi idi.

Əsgər kişi qaçaqlıq edirdi. Özü də arandan idi. Bəydəmirlilər Çay Rəsullu və Bəydəmirli kəndlərini məskunlaşdırmaqdən əvvəl bir müddət Aranın bir neçə kəndlərində yaşamışdılar, elə o vaxtdan nəsillər arasında qohumluğun, dostluğun bünövrəsi



qoyulmuşdur. Əsgər kişi də həmin nəsillərdən birinin nümayəndəsi idi. Alı kişinin tək qohumu yox, həm də ən yaxın dostlarından biriydi. Qorxu bilməyən, dəmir bədənli, gülər üzlü Məmmədi isə özünün kiçik qardaşı sayırdı.

* * *

Əsgər Alı kişinin qızı Güləsərə evlənəndə Məmməd biğ yeri təzəcə tərləyən yeniyetmə bir oğlan idi. Əsgər toy günü daha yaxşı tanıdı Məmmədi.

Təsvir etdiyimiz dövrlər çox bölgələrdə toylardan "qurşaq tutma" deyilən güləş yarışı olardı. Çox vaxt, yarış oğlan evi və qız evi tərəfdarları arasında olardı. Bu dəfə Əsgər tərəfdən gələnlər sırasında "Aynalı Pəhləvan" ləqəbli, dağda-aranda gücü ilə tanınmış bir nəfər var idi. Ona "aynalı" deyilməyi çox güman ki, dizlərinə bağlı qalpaqlarla bağlı olub. "Aynalı" pəhləvan, demək olar ki, qız tərəfdən kim çıxdısa kürəyini qoydu yerə. Adətən, pələng cəldliyi və gücü ilə fərqlənən bəydəmirlilər dilxor olmuşdular. Alı başa düşdü ki, hamı ona ümid edir və onun çıxışını gözləyirlər. Cavanlığı keçib 40-45 yaşına çatса da, Alının fövqəladə gücü ətrafa məlum idi. Onun yalın əli, yumruğu qaya parçası idi. Haraya ensəydi o yerin sonu çatırdı. On-on iki pudluq un, taxıl kisələrini ("çuval" deyərdilər bu kisələrə) asanlıqla qaldırıb qoyardı arabanın üstünə.

Məmməd atasının meydana çıxməq istədiyin görən tək keçdi qabağa. Alıdan icazə istədi. İlk əvvəl Alı razı olmadı, Məmməd cavan idi, hələ 20 yaşı da yox idi. Kişi dilxorçuluq olacağından ehtiyat edirdi. Məmməd çox yalvardı, axır Alı razı oldu.

Məmməd çıxdı ortaya, tutuşdular. Ayaqlar tir oldu, dizlər yer eşdi. Və... Aynalı pəhləvanın küreyi endi, dəydi yerə! "Afərin!" səsləri göyə ucaldı.

...Vaxt keçəcək, Məmməd gücü, bacarığı ilə ad qazanacaq. Ermənilərlə savaşda Məmməd hünərlər göstərəcək.

Qıçı sınmış kəlin əvəzinə girəcək boyunduruğa, çuvallarla yüklü arabanı Bəydəmirə qaldıracaq. Qurdbasar dərəsini keçəndə onu qəfil yaxalayan ayı ilə əlbəyaxa olacaq, balaca kərki ilə ayını öldürəcək. Vaxt gələcək, Bəydəmir nəslinin daha bir igid pəhləvan güclü oğulu, Bəxtiyar Arana-Dağə səs salacaq. Atlını atı qarşıq bir yumruqla yixacaq. Tonluq dəyirman daşını, daşlar fırlanan vaxt, əli ilə dayandıracaq...

İndi isə, oğlunun bu gözəl qələbəsi ilə fəxr edən

Alı yaxınlaşdı, Məmmədin alnından öpdü.

Qayınatası və Məmmədlə fəxr edən Əsgər, Alının Məmmədə o gün dediyi sözü həm də öz ünvannı qəbul etdi.

-Bala, sən cavansan, güclüsən. Haqqa arxa ol, zəiflərə mərhəmət göstər. Qeyrət yolunda qılincini hazır saxla, can vermək üçün həmişə hazır ol. Sən düşmən gülləsindən ölsən, mənə çətin olacaq, məni ağladıcaq. Amma, sağ qalmaq xatırınə qeyrəti tapdalasan mənə zülüm olacaq, ürəyim parçalanacaq biabırçılıqdan. Düşməni bağışlama, dosta etibar et. Pənah gətirənə zəmanət ol!..

* * *

Əsgər kişinin qaçaqlıq etməyininsə çox faciəli bir tarixi olub.

Əsgər evləndi. Aradan illər keçdi, bir gün ov zamanı təsadüfən Tiflisdən gəlmış bir hökumət adamını gullə atıb öldürdüyü üçün 30 yaşlı Əsgəri 9 illiyə Sibirə sürgünə göndərdilər. Əsgərin Salatın adlı 11 yaşlı qızı, 6 yaşlı oğlu qaldı Güləsərin ümüdüdü. Alı kişi istədi onları aparsın Bəydəmirə, Əsgərin qohumları kişini bu yoldan daşındırdılar. Uzaq olsa da, Alı kişi ildə bir-iki dəfə baş çəkərdi, gedib - gələnlə də hərtərəfli kömək göstərərdi. Ta ki, Salatının 18 yaşı olana kimi.

Bir gün Əsgərgilin kəndində toy oldu. Salatının bacılıqlarından biri əre gedirdi. Salatın gündüzdən getmişdi. Axşam toy qurtardı, Salatın gəlmədi. Gülləsər axtarsa da, bir xəbər öyrənə bilmədi, çox qorxduğu üçün toyda olan qonaqların biri vasitəsi ilə Bəydəmirə - qardaşına xəbər göndərdi. Salatınsa səhər açılında gəlib çıxdı. Salatının sir-sifəti, palpaları elə gündəydi ki, gecənin necə keçdiyini soruşturma heç bir ehtiyac qalmamışdı. Həmin gün artıq bütün kənd yerli bəylə Salatından danışındı. Bir neçə gün keçmişdi, amma Güləsər arvad vahimə içindəydi. Bilirdi nələr olacaq. Nəyəsə ümüd edir, əllərini göyə qaldırıb Allaha yalvarıldı. Salatınsa bir kündə oturub, səssiz ağlayırdı.

Alı kişi gecə düşəndə gəldi. Ağır addımlarla içəri girdi, bir müddət heykel tək dayandı. Qəlyan yandırdı, kürə kimi bir-iki dəfə qəlyanı fisıldatdı. Gözlərindən qan damırdı. Üzünü çevirdi qapıya, heç kimə baxmayaraq iki kəlmə söz dedi:

-Dur çıx!

Salatın başa düşdü. Durdu, çıxdı çölə.

-Ay Yaradan, bu nə zülümdu, başıma gətirdin?!

-Güləsərin üzü qan içindəydi, dirnaqları ilə çirmişdi.

O gecədən Salatını heç kim görmədi. Həmin iradələrdə o bəy də ağır yara aldı, amma ölmədi. Çiyinini deşib keçən gülə öldürmədi bəyi. Bir ildən sonra Əsgər gəldi sürgündən. İlk növbədə Bəydəmirə gəldi, Alı kişinin hər iki əlini öpdü, qoydu gözünün üstünə. Qayıtdı Arana. Həmin bəyi və təsadüfən, bəyin yanında olan çar məmurnunu güllələdi. O gündən oldu qaçaq. Çok çalışıclar tutmağa, pusqu qurdular, cəsus göndərdilər, xeyri olmadı. Əsgər bir neçə düşmən öldürərək, həmişə qələbə ilə çıxdı.

* * *

İndi Əsgər kişi Kərəm tək ad salmasa da, bölgənin hörmətli qaçaqlarından sayılardı. Hətta, hərdən elin-obanın haqqını müdafiə edər, qaçaq üsulu ilə qudurən məmurları cəzalandırıb ilər. Düşmənlər onu nə vaxt bərk sıxışdıranda, tutulmaq təhlükəsi yarananda Əsgər pənah gətirərdi Bəydəmirə və bəydəmirlilərə. Deyərdi, gəldim OCAĞA, gəldim dayımgillərə.

Bəydəmirlilər həmin illərdə yarımköç?ri həyat sürürdülər. Bel? ki, həm heyvandarlıq, həm də əkinçiliklə məşğul olurdular. Bəydəmirli və Çay Rəsullu kəndlərinin təbii şəraiti əsl yaylağı xatırlasada, yaz aylarında binələrə, uca dağlarının sinəsində yaylaqlara da gedən olurdu. Əsasən, arvad-uşaq bir neçə? çobanın müşayi?ti il? payızadək qalardılar yaylaqda.

Buralarda bazar, yaxud, dükan yox idi. Şəhərə də gediş-geliş az olardı. Buralara hərdən xırda alverçilər gələrdilər. Həmin bu alverçilər buraya mer-meyv?, çürbəcür xırdavat - parçalar, boyaqlar və s. mallar g?tirir, kartof ilə, buğda-arpa il? bir?bir, ikiyə-bir d?yi?rdil?r. Əks?r geyim elə burada hazırlanardı. Kişil?rin geyimi - çuxalıq, patavalıq, qadın geyimləri yerli sənətkarların məhsulu idi. Ayaqların geyimi ayaqqabından çox çariq olardı.

Dünya xəbərlərini də elə həmin alverçilərdən eşidib, bilərdilər. Erməni-müsəlman davası var, çahan davası gedir - buralara bəzən, iki-üç həftə gec çatardı. Olduqca ağızibirlik, əl tutmaq buralara xas olan adı bir iş idi.

Bu sıldırımlı dərələr, çətin keçilən sıx meşəli yamaclar əsl qaçaq yuvası idi. Təbiət elə mövqə yaratmışdı ki, buraya pənah gətirən kim olursa olsun, bu zirvələrə bir dəfə göz dolandıran kimi ürəyinə sakitlik yayıldı, arxayınçılıq hissi dolardı qəlbinə. Dediyi sözün qiymətini bilən, dediyinə əməl edən, sözü deməmişdən əvvəl fikirləşən, saf-çürük edən

Bəydəmir sakinlərinə kim pənah gətirsəydi, peşiman olmazdı. Bəydəmirlilərin verdiyi zəmanət dövlətin zəmanətindən geri deyildi. Bir sözlə, Bəydəmirliyə ətraf bölgənin "OCAQ" deməyi həqiqətdən çox da uzaq deyildi. Ətraf bölgələrdə Bəydəmirlilərlə hamı gözəl münasibət quraraq onların marağını nəzərə alardılar.

Bir dəfə Alı kişinin oğullarından biri - Yusif Arandan araba ilə gayidirmiş. Düşür gecəyə, yolda, meşədə gecələməli olur. Yatan vaxt kimlərsə basqın edir, arabada olan nə varsa aparır. Yusif gəlir Bəydəmirə, qardaşları Həsən, Qulu, Paşa dəstə düzəldib gəlirlər Arana tərəf, basqınçıları ayırd etməyə. Axtarırlar, bir şey çıxmır. Yerli bəy deyir ki, siz qayıdın, biz çalışarıq, taparıq günahkarları. Qayıdlılar evə. Aradan üç-dörd gün keçmir ki, Düz Rəsulluya -Yusif Düz Rəsulluda yşayırdı - Yusifin qapısına atlilar gəlir, itmiş malları qaytarırlar, əlavə xeyli gözəl hədiyyələr verirlər, günahkarların cəzalandığına and içirlər, Bəydəmir camatından dönədənə üsr istəyirlər...

...Əsgər indi, özü bölgədə olduqca məşhur olan yerli qaçaqlarla da qardaşlaşmışdır. Neçə dəfə bir-birlərinə simsar olmuşlar, çətin anlarda bir-birinə arxa-kömək idilər.

-Hə, qardaş, bir xəbər gələnəcən, beş-altı gün qonağıyam Bəydəmir Ocağının.

-Həmişə qapımız açıqdır!

Kəndə çatanda artıq qaranlıq düşmüdü.

* * *

Çar hökuməti bir il qabaq yixılmış və hakimiyət dəyişmiş olsa da buralar tam qarşıqlıq içindəydi. Erməni - müsəlman iğtişaşları hərdən səngisə də, gah orada, gah burada baş qaldırır, neçə ölümə, itgiyə səbəb olurdu. Bəzən elə döyüşlər olurdu ki, heç də 1905-1907-ci illərin döyüşlərindən geri qalmırı. 1905-ci illərin davasında Şinix əhalisinin itgisi çox oldu. İtgilərin əsas səbəblərindən biri Şinixdərə əhalisinin bir dəstəyə çevrilə bilməməsi, pərakəndəlik oldu. Tayfalar arası narazılıq, hansısa inciklik qanlı-qadələ bir zamanda unudula bilmədi, Bəydəmirli-Çay Rəsullu bir dəstə, Zamanlı ayrı, Göyəlli ayrı, Düz Rəsullu ayrı, digər kəndlər də elə. Vahid mərkəzin olmamağı ucundan bir dəstə döyüşəndə, digəri öz işində-güçündəydi. İyirminci əsrədəki kiçik Şinixdərədəki bu hal on doqquzuncu əsrədə on beş-iyirmi xanlıqdan ibarət olan, şimaldan və cənubdan gələn zərbələr altında parçalanan böyük Azərbaycanın kiçicik bir surəti idi.

Oktyabrin son günü Qoşadəyirman deyilən yerdə hər iki tərəfdən nümayəndələr yiğildi. Çox danişdilar, sülhün, əmin-amanlığın vacibliyini dedilər, ayrılib gedən kimi yenə daşnaqlar terrorlarından əl çəkmədilər. Bundan əvvəl də Qəza başçıları bir-iki dəfə hər iki tərəflə görüşlər keçirsələr də, nəticəsi olmamışdı.

Noyabrda ermənilər növbəti vəhşiliklər törətlər ki, bu da sakitləşməyə başlayan ətraf rayonları yenə çaxnaşmaya saldı. Şəmşəddin ermənilərindən ibarət olan bir dəstə Qoşada, Tağlarda dağıntılar törotmüşdi, mal-qaranı aparmış və bir neçə ev yandıraraq dörd nəfər də girov götürmüdürlər.

Bu zaman Şinix camaati Başkəndə böyük hücum təşkil etdi. Döyüslərdə Şinix camaati axır ki, vahid dəstə yarada bildi. Kəndi tam dağıdır yerlə yeksan etmək mümkün olmasa da, coxsayılı erməni öldürdü, kəndin xeyli hissəsi yandırılıb yerlə yeksan oldu. Kəndin dörd tərəfi ermənilərin ot-ələf və əkinçilik yerləri idi. Ermənilərin biçib yiğdiqları yüzdən çox ot tayalarına od vurub yandırdılar.

Noyabrın sonu səhərə yaxın Çəmbərəkdən kömək almış ermənilər Əyri Yoldan üzü aşağı hücum çəkərək Şiniğin içərilərinə tərəf yerimək istədilər. Onlar ümid etdilər ki, sübh tezdən müsəlmanlar yatırlar, ya yuxulu olacaqlar ki, onları qırmaq da asan olacaq. Amma bu plan baş tutmadı, sübh namazına oyanan insanlar meşəliklərdən enən erməniləri görərək səs-küy saldılar. Camaat hazır idi belə görünə. O dəqiqə silahlar səsləndi. Çay aşağı atlı qasid xəbər apardı və bu xəbər ildırım sürəti ilə bütün Şiniňa yayıldı. Hamı səfərbər oldu. Məmməd də biringilər sırasında idi. Ermənilərdən bir neçə nəfər öldürdü və ərazidən qovuldular. Məmmədin bu döyüşdə göstərdiyi şucayət bütün Şinixdərəyə yayıldı. Ən başlıcası isə Məmməd iki silahdaşı ilə Çəmbərəkdəki çox nüfuzlu erməni koxasının oğlu qarışq üç nəfər daşnağı əsir götürdü. Bir qədər sonra ermənilərdən həmin koxanın oğlunu dəyişmək xahişi gəldi. Ermənilər iki nəfər Ardanışdan və dörd nəfər Tağlardan götürdükləri girovları qaytardılar. Şinixlilərə koxanın oğlunu qaytardılar.

Son döyüslərdə döyüşənlər sırasında çox böyük cəsarət və qəhrəmanlıqla vuruşan Anadolu türkү də vardi. Şinixlilar heç vaxt unutmazlar rəhmətlik Hümbət babanın həmin türk barədə hörmətlə və həvəslə söylədiklərini. Uşaqlıq və yeniyetməliyi həmin qanlı-qadəl illərə düşən Hümbət baba, yerə uzanaraq tüfəngin lülə tərəfindən kəməri ayağına keçirərək nişan alan, erməniləri quş tək ovlayan,

gülləsi boşça çıxmayan atıcı türk barədə həvəslə danişardı.

Bununla da bu bölgədə döyüşlər səngidi. Amma erməni terroru dayanmadı, xırda hücumlar təkrarlanırdı. Keçən yolculara basqınlıq, güllə atmaq kimi hadisələr tez-tez olurdu.

4-cü hissə

İTƏ ETİBAR ET, TÜFƏNGİ YERƏ QOYMA...

Üfüq süd kimi ağardı, nəhayət, tam işıqlaşdı. Qabaq tərəfdən olduqca sərin, lakin adamın bədəni ni üzüdən səhər küləyi gəlib keçdi. Neçə gün qızıgilə qonaq qalan Məmməd səhər qaranlığında at belindəydi. Artıq Saratovka arxada qalmışdı. Six meşə ilə əhatə olunmuş iki yol ayırcı olan Təpəliyə gəlib çatmışdı. Sağa Goyəbaxana, düzünə isə, Bəyədəmir elinə gedirdi. Düzünə gedən yol həmişə təhlükə altında idi. Goyəbaxanla getmək yolu təhlükəsiz, amma iki-üç dəfə uzaq idi. Son beş-on ildə erməni-müsəlman davası getdiyinə görə tənha yolcular, adətən, təhlükəsiz Goyəbaxan yolunu seçirdilər. Məmməd heç fikirləşmədən atı düzünə gedən yola saldı. Çox keçmişdi bu yolu tənha. Bu yolda bircə dəfə, bir neçə il qabaq, ölümlə üzləşmişdi. Amma saysız-hesabsız səfərləri təhlükəsiz və sakit keçmişdi. Ehtiyatlı idi, indi dava da qurtarmışdı. Hələ bu yerlərdə izi-tozu olmasa da, Bakıda Şura deyilən hökumət qurulmuşdu. Millətlərin dostluğunu elan etsələr də, vəziyyət dostluqdan çox uzaq idi.

Çöpçü Dərəsini keçmişdi, qabaq meşəliyə yüzüz əlli metr qalmış, dərənin yuxarısında, yolun iki təpəyə sıxılan döngəsini dönən anda iki atlı ilə üz-üzə gəldi. Hər iki atlı üçün bu görüş gözlənilməz oldu. İki güllə açıldı eyni vaxtda. Atlar diksinib kənarə tullandılar. Hansısa kiçik bir an ərzində atlı əyildi, üzü üstə yapışdı ata, siyrilib yixıldı yerə. Məmmədin sol ciyinini kəskin ağrı götürdü. Bir sañiyə bəs eylədi bu dağlar qartalına ki, vəziyyəti safçürük etsin, qərar qəbul etsin. Tüfəng keçdi yəhərə, xəncər göydə parıldamağı ilə ikinci atının başının üstünü almağı bir oldu. Və ...xəncər havadan asılı qaldı. Atlı qadın idi, hələ bu azmiş kimi, atın tərkində bir qız uşağı oturmuş, arxadan qadını qucaqlaşmışdı. Hadisələr elə tez baş vermişdi ki, qadın tam keyləşmiş və heykələ dönmüşdü. Uşaqlıq qışqırıq qadını bu dünyaya qaytardı. Yerə yix-

lan ölməmişdi. Ağır yaralanmışdı. Məmməd atı bir addım kənara sürdü. Qadın başa düşdü ki, Məmmədin nə onunla, nə də uşaqla işi yoxdu. Məmməd atı qəfil dəhmərlədi. At baş alıb getdi.

Atını heç iki yüz metr də sürməmişdi ki, sol tərəfdən səs eşitdi. Üç atlı dik qalxan döşlə meşəyə tərəf çapırıldılar. Bu çığır Başkənddən gəlirdi, onlar bir-iki saniyə qadının yaralının yanında ayaq saxladılar, sonra atları çevirib Məmmədin təqibinə başladılar. Məmməd çevirdi atın başını sağa, meşəyə tərəf. Bir göz qırpmında girdi meşəyə. Girişdə başının üstündən bir gülə viziltiyə keçib dəydi budaga, yarpaqlar töküldü yerə. Sıx, keçilməz meşələr bu dağları-düzləri basılmaz səngərə çevirmişdi. Bu sıx meşədə çığır yoxsa at surmək çətin məsələdir. Yerdən bir azca hündür qol-budaqlar, köklü-köməcli yixilmiş ağaclar piyada üçün də çətinliklər yaradırdı.

Bir az dərinlikdə yoğun qoca palid ağacı bitmişdi. Sakitcə atı çəkdi palidin arxasına. Yaradan axan qanı dayandıra bilməsə, vəziyyəti ağır olacaqdı. Səlminin yol üçün yığıdığı yemək torbasını yerə boşaltdı, bir təhər dişi ilə çirdi və çuxanın altından soxdu gülə dəyən yerə. Yara bərk ağrısına da, öldürücü deyildi. Rahatlıq olsayıdı təmizləyib sarımaq çox asan idi. Birtəhər, bacardığı tək yaranı sarıdı. Ermənilərin kəndi yaxın idi. Onlar coxalacaqdılar. Məmməd bunu yaxşı bilirdi və ona görə bu meşə parçasını tərk etməli, nəyin bahasına olur, olsun Dikdaşı o üzə aşmaliydi. Atı yedəklədi, ehtiyatla meşənin yuxarı Dikdaşa dirənən tərəfinə tərəf yaxınlaşmağa başladı. Əsən küləyin səsi, yarpaqların xışlıtı hər iki tərəfə diqqətli olmağa mane olurdu. Meşənin kənarına çatdı. Bir dəqiqə dayandı, dinlədi ətrafi, astaca mindi ata və gülə tək çapdı üzü yoxuşa, daşlı-çinqılı yola. Dərhal düşdü gülə yağışına. Buna baxmayaraq, özünü çatdırıldı Dikdaşın zirvəsində səngərə oxşayan bir koma qayalıqlara. Artıq, iki yerdən yara almışdı. Amma, buradan ellər görünürdü, qoluna qüvvə, ürəyinə dəhmər gəldi. Heç yerə getməmək fikrinə düşdü. Burada onu heç kim möglub edə bilməzdi. Üzünü çevirdi onu təqib edənlərə. Başladı atışmağa. Düşmənlər aşağıda kol-koslaların, qaya parçalarının arxasında gizlənmişdilər. Bir az keçmişdi, onun atlığı güləyə ikicə tūfəng cavab verirdi. Daha az sonra bir tūfəngin də səsi kəsildi. İki düşmən cəsədi yuxarıdan görünürdü. Bir-iki gülə atıldı, indi atəş tam kəsildi. Bircə əngəl iş vardı ki, patrondaş boşalırdı. Məmməd ehtiyatla aşağı meşəliyə boylandı. Üçüncü gözə dəy-

mirdi, atəş də açmındı. Düşmən yerini dəyişmişdi, bəlkə də, arxa tərəfə keçmişdi. Məmməd də yerini dəyişmək fikrinə düşdü. Dikdən beş-on addım aralı mövqe tutdu. Buradan təpənin arxa tərəfini görmək mümkün idi. Və çox vaxtında etdi, atı təzəcə yatırtmışdı ki, təpənin arxa tərəfində, yemşənlikdə şaqqualtı gəldi. Xeyli gözlədi Məmməd, bacarırdı gözləməyi. Ağacların arasında iməkləyən düşməni görməyi ilə gülənin açılması bir oldu. Sürünən bir cə anlıq dayandı dizi üstə və böyrü üstə düşdü. Məmməd gözəl atıcı idi, güləsi heç vaxt boşça çıxmazdı. Bilirdi ki, yemşənlikdəki düşmən də o biri iki yoldaşı tək öldürülüb. Öləməsə də, ən azından ağır yaralıdır. Məmməd yenə xeyli dinlədi ətrafi, arxayın olan tək, yiğişdi.

Getmək lazımdı. Başkənd yaxınlıqdaydı, yenə gələn ola bilərdi. Ata mindi. Yaralı bədənini sıxan patrondaşa qalan üç güləni əlinə götürdü, patrondaşı yerə tulladı, qayalıqdan atı mahmızlayıb yola döndərdi və həmin dəqiqə kürəyində ocaq yandı, başı ağırlaşdı. Güclü bir əl gözlərini qapadı, həmin güc Məmmədi apardı uzaqlara, gülü-çiçəkli Bəyədəmir Ocağına, Qızxanımı gördü, uşaqlarıyla görüşdü: Mayıl, Bani, Səlmi, Əvzər, Abdulla, Salman, Hürüm, Əziz. Bir az da yol getdi, keçdi gənc Məmmədin yanına. Amma, orada dayanmayıb yol etdi, körpə Məmmədi gördü, oradan da keçib getdi daha xoş, dərdsiz, qəmsiz bir dünyaya...

* * *

Artıq, axşam düşürdü. Batmağa hazırlaşan günəşin şüaları heç nə olmamış kimi şirildəyə-şirildəyə axan Yarpızlı bulağın suyunda oynayır, suya cürbəcür rənglər verirdi. Yarpızların ətri ətrafi götürmişdə. Bulağın qırığında dayanan atının sağ ayaq tərəfindən sızılaraq axan mayedən ikinci bir gölməçə də yaranmışdı. Qırmızı rəngli, qızılı rəngli. Bu gölməçə böyüyür, böyüdükcə şirilti ilə axan bulağın suyuna qarışmağa can atır, sanki, nəyinsə izini itirmək istəyirdi. Atlı atın boynunu qucaqlamışdı. At bilirdi ki, sahibi həmişə bu bulaqda düşər, əl-üzünü yuyar, Goy daşın üstündə bir az oturar, durub bir-iki qurtum su içər, sonra yoluna davam edərdi. Amma, indi at nə qədər gözləsə də, sahibi düşmədi atdan. Sahibinin susduğunu və sükutun uzun çəkdiyi ni görən at bir neçə dəfə finxirdi, hündürdən kişnədi, sanki, kimi isə köməyə çağırıldı. İkinci dəfə kişnəyib yola düşdü.

...Məmmədi elliklə dəfn etdilər. Bir həftə tamaṁında, Məmmədin yeddisi günü Qızxanım da tərk etdi bu dünyani...

İRADƏDƏN TƏSƏVVÜRƏ

*Göyərçin Kəriminin "Dünya iradə və təsəvvür kimi"
kitabında başəri düşüncə tərzi*



Çılğın - nəzarətsiz rakurslarla ayaq basdığımız iyirmi birinci əsrə - cəmiyyətlərin böyük dəyişikliklərlə üz-üzə olduğu vaxtda İRADƏ və TƏSƏVVÜR olan dünya hər kəsdən böyük bir problemin qoyuluşu və həlli istiqamətində ortaq təcəlladan keçmək bacarığı tələb edir. Tədqiqatçı alımların, yazıçı və şairlərin xüsusilə örnək məna kimi qavaradıqları bu ALİ KATEQORİYALAR zaman-zaman müxtəlif səbəblərdən bir sıra çəkişmələrə, yanlış etiqadlara ünvan verib. Dahi alman filosofu A. Şopenhauerin yaradıcılığında da hər iki aləm - dünyanın sadə təsəvvür və iradədən ibarət olması, eyni zamanda, iradə dünyanın təsəvvür dünyadan üstünlüyü aydın şəkildə izah olunmuşdur. Buna uyğun olaraq Şopenhauer təsəvvür dünyani həm bütövlük də, həm də hissə-hissə iradənin obyekliyi adlandırır və bu o mənəni verir ki, iradə obyektə, yəni təsəvvürə dönmüşdür...

Şopenhauer "Transendent immanentlik var, ye-

Qeyd: Jurnalın üz qabığındaki şəkil Göyərçin Kərimidir.

rüstü yüksəklik var - səmasız, idrakin səmimi vəcdi var..." deməklə iradə və təsəvvür anlayışlarına mifik deyil, real aspektən yanaşmağı vacib bilib. Bəlkə də bu iradi keyfiyyətləri ruhsal quruluşda çözə bildiyi üçün istedadlı şair Göyərçin Kərimi Şopenhauerin fəlsəfəsini tərənnüm etmək fikrinə düşüb. Biz onun 2018-ci ildə "Çaşioğlu" nəşriyyatında nəfis tərtibatda işıq üzü görmüş "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında bu cəhdi aşkar görür, müəllifin "Transendent immanentlikdən yerüstü yüksəkliklərə qədər uzanan idrakinin səmimi vəcdinə" şahid oluruq. Kitab böyük Almaniyanı, alman xalqını fövqəladə məhəbbətlə sevən, Şopenhauerin fəlsəfəsindən xoşbəxtlik sevinci əxz edən Göyərçin xanımın bir növ, fəlsəfi - poetik tədqiqat işidir. Ən əsası, kitabda insan, təkcə obraz olaraq deyil, maddi və mənəvi zərurət kimi məna tapır deyə, diqqətimizi özünə daha çox çəkmək imkanı qazanır. "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında İRADƏ və TƏSƏVVÜR anlayışları poetik zəminlidir; müəllif idrakda təcəlla edən polifonik gerçəkləri öz könül dünyasının effekti kimi səciyyələndirib, oxucuda bu anlayışlar barədə yetkin fikir formalaşdırıb...

Əslində, iradə fərdin idrak sferasına aid olmayan transcendental qavrayış, təsəvvür isə subyektin obyekti kimi nəzərdən keçirilir. Göyərçin Kərimi sürreal uydurmalarından kənar fəhmləri bu mental məxsusluğa siğışdırmaqla öz iç aləmində şurüstü - paradoxal uyğunluq kəsb edən bənzərsizliyə parılıt verib. Kitabda görünən sanbal, poetik miqdard, fəlsəfi gedişat bu barədə xüsusi düşünməyə əsas verir...

Dedik ki, İRADƏ və TƏSƏVVÜR anlayışlarına Göyərçin xanımın öz fəlsəfi yanaşma tərzi var. Bunu misraların poetik ovqatı ilə də sübuta yetirə bilərik:

*...Bir gün iradə də yorula bilər,
Hisslər ödənilməz, pozular həyat...*

*İradə yaşamaq ehtirasıdır...
...Böyük həqiqətin ehtivasıdır...*

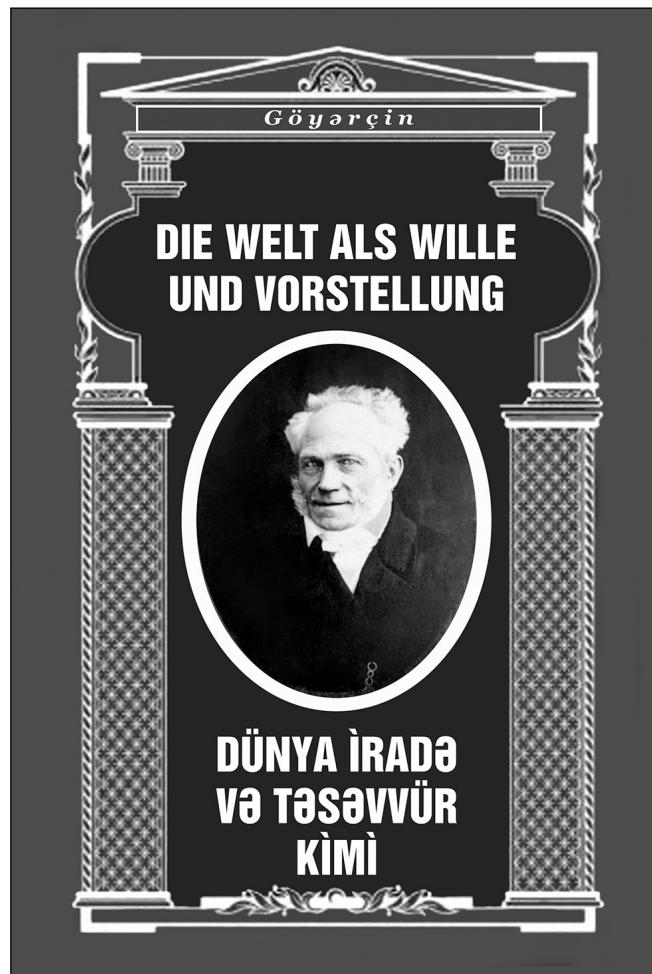
*"Sevgi gözdə olur" deyirlər, lakin
Sevginin ünvani məsafəsizdir.*

*Xoşbəxtlik arzuya çatmaqda deyil,
Bəlkə də, arzuya gedən yoldadır.
Zövqün təməlidir arzu elə bil,
Ürəklə birləşib ağlı aldadır... və s.*

Bu misralarda ideoloji fakt və zəminlər İRADƏ-Nİ ehtiva edən zəka tərpənişləridir. Goyərçin xanım bu siqlətin ehtivasını "SEVMƏK" kodeksi ilə cilalayıb. Görünür, İndira Qandinin: "Ən böyük zərurət insanları sevməkdir" fikri də belə bir təməldən qaynaqlanır. İnsan "Sevmək" anlayışındakı təlatümlərdən təsəvvürün xassə və xüsusiyyətlərini tam sezə bilmir. Buna görə Goyərçin Kərimi sevgidə yanlışlıqlar yaradan məqamları eyham şəklində bizə çatdırır...

Bilirki, nəfsin hakim olduğu cəmiyyətlərdə iradənin özündərki ikinci dərəcəli məsələdir. Həm də inanmağımız gəlmir ki, bu məsələnin fəzasında İRADƏ TƏSƏVVÜRLƏ NƏFS arasında dəqiq sərhəd qoya bilsin. Goyərçin xanımın eyhamı da bu formal prosedurlara işarə vurur...

Biz, nədənsə, çox vaxt intellektual səviyyənin yüksəlməsi üçün fiziki və emosional imkanların enməsi məsələsində qərarlıyız. Əslində, əbədi olan iradə özündən başlayan bütün cıgvılarda düzgün, yaxuddüzgün olmayan hər hansı nöqtəyi-nəzərdən asılı olmayıaraq təsəvvürdə keçicidir... Goyərçin xanım isə İRADƏ və TƏSƏVVÜRdə polifonik xassə kimi görünən meyllərə yox, ideal faktor kimi qabarən cəhətlərə istinad etdiyi üçün oxucu olaraq bizi öz fəlsəfi düşüncəsinə inandırıa bilir. Və aşkar görürük ki, İRADƏ, özgə səadətinə zor etməyəcək qədər özünü inkar etməyi bacarmalıdır. Bu mənəda, iradəyə xidmət edən idrak sahibləri ödenilən-ödənilməyən arzuların axınında əzaba məhkumdur. Və əgər 54 il Fransanın kralı olmuş on dördüncü Lüdovik: "Dövlət Mənəm!!!" deyib, bu da o mənaya gəlir ki, İRADƏ təsəvvürdəki mahiyyətini qoruyub saxlayıb. Yaxud da, bir insanın vətəndaş səviyyəsi emosional səviyyəsindən aşağıdırsa, bu zaman zehni inkişaf dayanır. Burada TƏSƏVVÜR öz mögzini sosial ünsürə çevirmək məcburiyyətindədir; çünki insan sosial mahiyyət daşıyır, onun həyat təminatı potensial bacarığı ilə bərabər nisbətdə olmalıdır.



*Təcrübi faydası zəif olsa da,
Məntiqin inkari düz fikir deyil.*

Ağaca bənzəyir filosof ömrü...

*Fəlsəfə çoxbaşlı əjdaha kimi,
Qarşıda dursa da, daim yenidir*

Bəlliidir ki, dünya yaranandan insanlar "təbəqələşmə" və "cəbhələşmə" anlayışlarına ciddi Meyl edirlər. Bu cəhd həyatın dəyərlər sistemini pozur. Nəticədə, insan öz mahiyyətine vara bilmir, təbiət və cəmiyyətə qarşı etinasız olur. Belə deyək, insan təbiətlə temasda öz "təcrübi faydası"ndan yararlana bilmir, bəzən həqiqətin özünü belə inkar etməyə məcbur qalır. Bu da İRADƏ seqmentinin dərəcə bucaqlarının yer dəyişməsinə səbəb yaradır.

"Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabından belə bir məntiq anlaşılır ki, İRADƏ ruhsal tərpənişdir; TƏSƏVVÜR müxtəlif münasibətlərlə əlaqə və keçidə emosional təsiri artırırsa, bəşəri düşüncə İl-

hi sevgini müqəddəs məcradan çıxarır, onu adı hissə - ehtirasa çevirir. Şopenhauerin dediyi İRADƏ bir növ, sevgi olaraq ilahi anlamdadır, TƏSƏV-VÜRDƏ isə o, şəhvət qutusuna salınır, əsl mahiyyət itir və bu, nəticə etibarilə yanlış etiqada zəmin yaradır. Məhz obrazlarına bu prizmadan nüfuz edən Goyərçin xanımın qənaətində insan zəkası ilahi parametrləri sistemə salmaqdır, dünyanı sona kimi dərk etməkdə acizdir. Bəlkə də, təbiət, Şopenhauerin təbirincə desək, sadəcə, öz sərrini açmaq istəmir.

Böyük Ruminin fikrine görə, "sevgi və kimsənin halına acıma insanlıq vəsfidir; hiddət və şəhvət isə heyvanlıq". Bəzən yanlış iradədən doğan təsəvvür diqqəti ehtirasdan doğan çirkin niyyətlərə yönəldir. Açığı, Goyərçin Kəriminin kitab boyu açmaq istədiyi mənalardan biri də məhz budur.

Kitab bizə faktiki bir neçə fəlsəfi nüans göstərir: Birincisi, Şopenhauerin iradə fəlsəfəsində əsl gözəllik surətdə deyil, ağıl və kamalda, əxlaq və sağlam düşüncədədir; ikincisi, Goyərçin xanımın təsəvvür fəlsəfəsində iradə ağılnı təməlində, gerçəyin atmosferində, ürəyin mərkəz xəttindədir - qısaşı, bu ideoloji zəmində cərəyan edən istək coşqusudur. Yəni, hər iki zəmin "arzu və əməlin refleksiya da ayrı olmasına dəlalət etsə də, yekunda bir olması" faktını qabardır. Həm də bəlli olur ki, bədənə edilən hər hansı təsir birbaşa İRADƏYƏ təsir göstərir. Həmin təsir həzz doğurursa, İRADƏnin lehinə, ağrı doğursa, əleyhinə yönəlmüşdür. Və əsərdən o da anlaşılır ki, bədəndə yaşınan təəssüratın İRADƏ kimi düşünülməsi yanlışdır...

Goyərçin xanımın "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında aydın bir sujet xətti var: İnsanın nəfəsinə heç bir qanun tənzimləyə bilməz! Müəllif Artur və Reqina obrazlarının cərəyan etdiyi bütün vadilərdə belə bir qənaət yürüdür ki, hissi qavrayış da, intellektual dərkətmə də, insanın fördi səviyyəsindən asılıdır və insanın dəyişkən xarakterli olmasının əyani sübutudur. Nəticədə, dəyişkən xarakterlə dəyişməzliyə zəmin yaratmaq, istisnayı hallar nəzərə alınmazsa, mümkün olmur. Bunun mümkün olması birinci növbədə fərdiliyin aradan qaldırılması hesabına baş verir...

Müəllif kitabda təkcə "Torpaqda tapdanmaq xifəti vardı..." fikri ilə yekun bir hədd ortaya çıxarı: Maddiyyatsızlıq üzündən mənən sinmaq insanın yaşam faciəsidir. Necə ki, torpaq tapdanmaq acısı yaşayır, eləcə də mənən sinan, əyilən insan sıkəst, zəlil hesab olunur. "- Allah xəbərsizmi bu səfalətdən? Nədən nicat yolu göstərmir bizə?" fikri də bu

ictimai mənənin paralel formasıdır. "- Allah istəsəydi, bunlar olmazdı..." misrasının dərk olunmuş əhatə dairəsi də bu zəminə əsas verir. Aydın olur ki, İRADƏ ayrıca şeylərin adı idrakından ideyanın idrakına keçid mərhələsində dərk olunmasına baxmayaraq, TƏSƏVVÜRDƏ canlanan müvafiq nöqtəyi-nəzər batını mənada geriləmə, yanlış düşünmə kimi səbəblərə meydən açır. Elə "İnsan xoşbəxtliyin hər zərrəsini, əzab ödəməklə qazanır, söz yox" məntiqində də oxşar tərzlər təlatümdədir... Və "İRADƏ dünyanın arzu sultəni, O, hər nə əmr etsə, baş əyirik biz" sitati Goyərçin xanımın fəlsəfi siqlətinin mahiyyətinə tuşlanır, bizi əksər ictimai-ideoloji yanlış və gerçəklərin səbəbilə tanış edir.

Goyərçin xanımın əslində, Şopenhauerin timsalında təqdim etdiyi Artur obrazihadisələrin gedişində bizdə belə təəssürat yaradır ki, təkamül insan həyatında daim baş verə biləcək prosesdir, fəqət, bu mexanizm fəndlərin sosial həyatda fiziki imkanları nəngelləyir.

Kitabda Artur və Reqina obrazları, onların xarakter və xassələri, hətta hərəketləri belə sosial keçidə bir neçə qütbüldür. Oxucu bu obrazların ruhsal quruluşunda bir uzaqlıq görür: məlum olur ki, bioloji cəhətdən özünə, əsas qanununa tabe olan insan ruhən dəhillik və dəhillik həddinə qədər ilhamlanma səviyyəsinə yüksəlir. Bu amil bir-biri ilə dialektik vəhdət təşkil etməsə də, insanın sosial mahiyyətində bunun fərqli-fərqli keçidləri - qütbləri var və onlar paralel müstəvilərdə birləşir. Milyon illərdir bu birləşmə ictimai düşüncələrdə şübhə ilə təzahür edir. Məhz Şopenhauer kimi Goyərçin xanım da öz prizmasından bu qənaətdədir ki, İRADƏ, TƏSƏVVÜR dərk olunmuş zəminlərdir. Əslində, müəllifin "Bilmirəm, xoşbəxtliyin mənası omu, bumu? Əbədi xoşbəxtliyə məhkum etdim ruhumu!" qənaəti bütün proporsial əhatələri tutur. Bu rəqəmsal düşüncədə təzad təşkil edən çox vacib iki nüansa diqqət yetirməliyik: Birincisi, müəllif xoşbəxtliyin əbədiyyət qazanması ehtimalındadır; ikincisi, öz ruhunu könüllü olaraq xoşbəxtliyə məhkum edir. Bu məhkumiyyət zahirən zor tətbiqətmə, çatışmazlıq kimi də anlaşıla bilər. Amma yox, Goyərçin xanımın öz ruhunu xoşbəxtliyin qapısından içəri keçirməsinə çatışmazlıqmı səbəb olub? Bəli, çatışmazlıq! O çatışmazlıq ki, insanda fərdiliyin başa çatması ilə sonuclanır. Digər tərəfdən, müəllifin gəldiyi qənaət intellektualdır və iradi keyfiyyətləri var. Ancaq bu, bütöv halda insanın sosial mahiyyətini açmır. Ya insan iqtisadi sferadır; onun psixi sə-

ciyyəsi mövcud ictimai münasibətlərə hakim ola bilmir, ya da insanı fərd olaraq özünəməxsus sosial reallıqdan uzaqlaşdırın ayrı cəmiyyət mövcuddur. Buna görə Göyərçin xanım insanın, daha doğrusu, öz obrazlarının nisbi xarakterində dürüst mənətiq axtarmağa lüzum görmür. O, kitab boyu həyatı zərurətlərə müəyyən eyhamlar vurur, subyektin obyektə yerini dəqiqi görür, öz ruhunu bu nöqtəyi-nəzərdən əbədi xoşbəxtliyin cənginə atır.

*...Ehtiyac, ya qayğının içində boğulsaq da,
Təbiətə bir azad baxışımız kafidir...*

*Keçici təzahürün zaman sonluğu təki
Bir hiss bağışlamalı hər kəsə öz ölümü...*

*İradə necə yaranır?
Görünməyənin bətnində görünürmüştə kimi
Gizlənir məna. Həm də izahsız... və s.*

Paradiqmal xüsusiyyətlər çox vaxt zamanın yeni inkişaf meyllərini özündə xarakterizə edə bilmir. Bu, ictimai təsirlə həyatı aspektidə təzahür edən qarışıq-realist formalizmin ikili dinamikasıdır. Lakin Göyərçin xanımın "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında insan məkan əhatəsində fəhmə arxalanır. O, yaxşıbilirki, məkandankənardafəhmədiinsana aid deyil. Çünkü kamil qüdsiyyət məkandan kəndə hakimi-şortdır. Burada hər şey ruhun təqdisi ilə baş verir. Bu da müəllifin: "...Səadət qara bənzəyir; Şəfəqdən bərq vurur, istidən əriyir, Yerində ağrı cüccərir..." fikri ilə eyni ovqatdadır (belə deyək, "həm də izahsız...").

Göyərçin xanımın hissi idrakında zəka xüsusi yer tutur. Onun adıçəkilən kitabında icitmai fəlsəfə geniş anladmadır, yəni budur: "Dünya düzəni əsrlərin sınağından çıxmış həqiqətlərin nizamı ilə pərvəriş tapır. Dərrakəli başlar gerçəyi daha dürüst qavrayır. Zorla ağlın mübarizəsi bu dürüstlükdən aşağı qata enir. Dərrakə zaman-zaman hissi idrakda zordan ucada olub..." Bəlkə buna görə antik dövrdə insanlar Zevsə, Apollona, Afroditaya Allah deyiblər... Bu, Aristotelin insanı fövqəladə hadisə adlandırmaq qənaəti ilə də süsləşir...

Göyərçin xanıma görə, insan həyatının əsası ictimai istehsalıdır. Biz də bu zəmin əsasında K. Marksın fikirlərinə haqq qazandırırıq: "Hansı proporsiyada ictimai sərvət artırırsa, yəni kapital yiğimi baş verirsə, yoxsul kütlənin vəziyyəti həmin proporsi-

yada pisləşir". Doğrudan da cəmiyyətlərin milli gəlirində yoxsul təbəqənin payının azalması onun nisbi yoxsulluğunu sürətləndirir. Və yoxsulluğun sosial mənada artması cəmiyyətin məhvidir. Elə Artur və Reqinanın mövcud olduğu cəmiyyətdə də bu kateqoriya insan və sosial ünsürün gerçekə predmetidir.

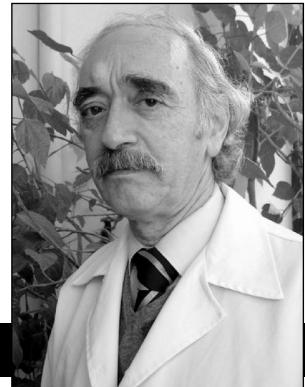
"Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabının obrazları ağıllı, siyaset və iqtisadi gücdə bir ortaqliq tapa bilmirlər. Onlar təzahür dönyanın hökmələrindən azaddırlar və bu yükü öz üstlərindən atmış kimi görünürlər. Artur Şopenhauer bu görünüşü, yəni insani üstünlüyü ali dərəcəsini Apollon Belvederin timsalında belə ifadə edir: "Muzalar tanrisının başı uzaqları seyr edir, o, ciyinlər üzərində, sanki bədəndən tamamilə ayrı düşmüş kimi elə azad surətdə yüksəlir ki, artıq onun barəsində qayğıya baş əyməyəcək kimi yeqinlik doğurur".

Bəli, Göyərçin xanımın obrazları, sanki zülmün acısından nəticə çıxarmağın yollarını tapmaq həvəslərini də itirirlər. Onlara belə gəlir ki, zaman coğrafiyasında cəmiyyət bucaqları müxtəlif parallelərdə yerləşir. Dönyanın təsəvvür kimi izahı, Allah fikrinin surreal təşviqi, ruhi fikrin iç və çöl ya-naşmaları, iman-inam çək-çeviri, məqsədlərin bütöv bir cığırə ötürülməsi, həmçinin azad seyretmə üsulu hadisələrə fəlsəfi baxış yaradır. A. Şopenhauerin təbirincə desək, bu, sənət əsəridir, dühanın yaratdığıdır. O, xalis seyrlə dərk olunan əbədi ideyaları, dönyanın bütün hadisələrində mühüm və daimi olanı yenidən ərsəyə gətirir. Onun yeganə mənbəyi - ideyaların dərk olunması, yeganə məqsədi - bu dərk olunmanın ötürülmə prosesidir.

Təbii ki, Göyərçin xanımın "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında da obrazların ictimai, şüvrüstü düşüncələrindən qaynaqlanan ruhsal fikirlər bir neçə səbəbli, bir neçə mənalıdır. Müəllifin vizual görünüşdə baxışlığı allama kəsbindən xəyalıratma israrına qədər hər şey fəlsəfi təfəkkürdə baş verir. O, yalançı hissi qavramalara ifrat aludəciliyidən kənardır və əsrlər boyu eyni iradənin təzyiqi altında mahiyyətini itirmiş dönyanın bir daha düzələ bilməmək ehtimalından narahatdır.

Nəhayət, Göyərçin xanımın "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında "transendent immanentlik var, yerüstü yüksəklik var - səmasız, idrakın səmimi vəcdi var...". Müəllifi yeni yaradıcılıq uğurlarıyla təbrik edirik.

Hikmət Məlikzadə
Azərbaycan Yazarlar Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdçüsü



HAFIZ ƏLİMƏRDANLI

TƏMSİL VƏ ALLEGORİYALAR

Tutmuşdur qərar

Eşsəyə sarayda yer də verdilər,
Əyninə ipəkdən paltar geydilər,
Di gəl ki, eşsək tək tutmuşdur qərar,
Hər səhər yenə də bərkdən anqırar.

Xoruzun təkəbbürü

Xoruz qürur ilə banladı birdən,
Səsimlə günəşini oyadıram mən.

Gör necə güclüyəm, o məndən qorxur,
Gizlənmək istəyir, axtarır çuxur.

Demək, qüvvətliyəm fildən, aslandan,
Mənə bata bilməz heç bir pəhləvan.

Qorxdığum balaca o tülükdəndir,
Yerim siçan oyuğuna uyğun gələndir.

Hörmətli dovşan

Canavar dovşanı görçək əyildi,
Tirəyə-titrəyə salamın verdi.

Zarafat deyildir, qudası aslan,
Soyular dərisi, deyil ha yalan.

Dovşana hər yerdə indi hörmət var,
Sözünə baxmayan cəzasın alar.

Dovşan olmuş idi bir ayı boyda,
Başda oturardı məclisdə, toyda.

Bircə pişik ondan heç qorxmayırdı,
Əzəldən aslanla qan qohumuydu.

Qarğanın xəbərdarlığı

Quşların ümumi yiğincağında,
Qarğası onlara xəbərdarlıq etdi,
Bu gündən hamınız bayquş dilində
Danışın, deməli, qurtardı getdi.

Bülbül cəh-cəh ilə ondan soruşdu,
Səbəb nədədir ki, bəlkə deyəsən?
Bayquş məlumudur ki, çox kobud quşdu,
Zəhləsi hamının gedir deyəsən.

Qanadı təmkinlə qarğı qaldırdı,
Ay yazıq, xəbərin yoxdur, xəbərdən
Bayquş bu yerlərə hakim qoyuldu,
Danışmasan, vəzifəndən gedərsən.

Meyvələrin yarışı

Bir xoş payız axşamı,
Yığılmışdı süfrəyə,
Bağda olan meyvələr.
Söz çatmışdı əriyə,
Mükafat var hərəyə,

Kim daha çox xeyirli,
 Kim daha çox dəyərli,
 Kim xarici, kim yerli,
 Müsabiqə verilmiş,
 Şərtləri də deyilmiş.
 Sözə başladı alma,
 Şübhə yoxdu faydama,
 Hami qalır qayğıma,
 Mən bu bağın gözəli,
 Birinciyəm deməli.
 Armud dedi bir dayan,
 Olsun sənə həm bəyan,
 Gözəllikdə tayım yox,
 Olsa da rəqibim çox,
 Faydamı hamı bilir.
 Birinci yer mənimdir.
 Durdu ayağa ərik,
 Həngamələr eşitdik,
 Əvvəl gərəkdir bilik,
 Mən ürəyə dərmanam,
 Bunu demişdi anam.
 Faydalı olduğumdan,
 Mükafat almaliyam.
 Söhbətə qarışdırılar,
 Heyva, üzüm, gilas, nar.
 Təriflədi tək özün,
 Mükafat almaq üçün,
 Yalan-doğru nə ki var,
 Ortalığa qoydular.
 Mövüz* qeyz ilə durdu,
 Bağa baxıb buyurdu.
 Danışsa yerli meyvə,
 Mən də edim əlavə.
 Xarici meyvələrə
 Tay ola bilməz əsla.
 Faydası, həm dəyəri,
 Xarici görkəmləri,
 Xaricdən gələnlərin,
 Şərtə tam cavab verir.
 Məncə birinci edir,
 Məntiq bunu söyləyir.
 Qıraqda dayanmışdı,
 Əzgil bir az qımışdı,
 Heç nə demədi burda,
 Meyvə yeyən bir qurda,
 Piçildədi yavaşça.
 Kal olsam da, səbirlə,
 Danışmışam sədrələ,
 Razı olub həvəslə,
 Mükafat olur mənim,

Yarısı münsiflərin.
 Heç kəs burda incimir,
 Etirazın bildirmir.
 Yalnız şərtdə yazılır,
 Kim daha çox xeyirli,
 Kim daha çox dəyərli,
 Kim xarici, kim yerli,
 Mükafat alacaqdır.
 İndi sən kömək etsən,
 Bunları zədələsən,
 Sənə də bir pay çatır,
 Söhbət burdaca qalır.
 * - banan

Eşşək və xoruz

Eşşək xoruz ilə söhbət eylədi,
 Sən niyə özünü dartırsan indi,
 Deyirsən günəşini sən oyadırsan,
 Bəs mən...
 Mən də xəbər verrəm həmin o andan.
 Xoruz cavabında belə söylədi,
 Səni də, məni də kim təriflədi,
 Bilsin, günəş özü çıxır hər səhər.
 Hərçənd ki, bizlərə təriflər gələr,
 Nə sənin zəhmətin, nə də ki, mənim,
 Yoxdur heç burada, qoy sənə deyim.

Camış və eşşək

İşqfor yanın zaman,
 Camış keçirdi yoldan.
 Birdən mersedes tindən,
 Döndü tamam qəfildən.
 Eşşək maşından çıxıb,
 Camışa kinlə baxıb,
 Bərkdən-bərkdən anqirdi.
 Ay eşşək, korsan, nədi?
 Görmürsən maşın gəlir?
 Camış baxdı eşşəyə,
 Başını əyə-əyə,
 Dedi mən eşşəyəmsə,
 Bəs sən, soruşa, kimsə,
 Eşşək tamam hirsləndi,
 Diplomum vardır dedi.
 İndi tək dırnaqlıyam,
 Köhlən atla qonşuyam.
 Qohumluğum bir az var,
 Diplom vermişdir qərar.
 Deyib mindi maşına

Yaraşmadan yaşına
Əda ilə boylandı
Bir də camışa baxdı.

Köklər olmasa

Yemişan həsrətlə palıda baxdı,
Söylədi möhtəşəm qamətin vardır.
Sənin ləyaqətin bu qol-budaqdır,
Rəssam tablosuna, sanki soraqdır.
Günəşdə yarpaqlar par-par parlayır,
Bu gözəl qaməti köklər saxlayır.
Mənə köklərdən də söz demək qalır,
Budaqlar köklərlə su, qida alır.
Kökləri kim görür, kim qiymət verir?
İşləyir torpaqda, tərif istəmir.
Köklər işləməsə görkəmin olmaz,
Görünən qamətdən bir əsər qalmaz.
Budaqlar füsunkar görkəm yaradar,
Köklərin əməyi kölgədə qalar.

Qızıl balıq

Qəribə deyilmi həyat qanunu?
Çoxuna bəllidir, bilirlər bunu.
Dünyaya göz açar axar çaylarda,
Yaşayıb dolanar özgə sularda.
Yalnız bircə dəfə doğma diyara,
Dönər qızıl balıq erkən baharda.
Qayıdar eşqinin sorağında o,
Körpə balıqların marağında o.
Bir dəfə bu sevinc həsrətində o,
Həyata son qoyar vətənində o.

Qabanın sözü

Pələng qonaq çağırıldı,
Yubileyidir deyə,
Elanlar yapışdırıldı,
Mümkin olan hər yerə.
Oxudular elanı,
Tülkü, çaqqal, canavar.
Düşündülər süfrədə,
Çox şey, yəqin ki, olar.
Bir qaban da oxuyub,
Vurulan bu elanı,
Dedi mən də gərək,
Gedib görüm oranı.
Yemək, şərab bol olar,

Bir az da mənə çatar.
Mən də yeyib içərəm,
Bir az da keflənərəm.
Həqiqətən süfrədə,
Dünyanın hər yerindən,
Bol-bol yemək, şərablar,
Düzülmüşdür nə desən.
Qaban şərabdan vurdu,
Sağlıq deməkçün durdu.
Dili, ağızı dolaşıb,
Bircə kəlmə söylədi:
"Bu canım qurban sənə!"
Daha heç nə demədi.
Pələng bunu eşitdi,
Bir az da fikrə getdi.
Dedi: "İndi mən toxam,
Artıq yeməklə yoxam,
Bu gün mənə qonaqsan,
Başqa vaxta qalarsan".

Səhv fikir

Xoruz qanad çalıb, bərkdən banladı,
Özünü Günəşi oyadan sandı.
Bir axşam sahibi başını üzdü,
Səhər Günəş yenə üfüqə yandı.

Lampa

Ətrafa nur verdi lampa yananda,
Kölgələr toplaşdı onun altına.
Bu yerə işığı çatdırıldı amma,
Başqa bir lampa da işiq saçanda.

Günəş və ildirim

İldirim da bəzən Günəşə bənzər,
Alışar bir anlıq, dərhal da sönər.
Canlıya həyatı günəş bəxş edər,
İldirim canlını külə döndərər.
İmkani Günəşlə olsa bərabər,
Aləmə büsbüütün qəm-kədər gələr.

Tülkü və aslan

Çöllərə baxıram, cürbəcür heyvan,
Yaratmış necə də uca yaranan.
Ellərə baxıram, bir təkdir insan,
Nə qədər olsalar, oxşar da onlar,
Qəlbləri fərqlidir, tülkü və aslan.

Etiraz

Bir dəfə uzunqulaq,
Etiraz etdi bərkdən,
Başqa adlara yamaq,
Məni edirlər hərdən,
Mən bir dəfə batdığını,
Yerə daha batmırıam.
Bərkdən dayan desələr,
Dayanıram vəssalam.

Payızda quşlar köçər,
Könülsüz burdan gedər,
Qəlblindrə nisgillər,
Gələn yaza yer alar.

Bəs insanlar nə edər,
Özləri də bilməzler,
Ömür ki, sona yetər,
Vətəni yada salar,
Vətəni yada salar.

Dəniz və qayalar

Dəniz küləklidir, dəniz dalğalı,
Dalğalar gurlayırlar, qəlbə yaralı,
Sahilə çırpılır, qayalar susur,
Düşmüslər elə bil yordan aralı.

Hərdən qağayılar bərkdən çıçırlar,
Gah qalxır, gah da ki, suya sıyıyrı,
Gurlayan dənizin elçiləridir,
Bəlkə də barışiq üçün çağırır.

Sahildə qayalar dənizə baxır,
Bir sual onları yandırıb yaxır,
Nədir bu həyəcan, nədir gurultu,
Sakitlik olacaq yenə də axır.

Nə bağ qaldı, nə də bulaq

Keçdi bizim güllü bağdan,
Buz bulaqlı qarlı dağdan,
Qonaq gəldi bir gün yalan,
Nə bağ qaldı, nə də bulaq,
Səhra oldu, soldu hər yan.

Zəmanəmizin canavarı

Yığdırılar el-obanı,
Oxudular formanı,
Sürüyə baş çobanı,
Qoydular canavarı.
Deyildi azalmasın,
Qoyun-quzunun sayı.
Bir az dözdü canavar,
Fikirləşdi o ki, var...
Yavaşça verdi qərar.
Şərtdə vardır azalsa,
Deməyiblər çoxalsala.
Demək yaxşı baxılsa,
Artar qoyunun sayı,
O da çobanın payı.
Aclıq daha sinamaz,
Kimsə məni qınamaz.

Palid və balta

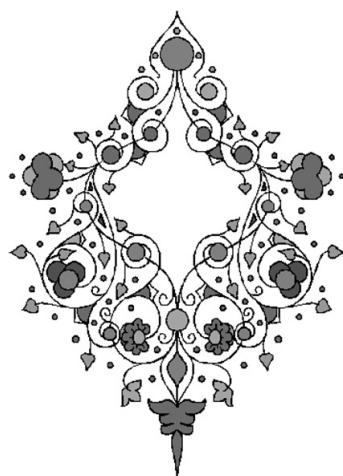
Palid ki, yüz yaşlı bir ağac oldu,
Bir neçə budağı tamam qurudu.
Budaqlar kəsilsə yenə qalardı,
Zalim balta onu kökündən vurdu.

Köçəri quşlar

Qayıtdı yenə bahar,
Gəldi köçəri quşlar,
Aydın deyildir nədən,
Bura həsrətdir onlar.

Quşlar da dərk eyləyir,
Gəzməyə özgə diyar,
Ürəkləri söyləyir,
Könüldə Vətən qalar.

Heç olmasa onlardan,
Götürsə ki, insanlar,
Yadigar babalardan,
Torpaq onlara çatar.



NƏNƏMİN NƏĞİLLƏRİ

Kəndli və ayı

Payızdır...

Meşədə yoxdur səs-səmir,
Yarpaqlar saralmış, qızaran da var,
Bəzən də quşların səsləri gəlir,
Görünür hərdən bir barlı ağaclar.
İlin bu fəslində bir kişi kənddən,
Meşəylə gedirdi başqa bir kəndə,
Baxırdı ətrafa yol boyu hərdən,
Bir armud ağacı gördü qəfildən.
Armudlar sap-sarı, gəl-gəl deyirdi,
Gəl ki, ağaç özü çox uca idi.
Kişi bir təhərlə çıxdı ağaçca,
Armuddan yeyərək qalxdı yavaşca.
By dəm bir ayı da hardansa gəldi,
Ayı həddən artıq armud sevərdi.
Amma qurdusuna əsla dəyməzdə.
Tökülən xəzəldən bir qədər əzdi,
Sonra da ağaçın yanında gəzdi.
Tərəddüd etmədən ona dırmaşdı,
Ayını görən tək kişi bərk çəşdi,
Daha üstdə olan budağa aşdı,
Armudları yiğib ayı oturdu,
Bilməyə onların varmıdır qurdı.
Meyvəni qaldırıb işığa tutdu,
Kişi sandı. ayı təklif elədi,
Bərkdən-bərkdən ona sağol söylədi,
Mən artıq yemişəm özün ye dedi.
Bərk səsdən ayı da diksindi birdən,
Yıxıldı ağacdan o dəm qəflətən,
Boynu ki, qırıldı yerlə zərbədən,
Ayının canı da çıxdı bədəndən.
Kişi qorxusundan ağaçda qaldı,
Bir qədər gözləyib ayıya baxdı,
Gördü ki, nə vaxtdır tərpənmir dəha,
Ağacdan yavaşca, düşdü aşağı,
Ayını bir daha ölmüş o gördü,
Dayanıb düşündü, gözünü oydu,
Bıçağın çıxarıb dərisin soydu.
Sonra da götürüb ciyinə qoydu,
Kəndə gedən yola birbaş üz qoydu.
Yıgıldı dost-tanış onun başına,
Bu nə əhvalatdır dedilər ona.
Kişi lovğalandı, bu gün meşədə,
Bir ayı onunla gəldi, güləşə,
Məni tanımadı, ona söylədim,
Yolunu azma gəl, mən də ki, gedim.
Dedi ki. səninlə güləşəcəyəm,

Yıxıb səni sonra bax yeyəcəyəm.
Hirsəndim, üstünə bir nərə çəkdir,
Ürəyi partladı, mən də nə edim.
Dərisin soydum ki, başqası görsün,
Sözümüzən çıxmasın, bəlkə düşünsün.
Zorbaliq hər zaman çatmaz karına,
Hərdən bir ağıl da düşün yadına.

Pişik və pələng

Meşənin kənarında,
Pələng gördü pişiyi.
Rişxənd edib bildiyi,
Köntök dildə söylədi.
Niyə yoxdur çəlimin,
Nədir sənin yeməyin?
Pişik çoxbilmiş idi,
Pələngə dərhal dedi,
Vaxt var idi, əvvəllər,
Olardı o bərabər,
Pələngə, ya bəbirə,
Oxşayardı...
Bir kərə,
Yaman da acmış idi,
Ona insan rast gəldi.
And içərək verdi vəd,
Qoydu qarşıya sənəd,
Dedi hər gün ətim var,
Sənin də payın çatar.
Bir iş verim çox asan
Siçanları tutarsan
Razılaşdım onunla,
İmzaladım qanunla,
Sənədi dedim götür,
İmzaya da vur möhür.
Keçib indi neçə il,
Yaddan çıxıb şirin dil,
Siçanları tutmuşam.
Daha yaddan çıxmışam.
Günlərlə vermir yemək,
Hər gün alıram kötək.
Hərçənd qohumam sənə,
Düşmüşəm bax bu günə.
Pələng yaman hirsəndi,
Dərsini verrəm indi.
Onu mənə sən göstər,
Əlbət cəzasın görər.
Bu dəm yolla harasa,
Bir qoca əldə əsa.

Yavaş-yavaş gedirdi,
Onu pişik göstərdi,
İnsan bax odur dedi.
Pələng sıçradı koldan,
Nərildədi ucadan.
Dostum pişik dünəndən,
Şikayət edir səndən,
De görüm, niyə, nədən,
Onu sən yedirtmirsən.
Qoca işi anladı,
Pişiyə nəzər saldı.
Təmkinimi pozmadan,
Dedi düz deyir pişik,
Etmışəm ona pislik.
Hər cəzaya layiqəm,
Bircə çuval deyirəm,
Məni qorxudur yaman,
Ağlim olur başımdan.
Ondan halım yamandır,
Qanımı bərk qaraldır,
Ciynamdədir, görürsən,
Onun içənə girsən,
Sonra çıxsan qəfildən,
Qorxudan canım çıxar,
Pişik də razi qalar.
Pələng eşitcək bunu,
Dedi bəri ver onu.
Gör necə toy tuturam,
Çuvalda otururam,
Çıxıb nərə çəkərəm,
Səni mən çərrədərəm.
Pələng çuvala gircək,
Qoca pişiklə gerçək.
Çuvalı bağladılar,
Yadına da saldılar.
Olub keçən günləri,
Vurdular kötükləri,
Əzişdirib yamanca,
Sonra açdı astaca,
Torbanı fəndgir qoca.
Pələng çıxdı oradan,
Şükr eylədi ucadan,
Yavaşça miyoldadı,
Demə pişik haqlıdı,
Mən də gördüm dadını
Kötəklə əhvalını
Baxmadan heç geriyə
Üz tutdu o meşəyə,
Söz tapmadı deməyə.
Lovğa pələngi sonra,
Görən olmadı daha.

ÇƏRKƏZ NƏSİRLİ - 70

"Çərkəz Cəlal oğlu Nəsirli 15 iyun 1949-cu ildə rayonun Keçikli kəndində ziyanlı ailəsində anadan olub. 1953-cü ilə valideynləri ilə birlikdə rayon mərkəzinə köçmüş, 1955-ci ildə orta məktəbin birinci sinifinə, 1961-ci ildə isə yeni açılmış Zəngilan rayon uşaq musiqi məktəbinin tarixi üzrə birinci sinifinə daxil olmuş, musiqiyə olan həvəsi və istedadı onu sonralar Ü.Hacıbəyov adına Ağdam orta ixtisas musiqi məktəbinə gətirib çıxartmışdı.

O, hələ texnikumda oxuduğu dövrdə pedoqoji fəaliyyətə başlamışdır. Musiqi texnikumunu bitirdikdən sonra isə hərbi xidmətə yollanmışdır. Hərbi xidmətini SSRİ Silahlı Qüvvələrinin Estonia SSR-in Purmani qəsəbəsində yerləşən hərbi hissəsində keçmişdir.

Hərbi xidmətdən qaytdıqdan sonra yenidən doğma məktəbi olan Zəngilan rayon Uşaq musiqi məktəbində müəllim olaraq fəaliyyətini davam etdirir və bir neçə aydan sonra direktor təyin olunur.

Çərkəz Nəsirli işlədiyi dövrdə məktəbdə müəyyən islahatlar aparmış, musiqinin şan-şöhrətini elə bir yüksəkliyə qaldırmışdır ki, onun arxasında kiçik musiqi ordusu səf-səf düzülmüşdür. Təsəvvür edin, bircə nəfər də olsun yerli ixtisaslı kadri olmayan musiqi məktəbi müəyyən müddətdən sonra altmış beş nəfərdən çox yerli kadr hazırlayıır. Əvvəller başqa rayonlardan Zəngilan işləməyə gəlirdilərsə, sonra zəngilanlı kadrlar başqa rayonlarda işləməyə yollanmalı olublar.

Zəngilan rayon Uşaq Musiqi Məktəbində direktor vəzifəsində işləyə-isləyə

qiyabi olaraq təhsilini davam etdirmiş, Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda təhsil almış və 1985-ci ildə həmin ali təhsil ocağını bitirmişdir.

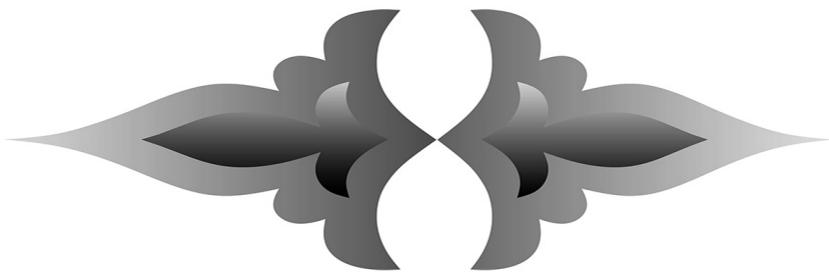
O, həm də ictimaiyyət arasında fəallardan biri olub. Mətbuatla müntəzəm əlaqə saxlayıb, vaxtaşırı çıxışlar edib. Hələ hərbi xidmətdə olarkən "Hərbi poleqonçu" əsgər qəzetində məqalələri dərc olunub. Zəngilanda işlədiyi dövrlərdə rayon qəzeti olan "Kənd həyatı"nın səhifələrində rayonun mədəni həyatının yenilikləri barədə məqalələrlə çıxışlar edirdi. Məcburi köçkünlükdən sonra da yaradıcılıq fəaliyyətini davam etdirən Çərkəz Nəsirli Həsən bəy Zərdablı adına Fəxri diplom və medalla, bir sıra media diplomları ilə təltif olunub. "Qızıl qələm" media mükafatı laureatıdır.

Rayonun musiqi həyatını özündə əks etdirən "Musiqi ilə döyünen ürəklər" (Bakı - 2011), "Zəngilanda Musiqi Ocağı" (Bakı - 2013) publisistik, "Köç gedəndən sonra" (Bakı - 2015) və "Gülnişə xalanın gəlini" (Bakı - 2017) bədii kitablarının müəllifidir.

Çərkəz Nəsirli məktəb direktoru işləməklə yanaşı "Qanunun tələbi" qəzeti və "Qoşa ulduz" jurnalı ilə əməkdaşlıq etmişdir. Hazırda "Gənc musiqiçi" qəzetinin baş redaktoru olmaqla yaradıcılığını davam etdirir.

Əsərləri almanaxlara daxil olunub, haqqında "Mədəniyyət" televiziya kanallında veriliş hazırlanıb".

*Əli bəy Azərinin
"Gəlin, tanış olaq" kitabından*



ÇƏRKƏZ NƏSİRLİ

QORXULU YOL

(hekayə)

Qış çoxdan girmişdi, əslində təbiətin elə bir vaxtı idı ki, bu yerlərdə indi havalar çox soyuq qarlı, şaxtalı bir qış günləri olmalı idi. Allah-taala burda yaşayan insanlara yarıkar olmuş, keçən illərə nisbətən bu qış çox müləyim keçirdi. Azərbaycan xalqı sülh sevər insanlardı, hər zaman öz iş-gücləri ilə məşğul olurdular. Allah-taalanın qismət etdiyi, verdiyi ruzu ilə dolanar, torpağına bağlı bir xalq kimi dövlətinə, dövlətçiliyinə həmişə sadıq və sədaqətli bir xalqdır.

Bu bölgə də həmişə öz adət-ənənəsinə sadıq olan bir bölgədir. Biz istəməsək də 1988-ci ildən başlayan mənfur qonşularımızın torpaq iddiası bizi də çəş-baş salmış, dinc həyat ərşə çəkilmişdi. Onu da deyim ki, artıq söz-söhbətdən keçmişdir. İndi qonşu adlandırmağa da adamın dili gəlmir. Millətçi ermənilər, köhnə düşmənlərimiz olan "daşnaklar" artıq silaha sarılıb tez-tez sərhəd kəndlərinə basqınlar edir, mal-qaranı, qoyun-quzuları aparır, qarşısına çıxan insanları da güllələyirdilər. Yeri gəlmışkən, onu da xatırladım ki, mərkəzdən gələn göstərişə əsasən, nəinki sərhəd kəndlərdə, hətta rayonun bütün ərazisində əhalidə olan ov silahlarını yığmışdılar. Özü də yuxarıının göstərişinə əsasən, silahlar paytaxta aparılmış, ordan da harasa təhvıl verilmişdi. Bu da sonra məlum oldu ki, bu göstərişlər keçmiş Sovetlər Birliyinin bütün respublikalarına verilsə də bizə qonşu olan erməni rayonlarında nəinki ov silahları yığılmayıb, hətta onlar müasir avtomatlarla təc-

hiz olunublar. Belə çıxır ki, Moskvada vəzifədə oturan ermənilərin qarşidakı planlarının tərkib hissəsi olan bu məkrli siyaseti ilə azərbaycan xalqının əlində olan ov silahlarını yığdırmaq, onları əli boş qoyub planlaşdırıldıqları döyüşlərdə silahsız insanları tamamilə qırıb məhv etmək məsəlesi dururdu.

Nəinki, Qarabağda, Ermənistanla sərhəd olan hər bir bölgədə vəziyyət çox pis idi. Silahsız xalqa qarşı hərtərəfli silahlanmış düşmənlə üz-üzə dayanmış azərbaycanlılar özlərini müdafiə etmək üçün hər kənddə özünümüdafiə dəstələri yaradıldı. Ən pisi o idı ki, beş-altı nəfərin, bəzi yerlərdə isə hətta on nəfərin cəmi bir ov təfəngi var idi. Əvvəldə dediyim kimi havaların müləyim keçməsi kəndlərin keşiyini çəkənlərə böyük kömək idi.

Bir gün iş yerimdə oturmuşdum. Sabahkı qayğıları düşünür və gedəcəyim sərhəddə yaxın olan kəndlərdə dostlarımıbaş çəkmək, bir qədər çox çətinliklə də olsa tapdığım patronları gözətçi məntəqələrində duran elimin cəsur oğlanlarına verməyimi planlaşdırırdım. Birdən qapı döyüldü. 1970-ci ildə Zəngilan rayonuna təyinatla gəlmış, bu yerlər xoşuna gədiyi üçün burda yaşamağa qərar vermiş, özünə ömür-gün yoldaşını da burdan seçmiş, mənim tələbəlik dostum Vahid Qarayev içəri girdi. Onu da deyim ki, əvvələr bir yerdə işləmişik. 2 il olar ki, o başqa məktəbdə işlədiyi üçün biz tez-tez görüşə bilmirdik. Belə bir qarı-

şıqlıq dövrdə, özü də iş vaxtı Vahid müəllimin mənim yanımı gəlməsi düzü məni çəş-baş saldı. Tez ona "xoş gəlmisən" dedim. Ancaq onun qaş-qabaqlı və çöhrəsini solğun gördükdə soruşdum:

-Qardaş, xeyirdimi? Bu nə sir-sifətdir? Sənə nə olub?

-Əslində mənə çoxdan xəbər veriblər, ancaq bu vaxta qədər bir adam tapmadım mənim dərdimə çare tapsın. Düzü qohumlara da dedim onlar da mənə kömək edə bilmədilər. Ağdamdan mənə xəbər verdilər ki, atan rəhmətə gedib. Dəfn etmək üçün səni gözləyirik. Axı evin böyük oğlu mənəm. Indi mən Ağdama getmək istəyirəm, ancaq maşın tapa bilmirəm. Kimə deyirəmssə, belə bir vaxtda evini, ailəsini qoyub getmək istəmir. Biliyəm sənin işin çoxdur, hər gün sərhəddə olan kəndlərə baş çəkirsən, evdə də ailən, körpə uşaqların var, onları qoyub necə gedəsən. Mən bunları bilə-bilə yenə ümidim sənədir, məni Ağdama çatdır.

Mən ona diqqətlə qulaq asıb tərəddüd etmədən dedim.

-Əvvəla, başın sağ olsun. Allah atana rəhmət eləsin. Sonra da sən narahat olma, indi gecdir, getsək də qaranlığa düşərik. Özü də bu vaxtdan sonra yəqin ki, atanı dəfn etməzlər, sabaha saxlayarlar. Allah qoysa, sabah sübh tezdən çıxarıq. Allahın köməkləyi ilə uzağı saat doqquzda orda olarıq. İndi sən get hazırlaş, mən də maşına yanacaq tapım. Özün bilirsən, indi yanacaq məsələsi bir qədər çətindi, yollarda heç yerdə bizə yanacaq verməzlər. Sən get hazırlaş, tezdən saat altı tamamda burdan çıxacağıq.

O vaxtlar doğrudan da maşına yanacaq tapmaq çox çətin idi. Mən əvvəlcə bir neçə idarəyə dəyib maşını yanacaqla doldurdum. Hələ bir kanstır də əlavə yanacaq götürmək istədim, amma tapa bilmədim.

Biz Füzuli-Ağdam yolu təhlükəli olduğu üçün Beyləqan-Ağcabədi yolu ilə Ağdama getməli idik. Bu yol Füzuli-Ağdam yoluna baxmış xeyli artıq məsaflə idi. Evə gəlib sabah Ağdama gedəcəyimi söylədim. Düzü, evdəkilər çox narahat oldular, getməyimi istəmədilər. Mən onlara söylədim ki, siz mənə "yaxşı yol" arzulayın, mən sabah mütləq Vahid müəllimi Ağdama çatdırımlıyam.

1991-ci il yanvarın 15-də səhər-səhər, saat hardasa ona işləmiş biz Ağdama çatdıq. Doğru-

dan da onlar çox narahatlıqla evin böyük oğlunu gözləyirdilər. Mən orda qəribə bir hadisənin də şahidi oldum. Cənazəni dəfn üçün hazırlayanda molla mərhumun yaxınlarından, xüsusilə Vahid müəllimdən soruşdu:

-Dəfn namazına burda duraq, yoxsa qəbirstanlıqda duraq?

Adamların içində duran hündür boylu, gur saçları olan, gözlərindən od parlayan bir oğlan diləndi:

-Axund, əslində namaza harda durmalısınız?

-Əlbəttə qəbirstanlıqda, dəfn edilən yerdə.

-Onda orda da qılacaqsınız.

-Axı dünən namazı orda qılmağa imkan vermədilər, qəbirstanlığın üst tərəfində olan erməni dığaları Xromurt kəndindən bizi gülə-barana tutdular. Hərə bir tərəfə qaçı. Yazıq mərhumu birtəhər dəfn etdik. Hələ bizimkilərdən yaralanan da oldu.

-Axund, sən narahat olma. Mən indi ratsiya vasitəsi ilə efirə çıxıb xəbərdarlıq edəcəm. Əgər ordan bir dənə də olsa gülə atsalar o kəndi yernən-yeşən edərəm. Nə edim başçılarımız imkan vermir Moskvadan, öz kürsüsün itirməkdən qorxular. Bizə imkan vermirələr hücum edək. Sən heç tərəddüd etmə. Onlar məni yaxşı tanıırlar. Heç bir gülə də atmayacaqlar.

Məni çox ciddi şəkildə maraq götürdü. Görəsən bu kimdir? Doğrudan da, belə bir qoçaq igiddir, onu niyə qoymurlar bu azığın, qan içən erməniləri başa salsın? O vaxtlar siyasətlə çox da məşğul olmurdu, yəni maraqlanmındı. Fikirləşirdim ki, biz də, onlar da hər iki xalq Sovet dövlətinin vətəndaşıyıq, bəs onlara nə üçün "dur" demirlər, bu lazımsız qırğınları törədirlər. Mən dosuma yaxınlaşdım, yavaş səslə soruşdum:

-Qardaş, bu kimdi?

O, mənə tez cavab verdi:

-Yaxşı bax. Sən onu tanıyırsan. O, məşhur futbolçu Allahverdi Bağırovdur. Sir-sifəti tüklü olduğundan onu tanımadın. Sən burda oxuduğun vaxt o futbol oynayırdı. Gözəl futbolçu idi. Biz dəfələrlə onun oyununa baxmışıq. İndi isə yerli müdafiə dəstəsinin komandiridir. Axı mənim ballaca qardaşım Zahid də özünü müdafiə dəstəsinin fəal üzvüdür. Allahverdinin ən yaxın silahdaşıdır. Elə ona görə də bizim dərdimizi öz dərdi bilir. Bizim dəfn mərasimimizdə çox yaxından iştirak

edir. Mənə söylədilər ki, dünən də nə lazımsa Allahverdi təşkil edib. Allah onun ömrün uzun etsin, Allah ona yarikar olsun.

Hazırkıq başa çatdı. Bir neçə maşından ibarət karvanla Ağdamın məşhur "Qarahacı" qəbirstanlığına getdik. Deyilən kimi oldu. Dünən rəhmətə gedəni dəfn etməyə imkan verməyən Xromut dığaları bu gün bir gülə də atmadılar. İki saatda yaxın dəfn mərasimi çəkdi. Dəfnədə iştiaq edənlər sağ-salamat yerində mərhumun yas mərasimi keçirmək üçün geri döndülər.

Onu da söyləyim ki, əvvəlcə qeyd etdiyim ki mi məşhur "Qarahacı" qəbirstanlığına ona görə məşhur deyirəm ki, əvvəlcə bu qəbirstanlıq çox qədim, həm də çox zəngin bir qəbirstanlıqdı. Mən Ağdamda təhsil aldığım dövrü başqa bir dostumun qohumu rəhmətə getmişdi. Həmin vaxt mən də bu qəbirstanlığa getmişdim, onda hələ əmin-amənlıq dövrü idi. Mən də bu qəbirstanlıqda olarkən qəbiristanlığın çox qədim olduğunu gördüm. Vaxtdan istifadə edib bəzi böyük, dəbdəbəli düzəldilmiş qəbirüstü abidələrə baxdım. Bu qəbristanlıqda elə qəbirüstü abidə var idi ki, onların qiyməti təxminən 20-25 min manatdan artıq olardı. O dövrdə bu məbləğ həddindən artıq yüksək məbləğ sayılırdı. Yəqin ki, indi mənfur erməni dığaları o qəbiristanlığı da dağıdır.

Mən onu da söyləyim ki, Allahverdi Bağırov doğrudan da cəsarətli və çox qorxmaz bir igid idi. Sonralar da onunla maraqlanırdım. Hər zaman radio və televizorda onun göstərdiyi sücaətlər haqqında çox danışılırdı. Əfsuslar olsun ki, elin-obanın, bütövlükdə xalqımızın bu cəsur, igid komandırını qoruya bilmədilər, hansısa xəyanətin nəticəsində müammalı şəkildə şəhid oldu. Mən bu cəsur el qəhrəmanı haqqında maraqlandığım üçün dostumun qardaşı Zahid Qarayev mənə onun göstərdiyi qəhrəmanlıqlar haqqında çox səhbət etmişdi. Onun ölümü nəinki qarabağlıları, hətta radio və televiziya vasitəsilə tanış olan bütün azərbaycanlıları çox məyus etmişdi.

Düşmənlərimiz deyilənə görə, onun başına o vaxt mükafat da təyin etmişdilər. Əfsuslar olsun ki, bunu bilə-bilə silahdaşları onu layiqincə qoruya bilmədilər.

Bir az mətləbdən uzaqlaşdıq.

Beləliklə, mərhumu dəfn etdikdən sonra bir iki saat məclisdə iştirak etdim. Dostuma bildirdim

ki, mən getməliyəm. O, da məndən soruşdu:

-Yanacaq qayıtmaga çatacaq, yoxsa yox?

Mən də ona söylədim ki, çatsa da - çatmasa da getməliyəm. Bizim söhbəti kənardan eşidən Allahverdi Bağırov bizə yaxınlaşdı.

-Nə məsələdi? - deyə soruşdu.

Orda hamı bir-birini tanıydı. Bir mən yad adam idim. Ona görə Allahverdi mənim Vahid müəllimlə danışığımı fikir verdiyi üçün bizə yaxınlaşdı. Üzünü mənə tutaraq:

-Qardaş, sənə nə lazımdı bu saat həll edərik. Hara getmək isteyirsən? Vahid müəllim.

-Ay Allahverdi, bu mənim dostumdu. Mən Zəngilandan onunla gəlmışəm. İndi issə geriyə - Zəngilana qayıtmak istəyir. Axı sən bilirsən, orda da vəziyyət yaxşı deyil. Bir tərəf İran İslam dövlətidir, iki tərəfdən də mənfur erməni rayonlarının arasındadı. Həm də ailəsi, uşaqları narahat olar. Onlara söz verib ki, axşama mütləq gələcəm.

-O, qalırsa qonağımızdır, gedirsə nə qədər yanacaq lazımdır, indi tapşıraram verərlər. Düzdür yanacaq heç bir yanacaq məntəqəsində yoxdur. Bizim batalyonun öz yanacaq məntəqəsi var. Bilmədim necə, kimə işarə verdişə heç 10-15 dəqiqə keçməmiş iki konistir yanacaq gətirdilər. Birini maşına boşaldım, birini ehtiyat götürdüm.

Vahid müəllim soruşdu:

-Qardaş, gəldiyimiz yolla gedəcəksən, yoxsa Füzuli yolu ilə?

-Ay Vahid, gəldiyimiz yol çox uzaq oldu. Əlli kilometrdən artıq yol qət etdik. Allahın köməkliyi ilə Füzuli yolu ilə qayıdaram.

-Mən nə deyim, özün bilən məsləhətdir. Ancaq məsafə uzaq olsa da bu yol təhlükəsizdir. Füzuli yolu Martunidən keçəcəksə, qorxuram erməni dığaları səni incidərlər.

-Yox, Vahid, Füzuli rayonuna gedən yol ilə gedəcəm ki, evə tez çatı. - Mən bunu qəti olaraq bildirdim.

Bu zaman Allahverdi bizim yanımızdan ayrılmışdı. Mən yola çıxandan sonra ona deyiblər, Allahverdi menim o yol ilə getməyimə çox pis olub. Arxmaxca maşın yollasalar da mənə çatmayıblar. Çünkü mən o maşından yarım saat qabaq çıxmışdım. Mən Muradbəyliyə çatanda burda əvvəlki izdihamı görmədim. Muradbəyli Ağdamın Füzuli tərəfə gedən yolu başlangıcı olduğundan hər

vaxt burda Füzuliyə, Cəbrayıla, Zəngilana gedən adamlarla dolu olardı. Mən bir qədər orda durdum ki, bəlkə o tərəfə gedən olsa bir nəfər götürüm, qulaq yoldaşı olsun. Ancaq on-on beş dəqiqə dursam da, heç kəs olmadığı üçün maşını sürdüm. İrəli getdikcə yollarda nə maşına rast gəldim, nə də insana. Getdikcə vahimə məni basırdı. Həmişə getdiyim yol idi. Bu yol maşınla dolu olardı. Mən düzünü deyim ki, irəliyə getdikcə da-ha çox həyacan keçirməyə başladım. Geri qayıtməq istəsəm də qüruruma sığışdırı bilmədim. Artıq Ağdamın axırıncı kəndini keçəndə burda olan postda məni saxladılar. Mənim hara getməyimlə maraqlandılar. Mən Zəngilana getməyimi söylədim və bildirdim ki, bura hüzür yerinə gəlmədim. Dostumun adını söylədim, heç kim onu tanımadı. Birdən yadına düşdü ki, Vahid çoxdan Ağdamdan çıxıb, atası rəhmətlik Yusif kişinin adını dedim. Yenə tanımadılar. Yadına düşdü ki, Allahverdinin adını söyləyim, bəlkə tanıyalar. Onun adını deyən kimi postda duranların hamısı onu tanıdı. Ancaq bu günlərdə onun heç bir qohumunun rəhmətə getmədiyini söylədilər. Mən daha da təşvişə düşdüm. Bəlkə bunlar ermənilərdi? Azərbaycanca təmiz danışsalar da onlardan bərk şübhələndim. Tez söylədim, onun heç bir qohumu rəhmətə getməyib. Onun dostu Zahid Qarayevin atası rəhmətə gedib, mən ora gəlmədim. Burda duranların biri tez dilləndi:

-Hə, düzdür, Zahidin atası dünən rəhmətə gedib və əlavə etdi.

-Yaxşı, bəs sən qorxmursan, bu yolla gedir-sən? Görmürsən nə gələn var, nə gedən? - Posda duranlardan başqa birisi: -Yox qardaş indi ki, sən bizim dostların hüzüründən gəlirsən bizə də əziz bir adamsan. Elə kim keçə onu da deyərik. Səni bu posdan buraxmayacaqıq. Artıq iki gündür bu yolla nə gedən var, nə də gələn. Sənə məsləhət bilirik geri qayıdır Ağcabədi, Beyləqan yolu gedəsən. Bu yol doğurdan da artıq qorxulu bir yoldur.

Mən qüruruma sığışdırmadım, hüzür yerində desələr də mən təkidlə bu yolu gedəcəyimi bildirmişdim. Fikirləşdim ki, burdan qayıtsam Vahid müəllim, orda olanlar eşidəcəklər bax bunu qüruruma heç sığışdırmadım. Ona görə təkidlə israr etdim ki, yox qardaşlar Allahın köməkliyi ilə bu yolla gedəcəm.

-Düzünü deyim ki, mən belə bilmirdim. Tezden gələndə Ağcabədi yolu gəlməmişdik. Ordan çox uzaq olduğu üçün burdan gedirəm.

-Özün bilərsən, biz Azərbaycanlı olduğun və bizim dostların Allahverdinin, Zahidin tanışı olduğun üçün daha çox inad edirik. Gedirsən get, səni incitmək istəmirdik, ancaq bu yol çox qorxuludu. Özü də qabağın da üzü qaranlığa gedir. Onda tez sür get ki, Martunidən işiq ikən keçib gedəsən.

Düzün söyləyim ki, bir daha istədim geri qayıdım. Fikirləşdim ki, artıq bu qədər yol gəlmişəm, ona görə də qayıtməq istəmədim və yoluma davam etdim. Martuninin Kurapatkin kəndindən keçəndən sonra hər tərəf elə bil adamın üstünə gəlirdi. Doğrudan da, qorxu-hürkü olmadan gecəgündüz getdiyim yolda artıq bizə qarşı düşmən olan ermənilərdən hər şey gözləmək olardı. Ona görə çox həyacanlı idim. Martuninin girişində ermənilər post qurmuşdu. Hər zaman olduğu kimi bizim postlarda ov tüsəngi ilə durduqları halda burda iki ZeTeeR dayanmışdı. Onlar elə dayanmışdılar ki, sağa-sola dönəməklə postu keçmək olardı. Yerdə bir tərəfdə rus əsgərləri, bir tərəfdə erməni silahlıları durmuşdu. Ən maraqlısı da o idi ki, əsgərlərlə yanaşı erməni dığaları avtomatlarla silahlanmışdılar. Nə qədər qorxulu olsa da bu an yenə yadına bizim ov silahlarımızın yiğilması düşdü. Bizdən ov silahlarını yiğan dövlət nə üçün ermənilərin avtomat silahlarını yiğmədiğini yadıma salaraq daha da məyus oldum.

ZeTeeRin yanında duran yol milisi mənim sənədlərimi aldı. Diqqətlə mənə baxıb bir neçə dəfə sənədi o yana-bu yana çevirdi. Artıq mənim səbrim tükəndiyindən dözməyib rus dilində mili-sə dedim:

-Nədi, sənədlərimdə nəsə düz deyil?

Özüm qəsdən Rus dilində dedim ki, onun yanında olan əsgər eşitsin. Onlar heç mənə əhəmiyyət vəmədilər. Yol milisi bir qədər astadan azərbaycan dilində dilləndi:

-Ərə, qışkırmə səni indi buraxacam. Sən mənim bir sualima cavab ver. De, görün, avqust ayında burdan keçmisən? Mənə sənin maşının çox tanış gəlir.

Bu sözü deyəndə adamı hardan tanıldığım yadıma düşdü. Avqust ayında Ağdama gedirdim. Martuniyə çatmamış, Çartazla Martuni arasında yeni-

cə qəzaya uğramış bir maşın gördüm. Düzdür, ermənilər bütün sərhəd boyu Azərbaycan kəndlərinə korluq verirdi, tez-tez atışmalar olurdu. Ancaq Füzuli-Ağdam yolu işləyirdi. Yollarda ermənilərlə yol gedənlər arasında hələ heç bir hadisə qeyd olunmamışdı. Mən hadisə yerinə yaxınlaşanda hər tərəf qan içində idi. Bir qadın mənim maşını saxlamağı üçün yoluñ ortasına çıxdı və əli ilə yoluñ kənarında 6-8 yaşlı uşağın çabaladığını göstərirdi. Mən maşını yoluñ kənarına verdim. O qadın ağlaya-ağlaya yerdəki uşağı göstərib erməni dilində nəsə deyirdi. Mən onun nə demək istədiyini başa düşdüm. Mən heç tərəddüd etmədən maşından düşdüm və arxa qapını açıb qadına kömək etdim, uşağı maşına qoyduq. Bu vaxt başqa maşınlar da yoldan keçirdi. Bir neçəsi heç maşın saxlamadan keçdi. Biz tərpənəndə bir maşın da hadisəni görüb saxladı. Bu vaxt artıq mən tərpəndim. Mən xəstəxananı tanımadığım üçün Azərbaycan dilində xəstəxananın yerini soruşdum. O, qadın erməni dilində danışaraq yoluñ göstərməyə başladı. Mən öz yolumdan çıxıb yaralını xəstəxanaya çatdırdım. Tibb işçiləri gəldilər yaralını maşından düşürdüb aparıldılar. Bu zaman arxadan gələn maşın da bura çatdı. Həmin maşının sürücüsü mənə yaxınlaşdı. Əvvəlcə erməni dilində nəsə dedi. Mən dilləndim ki, nə deyirsən? O mənim azərbaycanlı olduğumu bildikdə təmiz Azərbaycan dilində mənə "çox sağ ol, gətirdiyin qadın mənim bacımdır" dedi.

O vaxt mülki paltarda olduğu üçün onu mən görən kimi tanımamışdım. İndi tanıldım. Bu o adam idи. Allah-taala onu mənim qarşıma çıxartmış, qəlbində mərhəmət işığı yandırmışdı ki, indi mən burdan sağ-salamat keçə bilim. Düzü o zaman uşağa, ananın yanıqlı ağlamasına mən də dözməyiib Allaha dua etdim ki, bu uşağın günahı nədir, qurban olum ay Allah bu anaya kömək elə.

Bu hadisəni yadına salıb mən ona cavab verdim:

-Mən avqust ayında burdan keçmişəm. Bir erməni maşını qəzaya uğramışdı. Körpə uşağı mən xəstəxanaya çatdırdım.

Elə bunları demişdim ki, o sənədlərimi qaytardı. Yoluñ açılmasına işaret verdi. Dərindən nəfəs alsam da qorxu öz işini görmüşdü. Tez maşını işə salıb burdan uzaqlaşdım. Yadıma düşdü ki, burdan canımı qurtarsam da qarşıda bir dənə də erməni postu olmalıdır. Orda nə edəcəyimi fikirləşə-fikir-

ləşə maşını sürdürüm, Cartaz kəndinə tərəf yol aldım. Cartaz bu yerlərdə ən böyük erməni kəndidir.

Bu hadislərdən çox-çox əvvəl bir dəfə bu kənddə olmuşam. Ağdamda oxduğum dövr burda məktəblilərlə görüşə gəlmışdım. Büyük bir Mədəniyyət evi var idı. O dövr heç bir Azərbaycan kəndində bu cür mədəniyyət evi yox idi. Kənd həm abad, həm də yaraşıqlı idı. Nankor ermənilər bu şəraitdən də narazılıqlı edib azərbaycanın tərkibindən çıxməq isteyirdi. İstər Martuni, istərsə də Cartaz kəndinin hər tərəfinə asfalt yol çəkilmiş küçələr, çox işıqlandırılmış və Azərbaycan kəndlərinin bir çoxundan çox-çox gözəl və səliqəli düzəldilmişdir. Bu işləri fikirləşə-fikirləşə Cartaz postuna çatmağa az qalmış orda da bir neçə silahlı adamların durduğunu gördüm. Bilmirəm nədənsə, postda qoyulmuş şılaqbaum açıq idı. Ancaq duran adamların çoxu silahlı idı. Mənə maşının saxlamaq üçün işaret verdilər. Postda 20-25 metr qalmış maşının pavarotnikini sağa vurdum və sürəti azaltdım. Aralıdan bunu görən ermənilər bir qədər sakitləşib yoluñ kənarına çəkilərək, əvvəldən qalan yarımcıq işlərinə davam etdilər. İki erməni yoluñ ortasında durub maşının dayanmasını gözləyirdilər. Mən maşını saxlamayacağını planlaşdırılmışdım. Postda 3-5 metr qalmış maşına qaz verdim. Yolda duran ermənilər kənara tullansalar da yerə yıxıldılar. Onlar durunca kənarda dayanan ermənilər silahi yerden götürüb atəş açınca mən xeyli aralanmışdım. Allahım məni qorudu. Onlar atəş açsalar da mənə dəymədi. O postdan 9-10 km aralı azərbaycan torpağı idı. Artıq mən Füzuli sahəsinə keçmişəm. Qorxudan yenə maşını saxlamadım. Qarşidakı Füzulinin birinci kəndinə çatdım. Maşını saxlayıb burda xeyli nəfəs aldım. Mən qorxudan və həyəcandan təmiz su içərisində idim. Burda xeyli durdum, özümə gələndən sonra yoluma davam etdim. İki saatdan sonra artıq mən evə çatdım. Başına gələnlərin, keçirdiyim həyəcanın heç birini evdə söyləmədim. Onları bir daha qorxutmaq istəmədim. Sabahı gün radio vasitəsilə eşitdim ki, mən gələn yolla gecə bir maşın gəlib, özü də bir ailə olub, onları ailəliklə Martunidə tutub saxlayıblar. Hələlik onların vəziyyəti haqqında heç bir xəbər bilinmir.

Elə həmin gündən də bu qorxulu yol - Füzuli-Ağdam yolu bağlandı...

ACILARIN və TƏƏSSÜFLƏRİN POEZİYASI

(Məlahət Yusifqızının 60 yaşına)

Onu cəmi bir şeiri ilə tanımışam, qəti olaraq "şairdir" demişəm. "Bu, həzin ana laylasına bənzər sicilləmə öyünd-nəsihətmədir, nədir", deyə düşünmüşəm. "Bədbinlikmi yağır axıçılığından", düşünə-düşünə ötərgi nisgil yaşamışam. "Bəs bu sonluq? Hanı ümid işiği?" Gözlədiyimi tapa bilməyəndə qəzəblənmişəm - elə onun özünün də sonda ironiya ilə, istezayla, dağlara yük olan böyük bir təəssüflə bütün hirsini-hikkəsini vərəqə düzdüyü kimi...

"Sabahkı unutqanlığımız mübarək!"

Bu şeir "Kişi əlləri" adlandırılıb müəllif tərəfindən. Başı müsibətlər çəkmiş Azərbaycanın neçə də ehtiyacı olduğu bir dövrde şair diqqətmi çəkmək istəyib, yoxsa sadəcə ehtiyac yarandığından kişi əllərini gündəmə gətirib? Kişi əllərinə nə vaxt ehtiyac olmayıb ki?

*"Bu kişi əli - babamın əli,
tumarı saçımındadı.*

*Bu kişi əli - atamın əli,
Qabarı hələ də yadımdadı.*

*Bu kişi əli - ərimin əli,
Barmaqları gözümdə, izi boğazımdadı.*

*Bu kişi əli - qardaşımın əli,
Parça-parça düşmənə ötürür Vətəni,
Ocağımızın başında düşmən gözəli.*

*Bu kişi əli - oğlumun əli,
Böyükənədək yaxamda, böyüdüümü uzaqlarda.
"İgid oğul dayısına oxşayar!"*

*Bu kişi əlləri - təklənmiş əllər,
Həyatdan aldılar məni.*

*Bu kişi əlləri uzandi tabutuma sarı
üzü qəbirliyə kişi karvanı.
Eləmədiyinə yanın başların, ürəklərin,
Tabutuma uzanan əllərin*

*birliyi havasına öldüyüm gün,
və ya öldürülüyüm gün.
Karvanınız xeyir, kişi əlləri!"
Sabahkı unutqanlığınız mübarək!"*

Bu şeiri Məlahət Yusifqızı nə vaxt yazıb - vəcib deyil. Əsas odur ki, aktualdır, dünən də aktualdı, düşündürücüdü, bu gün də, sabah da... Bir qadının fəryadıdırı, naləsidi, üsyənidir...

Məhsəti Gəncəvidən üzübəri tarixin sal qaya-larında adlarını həkk etdirmiş qadın şairlərin hamisində bir kişi xüsusiyyəti lövbər salıb. Xurşud-banu Natəvanda da var, Nigar Rəfibəylidə də. Müasirlərimizdən Füruzə Məmmədlidə də bunu görürük, elə haqqında söhbət açdığını Məlahət Yusifqızında da...

Məlahət Yusif qızı Qasimova (Abdullayeva) 25 sentyabr 1959-cu ildə Gədəbəy rayonunun Kiçik Qaramurad kəndində anadan olub. Orta məktəbi 1976-ci ildə elə öz kəndlərində başa vurub. 1985-ci ildə isə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin (İndiki Bakı Dövlət Universiteti) kitabxanaçılıq fakultəsini bitirib.

Əsasən, 1979-cu ildən şeirləri çap olunmağa başlayıb.

1986-ci ildən həyatını Abşeron rayonuna bağلامış, Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemində bir sıra vəzifələrdə işləmişdir. 2001-ci ildən isə Abşeron rayon MKS-ın direktoru vəzifəsində çalışır. Elə həmin vaxtdan direktoru olduğu Mərkəzi Kitabxananın nəzdində "Od parçası" ədəbi məclisini yaradıb.

Üç kitab müəllifidir. İlk şeirlər kitabı hələ Sovetlər dönməmində çapdan çıxb. "Od parçası" kitabı 1991-ci ildə "Yazıçı", "Qədərində götür" kitabı 2007-ci ildə "Vektor", "Gözlədim yalana qədər" kitabı 2009-cu ildə "Yazıçı" nəşriyyatları tərəfindən çap olunub.

Məlahət Yusifqızı hələ tələbəlik illərindən üsyənkər şeirlər müəllifi kimi şöhrət qazanmış, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza Ulutürk, Sabir

Rüstəmxanlı kimi azman meydan fədailərinin diqqətini cəlb etmişdir.

Həmişə belə bir düşüncə məni narahat edir. Qadınlı, kişili hamımızın fəxr etdiyi, adlarını qürür hissi ilə çəkdiyimiz babalarımız kim olub? Attila, Cavanşir, Babək, Şah İsmayıł, Uzun Həsən, Qoç Koroğlu, Qaçaq Nəbi kimi qol gücünə, silah gücünə yadellilərə, Azərbaycana gəc baxnlara qarşı mübarizə aparıb, Ulu Yaradandan millətə miras, pay qalmış doğma torpağı qorumaqları ilə ad-san qazanıb bəlli olmayıblarmı? İndi də onların davamçıları yoxdurmu? Bəs onda bu hirs-hikkə Məlahət Yusifqızı kimi şair qadınlar-anaların qəlbindən sözüllüb qələmə, ordan da ağ kağızlara necə hopur?

Məlahət Yusifqızının qələmindən sözüllüb həyata vəsiqə alan ölməz şeirlərdən biri "Pişik gəzdirən oğlan" adlanır. Şeiri oxuyanda hiss edirsən ki, şair bu pişik gəzdirən oğlanı görəndə necə özündən çıxıb, "havalanıb", sənki "cinləri oyanıb", od götürüb onu.

*"De, niyə babana çəkmədin, bala?
Atanmı döyüssüz qoydu cəbhəni?
Ər yaraq oynadıb, yaraq qurşayar,
Pişik gəzdirəndən ər olmaz, yəni".*

Əlbəttə ki, cəmiyyətdə gedən cılızlaşma Vətəninin, millətinin taleyinə biganə qalmayan bir ziyanlı-şair kimi Məlahət Yusifqızını da narahat etməyə bilməzdi. O, ötkəm mübarizə aparır - qələmiylə, sözüylə, sözlərinə hopmuş atəsiylə, oduyla.

*"Allah saxlasın başçıları...
Salxım-salxım yaltaqlar sallanır
hər tərəfindən.
İşdən çıxan kimi yaddan çıxıb
işbilməz olur keçmiş başçı.*

*Ona deyilən sözlər deyilir təzəsinə,
nöqtə-vergülü yerində.
Təkcə adları dəyişir çıxişların.
Təkcə adlar düşür çıxişlardan,
Zöhrab, İsrafil, Vahid, Qubad, Adil, Mirzə...
Qulağımız həsrət qalır təzə sözə.
Dilimiz açılmır məddahların yanında,
Məddahlara yazılır "fəxri" fərمانlar,*

*Fəxri dillərinə görə,
Fəxri üzlərinə görə.*

*"Fəxri" sıfırlar ötürülür gələcək nəslə.
"Fəxrilər" aparır bizi sabaha.
"Fəxri" əllərdəki sükanımız,
"Fəxrilərə" verilir qara torpaqlarımız.*

*Bütün "fəxrilər" yaltaqların,
Təkcə "Fəxri ölümlər" bizimdi, həmkarlarım.
"Fəxri ölümlər" gözləyir bizi!
...Allah saxlasın başçıları!*

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı Məlahət Yusifqızının "Gözlədim yalana qədər" şeirlər kitabına yazdığı "ön söz"də xüsusilə vurgulayır: "Oxuduğum bir neçə şeirindən onun simasında ədəbiyyatımıza yeni ruhlu bir şairin gəlişini sezmişdim. Elə bu şeirlərin təsiriyə Məlahət Yusifqızının bütün sonrakı yaradıcılığını izləmiş, daşlığı mənəvi dəyərləri və poetikliyi ədəbiyyatımızın ümumi uğuru kimi qiymətləndirmişəm.

Barişmaz ığidlik ruhuyla o, banu çiçəklərin, nigarların, sara xatunların davamçısıdır.

...Əsrlər boyu kişilərin yaratdığı problemlər bu gün dağdan ağır yük kimi həm də qadınlarımızın ciyininə düşüb.

Əslində Məlahət Yusifqızının şeirləri bu torpaqda ərlik-ərənlik əlaməti olan kişilərin bacara bilmədiklərindən doğan acıların və təəssüflərin poeziyasıdır..."

Məlahət Yusifqızı ömrünün müdriklik çağına qədəm qoyur, amma söhbət ədəbiyyatdan düşəndə yenə də öz çılgınlığını bürüzə verir. Heç kimə və heç nəyə güzəştə getmək niyyətində olmadığını ortaya qoyur, rəhbərlik etdiyi "Od parçası" məclis üzvlərinin hər birinə qarşı qəti tələbkarlıq irəli sürür.

Ümid edirik ki, hələ uzun müddət Məlahət Yusifqızı tələbkarlığı hakim mövqedə duracaq və ədəbiyyata fayda gətirəcəkdir. Onu təbrik edir və yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

60 yaşınız mübarək!

*Böyük hörmət və ehtiramla:
Əli bəy Azəri
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü*



MƏLAHƏT YUSİFQIZI

NİYƏ

Qarşında diz çökərək yalvarıram, İlahi!
Niyə atdığım ələ ətəyim gəlir, niyə?!
Adəm ilə Həvvənə atdin köləliyinə,
Məni ki, atan yoxdur, kötüyim gəlir niyə?!

Ayağımı qoymağá iz tapmiram, İlahi!
Yolunda, izindəyəm; ot basıb, cəngəllikdir.
Boşuna qoruyuram bu başı, bu yaddaşı,
Hər tərəfi hədəfdir; əngəldir, əngəllikdir.

Gəl, çək məni ayağa, bəsdir başa çəkdiyin,
Bezdım yerdəyişmədən, ayaq baş yerindədir.
Göyündə hava pozuq, Yerin tör-töküntüdür.
Baş qatmağá çox iş var, kəsək daş yerindədir.

Bir günahdır eləyib, uca Goyündən endi,
O günahın altını hələ də çəkir başım.
Könüllü gəlmədim ki, Yerdə insan olmağá!
Mələkliyimə çəkir əzəlliym, yaddaşım.

BELƏMİ QORUYUR

Haminin uğrunda durduğumdanmı,
Məni qınamağá söz tapır hamı?!
Yoxsa, məndən Haqqın zərrəsi yaşar,
Məndən qaçanların yixılır damı?!

Bir əyri bəs edir, çox düzü əyə,
Nədən sığışmadım bəs Yerə, Goyə?!
Özgələrim məndən inciyər deyə,
Özümdən başlayım gərək edəmi.

Öyüb də, təzədən baxam özümə,
Qazandıqlarımı tutam gözümə.
Görsünlər, düz çıxdım mən öz sözümə,
Ellərə yaysınlar qara sədamı.

Bir baş gəzdirməyə bir can yaradıb,
Haqsızlığa uyan insan yaradıb.
Bir Haqq var, gör, neçə Şeytan yaradıb,
Beləmi qoruyur Allah adəmi?!

BƏLLİLƏR İÇİNDƏ

Bir də görürsən ki, Şeytan Haqq olur,
Yerini dəyişib haqq çözümündə.
"Get" deməyə dilim gəlməz əzəldən,
Yarası bəllidir "gəl" sözünün də.

Üstümə nur düşüb neçə tərəfdən,
Gör, neçə kölgəli eləyir məni!
Qılınca çəkilir kölgəm hər yandan,
Kölgəmi qılınca bələyir mənim.

Çırtmalıq edərəm, hər görən bilir,
Barmağım ucunda oynayanları.
Görməyə bilərmi quşdan ayıqlar
Qarışdırıb, özü qaynayanları?!

Yata bilməyirəm hər ipə, sapa.
Doğma sevgilərin yadı bəllidir.
Qardaş bildiyimin, dost bildiyimin
Vurduğu zərbənin adı bəllidir.

Bəllilər içində itib, gedirəm,
Haqqımı almağa bağlıdır qolum.
Aydən ari, sudan duru görünən
Bu Şeytanın yolu, bu mənim yolum.

Altmış illiyinə "Bibimin madonna servisi" ilə gələcək

(QVAMI MƏHƏBBƏTOĞLU - 60)

Təkcə üzümü irəli tutub xoş sabaha doğru iri adımlarla getməyi xoşlayanlardan deyiləm. Eyni zamanda arada bir dayanıb geriyə baxmağı da xoşlayıram. Arxada buraxıb gəldiklərimi dərindən təhlil edib öyrənmək üçün, harada, nə zaman kiminlə tanış olmuşam, necə yoldaşlıq etmişəm və bu yaxınlığın həyatında buraxdığı izlər.... Harada doğru, harada yanlış yapmışam və sairə.

Hər geriyə dönüb baxdığında uşaqlıq dostlarım, şagird yoldaşlarım kimi tələbə yoldaşlarını da şirin duyğularla xatırlayıram. Tələbə həyatına başladığımız ilk günlərdən diqqətimi çəkənlərdən biri də Qvami Məhəbbətoğlu (Rəsulov) idi. O, dərin savadı, hərtərəfli biliyi və yüksək intellekti ilə çoxumuzdan fərqlənirdi.

Bəs kimdir Qvami Məhəbbətoğlu? O, 1959-cu ildə Quba rayonunun Alpan kəndində müəllim ailəsində dünyaya göz açıb. 1976-ci ildə həmin kənddə orta məktəbi bitirib. 1980-86-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsilini davam etdirib. Həyatının 18 ilini Səttarxan adına Maşınçayırma Zavodunda çalışıb. O, bu zavodda adı fəhləlikdən başlayaraq Zavod Həmkarlar İttifaqı Komitəsinin sədrliyinə qədər yüksəlib. Qvami Məhəbbətoğlu orta məktəb illərindən başladığı yaradıcılıq yolunu bu zavodda da uğurla davam etdirib. Belə ki, bu zavodda çıxan "Qabaqcıl texnika uğrunda" qəzetində onun müxtəlif səpkili yazıları (məqalə və şeirlərini) dərc olunub.

İstedadlı jurnalist 1997-ci ildən etibarən isə mütəmadi olaraq dövrü mətbuatdadır. O, bir müddət "Hürriyyət"də müxbir kimi fəaliyyət göstərib, 16 il isə ara vermədən "Zaman-Azərbaycan" qəzetində müxbir, şöbə müdürü, həmçinin "Çempion"da redaktor müavini, "Yeni Avaz" da müxbir kimi çalışıb. 2018-ci ildən isə "İki sahil" qəzetində fəaliyyət göstərir.

Qeyd edim ki, onun təkcə adlarını sadaladığımız qəzetlərdə deyil, həm də respublikamızın müxtəlif qəzet və jurnallarında da uğurlu məqalələri çap olunub.

Yeri gəlmışkən, Qvami Məhəbbətoğlu Azərbaycan Respublikası Yanında Kütłəvi İnformasiya Vəstələrinin İnkışafına Dövlət Dəstəyi Fonduun keçirdiyi ayrı-ayrı müsabiqələrin dəfələrlə qalibi olub və bu na görə mükafatlandırılıb. O, həmçinin Heydər Əliyev Mərkəzinin təşkil etdiyi müsabiqələrdən birində qaliblərdən biri olub.

Məgər Qvami Məhəbbətoğlu yalnız jurnalistdir-

mi? Xeyr, o həm də gözəl yazıçı və şairdir. Onun 2011-ci ildə çap olunan "Hərdən gülməyim gəlir" adlı ilk kitabı oxucuların diqqətini cəlb edib. Bu kitabda toplanan məqalələr, felyetonlar, satirik şeirlər, təmsillər, dadlı-duzlu lətifələr, deyimlər və söz oynatmaları istedadlı yazarın real həyat hadisələrinə ya-naşma manerasından və sənətkarlıq üslubundan xəbor verirdi. Dövrünün, zamanının, yaşadığı həyatın eybəcərliklərini, çatışmazlıqlarını humoristlik bir dillə, Mirzə Cəlilsayağı təsvir edən qələm sahibi oxucusunu güldürə-güldürə düşündürür, düşündürə-düşündürə isə güldürürdü. Bununla da Mirzə Cəlil ırsinin laiqli davamçılarından olduğunu göstərdi.

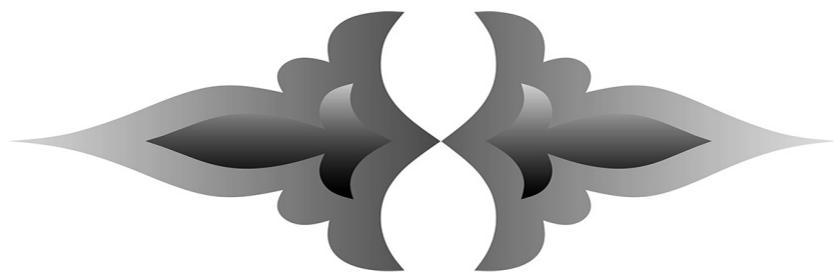
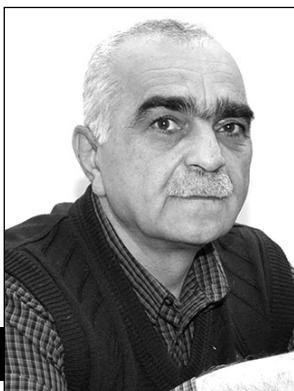
Qvami Məhəbbətoğlunun bu əsərindəki dilinin canlı xalq dilinə bağlılığı, oynaqlığı, əlvanlığı və obrazlılığı hər kəsi sevindirir və ürəklərdə ona qarşı böyük ehtiram hissi oyadır.

İstedadlı yazarın bu əsərində çap etdiriyi satirik şeirləri də diqqətə layiqdir. Baxmayaraq ki, bu şeirlərin əksəriyyəti M.Ə.Sabirin, Füzulinin, Əli Nəzminin, Vahidin, Rüfət Əhmədzadənin, Hüseyn Nadirin, Baba Pünhanın şeirlərinə yazılmış nəzirələr olsalar da, hər biri ayrı-ayrılıqda zamanının eybəcərliklərini sərt, lakin şirin bir dillə qırmanlayan dövrünün ən orijinal şeirləridir.

Qvami qardaşımın 2017-ci ildə qələmə aldığı "Rüstəm Rəhimov: Bu mənim alın yazdım" adlanan ikinci kitabı mövzusuna görə birinci kitabından fərqlənsə də, o bu kitabında da öz yaradıcılıq üslubunu dil baxımından təkcə qoruyub saxlamayıb, daha da inkişaf etdirib. Azərbaycan futbolunda öz sözünü demiş Rüstəm Rəhimovun həyat və yaradıcılığını avtobiografik bir dillə eks etdirməklə böyük uğur qazana bilib. Həmin kitab həm azərbaycan, həm də rus dillərdən çap olunub. Qvami Məhəbbətoğlu hazırda "Bibimin madonna servisi" adlı növbəti kitabını çapa hazırlayır. İnanırıq ki, bu kitabı da birinci və ikinci kitabları kimi uğurlu olacaqdır.

Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər birləşməsinin üzvü olan bu yazar qardaşı artıq 60-ı haqlayıb. Onu bu münasibətilə ürəkdən təbrik edir və yeni-yeni yaradıcılıq arzulayıram.

Ələsgər TALIBOĞLU,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Məmməd Araz mükafati laureati,
19.06.2019



QVAMİ MƏHƏBBƏTOĞLU (*Rəsulov*)

BİBİMİN MADONNA SERVİZİ

(hekayə)

Bu dəfə kəndə yolum düşəndə Gülçəmən bibimin ağır xəstə olduğunu eşitdim. Ona baş çəkməyi özümə borc bildim. Bir də onu ziyarət etmədən kənddən ayrıla bilməzdim. Axı o mənim xətrimi öz övladları qədər istəyirdi: hər dəfə kəndə gələmdə məni evinə qonaq çağırır, süfrə açır, sonra öz işlərindən, kənddəki yeniliklərdən danışır və şəhərdəkiləri xəbər alırı. Bibim danışdıqca sanki yüngülləşir, arabir üzü gülürdü. Bibim heç kəsin qarasına danışmadı, qeybət etməzdi. Amma bir məsələdən həmişə yana-yana danışındı:

-Vallah, mən bu kənd camaatını heç başa düşə bilmirəm, axı niyə kəndlə soğanı, kartofu, şoru, pendiri şəhərdən gətirir? Niyə başa düşmür ki, onun şəhərə getməyi də xərc tələb edir, qayıtmağı da... Aldığı da baha-baha məhsullardır, mən hələ onların key?yyətini demirəm. Niyə bu kəndlə torpaqdan qaçaq düşüb, mal-qaradan, toyuq-cücedən uzaqlaşır? Mən bu yaşimdə həyətyani sahəmdə göy-göyərti əkirəm, mal-qara, toyuq-cüçə saxlayıram. Göy yeyəndə də mənə nuş olur, ət yeyəndə də, çünki bilirəm ki, öz həyətimin məhsulu, öz əlimin bəhrəsidir...

Bir dəfə də Gülçəmən bibim mənə kürəkənin-dən - Ələsgərdən də elə buna görə incidiyini söylədi:

-Yüz dəfə dedim ki, a bala, mal-qaranı satıb maşın almaq ?krini başından çıxart. Maşın al e... amma mal-qaranı satmaqla yox. Qulaq asmadı, öz bildiyini elədi. "Mən mal-qaranın ümidiñə qala

bilmərəm", - deyərək sözümü yerə saldı. Vaxtilə inəklərin bağlılığı yerə indi bir maşın "bağlayıb". Bir də görürsən ki, qızım gəlib deyir ki, ay ana, bəs həkim ərimə süd buyurub, mənə bir stəkan təmiz süd ver, içib özünə gəlsin... Mən də hər dəfə yarıgerçək, yarızarafat deyirəm ki, a bala, bəs maşınınız süd vermir? Axı ərin deyirdi ki, maşın alan kimi külfətini süd gölündə üzdürəcək. Hələ bu azmiş kimi, dövlətin ona verdiyi pay torpağını da hansısa imkanlı bir adama satıb, oğlunu işə düzəltti.

Sovxoza fermasında uzun müddət sağıcı işləmiş, adı həmişə qabaqcıllar sırasında çəkilmiş, hələ gənc yaşılarından dul qalmış Gülçəmən bibim çox zəhmətkeş qadın idi. Elə iki qız övladını da halal zəhməti ilə böyüdərək, ev-eşik sahibi etmişdi. Həyat yoldaşı Bəybala kişidən söz düşəndə: "Heç ölməli adam deyildi", - deyirdi. - Bilmirəm ona nə oldu, sapsağlam adam bir neçə saatın içində əlimdən getdi. Heç vəsiyyətini etməyə də imkanı olmadı. Görünür, qurbanı olduğum onun üçün belə bir tale yazmış".

Sonra da ərinin divardan asılmış şəkilinə baxabaxa deyirdi:

-A kişi, axı sən niyə mənim arzumu ürəyimdə qoydun, hə? Biz ki ikimiz də qəhrəman olmalıdır. Sən qəhrəman ata, mən də qəhrəman ana...

Gülçəmən bibimlə ailə qurmaq istəyənlər olsa da, o, razı olmamışdı. Hər gələni də ədəblə yola salmışdı:

-Mən başqasına gözünün ucu ilə belə baxma-yan kişimin ruhunu narahat edə bilmərəm. İkinci dəfə ərə getsəm, qızlarımın üzünə necə baxaram? Son günüməcən Bəybalamı yaşadacağam.

Bibim qapısına diləyə gələn bir kimsəni əliboş geri qaytarmazdı, hamiya əl tutmağa çalışardı. Hətta bəzən kəndin biğiburma kişiləri onun yanına borc pul almağa gələrdilər. O, digərləri kimi pulu sələmə verməzdı. Deyərdi ki, mən sələm yeyə bilmərəm, sələm haramdır. Mal-qarası, toyuqcucusı, həyətyanı sahəsi bibimin gəlir mənbəyi idi. Bu təsərrüfatlılığına görə ona "Fermer Gülcəmən" də deyirdilər. Yadımdadır, bir dəfə kəndçimiz Cahangir ona "Erkək Tükəzban" demişdi. Ağ-saqqallardan biri Cahangirin ağızından vurmuş və demişdi ki, bu ifadə qadın zəri?iyindən məhrum, kobud xasiyyətli arvadlar haqqında işlədir. Məgər Gülcəmən elə qadındır? Cahangir də dediyinə peşman olmuş, həmin ifadənin mənasını anlamadan dilinə gətirdiyini söyləmiş və gəlib bibimdən dönə-dönə üzr istəmişdi. Bibim onu mehriban qarşılıyab demişdi:

-Mənim gül kimi adım var: Gülcəmən. Özü də bu adı mənə babam Məhəmməd verib...

Sonra da Cahangiri həyətdəki stolda otuzdurub özünün bişirdiyi mürəbbə ilə ona samovar çayı vermişdi. Bunu eşidənlər bibimin ürəyinin genişliyinə "əhsən" demişdilər.

...Axşamüstü Gülcəmən bibimgilə elə onların məhəlləsində yaşayan bacım Xədicə ilə birgə getməli oldum. Bacım həyətə çıxan kimi: "Yenə göy üzünü qara buludlar alıb, qoy çətirimi də götürüm", - dedi.

Bibim haqqında olan xatirələrimin sehrinə elə düşmüştüm ki, bir də gördüm artıq onların hamının üzünə həmişə açıq olan həyət qapısındayıq. Bir zamanlar bu həyət qapısının qarşısında geniş boş ərazi vardi. Biz buranı futbol meydançasına çevirmişdik. Bu "stadion"umuzun yerində sonradan tikilmiş evlər nədənsə mənə uşaqlıq illərimə qoyulan nöqtələr kimi görünürdü.

Bacım evin eyvan qapısını döymək istəyəndə bibimin "bəyənmədiyi" - Ələsgərin oğlu Abdulla həkimlə birgə çölə çıxdılar. Abdulla bizimlə salamlışıb, həkimin ardınca qaçı:

-Həkim, nənəm yaxşı olacaq?

-Ay bala, ümid Allahadır, səbirli ol.

-Bəlkə, onu yenidən xəstəxanaya aparaq?

-Yox, məsləhət görmürəm. Bir də xəstəxanadan elə dünən gəlib ki... Görünür...

Həkim sözünün ardını demədi. Abdulla da ona əlavə sual vermedi. Həkim "sağ olun" deyib təcili tibbi yardım maşınına oturdu.

Maşın Gülcəmən bibimin çox sevdiyi Alabaşının müşayiəti ilə həyətdən çıxdı. Maşın gözdən itən kimi Alabaş birdən-birə başını göyə tutaraq qəribə bir tərzdə hürməyə başladı. O sanki sahibinə Allahdan rəhm diləyirdi. Bu zaman bacım öz-özünə danışmış kimi sakitcə dedi:

-Səhər tezdən də gəlmışdilər.

...Gülcəmən bibimgilin balaca evi adamlı dolu idi. Bibim otağın baş tərə?ndə açılmış yataqda uzanmışdı. Çarpayışının yanında üstü dərmanla dolu stul və həmişə qapının yanında olan, indi isə sistem qoşmaq üçün qoyulmuş ayaqüstü dəmir paltarasan var idi. Mən bibimə yaxınlaşış üz-gözündən öpdüm. O, məni qucaqlamaq məqsədilə əlini yorğanın altından çıxarmaq istədi, lakin bacarmadı. Bibim bundan hirslenibmiş kimi üz-gözünü turşutdu.

-Yəqin, iynənin təsiri hələ keçməyib.

Bu sözləri Ələsgərin həyat yoldaşı Güzərə bacı dedi və sonra nə ?kirləşdisi əlavə etdi:

-Vallah, anamın hali məni elə çasdırıb ki, sənə çay da təklif etmədim, bağışla, sən Allah. Yoldan gəlmisən, qoy bir çay gətirim.

Mən gözümü bibimdən çəkmədən:

-Çay içməyə gəlməmişəm ki, ay Güzərə bacı, ananla məşğul ol... - dedim.

Yerə salınmış döşəkçələrin birinin üstündə əyləşəyib, yanımızdakılardan xəstənin vəziyyəti barədə daha ətra?ı məlumat almağa başlayanda birdən bibimin gözlərinin mənə dikildiyini gördüm. Az sonra gözləri ilə onun nəyə isə işarə etdiyini hiss etdim. Gülcəmən bibimin bu istəyini heç kimə sezdirmədən evin hər bir tərə?nə bir anda göz gəzdirdim. Lakin ağluma gələn bir şey olmadı. O, bunu sezibmiş kimi əli ilə nəyi isə göstərməyə cəhd etdi, lakin əli yenə sözünə baxmadı. Daha sonra Gülcəmən bibim baxışlarını sözə cevirməyə çalışdı. Onun bu cəhd də boşça çıxdı. Odur ki, o, gözlərini yenə mənə zilləyərək nəyə isə işarə etdi. Mən növbəti dəfə ətrafi diqqətlə nəzərdən keçirəndə birdən gözlərim servantdakı madonnaservizə satışdı. O servizə ki...

...Bir dəfə Gülcəmən bibimgilə gələndə o, öz

halal zəhməti ilə baha qiymətə madonna serviz aldığını dedi. Və başladı onun üstünlüklerindən danışmağa: ay nə bilim, bu xaricdə istehsal olunub, ay nə bilim, onda çay içmək, yemək yemək ömür uzadır, ay nə bilim, indi belə şeylər hər evdə olmur və sairə... Mən də dilimi dinc qoymayıb ərk-yana dilləndim:

-Bibi, elə isə daha bu sadə stəkan-nəlbəkidə niyə çay içirik, servantdan çıxart, onlarda içək də... Axı onları nə vaxta qədər eksponat kimi saxlayacaqsan?

Bibim:

-A bala, eksponat nə olan şeydir axı? - deyə soruşdu.

Mən bu sözün mənasını bibimə izah edəndə o dedi:

-Bunu bayaqdan belə de... Daha o cür sözlə məni niyə dağa-daşa salırsan?

Bibimin bu gözlənilməz iradından tutuldum. O, bunu duymuş kimi dilləndi:

-Yox, olmaz. Onlar elə nadir bəzək əşyası kimi qalsa yaxşıdır. Mən elə onları o niyyətlə də almışam. Bir də mənim evim muzeydən əskikdir məgər? Nehrə, cəhrə, səhəng... İndi muzeylərdə belə şeyləri saxlamırlarmı? Onların da hər biri mənim evimdə var. Özü də bunları mənə rəhmətlik Mədinə anam cehiz kimi vermişdi...

Daha sonra bibim anasının ruhuna dua oxuyub onun təndir başında çörək yapmasından söz açdı:

-Mədinə anamın bişirdiyi çörəklərin tamı bam-başqa olardı. Ətri adamı vurardı e... "Təzə çörək çıxdı təndirdən, minnəti yox pendirdən" ifadəsi sanki onun bişirdikləri əsasında ərsəyə gəlmışdı. Təndirdən təzə çıxan çörəklərə də bıçaq vurmağı icazə verməzdı. Deyərdi ki, mütləq əllə kəsmək lazımdır. Fikrini də belə əsaslandıırırdı: əgər çörək bıçaqla kəsilsə, o evin bərəkəti qaçar. Təndir Mədinə anam üçün hər şey idi. O sanki təndirlə, bişirdiyi çörəklərlə nəfəs alırdı. Odur ki, hər toy çörəyini bişirməyi ona həvalə edirdilər. Hə, a bala, onu da deyim ki, oğul-qız toyu edən ailələr toydan qabaq toy çörəyi bişirəndlər. Özü də əvvəllər hər kəsin həyətində təndirxana olardı. İndi isə... hər şey qalib aparatların ümidiñə. Amma təndirdə bışən çörəyin dadımı, ətrini heç bir aparat vermir. Doğrudur, rəhmətlik mənə də öyrətmışdı. Nə illah etdimsə, mənim bişirdiklərim onunku kimi alınmırırdı. Tərif kimi çıxməsin, amma nehrə yağımı,

cəhrədə əyirdiyim iplərə söz ola bilməz.

Mənə elə gəldi ki, bibim bu söz-söhbəti ilə serviz məsələsindən yayınmaq isteyir. Odur ki, onun sözlərinə o qədər də məhəl qoymadan dilləndim:

-Ay bibi, məgər biz çay içməklə onun gözəlli-yinə xələl gələcək? Vallah, daha da gözəlləşəcək e... Eşitməmisən ki, işlək kotan parıltılı olar.

Daha nələr, nələr dedim, lakin dediyim heç bir söz Gülçəmən bibimi yumşaltmadı ki, yumşaltmadı.

Sözümüz yerə düşdüyündən pərt olduğumu güman edən Gülçəmən bibim mənə az sonra bir sərr açdı:

-Vallah, sənin xətrini dünyalar qədər istəyirəm, ay bala. Bunu özün də yaxşı bilirsən. Məndən nə istəyirsən istə, amma belə bir ?krə düşmə! Fikrim heç də səni qırmaq deyil. Yüz elə qab-qacaq qurban olsun sənə. Sən gəl, Gülçəmən bibindən incimə, rəhmətlik kişim bir dəfə madonna servizdə ona çay gətirməyimi istəmişdi. Lakin mən axmaq razı olmadım. Dedim, kişi, o, evimizin bəzəyidir e... onu işlədəndə birdən bir cızıq düşər, ya nəsə olar, mən onu həmişə pak görmək istəyirəm. Bilmirəm, haradan beynimə girmişdi bu cür axmaq ?kirlər... O gündən kişim heç onun üzünə da baxmadı. Hətta bir dəfə saqqızını oğurlayıb, ona həmin servizdə çay verəcəyimi dedim. O isə dedi: "Saxla, yaxşı saxla, bəlkə lazımin oldu". Sonra da kinayə ilə əlavə etdi:

-Bir onu bilirəm ki, öləndə onu özünlə o dünyaya apara bilməyəcəksən. Hətta Bəybala ağır vəziyyətdə olanda da ona bu dəstdə çay vermək istədim. Amma kişi bu təkli?mi elə rədd etdi ki... Və mən də o gündən söz verdim ki, bir daha ondan istifadə etməyəcəyəm. Qoy elə bəzək əşyası kimi dursun yerində.

Mən hər dəfə Gülçəmən bibimgilə gələndə bilərkəndə zarafatla: "Bəlkə, onda bir çay içib Bəybala kişinin ruhunu şad edəsən", - deyərdim. Lakin o da hər dəfə eyni israrla imtina edərdi.

...Xəyallarımdan məni Gülçəmən bibimin xırıltılı səsi ayırdı. Hamı birdən-birə əl-ayağa düşdü. Hətta qonşulardan da bir neçəsi hönkür-höñkür ağlamağa başladı. Güzarə bacı, Xədicə tez əl-ayağa düşdülər. Onu həkimin verdiyi məsləhətlər əsasında özünü gətirdilər. Lakin az sonra Gülçəmən bibim əri Bəybalaının, atası Nurəddin kişisinin və bir də anası Mədinənin adlarını hamının eşidə biləcə-

yi tərzdə çağırmağa başladı. Bu zaman mən yanında oturmuş Əsəd əminin üzünə diqqətlə baxanda o dilləndi:

-Bibin artıq o dünyadakı əzizləri ilə danışır. Elə gözünə görünənlər də onlardır. Arvadın canı üstündə ikən molla Bədələ, ya da molla Yaşara zəng edək, gəlib bir Yasin oxusun...

Ələsgər bu sözlərə bənd imiş kimi tez telefonuna əl atdı və məsələni molla Bədələ anlatdı.

İstər-istəməz mənim də gözlərim doldu. Cibimdən yaylığı çıxarıb gözlərimin yaşını silmək istəyəndə Gülçəmən bibimin gözlərinin yenə gah mənə, gah da madonna servizə dikildiyini və baxışları ilə nə isə demək istədiyini gördüm. Lakin nə qədər çalışımsa, onun nə dediyini anlaya bilmədim. Və birdən... yerimdən qalxıb servanta tərəf cumaraq madonna servizdən bir ?ncan və bir nəlbəki götürərək Güzarə bacıya çay süzüb gətirməsini xahiş etdim. Hamı kimi Güzarə bacı da mənim bu hərəkətimi təəccüblə qarşıladı. Güzarə bacı çay süzəndə Gülçəmən bibimə tərəf boylandı. Onun gözlərində bir işarti gördüm və belə zənn etdim ki, bu onu doğru başa düşməyimin sevincindən idi. Az sonra bu sevinc onun üzünə də qondu və birdən-birə sifeti elə gözəlləşdi ki... Güzarə bacının gətirdiyi bir ?ncan çayı nəvəsi Abdullanın köməyi ilə Gülçəmən bibimə verməyə çalışdım. Lakin nə qədər cəhd etsə də, bibim ?ncanı mənin köməkliyim ilə əlində saxlamağa çətinlik çəkdi. Üstəlik, vəziyyəti daha da ağırlaşdı. Elə buna görə Əsəd əmi məni qınadı da:

-İncitmə arvadı... Görmürsən, o, canının hayin-dadır? Onu qibləyə çevirmək lazımdır.

Sonra isə Ələsgərə üzünü tutub dedi:

-Molla Bədəl nə oldu, gəlir?

Ələsgər: "Onu gətirməyə gedirəm", - deyərək evdən çıxdı.

Mən isə Əsəd əminin dediklərinə məhəl qoymadan öz işimdə idim. Bir-iki dəqiqəlik "məşq"dən sonra axır ki, Gülçəmən bibim mənim köməkliyimlə ?ncanı birtəhər əlində saxlaya bildi. Mən sevincək halda astaca dilləndim:

-Hə, bibi, iç, iç... Heç olmasa, bir qurtum.

Gülçəmən bibim çayı ağızına aparmağa cəhd edəndə yenə gözlərini bir nöqtəyə zillədi. Bu dəfə həmin nöqtəni müəyyənləşdirmək mənim üçün o qədər də çətin olmadı. Bibim gözlərini Bəybala kışının divardakı şəklinə zilləmişdi. Mənə elə gəl-

di ki, o, ərindən sanki halallıq almaq istəyirdi. Amma bibimin halallıq almaq cəhdli heç bir neçə saniyə çəkmədi; birdən-birə ?ncan onun əlindən yere düşərək paltarasanın ayağına dəydi və çilik-çilik oldu. Elə həmin anda da bibim canını tapşırdı. Evi ağlaşma bürüdü.

Bibimin şəhərdən gələn qızı Gūlarənin: "Son nəfəsinə çata bilmədiyim, anam vay", - deyərək onun üstünə cumması bu ağlaşma səhnəsini daha da kəskinləşdirdi. Onun Qarabağ döyüşlərində şəhid olmuş həyat yoldaşı Fuadın da adını anasının adı ilə birgə dilinə gətirməsi isə məni tamamilə sarsıdı.

Mən daha içəridə dayana bilmədim. Özümü bir zamanlar Bəybala kışının evinin bir neçə addımlığında saldığı bağa yetirdim və ağacların birinin dibində çöməlib oturdum. Birdən-birə bibimin mənimlə olan daha bir söhbəti yadına düşdü:

-Son illər hamı kəndimizin böyüməsindən danışır.

-Hə də bibi, böyükür... Bax da Rə?llər məhəl-ləsində, Daşdəmir əkinində, bir zamanlar ferma yeri olmuş Xırmanlarda... nə qədər ev tikilib.

Bibim mənə qəribə tərzdə baxaraq dedi:

-Bala, bir-birinin ardınca qonşum Səmayə, bacılarım Hənifə, Faizə, bacılığım Dilarə, qardaş biliyim Xeyrulla... Allahın dərgahına qovuşdular. Yaxından tanıdığım insanların hər biri o dünyaya köç etdikcə bu kənd mənim gözlərimdə kiçilir.

O zaman Gülçəmən bibimin bu ?kri ilə razılaşmamışdım. Amma onun ölümündən sonra ətrafdakı mənə əziz, daha yaxın yaşlı adamların sayının azaldığını gördükdə bibimə rəhmət oxudum: "Bibi, doğrudan da kəndimiz kiçilir".

...Neçə gündür dolub durmuş buludlar göz yaşlarını axıtmak üçün sanki son gücünü səfərbər edirdi.

Bir azdan Gülçəmən bibimin naxırdan qayıdan Qaragöz inəyi həyət qapısına yaxınlaşdı. Amma yenə də onu xoş sözlərlə qarşılıyan bibimi həyət qapısının yanında görməyib bir qədər duruxdu, ətrafi diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı. Bayaqdan kefsiz görünən Alabaş yerindən qalxaraq Qaragözə tərəf gəldi və yenə qəribə tərzdə hürməklə Gülcəmən bibimin rəhmətə getdiyini ona anlatmağa çalışdı. Qaragöz Alabaşın dediklərini anladığını mələməklə cavab verdi.



ŞƏRQİYYƏ BALACANLI

Yaxşilar unudulmur

*Nəsir müəllimin və
Hənifə xanımın ruhuna ithaf*

Öyrənə-yrənə yol gedir bəşər,
Öyrədən - müəllim, ata, həm ana.
Sonradan yaranmış şeytan ilə şər,
İlk gələn yaxşılıq olmuş cahana.

Belə adam idi Nəsir müəllim,
Belə ana idi Hənifə xanım.
Ruhları şad olsun, yetişmir əlim,
Hər an yaxşılara qurbanıñ canım.

Bizi bala kimi əzizlədir,
Öpüb-oxşadılar şən uşaqları.
Qapıya baxdır, yol gözlədir,
Bala görməmişdi öz qucaqları.

Aylar, illər ötür, ömür, gün keçir,
Yaxşı da, yaman da tutur yaddaşı.
Hərə əkdiyini becərib, biçir,
Bilin, yaddasınız hər addım başı.

Ruhunuz şad olsun, yeriniz rahat,
Sizdən qalan miras - sevgi, məhəbbət.
Nə etmək olar ki, belədir həyat,
Bizi görüşdürər zaman, ya qismət!

Uğurlu olsun

Nəvəm Müşfiqin sinif müəllimi Gülbəniz üçün

Yenə ürəyimiz fərəhlə doldu,
Müşfiq "beş" qiymətlə qayıdib evə.
Xoş olar, balalar müəllimini,
Məktəbi ürəkdən, onuntək sevə.

Bir günə keçilməz, hamar olsa da,
Zirvəyə gedən yol - məktəbin yolu,
Müəllim - hamımız borcluyuq ona,
O verib bizlərə qanadı, qolu.

Dilində Gülbəniz - müəllim adı,
Hər gün sevindirir bizi bu qoçaq.
Ananı, Vətəni, eli sevməkdə,
Mübariz misalli oğul olacaq.

Məhəbbət paylandı oğula, qızı,
Məktəbdən aldılar elmi, ədəbi.
Hamışının xeyirli, uğurlu olsun,
Çəkilən zəhmətlər, həyat məktəbi.

Bəxtin qolu qolunda

Səbinənin doğum günündə

Bağçamda nə qədər gül açılıbsa,
İstərəm adına üzüm, Səbinə.
Üzdüyüm ətirli, o tər gülləri,
Getdiyin yollara düzüm, Səbinə.

Evimdə çıraqsan, gündüz, həm axşam,
Hüsnünə ilk gündən heyran olmuşam.
Əvvəl də adına şeir yazmışam,
Tükənmir səhbətim sözüm, Səbinə.

Sənə sevgim ilə varlıyam, sağam,
İstərəm nur olub ömrünə yağam.
Nə qədər ömrüm var, sənə dayağam,
Üstündə olacaq gözüm, Səbinə.

Durub əzizlərin sağla solunda,
Xoşbəxtən, bəxtinin qolu qolunda.
Sənə Tanrı verən ömür yolunda,
Dözüm diləyirəm, dözüm, Səbinə.

Yaşa, fərəhlə qoşa

Surə Cəbrayıllovaya

Yazdığınış şeirlərin
Hər misrası bir dünya.
Hər sözdə mənə dərin,
Təbin bənzəyir çaya.

Misran var, qan ağlayır,
Misran var, tər çıçəkdir.
Qəlbin coşur, çağlayır,
Ahın göyə dirəkdir.

Səni incidən xəbis
Anlamaz bu həyatı.
Səni duymamaq nə pis,
Duymamaq kainatı.

Dərs dediyin körpələr,
Sənin gül balaların.
Yaşamışan gör nələr,
Çəkilsin bəlaların.

Gülüşlə aç sabahi,
Yaz-yarat, eldə yaşa.
Unut kədəri, ahı,
Yaşa, fərəhlə qoşa.

Sən evinə dönəmədin

Aprel şəhidi

Mikayıl Vahabzadəyə

Çəmənlər çıçək açır,
Bu gün sənin adına.
Çaylar, bulaqlar yanır,
Həsrətinin oduna.

Gəlişini gözləyir,
Açılan bənövşələr.
Sənsiz yaman lallaşıb,
Piçıldısan meşələr.

Dağların zirvəsində,
Qar da sənin qədər pak.
Hər gün həmsöhbətimdir,
Səndəki amal, idrak.

Ana deyib torpağa,
Can verdin ölməzliyə.

Ruhunu əzizlədim,
Balam, qardaşım deyə.

Elə rahat yatmışan,
Qıymıram deyim: ayıl.
Sən evinə dönəmədin,
Elə döndün, Mikayıł.

Sarıl kağız-qələmə

*Şəhid qızı, həyat yoldaşını gənc
yaşında itirmiş qələm dostum
Nargilə Əhədlinin
"Cehizim" şeirinə*

Sarıl qələm-kağıza,
Unut qəmi, kədəri.
Hər şeyin qədəri var,
Yox qədərin qədəri.

Atanın əziz yolu
Sənə duaçı olsun.
Onun şəhid məzarı
Hər gün nur ilə dolsun.

Qayıdan cehizinə
Qəm eləmə, bir dənəm.
Taleydən qaçmaq olmaz,
Gözünü görməyim nəm.

Sən təzə-tər çiçəksən,
Ömrün-günün öndədir.
Tumurcuq ümidlərin
Haqqa çatan ündədir.

Sarıl qələm-kağıza,
Vəsf elə sabahları.
Bir daha eşitməyək
Sən çəkdiyin ahları.

Təsəlli tapmaq üçün,
Bax, bacın Şərqiyyəyə.
Dözümünə dözüm qat,
Həyat, sevgi var deyə.

İnşaatçılar

Daşı daş üstünə qoyan əliniz,
Var olsun, həyatın mənası bunda.
Yaxşı yol tutandan qalar yaxşı iz,
Sizi xatırlayar el-oba sonda.

Qalar niyyətiniz əməlinizdə,
Oğlunuz, qızınız üzüağ gəzər.
Görünür qüdrət var gül əlinizdə,
İşiniz gül açan Vətəni bəzər.

Yuxusuz gecələrim

İşdən evə tələsdim, hər gün, adətim üzrə,
Bağlandım öz evimə təmiz məhəbbət ilə.
Eşqimlə, zəhmətimlə bəzədim öz evimi,
Beləcə səadətə qovuşduq ildən-ilə.

Dövlətim, varım bilib, sevdim od-ocağımı,
Oğulları böyüdüb, vətəndaş edə bildim.
İllər keçdikcə mən də oldum sevimli nənə,
Şeir yazdım fərəhdən, sızsız heç kim deyildim.

Göydəki ulduzların Arizdir bir guşəsi,
Balalarım oxşadı dayıları Murada.
Gül-çiçək içindədir bütün arzu-diləyim,
Sanıram, xoşbəxtlərin xoşbəxtiyəm dünyada.

Görməyəsiz qan-qada, həyat yar olsun sizə,
Adınız olan yerdə can verməyə hazırlam.
Sızsız qolum-qanadım, şair olmasam da mən,
Ən şirin sözlərimi adınıza yazıram.

Qardaşlığın, dostluğun yadigar adımı: VAQİF İSRAFILOV

Neçə illər öncəsi, həmkarım, dostum deyə biləcəyim, ailəlikcə tanışdım Vaqif müəllimin - "Azərbaycan Dilçiliyi" kafedrasının dosenti Vaqif İsrafilovun 60 yaşı tamam olur. Biz isə onu lap əvvəldən, qaynar gənclik illərindən ciddi, kamil bir şəxsiyyət olaraq tanımışdıq.

Vaqifin tələbəliyi, universitet illəri də yadımdadır; intizamlı olması, əməksevərliyi, ədəb-ərkanı... hamısı dünən olubmuş kimi gözlərim öünündədir. Elmi araşdırılmalara həvəsi, meyli tələbəyəkən hiss olunurdu. Lakin bu yol asan, kəsədən keçilən hamar yol olmadı ondan ötrü. Universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirən Vaqif əvvəlcə təyinatı üzrə orta məktəbdə işlədi; fitrətən müəllim olduğunu da elə əmək fəaliyyətinin ilk illərindəcə bildirdi: həm məktəb kollektivi, iş yoldaşları, dərs dediyi şagirdləri və valideynləri... hər kəs onu mədəni, mərifətli, ləyaqətli bir müəllim kimi tanıdı.

Bundan sonra tale yolları onu təkrar doğma universitetə gətirib çıxardı. Vaqif müəllim "Azərbaycan dağları və çayları adlarının Gürcüstan areali" deyə çox cəsarətli bir elmi araşdırırmaya girişdi. Bu istiqamətdə apardığı araşdırımların arasını heç kəsmədi, nə də yorulub bir an geri durmadı. Sanki bu sadəcə elmi tədqiqat mövzusu deyil, vicdanı bir vəzifə, boyнuna götürdüyü borc idi.

On səkkizinci əsrin ortalarında Gürcüstanın idarəsinə girən Azərbaycan torpaqları olan qədim Borçalının ta qədim zamanlardan möhtəşəm bir tarixə malik olduğu və Türklərə: Hunlara, Buntürklərə, Barsillərə, Bulqarlara, Xəzərlərə, Oğuzlara, Qırçıqlara, Qarapapaqlara əzəli məskən olduğu məlumdur. Bu, qədim Türk torpaqlarında əzəli, qatqısız Türk tarixinə qarşı yaxın zamanlarda gedən məkikli işləmlər ağır nəticələrini verməkdəydi.



Bir az da nisgilli keçmişinə, tarixinə baxılsa, Gürcüstanın tərkibindəki Borçalı qəzası 1929-cu ildə ləğv edilərək üç rayona böllündü və indiyədək saxlaya bildiyi adlar get-gedə gürcüləşdirildi: Borçalı Marneuli ilə, Lüksemburq (əvvəlki əsil adı Çörük Qəmərli) Bolnisi ilə, Başkecid Dmanisi ilə əvəz olundu. Gürcüstanın müstəqillik dövründə isə məsələ daha da mürəkkəbləşərək bu rayonların əsasında Kvemo-Kartli quberniyası halında təmsil olunmağa başladı.

Araşdırımlar göstərir ki, Gürcüstandakı türk kökənlə yer adlarının dəyişdirilməsi prosesi Bolnis (Bolnisi) bölgəsindən başlayıb. Özündə böyük tarixi-mədəni dəyər saxlayan: Abdallı - Abdəlo, Qoçulu - Çapala, Cəfərli - Samredo, Mığırlı - Vanati, İmırhəsən - Savaneti, Aşağı Qoşaklısə - Kvemmo Arkvani, Muğanlı - Farizi, Kolagir - Surtava, Daşlıqullar - Muxrani, Həsənxocalı - Xidisquri, Əsmələr - Mskneti... kimi süni əvəzləmələr aparılıb. Bunlar hər birimizçin ağırlı məsələlərdir. Vaqifi bu mövzunu seçməyə həmin ağrı səbəb olub. Səni ağrıdan mövzdən kitab bağlamaq, iş yazmaq, səni incidən məsələdən bəhs etmək, danışmaq... Dərinə getsən görərsən ki, bu vicdan işidir, qeyrət işidir, sadəcə elmi iş deyil.

Gürcü millətçiləri bu yerli sakinlərin milli-mənəvi dəyərlərini görməzlikdən gəlməklə yoxa sayaraq, türklərin ana vətən adlarını də "tarixdən silməyə" başlamışdılar. Qədim Türk yer adlarını ya tamamilə dəyişir, ya da gürcüləşdirirdilər, yəni bu yerlərdən Türkün ayaq izlərini pozub silməyə çalışırlılar. Bunlardan bəzi nümunələri diqqətinizə təqdim etmək yerinə düşərdi: Alget - Budyonovka, Anaxatır çayı - Maşavera, Ambarlı - Qanaxleba, Azgilan - Kakiani, Babakışılər - Musopriani, Boğazkəsən - Tikispirt, Candar - Sida, Cələyir - Qora, Daşlı qullar - Equuta, Dəmir bulaq, Diriyal dağı -

Trialeti, Goyəc - Kveşti, Yaş dağları - Cvaxeti, Uzun dərə - Qamarcveba, Otluq - Kldiani, Qələmçi - Qantiadi, Baş keçid - Dmanisi... Baxın, zərbənin ağırı yenə də tariximizə, tarixi həqiqətə dəymışdır. Kimsə bunu adı hal hesab etməsin, çünki yer adı deyil təkcə dəyişən, tariximiz, kökümüz, izimiz dəyişir həm də. Təəsüf ki, illərlə bu məsələyə biganə seyrçi mövqeyində durub qalmışdıq. Bizi agrıdan bu kədərli faktlar, hətta bizim dərsliklərə, ensiklopediyalara, nəsillər tərbiyə edəcək elmi qaynaqlara da "beynəlmıləlcilik" təzahürləri olaraq düşmüdü.

Vaqif müəllim bu mövzuda təkcə dissertasiya müdafiə etməklə, dönə - dönə yazmaqla qalmamış, dəfələrlə ölkə daxilində və xaricdə keçirilən Beynəlxəq elmi konfrans və elmi simpoziumların iştirakçısı olmuş (Türkiyə, İranda, Rusiyada və s.), maraqlı məruzələr etmiş, məqalələri nüfuzlu xarici və ölkə elmi məcmuələrində dərc olunmuşdur. Vaqif müəllim "Azərbaycan dilçiliyi" kafedrasında çalışır və tələbələr onun dilçilik fənninə aid program və metodik vəsaitlərindən istifadə edirlər. İndiyədək bir neçə namizədlik dissertasiyasının opponenti, magistr dissertasiyasının rəhbəri olmuşdur. Müdirklərdən biri deyib ki, mənə bir hərf öyrədənin köləsi olaram. Vaqif müəllim o şərəfli peşəni ucaldan, şərəfinə şərəf qatan bir müəllimdir. Səbirli, təmkinli, həyatsevər, nikbin.

Xanımı Şəfəq də bizim universitetin yetirməsidir və hər ikisi təyinatla Cəlilabada işləməyə gedəndə mənim qardaşım ilə bir məktəbdə işləmişdilər, dost olmuşlar. Nə qədər maraqlı görünür ki, Vaqifin böyük qardaşı və gəlinləri ilə mən dost-rəfiqə olduğum kimi bu ailənin kiçik oğlu Vaqif və ailəsi də qardaşılıqla yoldaş, həmkar olmuşlar. Çox gözəl səmimi bir ailəsi var; uşaqlarına da yaxşı təhsil verib, hər şeydən əvvəl onların da saf, təmiz bir əqidədə yetişmələrinə çalışıb. Vaqif çox zəhmətkeş bir insandır: alimliyi, müəllimliyi ilə yanaşı ictimai işlərdə də fəallıq göstərir: 2,3,3-cü çağırış Binəqədi rayonu Bələdiyyəsi üzvü seçilmişdir. Bu gün də həmin Bələdiyyədə daimi komissiya sədridir.

Vaqif və ailəsi ilə məni daha möhkəm bağlar bağlamışdır. Mən universitetdə Vaqifin çox cavan-kən dünyasını dəyişmiş qardaşı Əli, gəlinləri Növ-

bar ilə bir yerdə oxumuş və dostluq etmişdik. Hələ nişanlı olan Növbar ilə bir otaqda qalırdıq, Əli bizi heç korluq çəkməyə qoymazdı. Çətin vaxtlar idı; maqazalarda qab-qacaq tapılmırıldı, biz isə çaynikimizi yandırmışdıq. Yenə köməyimizə Əli çatırdı. Söz qoymuşduq: bir teatr tamaşasını buraxmayaq. Aludə idik teatra... Əli bizdən çox... Bizi teatra aparmaq, götirmək onun işi idı. Ondan öyrəniləsi o qədər gözəl keyfiyyətlər vardı ki... Ondakı fədakarlıq, xeyirxahlıq, səxavət... hər adamda olmazdı. Növbar kor bağırsağından əməliyyat olmuşdu. Yənində qalmaq lazımdı idı xəstəxanada. Təbii ki, "mən qalacam" dedim. Amma məlum oldu ki, həkimə özünün qalacağını demişdi. Biz tələbə yoldaşları



cavabında heç nə deyə bilmədik. Cünki Növbar əməliyyat olunandan Əlinin halı ürək ağrıldı. O qədər sevgi-məhəbbətləri vardı ki, çox gənc ikən həyatdan köçəndə də birlikdə bir anda getdilər. Allah onlara bol-bol rəhmətini versin.

Deyəsən, düz olmadı axı? Vaqifdən çox Əlidən yazdım... Amma bilirəm ki, qəlbində yanıqlı böyük qardaş həsrətini daşıyan Vaqifə bu xatırlamalar bir təsəlli sakitliyi gətirir. Öz yubiley fərəhində isə əziz qardaş xatırəsinə dalmaq da ona bir ayrıca təskinlik verir.

Hazırda dostum, qardaşım, hamımızın sevimli gözəl insan, ustad müəllim Vaqif İsrafilov öz müdrik yaşına qədəm qoyur. Ömrün bu kəsimində ağıllın, fəhmin, kamalın, hikmətin şahlıq etdiyi səhifələri açılır. Arzu edirəm ki, o bu ömrün qışını da, soyuğunu da, istisini, cırcırama hərarətini də xoş bahar dadında yaşasın. Yazsın, yaratsın. Sevə-sevə, sevinə-sevinə...

*Minaxanım Təkəli - Nuriyeva
Professor*

İSMAYILLI TORPAĞININ SADƏ, SƏMİMİ OĞLU - DAĞLAROĞLU, ELİN ŞAIİR OĞLU

.....

1. KİMİ GƏLİR...

İnsan canlıların ən şərəflisidir. Hələ neçə əsr bundan əvvəl dahi Nizami "Sirlər xəzinəsi" poemasında "Adəmin yaradılışı" adlı məqalədə insanın həyata gəlməsində Tanrıının məqsədini açıqlayır: o, insanı yaxşı işlər görmək üçün yaratmaqla qarşısına böyük vəzifələr qoyub.

"Dünya bir pəncərədir, hər gələn baxar gedər", - deyən babalarımızın qənaətini ifadə edən müdriklik rəmzi olan bir filosof şairimizin bənzərsiz fikirləri də Tanrıının ən böyük önəm verdiyi və yaratdığı qiymətli varlıq olan insan haqqındadır:

*Kimi gəlir bu dünyanın
Nəşəsini yaşamağa.
Kimi gəlir bu dünyanın
Dərdlərini daşınağa.*

*Kimi gəlir bu dünyadan
Umdağunu götürməyə.
Kimi gəlir bu dünyaya
Öz odundan nur verməyə.*

*Kimi gəlir bu dünyada
Olanlara daş atmağa.
Kimi gəlir bu dünyada
Olmayıani yaratmağa.*

Fərəhli haldır ki, insan adını daşıyıb yaşamağın, yaratmağın fərəhini yaşadan ikinci qrup insanlar həyatda şöhrət, düşüncələrdə əbədi yaşamaq hüququ qazanırlar.

Eyni zamanda dünyaya gələn heç də bütün insanların həssas qəlbə olmur. "Dünya beş gündür" fəlsəfəsi ömrünə hakim kəsilənlər də var, doğulan andan gözündə heyrət baxışı, dilində heyrət nidası olanlar da. Bu azlar cərgəsində ana layLASI ilə birgə dağların nəgməsini, bulaqların piçiltisini dərindən duyan, güllərin, çiçəklərin rayihəsini doya-doya ciyərlərinə çəkən, quşlarla birgə şərqi qoşa-qoşa zövq alan və zövq verən, insan adına əbədi heykəl ucaldan mənəviyyat sahibləri də var. Bunların önündə gedən pak mənəviyyat sahibləri olan söz



adamlarını - şairləri "ərşin bülbülləri", "mələklərin qohumu" adlandıran Nizami gözəl deyirdi:

*Şairlər olduğuyçün bütün sirlərə pərdə,
Onlar peygəmbərliyin kölgəsidir hər yerdə.
Səfin öni, arxası o zaman ki düzəldi,
Qabaqca peygəmbərlər, sonra şairlər gəldi.*

Və Nizami deyirdi ki, ilhamlı adamın sözü dillərdə əzbər ola bilər. O da aydınlaşdır ki, şairlər insana məxsus ən uca məqamları sevir və tərənnüm edir, insanı məziyyətləri müdafiə edir, özləri dərdsər içində ola-ola başqalarının qəminə şərik olmağa tələsirlər. Və bu keyfiyyətləri şairlər əyani surətdə, müqəddəs sözlə ifadə edirlər:

*Söz yadigar kimdən kimə,
Qul olmadı söz hakimə.
Göz yaşında cimə-cimə,
Göz yaşı silər şairlər.*

*Gözü tox dünya malından,
Xəbər bilməz öz halından.
Gözəllərin camalından
Doymamış olər şairlər.*

"Əsl şairin yeri ürəklərdir", - deyirlər. Onun hərada yaşamاسının, təbinin, istedadının heç bir fərqi yoxdur. Vətənimizdə belə yazarlar az deyil. Onlar

müxtəlif bölgelərdə yaşayıb-yaratsalar da, geniş oxucu kütləsinin tanıyıb ehtiram göstərdiyi, sevib-seçdiyi şairlərdir. Belələrinən biri də Azərbaycan ədəbi mühitində qədərincə tanınan və sevilən, hər misrasında özünü sözə çevirən, sözə bağlılığı tale kitabına çevrilən, həm də bu bağlılığı peşəkarlıq səviyyəsində təqdim edən, çağdaş poeziya meydanında özünəməxsus səsi, sözü olan Şahməmməd Nurulla oğlu Soltanov - Şahməmməd Dağlaroğlu ludur.

O vaxt orta məktəbdə oxuyurdum. Ərazi yaxınlığına görə tez-tez anamla Göyçay şəhərinə texniki-peşə məktəbində müəllim işləyən qohumlarımızgilə gedirdim. Növbəti gedişlərin birində gözümə rayonda nəşr olunan "Yeni həyat" qəzetinin bir nömrəsi sataşdı. Qəzeti vərəqləyəndə sonuncu səhifədəki şeirlər nəzər-diqqətimi cəlb etdi. Onları oxumağa başlayanda müəllim şeirlərdən ikisini müəllifinin İsmayıllıdan olduğunu dedi. İnsafən gözəl yazılmışdı. Necə deyərlər, əsl şair dəst-xətti hiss olunurdu (İmzaya baxdım: Şahməmməd Dağlaroğlu). Sadə bir yeniyetmənin belə gözəl və mənalı şeirlərin müəllifi olması, həqiqətən, təqdirəlayıq idi.

Sonralar öyrəndim ki, o, hələ İsmayıllı şəhər 1 nömrəli orta məktəbində oxuyarkən şair kimi tanınilıb.

Bundan sonra onun imzasına İsmayıllıda çıxan "Zəhmetkeş" qəzeti səhifələrində tez-tez rast gəlməyə başladım. (Elə ilk şeiri də 1969-cu ildə bu qəzetdə dərc olunmuşdu.)

Poeziya zirvəsinə yolu sadə bir ailədən başlayıb. Şahməmməd Soltanov (Dağlaroğlu) 1956-ci ildə İsmayıllı rayonunun Pirəqanım kəndində anadan olub. İsmayıllı şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin 8-ci sinfini bitirdikdən sonra Göyçay şəhərindəki 58 nömrəli orta texniki-peşə məktəbində dülger-xarrat peşəsi ilə yanaşı, 3 nömrəli fəhlə-gənclər məktəbinin axşam söbəsində orta təhsil alıb.

"Yeni həyat" qəzətində çap olunan şeirləri onu poeziya həvəskarlarının sevimlisinə çevirdi. 70-ci illərdə Əli Kərim adına poeziya klubunun ən fəal üzvlərindən biri oldu. "Yeni həyat"da çap olunmuş bədii yazılar müsabiqəsində mükafata layiq yer tutdu.

Sonralar yerli qəzətin fəal müxbirlərindən olub, Respublika mətbuatında dolğun və maraqlı mövzularla bağlı yazılarla və şeirlərlə çıxış edib.

Bir neçə il inşaatçı kimi çalışıqdən sonra 15 il-dən çox İsmayıllı rayonunun Mücühəftəran və Ağbulaq kənd məktəblərində əmək təlimi müəllimi işləyib.

1982-1984, 1986-1991-ci illərdə Rusiya Federasiyasında yaşayıb, qiyabi şəkildə Novosibirsk Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirməklə, iqtisadçı-mühəndis ixtisasına yiyələnib.

2005-ci ildə jurnalistika ixtisası üzrə birillik kurs bitirib. İsmayıllıda Yerli radio verilişləri redaksiyada redaktor olub.

Hazırda İsmayıllı bələdiyyəsinin üzvü və bələdiyyə yanında Yerli Sosial-İqtisadi İnkışaf Məsələləri üzrə daimi komissiyanın sədrdir.

1995-ci ildən Ana Vətən Partiyasının üzvü və partiyanın rayon təşkilatının sədrdir.

Hələ məktəbli ikən şeir yazmağa başlayan Şahməmməd artıq 5 kitabın ("Bu yaz niyə gecikdi", "Nəğmə xundum ve tati" ("Tatca nəğmə oxudum"), "Eldən gedən oğul", "Ömürdən əlli yarpaq", "Cinas bulağı") müəllifidir.

Yeri gəlmışkən, "deməsəm, ürəyim sıxılacaqdır" kəlamına söykənərək, kiçik bir haşiyə çıxmış istəyirəm. Deyirlər ki, şeirlərin yazmadıqları yazdıqlarından qat-qat çoxdur. Yalandırsa da, bu, çox gözəl yalandır. Bütün ömrü boyu dünyamız haqda bəs qədər yazan, deyən şeirlər və hələ qəlbində neçə-neçə poetik "dastanlar" yatan Ş.Dağlaroğlu da bu xoşbəxtlər cərgəsindədir. O, bayati şeir şəklinde aşağıdakı misraları ilə bu fikri çox gözəl şəkildə belə ifadə edib:

*Gecəm-gündüzüm əzab,
Hələ ki edirəm tab.
Yazdıqlarım bu qədər,
Yazmadığım min kitab.*

O, 40-a yaxın kitabın redaktoru, 4 toplunun tərtibçisi, 2 kitabın tərcüməcisidir. Şeirləri "20-ci əsrin Şirvan şairləri" toplusunda, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin hazırladığı "Poeziya günü" almanaxında yer alıb. Həmçinin 2008-ci ildən çıxan "İsmayıllı xəbərləri" qəzətinin təsisçisi və baş redaktorudur.

Şairin səsi digər ölkələrdən, təntənəli poeziya məclislərindən gəlir. Məktəblilər onu tez-tez görüşə çəgəriirlər.

Ş.Dağlaroğlu həm də bütün türk dünyasının şairidir. Şeirlərinən bir neçəsi türkdilli xalqların sənətkarlarını birləşdirən "Antalya sənət dərgisi"ndə, "Turana açılan könüllər" toplusunda, eyni zamanda "Türk dünyası şairlərinin antologiyası"nda işiq üzü görüb. Şair İraqda yaradılan "Türkmən Ədəbiyyatçı" və Yazarlar Birliyi"nin də üzvüdür.

2018-ci ildə Daşkənd şəhərində çap olunan "Özbək şeir çələngi" adlı kitaba Ş.Dağlaroğlu ilə Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin fəxri üzvü, Özbəkistan-

da Özbəkistan-Azərbaycan dostluğunu, Azərbaycan mədəniyyətini təbliğ edən və fəal ədib kimi tanınan Şəhla Qasımovanın uyğunlaşmasında tanınmış özbək şairlərinin əsərlərindən örnəklər daxil edilib. İki dildə tərtib olunmuş kitabda müxtəlif qələm sahiblərinə məxsus əsərlər də çevirənlərin əməyinin nəticəsidir ki, onlarda türklük ruhu ilə qidalanan qardaş xalqın mənəvi, mədəni zənginliyi, özünəməxsus yaradıcı nəfəsi daha qabarlıq duyulur.

Qardaş tatar xalqının dəyərli oğlu Abdulla Tukayın 130-illik yubileyi münasibətilə araya-ərsəyə gələn 23 gənc tatar şairinin əsərləri toplanmış "Yeni tatar şeri antologiyası"ndakı şeirlərin bir qismini də Dağlaroğlu yüksək səviyyəli, poetik dillə tatarcadan Azərbaycancaya çevirməsini, uyğunlaşdırılmasını həyata keçirmişdir. Həmin kitab 2016-cı ildə Bakıda çap olunub.

Rayonumuzun tarixini eks etdirən, müəllifi Məmmədhəsən Əfəndiyev olan "Bakı quberniyası, Göyçay qəzasının Lahic kəndi" adlanan etnoqrafik ocerk də Ş.Dağlaroğlu tərəfindən rus dilindən sənətkarlıqla tərcümə olunmuş və hissə-hissə yerli "Cavanşir yurdu" qəzətdə dərc edilmişdir.

Şair 1999-cu ildə ilk bələdiyyə seçkilərinə qatılıraq Ağbulaq bələdiyyəsinin üzvü və sədri seçilir. Sonrakı üç bələdiyyə seckisində İsmayıllı bələdiyyəsindəki üzvlüyünü saxlaya bilmüşdir. 1999-cu ildən Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin, 2016-cı ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. Ş.Dağlaroğlu 2018-ci ildə Prezident təqaüdünə layiq görüldü.

2. SƏN DAĞLAR OĞLUSAN - DAĞLAROĞLUSAN

(Ürəyini daşlıqaya verən
və ya daşları ürəyində daşıyan şair)

Məlumdur ki, yaşadığımız dünyadan təbii sərvəti, gözəllikləri saysız-hesabsızdır. Möcüzəli dənizləri, gölləri, çayları, meşələri və nələri, nələri var. Hamısı seviləndir, ürəkaçandır. Lakin bəşər tarixində insanların yüksək önəm verib ürəklərində güvəncə mənbəyi yaratdıqları Dağdır.

Niyə məhz Dağ? Əvvəla, dağ Tanrıya daha yaxın olub hər kəsin dərdini, ürək sözünü çatdırıldığına görə. İkincisi, dağ gözəllik mənbəyi, ruzi mənbəyi olmaqla, dağ vüqarlı, mərd insanların dayağı, sığınacağı, məkanı sayılıb.

Bu mənada Şahməmmədin özünə "Dağlaroğlu" təxəllüsü seçməsi təsadüfi deyildir. Təbiətin vüqar mütəcəssəməsi sayılan, vətənin əyilməz obrazı olan

dağların əyilməz şair üçün təxəllüs sığınacağı kimi etalon olması çox təbii təsir bağışlayır. Hər ikisinin arasında oxşar cəhətlər coxdur: dərdi çox, dili yox, qara torpaq altda baş daşı kimi gərəyidi, dərd gələndə yerə dəyməz kürəyidir, namərd vuran zərbədən arxasını söykəyəcək dirəkdir. Təpələri, ətəkləri ruzili, bərəkətli, başındakı qar süfrəsinin duzdur. Zirvəsi isti ocaq, çeşməsi bulanmaz aynadır - qısqası, dağlar onun ürəyidir, arxasıdır, dirəyidir:

*Tab gətirməz hər ağrıya hər bədən,
Titrəmədi hər hədədən, hərbədən.
Yara aldı namərd vuran zərbədən,
Mənim arxam, dirəyimdi bu dağlar.*

"Dağların" şeirində bu düşüncələr əlvən poetik təsvirlərə davam edir: uca zirvəsi ana qucağı, düzü, dərəsi beşiyidir. Hər lalənin qarşısında diz çöküb, ağ saçlı şəlaləsinin, zirvədən düşən sözü olan daşının vurğunudur. Bu yurdun qorxmaz əsgəri kimi səf-səf düzülüb. Dağlardan şələ tutduğuna görə şairdən heç dağlar da narazı deyil. Çünkü o dağları incidəcək, alçaldacaq iş görməyib. Bundan sonra da dağlara arxa çevirsə, "qoy dağlar başıma uçsun", - deyir. Dağlar da əziz qonaq kimi yerişi ilə onlara bənzəyən Dağlaroğlu həsrətindədir.

Bir gərayılışında: "Tək-tək oğul dağlar oğlu" (tək-tək oğul dağlar oğlu ola bilər) deyərək, öz təxəllüsünə də işarə edir. Bu mənada təmiz şair qəlbə ilə Tanrıya daha yaxındır. Digər tərəfdən saf, pak qəlbli, insanlara dərd, qəm, sevinc ortağı, mənəvi dayaq olmaqla, onların könül çırpıntılarını uca Tanrıya, eyni zamanda insanların qurub-yaratdıqları dünyaya püskürməklə bu müqəddəs missiyani həyata keçirir.

Arxası dağ olan Dağlaroğlu gör neçə dağdan təmiz hava alıb, ilhamına ilham qatıb. Baba dağı, Niyal, Fit, Səbətkeçməz, Qalay-gümüş, Qarabel, Qaban, Pənsa. Bütün bunlara görə mənəvi aləmi, iç dünyası dağ qüdrətli, dağ vüqarlı, dağ qürurludur. Dağlara söykənib Vətənin basılmaz dağını, çay daşını, mamırlı qayasını, irmağını, gülünü, çiçəyini, məlhəm mehini, aydın səmasını ehtirasla tərənnüm etməyi ana yurdun belə ləyaqətli mənəvi oğlu bacarar:

*Dil açan günümdən ana demişəm
Doğma vətənimə, ona bağlıyam.
Çıxmaram qoynundan yana, demişəm,
Qayalar oğluyam, dağlar oğluyam.*

O, təkcə vətəndə bir-birinə söykənən, arxa olan dağlara deyil, həm məcazi, həm də həqiqi mənada dağ vüqarlı insanlara, özünün də dağ qəlbinə arxalanan dağ sədaqətli insandır. Buna görə fəxr etdiyi

dağları ucalıq, arxalıq, bolluq, bərəkət, mərdlik - Vətən mənasında vəsf etməkdən yorulmur:

*Təpələri qoyun altda quzudu,
Ətəkləri baldan şirin ruzudu.
Yamacında qar - süfrəmin duzudu,
And yerimdi, çörəyimdi bu dağlar.*

Şair qoynuna sığındığı təxəllüsü qəbul etdiyi ilk gündən necə çətin və şərəfli bir sınağa "baş qoyduğunu" yaxşı başa düşürdü.

*Anam qucağına alanda məni,
Üz tutub deyərmiş dağlara sari:
Sizə tapşırıram mən bu körpəni,
Alın, zirvənizə çatdırın bari.*

Aşağıdakı misraları oxuyanda şairə məhz bu təxəllüsün yaraşığının, onun duyğularının saflıq hələsinə büründüyüünü bir daha şahidi olursan:

*Bu dağların dərdi çıxdı, dili yox,
Zirvəsində ocaq yeri, külü yox.
Çəşməsində ha bulandır, lili yox,
Qısa sözüm - üzəyimdir bu dağlar.*

"Dağ" sözünün müxtəlif məna çalarına qəlbindən gələn səda ilə cavab verən şair "Bu dağım" şeirində yazır:

*Dağlaroğlu, dərd gözünü oyanam,
Vaxt yetişib, gərək qalxam, oyanam.
Elə yandım, ha qışqırdım: "Oy, anam!"
Dağ olmuşdum, başqa dağdır bu dağım.*

"Dağlara tapşırıdı analar məni", - deyən, bu yolun yolcusu olan şairin bu qüruru başqa şairlər tərəfindən də təqdir olunur, alqışlanır. Bu mənada yurdumuzun başqa bir şair övladı Ağasən Bədəlzadənin ürək sözləri də yerinə düşüb:

*Hərdən baş qaldırıb o dağlara bax,
Dağın da mehri var, a Dağlaroğlu.
Sən dağlara tapın hər axşam-sabah,
Desin: bu dağların hələ var oğlu.*

2. EL İÇİNDƏ ÜZÜ, ÜRƏKLƏRDƏ SÖZÜ OLAN ŞAIR

"Qələm bir ocaqdır ki, yanır - həqiqət fikri dər ya, mirvarisi hikmətdir".

M.S. Vazeh

*Yollar yolcusudur Dağlaroğlu da...
Ay sevən kəs, bir söz çıxsa dilimdən,
Saxla uca, dinlə dəqiq, an asan.*

S.Dağlaroğlu

*Bir ömür yaşayır oğul da, qız da,
Qalsa, söz qalacaq səndən nişanı.*

*Arxalıdır sira dağlar,
Bir üzü gül, bir üzü qar.
Bir şairə, bir şair var
Hər ananın qucağında
İsmayıllı torpağında.*

*Şahməmməd, tarixə girdim an kimi,
Təbin dağ çayıdır, Girdiman kimi.*

*Atam oğul gözləyirdi,
Anam şair doğdu məni.*

Yaradıcılığa münasibəti əsl sənətə olan sevgi ki mi qiymətləndirən Ş.Dağlaroğlu anadan şair doğulub. Əlinə qələm alanda başa düşüb ki, "poeziya təbiətin insanlara bəxş etdiyi ilahi zövqün təntənəsidir, insan qəlbinin möcüzəsidir, musiqisidir, təbiətin poetikasıdır, onu şairlər tuyaraq tərənnüm və təcəssüm edirlər və könül süzgəcindən keçirərək poetik sətirlərə çevirirlər" (Müslüm Mahir Hümbətov).

Biz onu istedadına görə tanımışıq. Şairlik üçün də xüsusü diplom lazım deyil, istedad, təbə lazımdır ki, insanların ürəklərini ehtizaza gətirəsən.

Bu da doğrudur ki, poeziya hər şeydən əvvəl ovqat deməkdir. Yaxşı şeirdə müəllif insan duyğularının bədii lövhələrini yaradır, bəlkə də, hamının hiss etdiyi, lakin dilə gətirə bilmədiyi əhval-ruhiyyənin obrazlı təsvirini verir. Səmimi və həssas duyğuların bədii təcəssümünə çevrilmiş şeirlər, özünəməxsus poetik tapıntılarıyla yadda qalır.

Dünya şöhrətli yazıçı Vilyam Folkner gənc yazarlara ünvanladığı qeydlərində vurgulayırdı ki, yazıçı, ilham pərisi onu yaradıcılıq iztirablarına layiq bildiyi zaman yazmağa başlayır. Və bu yazınlar əvvəlcə saf könül süzgəcindən keçməlidir. Bu da məlumdur ki, şairlər digər insanlardan həssas olur və başqalarının biganə qaldığı hadisələrdən təsirlənərək böyük əsərlər yaradırlar.

Eyni zamanda dahi söz ustalarının qələmindən süzüllüb gələn mövzulara yeni baxış, yeni yozum çox çətindir. Əgər bunu bacarıb, oxucu ürəyinə yol tapmışansa, artıq bu, möcüzədir. Bu möcüzəli dünyanı fəth etmişənsə, sən anadan şair doğulmuşan. Elə bu məqamda professor Məhərrəm Hüseynovun hardansı oxuduğum bitkin bir fikrini xatırlayıram: "Şair olmaq üçün təhsil, vəzifə, hətta savadlı olmaq da vacib deyil. Şair ürək sahibidir. Ürəyin savadı olmur, onun ilham adlı qol-qanadı olur. Şerin müəllifi ürəkdir. Onun vurgusu ürəyin səsi, ritmi ürəyin

döyüntüsü, qafiyələri duyğuların bir-birini izləyən akkordlarıdır. Öz duyğularını şeirin dili ilə demək arzusu da bundan irəli gəlir".

Ş.Dağlaroğlu da şeirə könül verdiyi gündən yaxşı dərk edib ki, dünyanın ən zərif, ən incə sənəti məhz şairlikdir, poeziyadır. Bu aləmdə əbədi sakin olmaq üçün istedad lazımdır.

Əlbəttə şeirə, poeziyaya gələn hər kəs təzə söz demək, oxucu da yeni söz, təzə-tər ifadə eşitmək istəyir. Sözsüz ki, bu, asan məsələ deyil. Dünya bini olandan söz sənətkarları hər bir fikri, düşüncəni xəlbir kimi "ələmiş", bu sahədə bənzərsiz zirvələr fəth etmişlər. Sözə yeni məna vermək, möcüzəli poetik don geyindirmək qat-qat çətinləşmişdir. Lakin qorxmadan bu meydana atılan, bu günün nəbzini tutan varsa, kimsə sözü yenidən "dirildib" ona başqa məna verirsə, yeni bəzəkli don geyindirirsə, "quş kimi incə qanadları"(Nizami) varsa, bizi də bu qəribə möcüzəli hissələrin qoynuna çəkib heyrətləndirirə, bu, elə əsl poeziyadır. Ş.Dağlaroğlu da bu poetik dünyanın "qəvvasıdır". Bu şeirlər dağlar qoynunda dünyaya göz açmış, şaqraq dağ çaylarının şirin nəğməsini dirləyə-dinləyə gələcəyə sonsuz arzular "bəstələyərək" yuxuya getmiş, saf və ayna gözlü bulaqların suyundan içə-içə, laləli-nərgizli yamaclarda oynaya-oynaya boy-aşa çatmış, qələbi söz və nəğmə çələngi ilə süslənmiş AYB və AJB birliliklərinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü Ş.Dağlarogluñun qələmindən sözüllüb gəlmış, insanlara ərmağan olan poeziya çələnginə dönmüşdür.

Yaradıcılığını nəzərdən keçirərkən aydın olur ki, doğma vətənin hər dağından, daşından, gülündən, çiçəyindən, səmasından, küləyindən, mehin-dən ilham alıb sadə və zəhmətkeş insanların duyğu və düşüncələrinə məhrəm olmağa, milli-mənəvi dəyərlərimizlə, adət-ənənələrimizlə nəfəs alıb, onları könül süzgəcindən keçirib yaddaşında bulaq kimi durultduqdan sonra onları ağ vərəqə köçürüb töhfə etməyə, sevdirməyə, qədrini bilməyə çalışıb.

Obrazlı düşünmək, zəngin təxəyyülə malik olmaq, yaradıcılığına qarşı məsuliyyət... Məhz bu keyfiyyətlərdir şairin şeirlərini oxucuya sevdirən. O, müasir poetik təfəkkürün verə biləcəyi imkanlardan bacarıqla istifadə edərək, istedadıyla şeirinə təzə naxışlar vurmağı bacarır. Onun poeziyasında dünənimizlə bərabər, bu günümüzün, sabahımızın əhval-ruhiyyəsi duyulur. O, müstəqil və yaradıcı, obrazlı düşüncə qabiliyyətinə malik olan, nikbinlik, zəngin təxəyyül, istedadına qarşı məsuliyyət hissi ilə yaşayan əsl ziyanlı təfəkkürlü bir insandır. Elə,

obaya məhəbbəti şeirə çevirirə bildiyinə görə adı dildən-dilə, dodaqdən-dodağa gəzməyə başlamış, yüksək bədii zövqü olan oxucunun sevimliyi olmuşdur. Ürəyi yazıl-yaratmaq eşqi ilə çırpınan şair bu yolda ömrünü şam kimi əridəcəyini bəyan edir:

Ömrünü şam kimi əridər şair,

Qoyub gedəcəyi izin xətrinə.

(Xətrinə)

Və son anda doğma torpağa qovuşmağı fərəh bilir:
Gömülsəm sevdiyim torpağa,
Bilin ki, diridi ürəyim.

Artıq Azərbaycanın ədəbi mühitində qədərincə tanınan və sevilən şairlər cərgəsinə qoşularaq, ömrünün aqil çağına qədər bu mənəvi və ağır yükün əzabına qatlaşmayı bacarıb.

Əslində, istedadın yaşı olmur. Onun yaşı yazdı-ğı əsərlərin dəyəri ilə ölçülür.

Ş.Dağlaroğlu necə pirinsipal olduğunu, sözü vaxtında demək, nöqsanların aradan qaldırılmaq üçün canla-başla çalışdığını, üzərinə götürdüyü öhdəliyi yerinə yetirmək üçün işə necə məsuliyyətlə yanaşdığını, digər xarakter xüsusiyyətlərini özünə-məxsus tərzdə yaradıcılığında bircə - bircə qeyd edir.

Doğma yurda, vətənə, el-obaya, insana, təbiət gözəlliklərinə olan məhəbbət, sədaqət, mehr-ülfət duyğusu onun şeirlərindən qırmızı xətlə keçir. Əlbəttə, bu mövzularda həm klassik poeziyamızın, həm də çağdaş şeirimizin çox qiymətli örnəkləri var. Min illərdir ki, onlar yazılıb, yazılaceq da. Lakin hər kəsin öz duyğu və düşüncələrini, istəklərini ifadə edən özünəməxsus deyim tərzi, üslubu var. Antey kimi ürəyi torpaq, əlləri bağban olan bir aləmin söz adımı kimi şair də öz bənzərsiz səsini bəyan edir:

Fikrimin əlindən tutub gedirəm,

Mən çağırın var, bu, öz səsimdir.

Ş.Dağlaroğlu ünsiyyətcil insan - yazardır. O, müxtəlif vasitələrlə dünya ilə, təbiət ilə, ağaclarla, daşla, quşla- bir sözlə, hər şeylə, hər kəslə uğurlu ünsiyyət qura bilir. Hara üz tutsa da, özünə, sözünə qayıda bilir.

Ş.Dağlaroğlu təmənnasız şairdir: kimə yanaşsa, ürəyi ilə yanaşır. O, zamanla, oxucu ilə ünsiyyəti şeirlə, sözlə qurur. Bu müxtəliflik onun poeziyasında aydın görünür. Buna görə hər bir əsəri özünə oxşayır: təbəssümlü, işıqlı, mehriban, saf, əyilməz, məğrur, ədalətli. Bu məğrur şairi heç kimsə əyə bilməz:

Dərddi - məni can dediyim kəs əyə,

Əyilmərəm, yad ha vursa tatarı.

Və ya:

Bəxt güləndə kədər öpdü üzümdən,
Heyrət doğdu içimdəki dözümdən.
Çox istədim cavab alım özümdən,
Necə düşdüm bu alovə, bilmədim.

Deyirlər ki, zaman hər bir şairin güzgüsüdür. Onun şeirlərdə zamanın sevinci, kədəri, ağrısı, acısı bir qırmızı xətlə keçir.

Bu şeirlərdə lirik qəhrəmanın vətəndaşlıq mövqeyi, fəallığı mühüm önəm kəsb edir. Şairin poetik nümunələrində təqdim olunan haqq - ədalət sevgisi, yurd məhəbbəti, inam və xeyirxahlıq duyğuları, Qarabağ ağrısı, bütövlükdə vətəndaş - şair obrazının ehtivasıdır.

Sinəsindəki söz xəzinəsinin bütün maddiyatlarından üstün olduğu qənaətinə gələn, bu yolda yana-yana, gilə-gilə əridiyini çox yaxşı başa düşən aqıl Dağlaroğlu öz hislərini necə də gözəl ifadə edir:

*Sinəm gül bitirən "söz bağçası"dır,
Bir dərsəm, beş bitər, gülüm qurtarmaz.
Yanıb yaşayıram, yox başqa yolum,
Mən yanıb qurtarsam, külüüm qurtarmaz...*

Sözə, poeziyaya elə bağlanıb ki, həyatını onsuz təsəvvür etmək ağlına belə gəlmir:

*Mən bircə anlığa yoruldum deyə,
Sizdə dayanmağı yersiz sanmışam.
Ürəkdən bu elə vuruldum deyə
Elə ürəkdən də alovlanmışam.*

Ondan: "Özünü uşaqlıqda gələcək şair kimi təsəvvür edirdimmi? - soruşanda cavabında təvazökarlıqla deyir: "Əbədiyə qəh-qəh çəkən əbədi dünyanın (M.Araz) şairi olmaq asandırımı?! Əvvəla, deyim ki, mən şeirlərimi şair olmaqdan ötrü deyil, Tanrıının bəxşisinə laqeydlik göstərməmək xatırınə yazmışam. Sonra görəndə ki, bu məndə alınır, qeybdən gələn piçiltili Tanrıının mənə bəxş etdiyi zəka, duyum çərçivəsində ipə-sapa düzəmkələ məşğul oldum. Harada qurtaracağımı bilmədən getdiyim yolla gəlib bura - şeir, sənət, söz dünyasına çıxdım. Tanrıının mənə olan sevgisindən, səxavətindən üz döndərsəydim, yəqin, nə qədər çalışsam da, bugünkü Şahməmməd olmayıacaqdım".

O, böyük, çətin, yorulmaz yollar yolçuluğuna səfərbər olub uzun yola çıxdı ki, qəlbindəki odunu, düşüncələrini bənzərsiz yolla - şeir yolu, poeziya dili ilə ifadə edə bilsin, (Burada dastanlarımızdakı məşhur ifadə yada düşür: "Dillə desəm, dilim yanar, saz verin, sazla deyim"), özündən sonra sanbalılı nişanə qalsın:

*Dağlaroğlu, adın dildə, ağızda,
Daşa da yazılar, hələ kağızda.*

*Bir ömür yaşayır, oğul da, qız da,
Qalsa, söz qalacaq səndən nişanə.*

(*"Nişanə"*)

Məlumdur ki, hər bir şair qəlbindən keçən ülvidüşüncələri qələmə alır: özü üçün yazır. Çünkü qəlbində qərar tutmuş hisləri, düşüncəsində ilişib qalmış ali fikirləri kiminləsə bölüşməsə, bu, daş kimi asılıb qalar. Bu hislər, fikirlər, düşüncələr o vaxt əsl qiymətini alır ki, minlərin, milyonların qəlbinə yol tapsın, ürəkləri ehtizaza gətirsin. O zaman da yazar oxucunun sevimlisinə çevrilir.

Bir dahinin "Göründüyü kimi ol, olduğun kimi görün" fikrinə qüvvət olaraq deyir:

*İntizam uğurun pilləkənidir,
Bunu bilə-bilə üz tut zirvəyə.
İçində gözəllik sarayı yoxsa,
Sən nəyi sevəsan "gözəldir" deyə?!*

Əlbəttə, indiki oxucunu heyrətləndirə bilmək bacarığı hər yazara nəsib olan məsələ deyil. Bu bir həqiqətdir ki, şair öz qəlbindəkilorini sətirlərə köçürür, özünün arzu və istəklərini, sevinc və kədərini, taleyi yazır. Lakin bu təkcə onun düşüncələri olsa idi, qapalı dairədən kənara çıxmazdı. Şair o vaxt sevilir və məşhurlaşır ki, yüzlərin, minlərin ürəyindən keçənləri duyur, ümumiləşdirir. Ürək döyüntülərini, ürək sözlərini "hamınınkı" etməyi bacarıır. Nə xoş ki, Tanrıının insana bəxş etdiyi bu töhfədən Şahməmməd də yetərincə faydalananı. Buna görə də şairin lirik "mən"i təkcə özünə aid deyil.

"Heç ölmərəm, sözüm, eldə yarasən" arzusu ilə yaşayan və fəxrə:

Namərd dalda yerdə, dərdə dalanda,

Mən elin içində gəzə bilməşəm, - deyən şair, özü-nəməxsus, heç kəsə bənzəməyən səsini oxucuya sezdirə və sevdirə bilib:

*Fikrimin əlindən tutub gedirəm,
Məni çağırın var, bu öz səsimdir.*

Kim harda oxusa, bu şirin misralar yalnız Dağlaroğluundur qənaətinə gələr:

*Çix zirvəni özün yoxla,
Çəndən soruşturma, soruşturma.
Ürəyini gəndən oxla,
Gəndən soruşturma, soruşturma.*

*Həsrət yeli əsə bilməz,
Sevda yoluñ kəsə bilməz.
Mənim könlüm küsə bilməz
Səndən, soruşturma, soruşturma.*

Bu, bir həqiqətdir ki, əsl poeziya könül poeziyası, ürək səsidir. Bu ürək səsi isə şairin fəlsəfi duygularının zəfəri, təsdiqidir:

*Ərdi Dağlaroğlu, kökü ərdisə,
Dözbə tablaşacaq, sinə gərdisə.
Bir gün ölməyin də dərdi- sərdisə,
Məni dərdi-sərdən ölüm qurtarmaz.*

Eyni zamanda, vətən və xalq məhəbbəti, məslək, əqidə və düşüncə birliyi onun poeziyasına fəlsəfi məzmun verir. Onun şeirlərinə zəmanəmizin havası, gözəlliyi, nuru, işığı, ayrılığı, qaranlığı, təzadı hopub.

O, hər şeydən yazır, amma təsirlənib yazır. İlhamına, təbinə heca uyğun olduğuna görə ən çox bu vəzndə yazır. Və yazıları ilə sübut edir ki, şair həyatda kimdirə, yaratdığı obraz da odur. Şair və alim dostu Ağasən Bədəlzadə bu "obrazi" poetik dillə belə xarakterizə edir:

*Eşqinə ac oldun, ada, sana yox,
Çırpundın vətənin soragiyla çox.
Sən hər qaşlı- gözlü gözəllərə yox,
Oldun bir vətənə vurğun yar oğlu.*

Hər bir şeirini oxuyanda möcüzəli nəsə görürsən. Sanki hər kəsin qəlbindən gələn, amma hamının şeire çevirə bilmədiyi bu sözləri müəllif böyük məharətlə misralara düzmişdir. Hər cür müqayisə qüsurlu olsa da, qədim yunan təmsilçisi Ezopun bir əsərini xatırlamaq istəyirəm: Bir gün tülübü gülərək şirə deyir ki, sənin 1 balan, mənim isə 3-4 balam olur. Şir də cavabında: "Mən doğanda şir doğuram, tülübü yox".

Şairi Akif Əliyevin sözləri daha yaxşı xarakterizə edir: "Belə insanlar qorunmağa layiq bir sərvətdir. Belə şəxsiyyətlər nadir tapılan, misli-bərabəri olmayan, qiyməti ölçüyə sığmaz daş-qasa bənzəyirlər. Onların əsl qiymətini ətrafdakılar yox, zaman verir. Belələri heç kəsin mövqeyindən sui-istifadə etmir, nə özünü, nə də başqalarını hörmətdən salır, şərəf və ləyaqətini qorumağa ehtiyac olanlara əl uzadır, arxa, dayaq olurlar. Bu mövqə insanlığı, müəllimliyi və nəhayət, şairliyi ilə tanıdığım Şahməmməd Dağlaroğlu mövqeyidir".

Deyirlər ki, şairin yaşı onun şeirlərinin yaşı təyin edir. Şeirləri yaşayırsa, deməli, o da yaşayır. Doğrudur, çox vaxt o da ənənəvi mövzulara müraaciət edib. Amma onlardan fərqli söz deyə bilib, öz sözünü deyə bilib. "Aşiq gördüyüni çağırar" ifadəsinə söykənərək, hiss etdiyini, onu duyğulandıranları qələmə alır, bu günlə, onun sevinci, kədəri, ağrı-acıları ilə yaşayır və yaradır.

Yaratdığı obrazlar sanki şairin poetik düşüncələri üçün bir vasitədir. Şair bunların vasitəsi ilə duydularını, düşündüklərini fikir və könül süzgəcindən keçirərək söz deyir, mühakimə yürüdür.

Həyatın, zamanın, yaşadığımız mühitin rəngləri, təzadalar - bir sözlə, heç bir şey diqqətdən yayanınır.

Onun poeziyasında yurd sevgisi, vətənpərvərlik, el-oba məhəbbəti, milli özünüdərk və yaddaşa qayışdır duyğusu böyük önəm daşıyır.

Eyni zamanda şair dağın, daşın, gülün, çiçəyin, çayın, küləyin, dənizin və hər şeydən əvvəl dünyanın əşrəfi sayılan insan və onun mənəvi dünyasının, hər şeyi duyan qəlb aləminin aşiqidir, vəsf edənidir.

Şahməmməd söz sərrafıdır və hər kəsin qəlbinə yaxın ülvı məsələləri qələmə alır. Hər kəsin qəlbinə yaxın olduğuna görə, hamının ürəyindən keçən hisləri başa düşüb qiymətləndirir, kiçiyi kiçik dilində, böyüyü böyük düşüncəsində danışdırmağı bacarıır. Bu isə düşüncənin saflığı, paklığı deməkdir. O həm də heç vaxt söz öündə mat qalmayan əsl şair, hər bir oxucunun fərdi təəssübəş aləmini irəlicədən duyan poeziya müəllimidir.

Onun şeirləri insanı el-obasına, doğma yurduna, onun daşına, gülünə çiçəyinə, həzin və məlhəm mehinə, təbiətin gözəllik harmoniyasına kökləməklə bərabər, ata-babalarımızın müdrik tarixi keçmişinə sədaqət və etibar, milli mənəvi-əxlaqi dəyərlərimizə hörmət səsi kimi çox qiymətlidir.

Şeirlərində doğma vətənin "qara" daşı göyərir, laləsi, nərgizi təbəssüm bəxş edir, küləyi nəğmə piçildayır, buludu sərinlik çiləyir, cınarlı meşəsi rəqs edir, çəməni göz oxşayır, bülbüllü aramsız nəğmə ərmağan edərək xoş müjdəli elçiyə, qartalı məğrurluq timsalına çevrilir və insanı yaşamaq, yaratmaq duyğuları ilə süsləndirən, qanadlandırı şeirə dönür.

Şeirlərinin hərəsi enişli-yoxuşlu ömrünün bir anının pozulmaz naxışlardır. Düşüncələrindəki qəm sərhədini aşış asanlıqla sevinc ölkəsinə adlaya bilir və ya əksinə. Müdriliklərin aşağıdakı fikri də şam kimi onun poeziyasının boyuna biçilib: "Sözlər aslan kimi cəsur, dovşan kimi səssiz, ilan kimi ovşunlu, ox kimi iti, əsa kimi düz və tərəzi kimi taraz olmalıdır". Şair sanki bu fikirlə həmrəy olub, sözündə, fikrində məsuliyyətlidir:

*Tay tutaram hər kəlməni bir lələ,
Heç ölmərəm, sözüm eldə yaşasın.*

Onun duyğuları əsl insanı yaşıntılar kimi saf və hərarətlidir. Həyati müşahidələri dəqiq, yaradıcı xəyalları yaddaşalandır. O, hər şeyi eyni duyğusallıq və heyranlıq hissi ilə qələmə alır, təsvir etdiyi məqamların unudulmazlığına eyni fikir ucalığıyla nail olur. Bütün işıqlı insanlar kimi, o da işıq sevdalı, nur, aydınlıq vurğunudur. Onun poeziyası bütöv-

lükde xoş ovqatın, səmimiyyətin, ucalığın bir araya gəldiyi aləmə bənzəyir. Bu aləmdə oxucu qəlbinə xoş hislər bəxş edən, doğma olan məqamlar var. Hər kəs onun qəlbinə, düşüncəsinə uyğun oları götürür, özü üçün ideal seçilir, yamanı atır, yaxşıya könlər verir. Şairin könüldən ədəb-ərkanla istəyi də budur: sözü ilə hər kəsə məhləm olmaq, çətin məqamlarda insana kömək etmək:

Sahlıqdır qul olmaq ədəb-ərkana,

Sindiran özü də gərəkdir yana.

Qoşul, Dağlaroğlu, halal insana,

Hər işin bar verən bir zəhmət olsun.

İnsani keyfiyyətləri ilə zirvədə olmağı arzulanıyan şair öz böyük inamı ilə də həmişə zirvədə qalasıdır:

Ocaq sönməz sinəm üstə qalasan,

Elə yaşa bir yaddaşda qalasan.

Əzizinəm, qalasan,

Vüqarını qala san.

Bir gün qalsa ömürdən,

Qanan kəslə qalasan.

Dağlaroğlu, aləmə yay qalasan,

Uca, məğrur, pak zirvədi tat ari.

Oxucunu ustalıqla ələ alan şairin sizlərə təqdim etdiyim bu şeirlərin adı, ifadə etdiyi məna və məram fərqli olsa da, bunların hamisini mayası şairin ürəyidir, qəlbinin ifadəsidir. Ona görə də, göstərişlən mənada bir-birindən ayırmak heç də asan deyil:

Sal boynuma əllərini,

Belə yaşa illərini.

Ürəyimdə güllərini,

Çiçəyini ək vaxtında.

Salam, dağın- daşın dilini bilən,

Adını göylərdən alıb, enmisən.

Bir ürək şeirlə dünyaya gölən,

Heyrət ilahəsi, fenomenmisən?

Gördüm yamanların kül olmağını,

Duydum ismətinin tül olmağını.

Sənin daha gözəl gül olmağını

Gülləri utanın bağda görmüşəm.

Yox kimsədə bu göz, qaş,

Gül olur əlində daş.

Bilmirəm, bu nə həyatdır,

Məhəbbətdir, ya savaş?

Bəxt gülləndə kədər öpdü üzümdən,

Heyrət doğdu içimdəki dözümdən.

Çox istədim cavab alım özümdən,

Necə düşdüm bu alova, bilmədim.

Bu sualları fikirləşəndə bir şair obrazı canlandı gözümüz: İlk addımlarından bu vaxta qədər onu çulgalayan, son ana qədər tərk etməyəcək vətənpərvərlik ruhu ilə cilalanmış bir ömür sahibi, şair obrazı. Yurdsevərlik, Vətən təəssübkeşliyinə bələnmiş ruhu ilə sevincimizin qızılı, acılarımızın qara-qəhvəyi rəngini poetik cizgilərlə nəqş edən bir şair obrazı. Evsiz uşaqların ev arzusuna, əsirlikdə qalan torpaqlarımızın mürdar ayaqlar altında göynəyinə, təhqir olunmuş qız-gəlinlərimizin yalvarışlarına yanğı dolu şeirləri ilə güzgü tutan şair obrazı.

Şair Asif Asiman da bu obrazı belə səciyyələndirir: "Onun bütün yaradıcılığı torpağa, yurda, insanlara sonsuz məhəbbətdən, gözəlliyi duyma, qıymətləndirmə qabiliyyətindən, ədalətsizliyə qarşı barışmazlıqdan, zəhmətlə istedadın möcüzəsindən yaranmışdır". Şairin "Ömür, ay ömur" şeirini bu möcüzəyə güzgü saymaq olar.

Onun şeirləri xoş bir ovqatın, səmimiyyətin, ruhdaşlığın bir araya gəldiyi aləm kimidir. Bu aləmdə hər kəs məhz onun üçün doğma oları götürür, onunla yenidən görüşüb hal-əhvallaşır, bir anlıq düşüncələrə dalır, gözəl oları, yaxşını tanır və ona könül verir. İnsanın duyğularını oynadan, ürəkdən tikan çıxaran misraların, poetik deyimlərin yer alması hamının ürəyincə olur.

Şair sanki sözlə öz portretini yaradır. Təzadlı - qəmli, kədərli - nikbin notlu şairin gah ağlayan, gah gülən, göz yaşı da, gülüşü də ovcunda olan fikirləri cild-cild kitaba sığmaz. Bu fikirlərin tərcümanı olan kitabları çap olunmasa da, fərqi vərmir: hey yazır, durmadan yazır. Vərəq çatmayanda daşa, divara, torpağa, insan ürəyinə yazır:

Gecəm - gündüzüm əzab,

Hələ ki, edirəm tab.

Yazdıqlarım bu qədər,

Yazmadıqlarım kitab.

Və yazdıqları ilə razılaşmayan (Burada B.Vahabzadənin misraları yada düşür: "Bircə ondan razıyam, özümdən naraziyam") şair yeni zirvələr soraqındadır:

Hələ nə yol getmişəm?

Beş addimlıq bir ciğr.

Zirvələrdən baxmağa

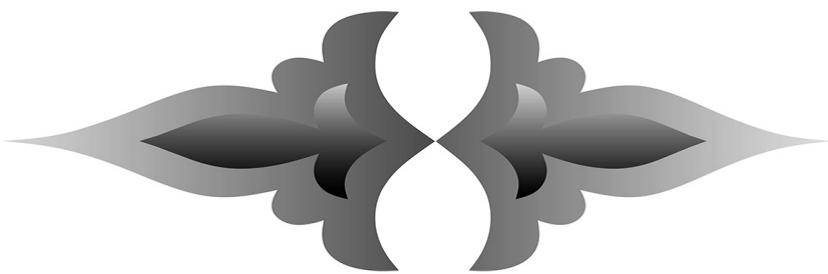
Məni yollar çağırır...

(Ardı var...)

Rəna Mirzəliyeva,

İsmayıllı rayon

Təhsil Şöbəsinin metodisti



AKİF İMANLI

NECƏSƏN, QƏRƏNFİL?

(hekayə)

-1-

Arvadının ölüm xəbəri Mahmuda çatanda gözlərini bir anlığa bərk-bərk yumdu və gözlərinin qarşısında dupdurdu, aydın, şəffaf gün işığı canlandı. Bu şəffaf, dupduru işiqda Qərənfillə qarşılaşdı. Həmişə başısağrı yeriyən Qərənfilin bərabərinə çatanda Mahmud qeyri-ixtiyari, piçiltiya oxşar bir səslə: "Necəsən, Qərənfil?" - dedi və bir anlığa ayaqlarını ləngitdi. Qərənfil başını qaldırımdan uzun qara kirpiklərini çatma qaşlarına doğru qaldıraraq, iri qəşəng gözlərinin ifadə etdiyi nəzərləri ani olaraq ona yönəldi və uzaqlaşdı. Belə uzun, qara kirpik, alaca gözlər Mahmudun yaddaşında özünə möhkəm yer eləmişdi. X-XI siniflərdə onlara fransız dilindən dərs deyən Sevda müəllimənin qaşı, gözü eynilə beləydi, Qərənfilinkı kimi. O vaxt bu gənc müəlliməyə Mahmud heyranlıqla tamaşa edərdi. Bu hüsnün gözəlliyi Mahmudu elə məftun etmişdi ki, Mahmud onun sehrindən heç cür xilas ola bilmirdi. Yaxşı ki, Sevda müəllimə ailə qurdu, iş yerini dəyişdirib buralardan köçüb getdi, yoxsa nə olacağını Mahmud əməlli-başlı kəsdirə bilmirdi. İllər keçəndən sonra eyni məftunedici gözəl çöhrəni Qərənfilin sismasında bəlləmişdi.

Qərənfil cəmi doqquz ilin gəlini olmuşdu. Qonşu kənddən avtobus sürücüsü İmamverdi - Mahmudun nəzərində dünyanın ən sırtıq və həyasız adamı - Qərənfil zorla qaçırtmışdı. Ailələr arasında yaranmış münaqişəni, xüsusilə, Qərən-

filin qardaşı Eldarı sakitləşdirməkdən ötrü (onda Qərənfilin atası sağ idi və İmamverdinin bu alçaq hərəkətinə qarşı o da qəzəbliydi), həm də adının ləkələnməməsi xatırınə İmamverdinin ələ aldığı sahə müvəkkilinİN təklifi və təkidi ilə Qərənfil öz xoşu ilə İmamverdiyə qoşulub qaçması barədə qol kağızı vermişdi. Doqquz il Qərənfil o evdə gəlin olmuş, hər istiyə, soyuğa dözmüşdü. Uşağı olmadığına görə İmamverdiyə ayrılmış, atası evinə, qardaşı Eldarın yanına qayıtmışdı. Ev işlərində, təsərrüfat məsələlərində əlindən gələn köməyi edir, qardaşı uşaqlarına xüsusi qayğı göstərirdi. Uşaqların yemək-içməkləri, geyim-keçimləri, səliqə-səhmanları, məktəbə gedib gəlmələri... belə işləri Qərənfil həvəslə yerinə yetirir, bu işlərdən hədsiz dərəcədə zövq alır, İmamverdinin evindəki ağrı-acısını sanki bu yolla canından çıxarırdı. Məktəbdən, dükandan, xeyirdən-şərdən qayıdanda hərdən Mahmudla rastlaşar, bir-birinin bərabərinə çatanda Mahmudun asta səslə "Necəsən, Qərənfil?" - sorğusuna başını qaldırımdan, uzun qara kirpiklərini, eynilə Sevda müəlliməninki kimi rəssamların çizdiyi rəmzi, simvolik qağayı qanadlarına bənzər qaşlarına doğru qaldıraraq iri gözləri ilə Mahmuda ani nəzər salıb öter, sonrakı ara-sıra qarşılışmalarında Mahmudun məlum sualına zəif və titrək səslə "Sağ ol, yaxşıyam", - cavabını verib, əvvəlki kimi yoluna davam edərdi.

Bir dəfə kənd dükənində çıxıb evlərinə yön

alanda Mahmudla qarşılaşdı və Mahmud yenə adəti üzrə asta səslə:

-Necəsən, Qərənfil? - deyə onun kefini xəbər aldı və addımlarını yavaştırdı.

Həmişəki: "Sağ ol, yaxşıyam", - cavabını alacağı ümidi ilə ani də olsa nəzərlərini onun qəşəng çöhrəsinə yönəldi. Qərənfil piçiltiya bənzər titrək səslə adətinə xilaf olaraq:

-Sən necəsən? - dedi.

Bu sözlərdən Mahmudun ürəyi atlandı, elə şiddətlə döyündü ki, bu döyüntünün tippiltisini açıq-ashkar qulaqlarında da hiss etdi və bu həyəcanlı, təlaşlı anda ilk dəfə Qərənfilin dupduru bulaq su-yuna bənzər şəffaf çöhrəsinin allandığını və bu xəzif qızartının içərisində güclə sezilən bir təbəssümün təsirindən hər yanağında sakitcə uyuyan göldə əsrarəngiz gözəllik yaranan ilk yağış damlasından əmələ gələn nöqtələr kimi batığı Mahmud ilk dəfə gördü və yuvasından düşən quş balasının aramsız qanad çalması kimi Mahmudun ürəyi daha şiddətlə çırpındı.

Qərənfil "Sən necəsən? "- deyib uzaqlaşlığı halda, Mahmud tilsimə düşmüş nağıl qəhrəmanı kimi hələ də durduğu yerdə donub qalmışdı.

-A kişi, nə gözlərini bərk-bərk yumubsan, yatıbsan, nədi?

Mahmud bu qəfil səsdən diksinib, tez-tələsik gözlərini açında qarşısında dolu, tökmə bədənli, üzü yumpyumru, xirdə, cücəgözlü, saçını da öz rənginə uyğun sariya boyamış bir qadının dayandığını gördü. Mahmud ha baxdı bu qadında qaş tapa bilmədi. Qaş əvəzinə sıfətinin göz qapaqlarından yuxarı hissəsində, həyətlərində belin arxası ilə tapdalayıb düzəltdiyi hamar bibər ləkinə bənzər bir sahə gördü. Bir də diqqətlə baxanda onun saçının qabaq tərəfdən bir hissəsini ayırib alına tərəf gətirdiyi telinin içərisində bibər ləkinin alına doğru qurtaracağında üstündən qələmlə qaraldılmış nazik (qadının rəngi o qədər ağ idi ki, bu ağlıq sariya çalırdı və qaş tükləri də bir növ sarı idi) qaşları ancaq anşırda bildi və Mahmudun ağılna gəldi ki, şairlərin dedikləri qələmqaş yəqin belə olur.

-Kartofun kilosu neçeyədi? - deyə həmin qələmqaş arvad Mahmuddan soruşdu.

Mahmud əvvəlcə qadına:

-Bir manat, iyirmi qəpik, - dedi, sonra üzünü onunla bərabər kartof satan dostu Əhmədə tərəf çevirib, - Əhməd, evdə nəsə qarışqlıq var, mən

təcili kəndə getməliyəm, sən bu xanima kartof çək, dörd manatlıq elə, həm də mənim mallarım-dan göz-qulaq ol, mən getdim.

Mahmud dostu Əhmədin köməkliyi ilə bazar-da işə düzəlmüşdi. Hər gün bazarın anbarından çəki ilə müəyyən edilmiş qiymətə kartof götürür, bazarın bir səmtində kartof və soğan satılması üçün ayrılan yerdə, hamı kimi hər kiloqramın üstünə yenə də müəyyən olunmuş miqdarda qəpik əlavə edib satırdı.

Yumrusifət qadın artıq orada durmayıb, yanbızlarını yırgalaya-yırgalaya kənarlaşış digər kar-tofsatanlara yanaşdı. Mahmud bazaarda olduğu müddətdə gəlib-gedənlərə, xüssəsən, qadınlara arada fikir verirdi. Qadınların bəziləri eynilə bu xanım kimi yeriyəndə yanbızlarını gəlişmiş qoyun quyruğu kimi sağa-sola yırgaladır, bəzilərinin isə yeriyəndə yançaqları maşın porşeni kimi yuxarı-aşağı qalxıb-enirdi. Bunlara baxanda - Mahmud ürəyindən keçirtdi - Qərənfil nə qədər rahat yeriyirmiş.

-2-

Mahmud açıq darvaza qapısından həyətlərinə girəndə qabağına ilk yürüən, telefonda "Dayı, tez gəl, dayicanım...", - deyib hönkürən bacısı oğlu Gündüz oldu. Gəlib dayısının ortasını qucaqlayıb:

Mahmət dayı, Mahmət dayı, dayicanım ölü..., - dalısını deyə bilməyib hönkür-hönkür ağladı. Sol qolu ilə Gündüzün çıyılörünü özünə tərəf bərk-bərk sıxan, sağ əli ilə onun başını tumarlayan Mahmud da kövrəldi.

Həyətdə xeyli adam var idi. Molla Əbdüləlinin rəhbərliyi ilə hər şey hazırlanmışdı. Qadınlar həyətin bir küncündə çarpayı örtükləri, xalça-palazla qapatdıqları yerdə Sənəmi - Mahmudun mərhum arvadını yuyub kəfənləmiş, məsciddən gətirilmiş, yanları məhəccərlə, üstüaçıq tabuta qoyub, mərhumun üstünü yüngül, alabəzək çarpayı örtüyü ilə örtmiş, Molla Əbdüləli ölü namazını təzəcə qılıb qurtarmışdı ki, Mahmud gəlib çatdı. Qızları Mahmudu görəndə "Ata, anamız bizi yetim qoydu", - deyib elə qıyya çəkdilər ki, Mahmud da özünü saxlaya bilmədi, əl atıb cib dəsmalını çıxardı, gözlərinə sıxıb, göz yaşlarını qurutmağa çalışdı.

Molla Əbdüləli Mahmudun qolundan tutub, yüngülvari sıxmaqla cənazənin qaldırılmasının

vaxtı olduğuna işaret etdi, Mahmud da öz növbəsində həm başını yırğalamaqla, həm də Mollanın ciyininə əlini qoyub-çəkməklə razılığını bildirdi. Molla amiranə səslə:

-Uşaqlar, yaxın gəlin götürək, - dedi.

Cavanlar irəli yeriyib cənazə qoyulmuş mafanı, tabutu qaldırdı, onun tutacaqlarından yapışib, ciyinlərinə qoydular. Kəndin əksər evlərində olduğu kimi, Mahmudun da evi iki otaq, bir dəhliz və şüşəbənddən ibarət idi. Molla Əbdüləli cənazə qaldırılanda daha da çılgınllaşan, əturpədici səslər çıxaran, haray-həşir salan qız-qadınlara açıldı.

Cənazə qoyulmuş tabut əvvəlcə düz istiqamətdə dəhlizə, oradan da sağa burulub aynəbəndə çıxarılmayıdı. Otağın qapısından keçən anda tabutun qabaq səmtindən yapışanlar dəhlizin qapısına dönəndə tabutun arxasının sol qolundan tutan oğlan qapının darısqallığı ucbatından əlini tutacaqdan çəkib tabutun ortasına dayaq verdi ki, özü və tabut qapıdan rahat keçə bilsin. Qabaqdakılar bir az kəskin hərəkətlə dəhlizin qapısına tərəf dönenəndə tabutun sol tutacağı otağın qapı bəndinə dəydi. Bu anda ağlagəlməz bir hadisə baş verdi.

-Adə, tez tabutu geri çəkin, arvad dirildi, - deyə Molla Əbdüləli qışqırdı. Aləm qarışdı bir-biri nə. Baxdılar ki, yatmış adam oyanıb çarpayıda oturmuş vəziyyət aldığı kimi Mahmudun arvadı da tabutda o vəziyyətdədir. Tez-tələsik tabutu geri qaytardılar. Kişilər otağı tələsik tərk etdilər. Qadınlar ölüb, yenidən dirilən Sənəmi kəfəndən xilas etdilər, geyindirib, yatağa uzatdılar.

Sənəmi Mahmuda anası almışdı. Sənəm anasının qohumlarından idı. Mahmudu, qardaşını və bir bacısını anası əzab-əziyyətlə böyütmüşdü. Sənəm məsələsi ortaya çıxanda, Mahmud anasının sözündən çıxa bilməmiş, könülsüz də olsa Sənəmlə ailə qurmuşdu.

Qorxmaz həkimin nəzarəti altında Sənəm, Mahmudun dəqiq hesablamasına görə, düz iki ay, beş gün, hətta üç saat yaşadı. Sənəm ikinci dəfə öləndə axşamçağı idı. Mahmud həyətdə nəsə iş görürdü. Yataqda olan anasına xidmət edən qızının qışkırigina Mahmud özünü evə yetirdi. Sənəmin göz qapaqları qapanmışdı, nəfəsi dayanmışdı...

Bu dəfə Sənəmin cənazəsi qaldırılanda Mahmud qeyri-ixtiyari:

-Ay uşaq, ehtiyatlı olun, qapıdan rahat keçirin ki, ora-bura dəyməsin, - deyə səsləndi, üzündə

güclə hiss ediləcək xərif bir qimİŞİQ hiss olundu və gözləri önündə Qərənfil canlandı.

-3-

Mahmud Qərənfillə ailə qurdu. Qərənfil Mahmudun üç qızına və sonbeşik oğlu Elşada analıq etdi. Qızları bir-bir gəlin köçürtdülər, Elşadı evləndirdikləri il Mahmud bu dünyadan köcdü. Qərənfil bu evdə Mahmuddan sonra yaşamağın artıq olduğu gümanı ilə qardaşının evinə qayıtdı. Qardaşgilə qayıtmasına ən çox da həmin gün ata evində olan Mahirənin - Mahmudun böyük qızının Qərənfilin təklifini sükutla qarşılıması oldu. Lakin tezliklə Mahmudun evinin pərgarı pozuldu, nizami qarışdı. Ev Qərənfilsiz quşu uçmuş soyuq yuvaya bənzər bir boşluğa çevrildi. Bu boşluğu təkcə Mahmudun oğlu Elşad və gəlini Güllər hiss etmədilər, Mahirə başda olmaqla Mahmudun digər iki qızı da bunun fərqiñə vardılar. Bir axşamüstü Elşad işdən çıxıb birbaşa Eldargılə - Qərənfilin qardaşı evinə getdi, darvaza qapısını aralayıb həyətə daxil oldu və:

-Ana, ay ana! - deyə ucadan səsləndi.

Səsə Qərənfil çıxdı. Uzun illər oğluna həsrət qalan ana kimi özünü Elşadın üstünə atdı. Qərənfilin aşib-daşan göz yaşları Elşadın yanağında özünün sellənən göz yaşlarına qarışdı. Elşad elə bu vəziyyətdə güclə də olsa Qərənfilin qulağına qəhərli səslə piçildədi:

-Ana, yiğiş gedək evimizə...

-4-

Elşadın oğlu Mahmud dil açmağa başlayanda Qərənfil ona "Necəsən, Qərənfil?" sözlərini deməyi öyrətdi. Uşaq hər dəfə şirin-şirin "Necəsən, Qəyənfil?" - deyəndə hamı uğunub gedir, Qərənfilin isə üzündə yüngülvari kədər qarışq bir təbəssüm yaranır və nəvənin dediyi bu sözlərdən sonra Qərənfil başını qaldırıb, divardan asılan, gözlərini düz ona zilləyib duran, azacıq qayğılı görünən Mahmudun rəngli fotosəklinə baxar, qəlbini dərinliyində bir ah alovlanıb alışar və ona elə gələrdi ki, "Necəsən, Qərənfil"i elə Mahmudun özü ona piçıldayı...

Naxçıvan.
May, 2016



RAMİN ƏHMƏDOĞLU

ALLAH SAXLASIN

Dünyanın düzəni pozulub, qardaş,
Arxandan, öündən Allah saxlasın.
Qarşında dayanan dolanbac yolun,
Qaranlıq tinindən Allah saxlasın.

Düşün, gör bu həyat sənə nə verdi?
Könül nələr duydu, göz nələr gördü,
Bir olsa nə vardı çəkməyə dərdi,
Yüzündən, minindən Allah saxlasın.

Dolaşır hər yanı bu acı gerçək,
Tamahkar çox versən, azdı deyəcək.
Mərddən aman istə - əhv eyləyəcək,
Namərdin kinindən Allah saxlasın.

İnamın, imanın kökləri dərin,
Mütləq bilməlidir hər kəs öz yerin,
Allah-Allah deyib, baş kəsənlərin,
Yalançı dinindən Allah saxlasın.

Hələ çox arzular puç olacaqdır,
Qurdüğün xəyallar heç olacaqdır.
Çox gizli eyiblər açılacaqdır,
Qiyamət günündən Allah saxlasın.

MƏNDƏN SEVGİ HAQDA ŞEİR İSTƏMƏ

Məndən sevgi haqda şeir istəmə,
Mənə o sevgini göstər ki, yazım.
Bilirsən, tək əldən səs çıxmır axı,
Sən də gəl, səsimə səs ver ki, yazım.

Qorxuram hisslərim qəmə bürünər,
Xəyalım arxanca gəzər, sürünər.

Bu isə kənardan gülünc görünər,
Eşqindən bir az pay göndər ki, yazım.

Qoy bu incəliyi incə vəsf edim,
Gündüz tərif edim, gecə vəsf edim.
Süni çıçəkləri necə vəsf edim?
Gir, sevda bağından gül dər ki, yazım.

Könül bundan ayrı dilək istəmir,
O yardım istəmir, kömək istəmir.
Düşünmə yazmağı ürək istəmir,
Ürək həqiqətən istər ki, yazım.
Gəl onda səsimə səs ver ki, yazım.

MƏLƏKLƏR YATMIR

Yuxu haqqdı, deyirsən,
Gözüm axdı, deyirsən,
Yataq, vaxtdı, deyirsən,
Bu mənə çatmir axı,
Mələklər yatmir axı...

Təzə olsun, ya köhnə,
O bir qapalı səhnə,
Yuxu nədir, mələk nə?
Ağıla batmir axı,
Mələklər yatmir axı...

De, niyə yalan sataq?
Bir birini aldadaq,
Dil desə də gəl yataq,
Ürək can atmir axı,
Mələklər yatmir axı...

Yuxu sehir, yuxu sərr,
Hara qaçır, tələsir,

Ömürdən, gündən kəsir,
Onu uzatmır axı!
Mələklər yatmir axı...

Göydən gələndə fərman,
Əzrail da həmin an,
Yuxudaykən alır can,
Gəlib oyatmir axı,
Mələklər yatmir axı...

GÖZƏL

Sanki şəh düşübü güllərin üstə,
Kiprikdə gözünün yaşı da gözəl.
Günəşi əks edən gül camalının,
Hilala bənzəyən qası da gözəl.

Gülüşün adamı kama yetirir,
Qədəmin dəyən yer çıçək bitirir.
Əzizim, o yol ki, sənə gətirir,
O yoluñ torpağı, daşı da gözəl.

Sən mənə Tanrımin ən əziz payı,
Qaranlıq gecəmin nur saçan Ayı!
Nəinki baharı, nəinki yayı,
Sənlə keçən ömrün qışı da gözəl.

NƏ TEZ UNUTDUN

Bir vaxt sənə "can" deyən,
Dili nə tez unutdun?
Səadət dolu ayı,
İli nə tez unutdun?

Eşq bağından dərdiyim,
Yollarına sərdiyim,
O hədiyyə verdiyim,
Gülü nə tez unutdun?

İndi qüssə doğuran,
Gəncliyini çağırən,
Həsrətindən ağaran,
Teli nə tez unutdun?

Gözlərimdə çağlayan,
Ürəkləri dağlayan,
Məcrasına sığmayan,
Seli nə tez unutdun?

Zəhmətiylə dolanan,
Halal, hümbət qazanan,
Sənə tərəf uzanan,
Əli nə tez unutdun?

GƏLƏMMƏDİM

Vaxt da tamam oldu, vədə yetişdi,
Yenə görünənə gələmmədim, of.
Dilim söz tutmadı, qəlb ağı çəkdi,
Səninlə danışın güləmmədim, of.

Bəxtim üz döndərdi, yoxsa ki, qismət,
Niyə bitmək bilmir bu qəm, bu möhnət.
Dünənim bu günə söyləyir töhmət,
Zamanın qədrini biləmmədim, of.

Ürəyim sinəmdə daşa çevrildi,
Çiçəkli baharım qısa çevrildi,
Həsrətin gözümdə yaşa çevrildi,
Onu ha çalışdım siləmmədim, of.

Hicran damarında qanı dondurdu,
Qırkı ümidi, elə sindirdi,
İçim də, çölüm də məni yandırdı,
Dərdimi kimsəylə bölməmədim, of.

Arzumun dalınca gedə bilmədim,
Nədə suç axtarım, nədə, bilmədim,
Qəsd etmək istədim, edə bilmədim,
Bağışla, mən sənsiz oləmmədim, of.

GƏLMƏYİR

Məndən üz döndərib taleyin zəri,
Yüz atsam bir dəfə qoşa gəlməyir.
Faydası da yoxmuş xam xəyalların,
Ağlıma gələnlər başa gəlməyir.

Gen gəzir bəxtimə yazılan ruzu,
Üşüdür qəlbimi həsrətin buzu.
İtir şeyrimin də dadıyla duzu,
Nə yazsam, nə desəm, xoşa gəlməyir.

Yersiz inciyəndə bir əziz kəsim,
Sixır ürəyimi bu can qəfəsim.
Elə sarsılır ki, yaşam həvəsim,
Könlüm heç nə ilə cuşa gəlməyir.

Hətta gözlərimi sevda tutanda,
Hicran öc aparıb ara qatanda,

Mənim gözlədiyim mənə çatanda,
Dönür incə qəlbə daşa, gəlməyir.

Bir insan ömrünə verilən müddət,
Fərqli olaylarla zəngindi əlbət,
Ya alın yazdı, ya da ki, qismət,
Gələn ömrümüzə boşə gəlməyir.

GƏLƏYDİM

Kaş, sənə tezliklə əlim çatayıdı,
Tutub əllərindən öpüb gələydim.
Dalaydım sehrinə gülən gözlərin,
Sevdamı qəlbinə səpib gələydim.

Şən nəğmə üstündə kökləyib simi,
Tamam unudaydım kədəri, qəmi.
Xoş ətir qoxuyan rahiyyə kimi,
O pak vücuduna hopub gələydim.

Geyəydim əynimə yolcu çuxamı,
Yiğib azuqəmi, alıb yuxamı,
Həsrətin əlindən dərtib yaxamı,
Birtəhər qurtulub, qopub, gələydim.

Könül düşməyəydi bir an həvəsdən,
Riqqətə gələydi hər incə səsdən.
Aşib hicran adlı sədlərin üstdən,
Vüsəl köhlənini çapıb, gələydim.

Ürək tənələrdən yanılmayaydı,
Yaşayan sevgimiz danılmayaydı.
Nəhayət, bu görüş son olmayaydı,
Yenə bir bəhanə tapıb, gələydim.

BU GÜN GÖRÜŞMƏLİYDİK

Bu gün görüşməliydik, bu gün-o gün, o aydı.
Saat düz işləmədi, əqrəb geriyə saydı.

Bu gün görüşməliydik, vağzala çatmadı əl,
Durub getmirdi qatar, sanki deyirdi tez gəl...

Bu gün görüşməliydik, duyğumu səpməliydim,
Telinə sığal çəkib, alnından öpməliydim.

Bu gün görüşməliydik, vermədi aman fələk,
Bu qəddar, bu əzazıl, bu zalım, yaman fələk.

Bu gün görüşməliydik, bu günün vaxtı çatdı,
Ömür səhifəmizdə, dərin boşluq yaratdı.

Bu gün görüşməliydik, zaman bizdən aldı bac,
Sən bir həsrətə asi, mən bir əzizə möhtac.

Bu gün görüşməliydik, dərd sinəmi dağladı,
Gözlərim bir tərəfə, ürəyim qan ağladı.

Sevinməsin qoy hicran, öyünməsin intizar,
Hələ ölməyib ümid, bu günün sabahı var.

Nə bu sevda bitəcək, nə biz dəyişəcəyik,
Allahın günü nə çox - bir gün görüşəcəyik,
Mütləq görüşəcəyik...

BİR GÖZƏL VAR

Bu kənddə bir gözəl var, gözəl - ellər gözəli!
Hər sözü, hər söhbəti şirin, duzlu, məzəli!

Bu kənddə bir gözəl var, gözəllərin şahidi.
Mənim sevən könlümün dünəni, sabahıdı.

Bu kənddə bir gözəl var qonçələnən gül kimi.
Ətri, təravətiylə məst eləyib qəlbimi.

Bu kənddə bir gözəl var hüsnü camal sahibi.
Həm gözəl, həm ağıllı, aqlı kamal sahibi.

Bu kənddə bir gözəl var gözəllikdə yox tayı.
Səmalar onu görcək gizlədir ulduz, ayı!

Bu gözələ yazdığını necə şeir-qəzəl var,
Bu kəndə qurban olum! Bu kənddə bir gözəl var!





PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

ÇEXOVUN HEKAYƏLƏRİNDƏKİ "BİZ"

Biz hər yerdə varıq — Cəlil Məmmədqulu-zadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Əbdülrəhim bəy Haqverdiyev və başqalarının yazdıqlarında nə qədər istəsək azərbaycanlı tipi mövcuddur. Deyəsən, az oldu, elə isə birini də əlavə edim. Onda yaxın gəlin, bir azdərdləşək.

Anton Pavlov Çexovun neçə illər bundan əvvəl yazdığı hekayələrində azərbaycanlı tipi olduğuna diqqət yetirmisinizmi? Bəlkə də, bilirsiniz mən yazmağa gecikmişəm. Elədirsə də, eybi yox, mövzunu başlamışam gərək sona yetirim. Onun "Yaylaqçılar" hekayəsini oxuyanda ürəyinizdən nə keçib?

"Təzəcə evlənmiş ər-arvad". Güman edirəm ki, elə bu cümlədəncə bizdə yenicə evlənənlərin yaşamağa başladığı günlərin necə ağır olduğunu yadınıza salmışınız. Başqalarının müdaxiləsi, öyüd-nəsihətləri və digər sıxıntılarla başlayan evliliyin ilk günlərini ürəkağrısı ilə xatırlamağınızdan da əminəm. Bizlərdə yenicə evlənənlərə sərbəstlik verilmədiyi, hər kəsin onlardan özünə xoş gələ biləcək rəftar gözlədiyini hamınız bilirsınız. Bilirsiniz ki, qayınanın tələbləri, qayınananın "əmrəri" gəncləri məngənə kimi sıxır. Ən gülüncü də gəlinin qaynataya, qayınanaya necə müraciət edəcəyini gözləməkdir. Əgər bu mərhələdə gəlin "büdrəsə" bu ömrü boyu üzünə vurulacaq. Yeni evdə gəlini övlad kimi qəbul etməyənlər özlərinin

valideyn hesab edilməsini tələb edirlər. Bir yandan da baldızla qayın öz növbəsində qardaşın "ağzının kəsərini" yoxlamaq məqsədilə müşahidələr aparırlar. Bizlərdə yenicə ailə qurmuşların ilk günləri bu cür başlayır. A. P. Çexovun hekayəsindəki gənc ər-arvad bu cür mərhələdən keçmir, amma bir gün eynən bizdəki kim "başlarının üstünü qara buludlar alır" Onlar evlərində olan azuqələrini iştahla, sevinə-sevinə bölüştükleri bir vaxtda dayısığıl onlara qonaq gəlirlər. Qatarın qabağına çıxıb onları qarşılayan ər-arvadın ovqatı təlx olur. Bu məqam hekayədə bu cür təsvir olunub: "Saşa təsəvvürüne gətirdi ki, budu ər-arvad üç otaqlarını, balaşlarını, odeyallarını qonaqlara verirlər, balıq, sardina və ovduq bir andaca yeyilib qurtarır, dəyi uşaqları gül-ciçəyi qırırlar, mürəkkəbi tökürlər, çığır-bağır salırlar, xala bütün xəstəliyindən və əslən baronessa fon Fintix nəslindən olmasından danışır..." Bu vəziyyət bizdə xüsusiilə, orta və yaşılı nəslin nümayəndələrinə tanışdır. Onlar belə günlərdən çox əziyyət çəkiblər. Sovet dönməmində birinin şəhərdə qohumu yaşayanda bütün rayondakı qohum-əqrəbası onun evinə axışardı. Təhsil almağa, işləməyə, kənd məhsullarını satmağa gələnlərin əlindən ailə rahatlıq nə olduğunu bilməzdi. Biri yenicə evlənib şəhərə köçürdüsə nəsil də onlarla bərabər gəlirdi. Dəhşətlisi də bu idi ki, o gələn qo-

naqlar neçə illər yaşayıb ailənin gününü qara etməklərinə baxmayaraq üstəlik narazı gedirdilər. Elələri də olurdu ki, sonra özünə güzaran qurduqdan sonra əziyyət verdiyi ailəni heç yadına da salmırı. Eyni hal şəhərdəkilərin kəndə istirahətə gəldiyi vaxtlarda da baş verirdi. Şəhərdən gələnlər evində qalıb əziyyət verdiyi ailəyə çox vaxt "kəndli" olduğu üçün yuxarıdan aşağı baxır, hər şeyinə ağız büzürdü. Amma xaricə istirahətə getməyə maddi imkanı olmadığından o kəndliliyə möhtac olduğunu etiraf etmək istəmirdi. Qəribə bir hal da mövcuddur, (hər dövrdə) birinin evinə qonaq gedən uşaqlar evlərində sindırmağa icazə verilməyən bütün əşyaları gedənəcən sindirib qurtarmağa çalışırlar. Bundan da qəribə olan bununçün ananın övladına təpinməməsidir. Üstəlik ev sahibi etiraz edəndə də inciyib küsür. Düşünür ki, o qonaqdısa hər şey etməli, ev sahibi isə susmalıdır. Qonaqlarda bu bir ənənədir. Ermənilərə də Vətənimizdə bir az torpaq ayırdıq ki, yaziqdırlar yerləşsinlər, sonra gəlib hər şeyimi-zə sahib çıxmaga çalışdılar. Qonaqları özümüz pis öyrədirik. Əcəb edirlər bizə, ev tikəndə birinci qonaq otağını hazırlayıb, ən yaxşı əşyaları oraya yerləşdiririk. Qonaq da axırdı belə edir. Qayıdaq əsas məsələyə. Beləliklə gənc ailənin sakit günləri yoxa çıxdı. Elə bizimkilər də yenicə evlənənlərin bal ayına həmişə zə-hər qatırlar.

Keçək digər hekayələrə. "Məmurun ölümü" və "Qlaflı adam"ın da bizdə yaxşı yeri var. Birinci hekayədəki məmur kimi də yüzlərlə məmurlarımız var. İkinci hekayədəki

"Etiraf edirəm ki, Belikov kimi adamları dəfn etmək böyük həzz verir. Qəbirstandan qa-

yıdanda bizim sakit və təvəzökar görkəmimiz vardı, heç kəs bu həzzi aşkarla çıxarmaq istəmirdi - bu həzz çox əvvəllər, hələ uşaq çağları mızda hiss etdiyimiz həzzi andırırdı, ailənin yaşılı adamları evdən çıxıb gedirdi və biz bir-iki saat tam azadlıqdan zövq alaraq, bağda o yana, bu yana qaçışır, azad nəfəs alırdıq, ah azadlıq, azadlıq! Hətta azadlığa dair kiçik bir işarə, zəif bir ümidi adama qol-qanad verir, elə deyilmi? "cümələləri də mənə nəvələrini ölən günəcən sınmasın deyə televizoru işlətməyə qoymayan



bir babanı xatırlatdı. (Hələ bundan betərləri də var) Adamların ölməyinə sevinməyim anlamına gəlməsin, yazıçı haqlıdır. Ölümlə razılaşa bilməməyimə baxmayaraq bu cür yorucu insanların uzağa getməyini arzuladığı üçün ədiblə həmfikirəm. (Əminəm ki, siz də bu cür düşüñürsünüz. Çexovdan da ağıllı deyilik ki) Belələrinin uzağa getməsi heç də pis olmaz.

İndisə A.P.Çexovun ən çox sevdiyim hekayəsindən söhbət açmaq vaxtı yetişdi. "6 nömrəli palata" Bu hekayə öz gerçəkləri ilə adamı valəh edir, düşündürür. "Ən çox sevdiyin əsər hansıdır?" deyə soruşan olanda sevə-sevə C.

Londonun " Martin İden", "Həyat eşqi", "İnsan öldürmək" və Çexovun adı çəkilən hekayəsini söyləyirəm.

"6 nömrəli palata" hekayə yox, sanki yaşadığımıztanış mühitdir. İnsan nə vaxt ruhi sarsıntı keçirir? Təbii ki, ətrafında heç nə yolunda getməyəndə, onun gördükərini heç kəs görməyəndə. Adamı elə adamlar dəli edir. Onlar hətta namuslu olduğu üçün təəssüflənməyə də adamı məcbur edirlər.

"Andrey Yefimic ağıl və namusu son dərəcə sevirdi, lakin öz ətrafında ağıllı və namuslu bir həyat qurmağa kirdarı yox idi və öz hüququna inanmırıdı. Əmr etməyi, qadağan etməyi və israr etməyi qətiyyən bacarmırdı." Bu cümlələri oxuyanda - "Aman Allah! Bu ki mənəm!" - deyə az qala fəryad qopardım. Bilirəm, siz də belə dediniz. Üzüyümşəqlıq ucbatından, hegemonluq eşqinin olmamağından əziyyətə qatlaşan insanlar çoxdur. Onlar qürurunu qorudüğündən bu gen dünyanın bir küncünə sığınib yaşıyırlar. Bəzən "zamanın nəbzini tuta bilmədikləri üçün" özlərini danlayırlar. Amirənə səslə tələbkarlıq etmədiklərindən onları arxa plana atırlar. Axırda da yazıqlar "Axi bunlara nə lazımdır?" deyə təccübən dəli olurlar.

"Andrey Yefimic aldatdıqda, ya ona yaltaqlıq etdiķdə, yaxud da açıq-aşkar saxta bir pul sənədini ona imzalatmağa verdikdə, pul kimi qızarır, özünü taqsırlı bir adam kimi hiss edirdi, amma bununla belə yenə də sənədi imzalayırdı..." Bu faciədir! Cəmiyyətin faciəsi! Oğurluğa nifrət edirsən, amma səni oğurlamağa məcbur edirlər. Acızsən, çarəsizsən, çünkü təksən. Bilirsən ki, onsuz da sonda sən yox, məcbur edənlər haqlı çıxacaqlar. Oğurlasan da, oğurlamasan da günahkar olacaqsan. Odur ki, boyun əyirsən. Dəli olmaq üçün bundan böyük hansı səbəbin ola bilər? Vicdansız olsaydın bunlar vecinə gəlməzdidi. Amma o səni rahat buraxmir. Özünə nifrət edirsən. Qana-qana yaşamaq çətindir, hansı dövr olur olsun. Qanmazlığı xoşbəxtlik saymağa başladığın zaman artıq hiss edirsən ki, daha özündən xəbərsiz yaşıyırsan. Bundan sonra nə etsən onu danışacaq, nə desən ona güləcəklər.

"Hə, mən xəstəyəm. Amma onlarla, yüzlələ dəli azad gəzib dolaşır, çünkü siz nadan olduğunuz üçün onları sağlam adamlardan ayırdıdə bilmirsiniz. Nə üçün mən və bu yazıqlar

hamının əvəzindən bir günahkar kimi burada qalmalıyiq? Nə üçün siz feldşer, nəzarətçi və sizin kimi bütün xəstəxana rəzilləri əxlaqca bizdən qat-qat aşağı olduğunuz halda, özünüz burada yatmayıb bizi yatırdırsınız?" Bu sözləri də hekayədə başqa bir obraz- İvan Dimitriç deyir. Haqsız deyil. Biz də bu fikirdəyik. Belə bir cəmiyyətdə dəli olmamaqdən başqa nə edək? Nə təklif etsək də qəbul edilməyəcək. Axi onlar - dəli edənlər daha çoxdur. Öz ölkəsində çox-çox illər bundan qabaq bu hekayəni yazan Çexov nə biləydi ki, hekayədəki hər bir fikir neçə illər sonra Azərbaycanda hələ də aktual olacaq. O öz millətini düşünüb yazmışdı. Bizi də düşünənlərimiz, əlek-fələk olanlarımız çox olub. Onlar da gördükəri nöqsanlardan yazıblar. Yazıblar ki, fayda versin. İndi "O dövrdən xeyli vaxt keçib, heç nə dəyişməyib" desək mübahisə doğuracaq fikirlər səsləndirən olacaq. Belə məqamlarda sürətlə inkişaf edən texnologiyani təsəlli yerimiz kimi göstəririk. Bu həqiqətin bir gözü, "Poçt qutusu"nun Novruzəlisinin dəyişməməsi də o biri gözüdür. Bu günün də elektron poçtu var və onun varlığından xəbərsiz halda nə qədər adam yaşıyır. Deməli, klassiklərlə işimiz olmamalıdır, nə yazıblarsa düz yazıblar.

Palatada təkcə Moyseyko adlı yəhuduyə xəstəxana həyətindən küçəyə çıxmaga icazə verilməsi də maraqlı epizoddur. Yəhudinin dəlisinin də vəziyyəti yaxşı olur. (Mümkün olsaydı burda üçcə dənə ağızını geniş açan smaylik qoyardım.)

Yazını bu cür pessimist düşüncələrlə bitirmək istəmirəm. İnanmaq istəyirəm ki, gələcəkdələ bir cəmiyyət qurulacaq ki, orda satirik, tənqidi əsərlərə çevriləcək heç bir hadisə baş verməyəcək. O zaman klassiklərin də ruhu şad olacaq. Ədalətli cəmiyyətin qurulmasını bütün ölkələrin klassikləri arzulayıb. A. P. Çexov da bu istəyini Andrey Yefimicin dili ilə söyləyir.

"...səbr eləyin bir vaxt gələcək ki, həbsxana və dəlixanalar olmayıacaq, o zaman nə pəncərələrdə barmaqlıq olacaq, nə də dəlilərə geyindirilən xalatlar. Əlbəttə belə bir zaman gecətez gəlib çatacaq".

Mən də qəhrəmanın bu arzusuna qoşularam.
Aprel 2018



RAFIQ AĞA QAFAR

QIŞ VƏ BAHAR

Bahar hazır ikən girsin evlərə,
Qapının ağızını tutdu qar, külək,
Necə də dəyişdi birdən mənzərə,
Elə bil baharı uddu qar, külək.

Qızardı, al etdi yanaqlarımı,
Paltomu ağardı doymadı da qar,
Tez-tez sürüsdürdü ayaqlarımı,
Gözümü açmağa goymadı da qar.

İslatdı çölləri, düzənlilikləri,
İslatdı saçımı, kürəyimi də.
Az vaxtda soyutdu kəndi, şəhəri,
Soyutmaq istədi ürəyimi də.

Qar özü yamanca yanılmış idi,
Yağirdı yenidən qış etmək üçün.
Yağan qar deyildi, yağan qış idi,
Yağirdı baharı göyərtmək üçün.

Bacara bilməmiş təbiətimlə,
Qışın sərt çovğunlu, oğlan çağrı da.
Bir azdan dönəcək axan bir selə,
Qarın bu son dəfə çırpınmağı da.

Yağ dedim, yağ dedim, var gücündə yağ,
Qarların qışın son nidası olsun.
Cavan pəhlivantək oyanır torpaq,
Suların, baharin qidası olsun.

Həyat budaqlambil, çiçəklənəcək,
Canlanan torpaqlar uyuyan deyil.
Baharin oduyla qızınan ürək,
Qışın hədəsiylə soyulan deyil.

TƏBİƏT QIZI

Dənizin qoynunda elə üzürsən,
Balıqlar dalınca baxır həsədlə.
Sanki göylərdəsən, süzür, süzürsən,
Ulduzlar yanınca axır həsədlə.

Ayrılma dənizdən, xoşlamır dəniz,
Köpürüb, coşması səndən olubdur.
Bir yeni sevgiyə başlamır dəniz,
Ləpələr, dalğalar rəndən olubdur.

Ehtiras ötürüb sahil qumları,
Rəsmə çəkilməli dodaqlarına,
Budur göz öündə günəşin varı,
Qızartı gətirib yanaqlarına.

Dumanınki deyil, çəninkı deyil,
Hansı bir qüvvədir, sənə can verib,
Mavi gözlərin də, səninkı deyil,
Dəniz iki damla suyundan verib.

Bilmədim mən sənə nə deyim axı,
Xoşuna gələrmi "təbiət qızı"!
Sevir o günəş, suyu, torpağı,
Dəyişib Xəzərə məhəbbət qızı.

NEYLƏYİRƏM XALANI

Başlama, hədyan demə,
Söylə mənə oləni.
Kimə deyirsən, kimə?
Yalan üstə yalani.

Deyirsən pul əl çırkı,
Balam canı... bir, iki.
Pul nə olan şeydir ki,
Öldürürsən balanı.

Keçibəsə də düz beş il,
Əl çökən deyiləm bil.
Bir az verdin inişil,
Hanı yerdə qalani?

Borcun qalib Cəfərə,
Qəzənfərə, Zəfərə,
Tanıtmışan şəhərə,
Küçəmizi, dalanı.

Istəyirsən küs, inci,
Etmərəm əfsus, inci,
Üzün yox, vasitəci
Göndərirsən Şulanı.

Demə yoxsullaşmışan,
Yaxşı çuğullaşmışan,
Deyirlər pullaşmışan,
Toylarda dəf çalanı.

Daxili boş qavalın,
Yox məqsədin, amalın,
Bu gün satdığın malın,
Mən deyiləm aları.

Eşitmışəm pulun var,
Eylə həya, eylə ar,
Mənə borcunu qaytar,
Neyləyirəm xalanı?

QOCALIQ

Bilən yoxdur həyatda
Qişdır, yaydır qocalıq.
Ömür sür, vermə bada,
İldir, aydır qocalıq.

Cavanlıq yada düşür,
Ürəklər oda düşür,
Günlər çox tez ötüşür,
Axan çaydır qocalıq.

Həyatın fəlsəfəsi
Heyran qoyur hər kəsi.
İnsan hara tələsir?
Gözəl paydır qocalıq.

Çıxmasam da mən taxta,
Gileylənmirəm baxta.
Görmüşəm boran, şaxta
Ötən saydır qocalıq.

Çox miqdarda əməyin,
Az ölçüdə yeməyin.
Çalışın ki deməyin -
Ahdir, vaydır qocalıq.

Vaxt tapıb şeir yazdım,
Külüng vurdum, yer qazdım.
Mən indi sağ olmazdım,
Olmasayı qocalıq.

O ŞƏHƏRDƏN DEYİRƏM...

O şəhərdən deyirəm,
Suya qədər qaralan,
Dirəklər üstündədir.
O şəhərdən deyirəm,
Vurğun, həssas, həvəslı,
Ürəklər üstündədir.

O şəhərdən deyirəm,
Mavidir yerləri də,
Mavidir göyləri də.
O şəhərdən deyirəm,
Balıq tut "torpağında",
Quş ovla göylərində.

O şəhərdən deyirəm,
Tikişidir dünyanın,
Üfüqün əyrisində.
O şəhərdən deyirəm,
Südəmər bir körpədir,
Öz nadir nənnisində.

O şəhərdən deyirəm,
Fəhlələri çalışır,
Su-hava arasında.
O şəhərdən deyirəm,
Sabahın iftixarı,
Xəzərin ortasında.

O şəhərdən deyirəm,
Qüvvət alır, böyükür,
Nəhəng dalğalar kimi.
O şəhərdən deyirəm,
Baş alıb gedir, gedir,
Hələ yeri dar kimi.

O şəhərdən deyirəm,
Özünün varlığıyla,
Çox təzədir tarixə.
O şəhərdən deyirəm,
Möcüzədir tarixə,
Möcüzədir tarixə.

ÖZÜMÜZ

Üç ilin müddətində
Elçi düşdük özümüz,
Bu toyun həsrətində
Yol çəkirdi gözümüz.

Balaları sevmişik,
Sevirik ömür boyu.
Qismət olub ev-eşik
Qismətdir oğul toyu.

Var həyatda izimiz,
Oğlanlar bizə arxa.
Yoxdur evdə qızımız,
Qalmışq baxa-baxa.

Deməyin itirmişik
Xoşdur gəlin sevinci.
Öz evində sonbeşik
Bizdə olur birinci.

Savadlıdır, mətindir,
Dərs qiymətləri əla,
Tərbiyəsi kimindir?
-Gülnisə, Atabala.

Cavanlara sovqatdır
Böyükərin duası,
Gelinə mükafatdır
Beyimizin anası.

Ürəyimizdə hələ,
Arzu-muradımız var.
Növbədə bundan belə,
Subay Cavadımız var.

Bel bağlayan nə deyir?
Əl ayağı düz gərək,
Oğlanlar yar gözləyir,
Bizə iki qız gərək.

**P.S. Şeirdə adlar dəyişdirilib və
hər hansı bir oxşarlıq təsadüfidir.**

"TƏRƏQQİ"

Texnika elmləri doktoru, Nyu-York elmlər akademiyasının həqiqi üzvü, Azərbaycan Texniki Universitetinin elektronika kafedrasının professoru, uzun müddətli və səmərəli pedoqoji müəllimlik fəaliyyətinə görə "Tərəqqi" medali ilə təltif olunmuş, 3 monoqrafiya, 5 dərs vəsaiti, 250-dən artıq elmi məqalə, 10 ixtira üçün müəlliflik şəhadətnaməsinə layiq görülmüş və məktəb illərindən dostluq telləri ilə bağlı olduğum Çingiz İldırım oğlu Əbilova həsr olunub

Danışmadın ədalı,
Görünmədinnidalı,
Ala bildin dövlətdən
Sən "Tərəqqi" medalı.

Dostlara sevinc oldu,
Söz dedin, gülünc oldu.
Deyirsən ki, medalım
Qızıl yox, bürünc oldu.

Yada saldın adları,
Tədrisdə inadları,
Xatırladın birbəbir
Müəllim ustadları.

Niyyətini saf elə,
Daim inkişaf elə,
Bu dəfə yazdığını
Dostlara ithaf elə.

Təlimdə iftixarsan,
Elmdə at çaparsan
Bu gedişlə irəli,
Qızla da çatarsan.

ZARAFAT

Bu gün olduqca şənəm,
Bu gün çox yaxşı gündür,
Oğlan atası mənəm,
Qızın atası hündür.

Bir-birinə analar,
Versələr müsabiqə.
Gülnisə məğlub olar,
Qalib gələr Rəfiqə.

Cavanlar deyər gülər,
Mübarəkdir toyları.
Dik daban geyməsələr,
Münasibdir boyları.

Qız tərəfdə Zəminə,
Cabir var, daha kim var...
Bizim tərəfdə yenə
Murad var, Mərahim var.

Zarafat Toyda olar,
İki tərəf qarışsaq.
Hamı bir boyda olar,
Ailəvi yığışsaq.

Neytral bir meydanda,
Keçirildi bu yarış.
Sənəd hazır olanda,
Biz uduzduq bir qarış.

Uduzduq, uduzduq
Həm boyda, balam canı
Həm çəkidə uduzduq.

P.S. Şeirdə adlar dəyişdirilib və hər hansı bir oxşarlıq təsadüfidir.

KÜLƏK

Gelişin cürətlidir,
Əsirsən başım üstə,
Özünə arxa axtar,
Özünə hayan istə,
İnsan sədaqətlidir.
Dur külək, dayan külək,
Qışda qorxulu düşmən,
Yayda ərmağan külək.

Küçələrin tozunu
Arxanca qaldırırsan.
Boru və çardaqlarda,
Musiqi çaldırırsan,
Bütün ömrün uzunu.
Dur külək, dayan külək,
Getdin bulud apardin,
Götirdin duman, külək.

Göstərisən gücünü
Möhkəm dayaqlaramı?
Yoxsa zəif gördüyün
Zərif budaqlaramı?

Çekirsən ülgüçünü...
 Dur külək, dayan külək,
 Hırsını də az eylə,
 Verginən aman, külək.

Tutaram əllərimlə
 Budaq bitişsin, deyə
 Bahar vaxtı onda da
 Meyvə yetişdin, deyə
 Şadəm əməllərimlə
 Dur külək, dayan külək,
 Bəzən sakit bir quzu
 Bəzən bir aslan külək.

Gedişin qəribədir,
 Bir anda yox olursan.
 Hüdudu görünməyən
 Səmaya sovrulursan,
 Yerə keçirsən, nədir?
 Dur külək, dayan külək,
 Burda yuxuya gedən,
 Burda oyanan külək.

ALTMİŞ YETİŞDİ

Hər hansı deyimdə gəzərdim məna,
 Bir söz vardı, yaman dəyərdi mənə,
 Qonşu İzzət xala zarafatınya,
 "Saqqalın ağarsın" deyərdi mənə.

Allah nizamlayır taleyi, baxtı,
 Görəsən yaxşıyam, pisəm, necəyəm?
 Mənə desəydilər uşaqlıq vaxtı,
 Altımiş yaşına yetişəcəyəm.

Bəlkə düşünərdim, bir zarafatdı,
 Güman yox bir günə, aya, bir ilə,
 Altımiş yetişdi, altımiş çatdı,
 Yaşımıma baxıram təəccüb ilə.

Mənə desəydilər illərə güvən,
 Hər cürə şərait, sevin, olacaq...
 Ailən, dostların, dörd körpə nəvən,
 Dəniz kənarında evin olacaq...

Xaricdə işləyib düz iyirmi il,
 Edə biləcəyəm kiməsə yardım.
 Müddət cavan üçün qavranan deyil,
 Dərin düşünsəydim havalanardım.

Saqqalın ağarıb, üstəlik biğ da,
 Güzgüdə əksimə baxsam, xoşammı?
 Elə bir qənimət yoxdur sağlıqda,
 Məsələ budur ki, yaşamışammı?

İki nəfər olub içimdə müdam,
 Biri mən, o biri Rafiq qardaşım.
 Yaşamış, onu da unutmamışam,
 Qalsayıdı, olardı layiq qardaşım!

Bu gün sevinirəm, reallıq budur,
 Qamətim düz olub, sürünməmişəm.
 Keçmişəm alovu, keçmişəm odu,
 Kiməsə müqavva görünməmişəm.

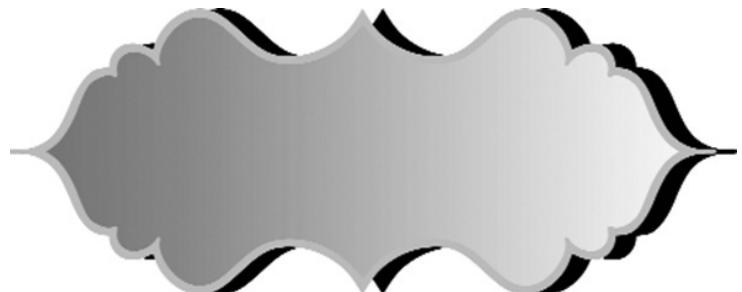
Beşinci on iki, beşinci xoruz,
 Uşaqlıq, cavanlıq, ahilliq çağım...
 Bəzən hədələrə qalmışam məruz,
 Yadıma düşməyir xoruzlanmağım.

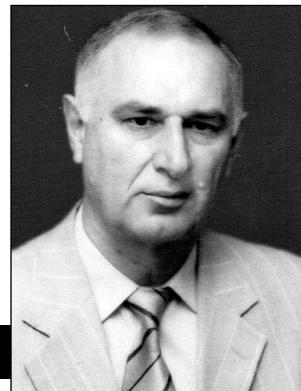
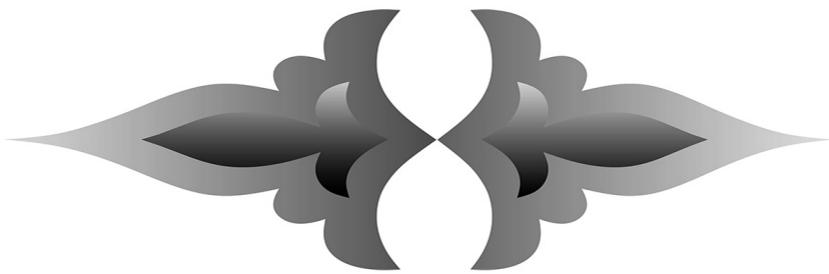
Olmayıb mənasız keçirdiyim an,
 Olmayıb günlərim, aylarım, ilim.
 Keçir ürəyimdən, damarlarımdan,
 Nə qədər ki, sağlam sevim, sevilim.

Ürəyimdən keçən ürəyimdədir,
 O hansı əsəbdır, qıcıqlanmasın.
 Məni sevindirən, incidən nədir?
 Yaxşısı budur ki, açıqlanmasın.

Hər hansı deyimdə gəzərdim məna,
 Bir söz vardı, yaman dəyərdi mənə.
 Qonşu İzzət xala zarafatınya,
 "Saqqalın ağarsın" deyərdi mənə.

P.S. Xoruz ilində həyata göz açmışam.





SALAM CAVADLI

MÜKAFAT BÖLGÜSÜ

(yumoreska)

Bir neçə ay qabaq bəxtimiz yenə üzümüzə güldü. Yaxşı göstəricilərlə başa vurdugumuz yarımlinin yekunlarına görə 900 manatlıq mükafat fondu bizi gözləyirdi. Bu xəbəri eşidəndə yaşı 70-i keçmiş İmran kişi də sevincini gizlədə bilmədi. "Ay can!" deyib əl çalmağa başladı. "Ura!" deyənlər də oldu.

İşgüzarlığı, həm də diliacılığı ilə seçilən baş elmi işçi Xəlilov ötəri nəzərlə sevinənləri süzüb dedi:

- Mükafat qabaqcıllar üçündür. Siz niyə vaxtından əvvəl atılıb-düşürsünüz?

"Zavxozumuz" bu eyhamı cavabsız qoymadı.

- Bala, köhnə bazara təzə nırx qoymayacaqsan ki?! Mükafat kollektiv əməyin bəhrəsidir. Ona görə də dövrü-qədimdən bizə verilən mükafati bərabər bölmüşük. İnciklik salmaq, birini güldürüb, o birini ağlatmaq kişilikdən, adamlıqdan deyil.

- Bəs səhərdən axşamadək göz qırpmadan çertiyojlar üzərində çalışanlarla, laboratoriya da zərərli maddələrlə müayinə aparanlarla iş saatlarını stol arxasında mürgü vuranların əməyinə eyni qiymət vermək kişilikdəndir? - deyə Xəlilov əsəbi halda soruşdu.

İmran kişi nəsə demək istədi. Amma yerinə düşən, təsirli sözlər tapa bilmədiyindən demə-

di. Əlinin hərəkəti ilə narazılığını bildirib kabinetdən çıxdı.

Mükafat məsələsini həll etmək üçün müdürüyyətin tapşırığı ilə əsasən idarənin "başbilənlər"indən ibarət qeyri-rəsmi komissiya yaradıldı. Tərkibə həmkarlar ittifaqının sədri Canlarov, texniki şöbənin müdürü Xanlarov, kollektiv veterani İmran kişi, Xəlilov və mən daxil idik. Məsləhət oldu ki, bölgünü müdirimiz Kərimlinin iştirakı ilə aparaq.

Kərimli qonşu rayondan idi. Cəmi 8 ay olardı kollektivimizə rəhbərlik edirdi. Gəncliyinə baxmayaraq, tədbirli idi. İşgüzarlığına da söz olmazdı. Mükafat almağımızda onun böyük zəhməti vardi. Müdir kimi "zəif cəhəti" isə son dərəcə müləyim, rəhmdil olması idi.

Bölgüyə Xəlilov da daxil olmaqla üç ən işgüzar elmi işçinin hər birinə 120 manat, iki texniki işçinin hər birinə 100 manat mükafat yazmaqla başladıq. Qaş-qabaqlarından hiss olunurdu ki, belə bölgü nə Canlarovun, nə də İmran kişinin ürəyincədir. Amma bu təklifi müdir irəli sürdüyündən səslərini içlərinə çəkmışdilər. Qalan mükafat fondunu da adama 50, 40 və 30 manat olmaqla idarənin digər 9 işçisinə böldük.

- Bəs biz adam deyilik? - İmran kişi dözməyib dilləndi.

Canlarov da onu müdafiə etdi:

- Düz deyir, belə olanda idarənin 6 işçisini incik salırıq. Yaxşı olar ki, mükafat hamiya yazılın.

Xəlilov yenə də özünə sadıq qaldı:

- Ay İmran kişi, sənə nə hesaba mükafat yazılmalıdır?

- Necə yəni nə hesabla, ə?.. İdarənin kılıdı, açarı mənəm. Mal-material gətirməsəydim hansı hesaba mükafat alardın?

- Üç balon qələvinin birini, çertiyoj kağızlarının yarısını yolda satmışdır, üzünə dirəndilər. Gətirdiyin spirti də nə edirsən, bilənlər bilir. Həmin "xidmətlərin"ə görə sənə mükafat düşürse, verilsin...

Kərimli onları sakitləşdirdi.

Uzun müddət rəhbər vəzifədə çalışmış, sözünü yeritməkdə səriştəli olan Canlarov bu sakitlikdən istifadə etdi:

- Ay Kərimli, vallah o laborant qız var ha, Nazilə... sonra İsmət, Qulammirzə, xidmətçi Bəsti arvad mükafat almasa, mənim ürəyim ağrıyacaq.

Canlarov elə yazıq görkəm aldı ki, təbiətcə kövrək olan Kərimlinin də əhvalı pozuldu. Amma Qulammirzə ilə Naziləyə mükafat yazılmasına Xanlarov qəti etiraz etdi:

- Nazilə işə bir gün gəlir, üç gün gəlmir. Qulammirzə də iş vaxtinin çoxunu anektdə deməklə keçirir.

- Naziləyə əri gün vermir. Görmürsünüz, gözünün altı çox vaxt göyərmiş olur? Üstəlik 4 uşaq anasıdır. Hələ odur ki, bir o qədər zülüm-dən sonra idarədə az-çox iş görə bilir. Onun yerinə hansınız olsa, heç yolunu yeriyə bil-

məz - Canlarov yenə sizilti ilə sözünü yeritməyə çalışdı.

- Onun yerinə özün ol! - deyə Xəlilov asta-dan piçıldı.

- Canlarov haqlıdır. Üzünə deyirəm, Xəlilov subay oğlandır, yaxşı da maaş alır. Ona mükafat verilməsi əslində düzgün deyil. Cəvandır, pulu cibində çox olsa, pis əməllərə qurşanar. Amma Bəsti arvad ehtiyac içindədir. Bir bölük bala saxlayır.

Burda Kərimli İmran kişinin sözünü kəsdi:

- Əshi, ayıbdır, ağsaqqal vaxtında yalan niyə danışırsan? Bəsti arvad mənim qonşuluğunda, özü də tek yaşayır. Binadan uşağı olmayıb.

...Mükafat bölgüsü beləcə problemə çevrildi. Bir neçə həftə idarədə qan qaralığı hökm sürdü. Mükafat fondu dəfələrlə qıymalandı, pozulub-yazıldı. Nəhayət, bezib oturdugu yerimizdə.

Bu günlər axır ki, mükafatımızı aldıq. Qardaş malı kimi bölünmüdü - 22 işçinin hər birinə 40 manat. Yerdə qalan 20 manat isə böülübüç oxuşaqlı ana kimi Nazilənin və əmək veterani kimi İmran kişinin mükafatına əlavə olunmuşdu.

... Mükafat bölgüsündən 3 gün sonra müəssisə ən bacarıqlı mütəxəssisini itirdi. Xəlilov vəzifəsindən azad olunması barədə Kərimliyə ərizə təqdim edib kollektivdən getdi. Səbəb olaraq səhhətində problemlər yarandığını göstərsə də, heç kimə sərr deyildi ki, gənc mütəxəssis yaxşı ilə yarıtmaz əməyə eyni qiymət verildiyi bir kollektivdə işləmək istəmədi!..





YADİGAR TƏVƏKKÜL

NECƏSƏN?

(elegiya)

Ay könlümün növ baharı,
Qəfildən qısa dənənim.
Bulud təki qəlbə dolub,
Gözümdə yaşa dənənim,
Necəsən?

Məhəbbəti söylədən sən,
Darıxmağı öyrədənsən.
Dönüb nəğməyə, şeirə,
Ürəyimi göynədənsən.
Necəsən?

Duyğuları paralayan,
Ürəyimi yaralayan,
Həsrətini, hicranını
həyatımda sıralayan,
Necəsən?

Həsrətiylə alışdırın,
Könlümdə şər qarışdırın,
Taleyimlə barişdırın,
Ay ruhumu danışdırın,
Necəsən?

Hərdən sözlər
ilişib qalar baxışlarında -
deyə bilməzsən...
Hərdən qarşındakı insan susar,
baxışında fəryad edər...
Kəsər bütün ümüdlərini -
aciz qalarsan, o susduqca.

Küsərsən, inciyərsən, qırılsan...
Yenə dönüb,
doğma baxışlarına siğinarsan...
Heç səndən xəbəri olmaz,
heç yadına belə düşməzsən.
Unudar, həyatından əsib keçdiyini -
külək kimi...
Küləklər əsər, coşar, dağıdar,
ən nəhayət, məhv edib, gedər...
Geriyə belə baxmaz...
Dağıtdığını görməz - sənin kimi...
Sən onu düşündükscə, o uzaqlaşar...
Öz həyatını yaşayar...
Yanan da sən olarsan, yaman da...
Ətrini duyarsan baxışlarından,
gözündən süzülər həsrətin...
Çəkinə-çəkinə toxunarsan, rəsmiñə -
duyar, inciyər deyə...
Hər toxunuşun ürəyini yandırar...
Yenə buz kimi baxışlara sarılırsan...
İçindən bir səs gələr,
amma "canım" deyə bilməzsən...
Qürurun parçalayar səni, yenə də susarsan.
O sənə susduqca, sən dunyaya üşyan edərsən...
Xəyallarında olar, dualarında olar,
hər gündə, hər anında olar...
Yox, hər anın olar...
Bəlkə də sənə gülər, acınlə əylənər,
hisslərinlə oynayar baxışları.
Yenə də küsə bilməzsən.
Yağış kimi yağar, ruhuna hopar...
Çəkər gedər, sənə tək bir rəsmi qalar...
Həyatının mənası olan tək bir rəsmi!..

Və o rəsmidən soruşarsan:

- "Necəsən?!.."

Heç olubmu ki, əlinin yetmədiyi, yaxınında -
eyni yolun
o biri tərəfi qədər yaxın məsaflədə olar,
ya da bir addımlığında...
Dönüb baxmazsan, çevriləmdən keçərsən.
Kimsə qulağına piçildayar qəflətən,
"Buradadır!" - deyər.
Əlini ürəyinin üstünə qoymaqdan
başqa çarən olmaz...
Bə'zən səndən əvvəl ətrin çatar,
qoxun çatar.
Pərvanə olarsan o qoxunun ətrafında...
Bilirsənmi,
boynuna sarılmaq istədiyin kəsin
baxışına sarılmaq ağrısını?!..
Ya da soyuq bir şəkildən boyılanan gözlərə
baxmağın çarəsizliyini...
Çarəsizliyi də sən öyrətdin ey mənə...
Həyat müəllimim oldun...
Ey sevgini, həsrəti, hicranı,
çarəsizliyi öyrədənim!..
Son qoy bu çarəsizliyə!..
Axı çarəsizlik - ruhun cismindən qopmasıdır...
Axı çarəsizlik - sənin susmağın,
mənimse susmağı bacarmadığım kimidir...
Bədənimin hər yerində fərqli ağrılar var...
Sən bilirsənmi, çarəsizliyin nə olduğunu?!..
Ölüb, məzarda oyanmaqdı - Çarəsizlik!..
Üstünə tökülmüş torpağı
yalın əlinlə parçalamaqdı - Çarəsizlik!..
Ölmüş ruhumu oyatlığıñ,
yenidən parçaladığıñ kimidir, tam olaraq...
Səni görmək,
səsini duymaq ümidi ilə yaşamaqdı - Çarəsizlik!..
Ala bilməyəcəyim cavabdır ey - Çarəsizlik...
Almadığın "Salam" kimidir, Çarəsizlik...
Ey salamımı almayanım
- "Necəsən?!.."

Bə'zən duyğularının qonağı olursan,
bə'zən də xatirələr qonaq gəlir,
sevgi kimi.
Sevgi nədir, necə olur?!..
Sevgi alovdur - yandırar, yaxar, odlayar...
Sevgi - əlində daşıya biləcəyin bir oddur...
Toxunsan, ürəyini yandıracaq bir od.

Toxunmağa belə qorxarsan.

Sənin toxunmağa qorxduğuna

biri gəlib ruhunu atar...

Amma iradəsi yetməz

səninlə birlikdə "Mən" olmağa...

Tək yanarsan,

bitməz ağrılarını kimsə duymaz...

O isə heç dərk etməz,

etdiyi günahın ağırlığını...

Sevib də dönməkmi var?!

Yəqin varmış...

Gəlir, sevdirir özünü və gedir...

Sevdinmi, sevmədinmi?!

Gəldin, yandırdın və getdin...

İndi də susaraq tamaşa edirsən,

yanan dileklərimə...

Sevgi özünü oda atmaqdı,

sənsə bacarmadın, sevməyi...

Sən özünün bacarmadığını öyrətdin...

Bağlanmağı, yanmayı öyrətdin...

Təkcə susmağı öyrədə bilmədin...

Qəribədir əvvəl səni sevdim,

həsrətinə qarışdım,

sonra isə həsrətini də sevdim,

xəyalına bağlandım...

İndi isə susmağını da sevirəm,

sənin məni sevmədiyin qədər...

Səni - ömür boyu sevməyəcəyin qədər,

sevgidən qorxduğun qədər sevirəm...

Səni susduğun qədər sevirəm

və yenə də xəbər alıram:

- "Necəsən?!"..

Xəyalın yenə qonağımızdır,

yenə gecəmin günəşi doğub...

Heç günəş adı gözlə seyr etdini?

Bir qədər baxarsan, gözlərin qamaşar.

Bax, sən həmin günəşsən, dünyamın günəşi.

O günəş ki, yandırır könlümü eşqi, atəsi ilə...

Bilirəm, çox sevdiyindən gizlədirsin gözlərini.

İncitməyə qiymırsan...

Göz yaşlarına dözmürsən, eləmi?!

Ona görə də gizlədirsin, gözlərini...

Amma o baxışlara o qədər ehtiyacım var ki...

Bilirsən axı bunu...

Sənin əllərin heç darıxdımı?!

Darıxdımı, saçlarının bəyazı?!

Əllərinin saçlarına çəkib, ovcunu qoxladınmı?!

Yoxladınmı, heç baxışların qoxusunu?!

Bir dəfə də olsun,

hiss etdinmi boynuna sarılan sevginin yuxusunu?!

Bilmədin!..
 Bilsəydin, susmazdın...
 Susmaqla nə öyrədəcəksən ki?!..
 Uzaq olmayı?!.
 Yox, əzizim, sən susduqca daha dəyərli olursan...
 Sən susduqca, daha çox sevilirsən...
 Sən susduqca, nəfəsinin ətri toxunur ruhuma...
 Sən susdugun qədər olurəm ey, olurəm!..
 Sevgi - sevdiyinin və sevginin uğrunda yanmaqdır!
 Susaraq yandırma!
 Sənə nəfəs qədər ehtiyacım var...
 Nəfəsimi ömürlük kəsən adam!
 Şəkillərdən boylanan,
 gözlərinin giləsində susan adam!
 Gəl, sevgimdən küsən adam.
 Gəl, sənə ehtiyacım var.
 Kimsə əvəz etmir səni,
 Gəl ki, duyum nəfəsini!..
 Küs, barışma mənlə,
 amma gəl, eşidim səsini...
 Buludlardan boylanma!
 Yağışa dön,
 islat göz yaşlarında məni.
 Sən gəl, sil ömrümdən qəmi, kədəri.
 Sən gəl ki, ruhumun naləsi dinsin.
 Bir dəfə gözlərində gözlərim gülsün.
 Xəzan ömrümə bir günəş gəlsin.
 Gəl, nəfəsimi kəsən adam, gəl!
 Gözlərinin istisinə bürü məni...
 Gəl, ömrümün həsrəti...
 Bir gün mütləq gəl!
 Susma, danış mənimlə.
 Yetər ki, gəl!..
 Nəfəsimi geri ver,
 ey nəfəsimi susaraq alan adam.
 -"Necəsən?!"..

Yenə susmaqla cəzalandırırsan məni,
 yenə səssizliyində boğursan duyğularımı...
 Yenə möhtacı olduğum
 baxışlarının boynuna sarılıram...
 Sənsizliyin səssizliyinə çəkilirəm...
 Hərdən sənsizlik belə -
 "Sən" olur, saçlarımı oxşayır.
 Hərdən də baxışlarım
 xəyalının üzündən öpür,
 amma "Sən" olmursan...
 "Unut!" - deyirdin.
 Unutdum - sevincimi, sakitliyimi, hüzurumu...
 Unutdum - səninlə olan hər dəqiqəmi...
 Mən səni yox, səndə olan məni unutdum...

Məni - "Mən"siz qoymaq üçünmü
 gəlməşdin, dünyama?!.
 Bu qədərmi çətinmiş "Mən" olmaq?!.
 "Biz" ola bilmədik...
 On azından bir yerdə "Mən" olaq...
 Axı mən sənsiz mən ola bilmirəm...
 Mən sənsiz - yağıssız bulud oluram,
 nursuz günəş oluram,
 budaqsız yarpaq oluram,
 susuz torpaq oluram...
 Təkcə mən ola bilmirəm...
 Ruhumu aldiğin kimi
 məni də məndən almışan...
 Oğru olub,
 qəlbini oğurlamaq istəyirəm - demişdin.
 Özümü də qəlbimlə bərabər apardın...
 İndi niyə sahib çıxmırsan, apardığın "Mən"ə?!.
 Cox çətindir sənsizlik,
 həsrəti qəlbimi oyanım,
 ətrini gözümüzə qoyanım,
 ay məni məndən alanım,
 niyə birdən bu qədər yadlaşdırın axı?!.
 Nolar ey, susmaqla cəza vermə!..
 Bir kəlmən yetər! De:
 -"Necəsən?!"..

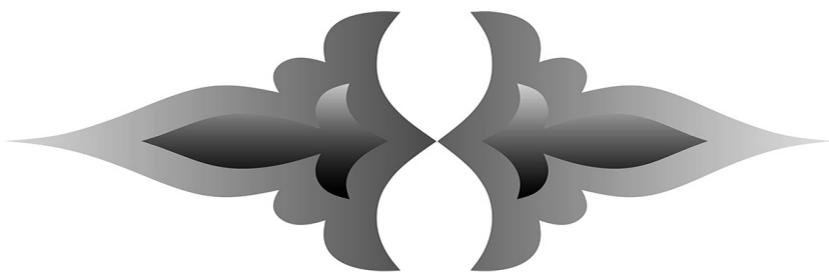
Yenə səhəri bərabər açdıq, susmaqla.
 Yenə bir təbəssümünən əllindən tutdum,
 üməd işığı kimi...
 Bir insana dəyər vermək
 çox çətindir, bilirsənmi?!.
 Ucaltmaq, göylərin qatına qaldırmaq.
 On çətini nədir, bilirsənmi?
 Gözlərində ucaldığı insan,
 səni yerə vura.
 Ölmək ondan asandır e...
 parça-parça olan ümudləri toplamaqdansa...
 Susmaqla yerə vurma sevdamızı!..
 İdeal zənn edirən, gözündə birini.
 Onun içdiyi su, yediyi yemək,
 ətir-qoxusu, hətta udduğu nəfəs
 belə də fərqli olur, sənin aləmində...
 Axı onu fərqli bilən sənsən.
 Yox, əslində fərqli olan sənsən.
 Sənin ruha hopan sevgin,
 ətrin - ruhun özüdür.
 Susmağında fərqlidir, hissələrində fərqli...
 Susduqca daha çox sevimli olursan, bilirsənmi?!.
 Sən sus!
 Nəfəsinin ətri gəlsin, gözlərindən.
 Sən sus!

Mən səsindəki sükuta sarılım,
nəfəsində ölüm.
Sən susduqca daha çox bağlanım sənə...
Sevməyi, həsrətinə sarılmağı,
nəfəsindən öpmək öyrədənim.
- "Necəsən?!"

Nolar, mənə də susmağı öyrət!..
Sənə qədər sevgi xəyal idı,
sonsuzluq idı.
Bə'zən bulud idı, bə'zən yağış idı,
bə'zən də günəşin batışı idı...
Sən sevgi kimi gəlmədin ki...
Çünki sən həyat sirdaşım idin.
Baxışlarla danişar, dodaqlarla susardıq...
Biz susa-susa sirdaş olduq.
Bir "Salam", bir də "Sağ ol" ilə...
Kim çəkdi ki, sevginin adını?!..
Hansımız məhəbbəti qonaq çağırıdıq?!..
Gəldi, qonağım oldu məhəbbət.
Əlində eşqi gətirdi və daha geri dönmədi...
Üşüdüm sarıldı, ağladım göz yaşımı sildi...
Adını qoya bilmədim ki, sənin.
Darıxmağa başladım, salamın gecikdikcə.
Carəsiz qaldım...
Kim açdı ki, sevginin qapısını?!..
Bağlamışdıq onu axı.
Elə bil yağış kimi sərhəd tanımadan yağıdı.
Hopdu ruhuma.
Və gec oldu, dana bilmədim.
Gəldin sevgini öyrətdin,
sevməyi öyrətdin - dəyəri, ləyaqəti öyrətdin.
Qısa oldu, gəlişinlə gedişin arasında vaxt.
Bir dünya evi qurdun mənə -
divarları məhəbbət, tavanı sevgi.
Qapısı, pəncərəsi olmadı.
Qoymadın ki...
Çünki həsrətini hopdurduñ dünyama.
Baxışlarındakı qoxu ruhumu büründü.
Həsrəti yaşıtdın, hicrani daştıdın dünyama...
Sən öyrətdin sevməyi, həsrəti.
Baxışlarından öpməyi öyrətdin...
ürəyimin ağrısı ilə oynamağı da...
Nolar, susmağı da öyrət...
Öyrət ki, soruşmayım:
- "Necəsən?!"

Bə'zən bir insanı qorumaq üçün
həyatından belə keçərsən.

Bə'zən də susaraq,
özündən uzaqlaşdırarsan...
Hətta qəlbini də toxunarsan,
ununutsun deyə.
Bilməzsən ki, ən çox
yanında susduğuna ehtiyacın olar...
Ən çox dərdlərini onunla bölmək istəyərsən...
Bə'zən bir baxışa sığınib susarsan.
Gözünün yaşı qəlbinin "kaş"ı olar.
Dünyaya susaraq meydan oxuyarsan.
Deyirlər, sevgi narkotik kimidir.
Alişdinsa, xilası mümkünsüzdür.
Bəlkə də narkotikdən xilas olan da, sağ qalar.
Sevgidən qurtulmaqsa çox çətindir.
Ruhunu alar, cismində quru qəfəs qalar.
Ən çətini də sevdasına yandığın
susaraq sənə cəza verər...
Sevdiyin bütün varlığın olar.
Sənə sevgisi ilə bir dünya qurur.
Gelişi ani olar, gedişi isə müsibət...
Getməz ki...
Qəlbində qalar, qəlbini oyar...
Adına dəli deyərlər.
Sınar eşqin, parçalanarsan -
misralara səpilər duyğuların.
Hər misrada, hər sətirdə
bir parçan qalar...
Acız olarsan,
paralanmış eşqini misrandan almağa...
Eynisini yaşadım, illərdir...
Bilirsənmi, yenə sənə ehtiyacım olar.
Məni sən qaldırsan düdüyüm yerdən.
Ya əllərini uzadıb,
ya baxışlarına sığınib, qalxaram ayağı...
Sənə sığınib, sənə sarılıb qalxaram.
Təkrar düşməyimə qiyarsanmı, görəsən?!..
Hər gün həsrətinə sarılıb,
sənə bir salam deyərdim.
Və hər gün "Necəsən?" - deyə soruşardım.
Əslində bütün bunları
səndən gözləyirdim, bilirsənmi?!.
Gözləyirdim ki, soruşasan: "Necəsən?"
Bilirəm soruşmayacaqsan.
Ən azindan,
ovunmaq üçün cavabı özüm verim...
Eşq dağında qar olanım,
Hərsətimə bar olanım,
Ay könlümə yar olanım,
Ölürəmeeeeee, örürəm!..



ƏLİ BƏY AZƏRİ

"NAR ÇUBUĞU"

(hekayə)

Həmid hərbi xidmətini ölkənin qərb bölgəsində, özü də Sərhəd Qoşunlarının əlahiddə zastavasında yerini yetirirdi. Taleyindən də çox razıydı, xidmətindən də. Kişi cinsindən olan vətəndaş kimi vətən qarşısında xidməti borcunu yerinə yetirməliydi, yetirirdi. Xidməti də normadıydı, heç nədən giley-güzərə yoxuydu. Yatmağa evdəki kimi hər bir şəraiti olan kazarmaları, hər zaman ətrafa ərzaq təamlarının xoş ətrini yayan yeməkxanaları, bir də on beş-iyirmi addimlıqdan sabun iyi ilə özünü bəlli edən hamamları vardi. Məşq keçmək üçün yaxşı idman şəhərciyi, voleybol meydançası isə lap üreklerindəndi. Əlahiddə sərhəd zastavasında daha nə olmayıdı ki?

Əlahiddə zastavanın üç sərhəd məntəqəsi fəaliyyət göstərirdi. Onun ikisində sutkalıq naryad xidmət çəkirdi. Məntəqəyə naryada gedəndə özləri ilə ərzaq, bəzən quru ərzaq ehtiyatı da götürürdülər. Hava şəraitinə uyğun hərdən üç günlük getdikləri də olurdu. Amma bir məntəqə mərkəzdə yerləşirdi, naryad birbaşa zastavanın özündən təyin olunur, özündən də dəyişdirilirdi.

Hərbi xidmətə gələnə qədər Həmidin sərhəd haqqında baxışı başqaydı. O, sərhəd deyəndə başına tikanlı məftillər dolaşdırılmış hündür dirəklərdən ibarət bir hasar canlandırırdı. Həm də boş-boşuna dolaşdırılmış deyil, bir-birinə yaxın, nizamlı şəkilidə, tarım çəkilmiş tikanlı məftillərin arasından yumruq boyda bir canlı da keçə bilməzdi, mütləq ilişib qalmalıydı.

Nəhayət, hərbi xidmətdə karantini keçib sərhəd zastavasına gələndə göz işlədikcə uzanıb gedən açıq çöllərdə də ölkə sərhədlərinin müəyyənləşdirildiyinin şahidi oldu. Bu ərazilərdə sərhəd zolaqları alçaq dağların zirvəsi və kiçik təpələrin beli, dərin dərələrin dibi ilə müəyyənləşirdi. Bəzi yerlərdə

Dövlət Sərhəd Xidmətinin yaradılmasının 100 illiyi ərafəsində Gürcüstanla sərhəddə əliyalın gürcü idmançı tərəfindən döyülib silahı əlindən alınan məzlam asgərə - sərhədçiyyə ithaf edirəm

isə sərhəd düzənliklərdən keçirdi. Burada sərhəddi qorumaq üçün növbətçi sərhədçilər təyin olunurdu. Onlar müşahidə ilə sərhəddi qoruyur, hava şəraitinin müxtəlifliyinə, şıdrığı yağışlara, qızmar günəşə, şiddətli küləyə baxmayaraq təyin olunmuş marşrutdan kənara çıxa bilməzdilər. Leysan yağışında, qasırgada belə vətən sərhəddində "bitib" qalmalıydılar. Belələrinə sərhədçi dilində "canlı dirək" deyirlər.

Həmid zastava rəisindən öyrənmişdi ki, düzənlik ərazilərdə sərhədləri müəyyənləşdirmək üçün hər yüz metrdən bir kömürlə dolu kisə basdırılıb, özü də indi yox, tifağı dağılmamış Sovetlər vaxtı. Amma nə vaxt və kim tərəfindən basdırıldığını deməmişdi, görünür bunu zastava rəisi özü də bilmirdi, bilsəydi deyərdi. Zastava rəisi onu da deyirdi ki, dənizdə, göldə, havada sərhəddi cihazlar vasitəsilə müəyyənləşdirirlər. Hər yerdə dirək basdırıb tikanlı məftillər çəkmək mümkün olmur.

Həmid sərhəd haqqında çox şey öyrənmişdi burda. Odur ki, o, Sərhəd Qoşunlarının bir əlahiddə zastavasında xidmət keçdiyinə görə sevinir, qürur duyur, fərəh hissi keçirirdi.

Aldığı tapşırığa, görəcəyi işə hələ uşaqlıqdan məsuliyyətlə yanaşmağı özünə vərdiş eləmişdi Həmid. Dörsələrini hazırlayanda, ya həyətlərində hansısa işlə məşğul olanda kimsə yaxınlaşıb fikrini ya-yındırsa, ya nə isə mane olsa tez qışqırıb özündən çıxar, həmin adamı acılayıb özündən uzaqlaşdırardı.

Nənəsi onun adını "nar çubuğu" qoymuşdu, "yaxın getməyin, tikanları batar" deyirdi. Əvvəllər bu ada öyrəşə, uyğunlaşa bilmirdi Həmid. Zaman keçdikcə bu ləqəbi qəbul etdi, özünə doğmalaşdırdı, hətta ləqəbi ilə fəxr edirdi.

Sərhəd zastavasının radisti əsgərlərə şifrəli adlar müəyyənləşdirəndə özü demişdi ki, onun adının qabağında "nar çubuğu" yazsınlar.

Burada Həmidlə bərabər ölkənin müxtəlif bölgələrindən gələn əsgərlər də xidmət keçirdi; onunla bərabər gələnlər də vardı, ondan əvvəl gələnlər də. Xidmətin qaydası beləydi, müxtəlif çağırışlı əsgərlər xidməti bir-birinə öyrədə-öyrədə ötürməliyidilər.

Həsən də həmin zastavada xidmət edən əsgərlərdən biriydi. Əsgər yoldaşları arasında öz fağırlığı, sakitliyi ilə seçilirdi. Bəxti götirmişdi ki, Sərhəd Qoşunlarına düşmüdü, yoxsa intizamsız bir yerə düşsəydi çoxdan qapazaltı eləmişdilər. Həsəni öz çağırışından olan əsgər yoldaşları sevmir, onunla yoldaşlıq etmirdilər, hətta gündəlik cüt naryada, patrula yazılmaga heç kim razılıq vermirdi. Adını "uğursuz" qoymuşdular.

Zastavanın radisti gülə-gülə Həsənə "uğursuz" şifrəsini təkrar müəyyənləşdirəndə Həmid də onların yanında idi. Həsən Həmiddən üç ay tez xidmətə başlamışdı. Zastavada da hər üç aydan bir bütün döyüş hesabatları, şifrələr, yuxarıdan verilən siqnalların yerinə yetirilmə qaydaları yenilənir, şəxsi heyətə öyrədilirdi. Çünkü hər üç aydan bir kimi lərsə ordu sıralarından tərxis olur, onların yerinə yeniləri gəlirdi.

-Həsən, onsuz da zastavada hamı səni uğursuz kimi tanır. Mən burda nə yapsam belə səni "uğursuz" çağıracaqlar. Gəl, məni çasdırma, qoy dəftərdə də belə yazım.

Radistin təklifinə Həmid dərhal etiraz elədi:

-Mən Həsənlə birlikdə naryada getməyə razıyam. Ona "uğursuz" yazmayıñ.

Həmid ali təhsilli əsgər idi, bir il xidmət çəkəcəkdi. Özü də psixologiyani bitirmişdi, insanlarla belə rəftarın nəyə gətirib çıxaracağını yaxşı bilirdi. Gələn gündən də Həsənə, onun hərəkətlərinə diqqət yetirmişdi. Kim nə deyirdi desin, Həsən bir ayrı Həsən idi, onu nahaqdan Sərhəd Qoşunlarına xidmətə göndərməmişdilər. Boylu-buxunlu, canlı-cüs-səliyi, ünsiyyətciliyi, danışqanın biriydi, adamın lap zəhləsini tökənə kimi danışar, yaxasından əl çəkməzdidi. Bir mənfi cəhəti də vardı, gündə yüz dəfə əlini yuyardı. Cox xudpəsənd idi, hər şeydən

çimçəşərdi. Çöpəgüləyənliyi də vardı, kim nə deyirdi, irişirdi. Yataqdan qalxandan yuxuya gedənə kimi dodağı dodağının üstünə gəlməzdi. Hamiya qarşı diqqətli olmağa cəhd göstərsə də ondan gen qaçmağa çalışırdılar.

Həmid onu görən kimi nənəsini xatırladı. Nənəsi belə adamlara "tut ağacı" deyərdi. Tut ağacı meyvəsinə kim istəsə verər, hətta meyvəsinə ayaqlar altına səpərdi. Heç kim də bu, min bir dərdin dərmanı olan tutun qədir-qiyətini bilməz. Oğulsan, get nar ağacının meyvəsini dər, gör tikanları qollarında şiram açır, ya yox. Meyvəsinə budaqda qurudar, qaxıcı edər, amma ayaqlar altına tökməz. Bütün bunları nənəsindən öyrənmişdi Həmid. Madam ki, o, Həsənlə bundan sonra birlikdə naryada çıxmaga razılıq verirdi, elə özü də ona xoşagələn şifrə deməliydi.

-Həsənə "tut ağacı" yazın.

-Nə? "Tut ağacı"? - Radist xüsusi qəribəliklə onu süzdü.

Elə Həsən özü qarışq orda olan bütün əsgərlər gülüşdülər, day Həmid bilmədi ki, Həsən sevincindən gülür, yoxsa, dərk etməyib çöpəgüləyənliyindən... Əsgərlərdən bəziləri bir az da qabağa gedərək dodaqaltı zümzümə etməyə başladılar: "Tut ağacını... tut ağacı..."

Bələliklə, bir müddət keçdi. İndi Həsənlə xidmətə çıxanlar olurdu. Daha az-az hallarda Həsənlə Həmid birlikdə xidmətə düşürdülər.

Bir gün necə oldusa, yenə də onlar naryada birlikdə çıxası oldular. Həmid üçüncü posta, Həsən isə dördüncü posta təyin olundu, hər ikisi eyni növbəyə düşdü. Onların qoruduğu sərhəd zolağı adsız təpələrin beli ilə müəyyənləşirdi. Bircə kəsişmə dağının adı bəlliyydi: Keşikçidağ.

Keşikçidağ deyilən çox da hündür olmayan dağ ərazidə ən hündür dağ sayılırdı, orada durub durbinlə böyük bir ərazini müşahidə etmək mümkündü.

Həmin gün naryad bölgüsü, nədənsə, Həmidə çox qəribə göründü. Əslində, qəribəlik naryadda yox, zastava növbətçisinin hərəkətlərində idi. Hami nizamla öz yerində düzülmüşdü, növbətçi isə əsəbi hərəkətlər edirdi.

-Gündəlik naryad, düzənlən.

Hami nizamnamə üzrə düzənlənsə də növbətçinin xoşuna gəlmədi.

-Olmadı.

Bu komandalar bir neçə dəfə təkrarlandı.

-Farağat!

Hami "farağat" vəziyyətində donub qaldı, elə bil döyüş bayrağının qabağında fəxri qarovalda durub-

lar. Kapitan sağa-sola göz gəzdirib bir müddət nərəyada gedən şəxsi heyətin "əsəb dayanıqlığı"nı yoxladıqdan sonra növbəti komandasını səsləndirdi:

-Azərbaycan Respublikası adından əmr edirəm: Dövlət sərhədlərinin Ceyrançöl zastavası üzrə zolağını postların tabellərinə müvafiq müdafiəyə və mühafizəyə qəbul edin.

-Oldu. Vətənə xidmət edirik. - Bir ağızdan səsləndirdilər.

Kapitanın xoşuna gəlmədi, deyəsən...

-Bir də... - kapitan daha ucadan səsləndi.

-Vətənim Azərbaycana xidmət edirik!

-Azad. - Kapitan bu komandanı verib dərindən nəfəs aldı. - Xəbəriniz olsun ki, mehriban qonşu bildiyimiz gürcülər erməni terrorçusu, Xocalıda bir sıra vəhşiliklər törədən Mixail Avakyana abidə ucaldıclar. Biz başa düşürük ki, bu iş Gürcüstanda yaşıyan ermənilərin əməlidir. Onların əli lap yuxarıllara da çata bilər. Gürcüstanda çoxlu erməni yaşayır, gürcüləşmiş, yəni sənəddə gürcü, əslində isə erməni olanlar da az deyil. Onlar çalışacaqlar ki, hazırda mehriban qonşuluq münasibətində olduğumuz gürçülərlə də araya nifaq salınlar. Tam ayıq-sayıq olmalıdır. Qarşı tərəfdə hər hansı bir xoşagəlməz hadisə - yəqin başa düşürsünüz də sərhədçi üçün xoşagəlməz hadisə nə deməkdir - müşahidə edən kimi mərkəzə məlumat verin.

Kapitan cibindən dəsmal çıxardıb alınının tərini sildi - aprel ayı olmasına baxmayaraq buralarda istilər tez düşmüşdü - sonra özünü cəmləşdirib komanda verdi:

-Sağaa dönn! Xidmət yerinə... addimlaa... marş!

...Günəş səhər obaşdan qaranlıq pərdəni yer üzərindən qaldırıb ettrafi işıqlandırdı. Bu yerlərdə yazın havası bir başqa cür olur. Adam isteyir ki, elə göy otların üzərinə uzanıb yatsın.

Həmidlə Həsən postlarını qəbul edəndən sonra durbinlə ərazini müşahidə etdilər.

-"Naar..." - Həsən səsləndi.

-Sənə deməmişəm mənə "nar" demə?

-Noolsun e demisən?! İndi bütün dünya ixtisarla işləyir. Bir də bizi dinləyənlər qoy dolaşq düşsünlər.

-Bizi özümüzükülər dinləyir, ilk növbədə. Bir rəbitə mədəniyyətimiz olmalıdır, ona riayət eləməliyik.

-Oldu, cənab rəis.

-Yaxşı de, görün, nə demək isteyirdin?

-Sən gürcülərdən ərazidə kimisə gördün?

-Sən gördünsə, mən də gördüm.

-Alə, bunlar nə kefqomdular. Sərhəd-zad qoruyub eləmirlər e...

-Sənə-mənə arxayınlılar, ona görə. Yeri get, postunu dolaş. Diqqətli ol. Sənə gürcü lazımdır?

-Yox e... elə-belə dedim...

Həsən üzüyuxarı getdi. Onun postu üzüyuxarı təpələrin belindən keçirdi. Yarım saatdan sonra bir də görüşdülər. Bu vaxta qədər Həmid də aşağı təpələri firlanıb müşahidəsini aparmışdı.

-Həmid...

-İndi nədi, Həsən?

-Deyirəm ki, ali təhsilliləri, adətən, çavuş kursuna göndərirdilər. Sən çavuş kursuna da gedə bilərdin. Ağlin olardı, gedərdin, indi də mənimlə bərabər gözətçi kimi postda durmazdin.

-Həsəennnn... Dəstə Qərargahında mənə təklif elədilər, özüm razılaşmadım.

-Nahaq.

-Özüm belə istədim. Mən sizdən fərqli olaraq cəmisi bir il qulluq edəcəyəm. Onun da iki ayı kərəntinə, andığmə vaxtına getdi. Üç ay da kiçik komandır - çavuş kursuna getsəydim, daha sərhədçi kimi xidmət etməyə nə qədər vaxt qalacaqdı?

-Sən mütləq sırávi xidmətçi kimi xidmət etmək istəyirsən?

-Bəli! Mən canlı direkt olub vətəni qorumaq, vətəni qorumağın necə şərəfli bir peşə olduğunu duymaq, dadmaq istəyirəm. Yağışlı, qarlı, çovğunlu günlərdə belə direkt olub vətən sərhəddində dikəlmək istəyirəm ki, qoy heç kim mənim vətənimə gec baxmasın, baxmağa cəsarət eləməsin.

-Deyir avazın yaxşı gəlir, Alim Qasımov kimi oxuya bilsəydi...

-Sən lağ elə...

-Ciddi sözümdür, çox maraqlı danışırsan. Bəlkə orden, medal da almaq keçir könlündən? Fikrin elə idisə Milli Orduya xidmətə gedərdin. Hər gecə snayperlə bir erməni gəbərdərdin, ordenini də alardın, medalını da...

-Mənə nə orden, nə də medal lazımdır. Mən özümə, vicdanıma sübut etmək istəyirəm ki, vətənə necə xidmət etmək lazımdır. Qoy bu vicdanla yerinə yetirilən xidmət mənim qanıma, canıma hopsun, məndən sonra gələcək nəsil şəcərəmə bir vətənpərvərlik, vətənsevərlik yadigarı olsun.

-Day sənə sözüm yoxdur.

-Nə sözün ola bilər? Yeri get, postunu hərlən...

Həmid bir də baxdı ki, gürcülər tərəfdə, çox da uzaqda olmayan çılpaq təpənin başında başdan ayağa qapqara geyinmiş bir nəfər var, özü də hərəkət

edir, deyəsən, onlara tərəf gəlir.

-"Tut ağacı", "Tut ağacı", - əlindəki radioqəbulədicinin düyməsini basdı.

-Nədi? Həm deyirsən get postu hərlən, həm də iki addım aralanmamış çağırırsan...

Həsən o tərəflərə göz gəzdirdi.

-O təpənin başındakı qara kişini görürsənmi?

-Qara kişilər biz tərəflərdə olur. O tərəfdə qara kişi olmaz.

-Zarafati burax, qara paltarını deyirəm...

-Həə... gördüm. Qara paltarlı keşişə oxşayır.

-Nə bildin?

-Onlarda keşişlər, kilsə xadimləri belə geyinirlər. Heç keşiş görməmişənmi?

-Diqqətli ol, gör sən tərəfə gəlir, yoxsa mən tərəfə?

-Əlbəttə ki, sən tərəfə gələcək, birinci dəfə deyil. Əvvəllər də bir-iki dəfə olub. Keşiş gəlib deyib ki, icazə verin kilsəni ziyanət eliyim.

-Siz də buraxmışınız?

-Yooxxx! Yuxarıya demişik, icazə verməyiblər. Keşiş də gözləyib, gözləyib, sonra donquldana-donquldana çıxıb gedib.

Qara paltarlı doğrudan da ona tərəf gəlirdi. Yاخınlaşanda həmid onu daha aydın görür, yer ilə sürűnən paltarından din xadiminə oxşadırdı.

-Ara! - Keşisin səsi Həmidi fikrindən ayırdı, Həsən də gəlib yaxınlaşmışdı, on beş-iyirmi addımlıqdaydı. - Ara, buraxın, gedim kilsəni ziyanət edim. İbadətim var, bu gün bizim əziz gündür.

-Dur! - Həmid komanda verdi.

-Ara, məndən sizə ziyan gəlməz. - Keşiş bunu deyib yoluna davam etmək, yaxınlaşmaq istədi.

-Dur, sənə deyirəm! - Həmid cəld bir hərəkətlə avtomatin qoruyucusunu açaraq zatvorusunu şaqqlıtlı ilə geri çəkdi, patronu öz yuvasına ötürdü, avtomati atəş vəziyyətinə gətirdi.

-Ösgər, sən dəlisən? Sənin başın xarab olub? Allahın evinin yanında Allahın adamına atəş açacaqsan? Bunu etsən, cəhənnəmin odunda çitir-çitir yanacaqsan.

Keşiş bunu deyib əllərini göyə açdı, gürcü dilində nə isə dedi, dua edənə oxşayırdı. Sonra əli ilə göydə nə isə işaretə elədi, deyəsən, üzü biz tərəfə xaç da vurdu. Öz dilində donquldana-donquldana çıxıb getdi.

-Bax, belə! - Həmid rahatlılıqla dərinən nəfəs alıb avtomatin qoruyucusunu bağladı. Avtomati çiyinə asıb üzüyuxarı - Həsən dayanan yerə tərəf getdi. - Bu kopoyoğlunu yola saldıq getdi, amma sonra-

sını bilmək olmaz, ehtiyatlı olmaq lazımdır.

-Sən ona elə bir dərs verdin ki, o, bir də qayıtmaz. - Həsən tam arxayınlıqla dilləndi.

-Bilmək olmaz. Sən öz postunu nəzarətdə saxla. İndi bizimkilər tökülmüşüb gələcəklər.

-Sən demədin, mən demədim. Hardan biləcəklər?

-Sənin xəbərin yoxdurmu? Bizdə elə aparatlar var ki, sərhəd boyu bütün hərəkətlər o aparatin vəsitəsilə izlənir.

-Hardadır o aparat?

-Hər yerdə - Dəstə qərargahında, Baş idarədə...

-Həsən öz postu ərazisində müşahidə yolu ilə patrulluğunu davam etdi. Həmid də aşağılar yaxşı izlənirdi deyə Keşikçidağın ətrafına fırlanır, bura-dan aşağıları müşahidə edir, daha çox monastr deyilən ərazinin yaxınlığında olurdu. Keşisin bir anda bayaqkı çılpaq təpənin arxasına keçdiyinin də fərqlində olmadı.

Qəflətən həmin keşiş yenidən təpənin başında peyda oldu, yanında da çoxlu adam görünürdü. Həmid onları görən kimi cəld yerə uzanıb durbinlə baxdı - dəstədə iyirmidən çox adam vardi, əksəriyyəti də yaşlı, qoca görünürdü. Cəld dinləyici qurğunun düyməsini basdı.

-"Tut ağacı", "tut ağacı"...

-Eşidirəm. - Həsən dərhal onu cavablandırdı.

-"Mərkəz"ə xəbər ver, onlar gəlirlər...

-Kimlər?

-Görmürsənmi? Bayaqqı keşisdir, yanında da iyirmidən çox adam, gəlirlər. Təcili "mərkəz"ə xəbər ver və Keşikçidağ tərəf gəl. Bunlar, deyəsən, bir xata eləyəcəklər.

Dəstə, doğrudan da yaxınlaşmaqdı, özü də çox sürətlə gəlirdilər, hırslı olduqları yerləşməndən görünürdü. Arada qara paltarlı keşiş nə isə deyir, dəstə xorla təkrarlayırdı, səsləri ərazini başına götürmüdü, vahimə yaradırdılar.

-Qorxmursan ki? - Həmid Həsəndən soruşdu.

-Yooxxx! Niyə qorxmalıyam? Onlar silahsızdır.

-Bilmək olmaz. Onların mütləq silahları ola bilər. Sən, bax o qabaqqı sıvri daşın böyründə mövqə tut. Mümkün qədər dəstənin selavdan bəri keçməyi-nə imkan vermə. Keçsələr, mən atəş açacağam.

-Qıracaqsan onları? - Həsən həyəcanla, bir az da vahiməli soruşdu. - Bəs qorxmursan ki, sonra bizi tutarlar?

-Ağciyər olma. Biz vətənimizi qoruyuruq...

-Axı...

-Nə axı..? Tez elə, mövqeyini tut, onlar yaxınlaşırlar.

Həsən qaçaraq gedib Həmid göstərdiyi daşın yanında özünə mövqə tutdu. Gürcülər lap yaxınlıqda idilər, qısqırı-qısqırı gəlirdilər.

-Dayanın! - Həsən ucadan səsləndi. - Ordan bəri keçə bilməzsınız. Sizi xəbərdarlıq edirəm, bura dövlət sərhəddidir.

-Ara, sən nə deyirsən? Bizi bütün Avropa ölkələrinə buraxırlar. Sən indi bu əziz gündə bizi doğma monastrımıza, ziyarət etməyə buraxmayacaqsan?

-Siz Avropaya qaçaq getmirsiniz ki. Azərbaycana da o qaydada gəlib-gedirsiniz. Monastri ziyarət etmək üçün mütləq dövlətin sərhəd-keçid məntəqəsindən keçməlisiniz. Bura isə qorunan sərhəd zolağdır, burdan keçmək olmaz.

-Ara, biz tez ziyarətimizi edib qayıdacağıq. - Gürcülərdən kimsə dedi və qabağa keçib bir az da yaxınlaşmaq istədi.

-Dayanın deyirəm siz! - Həsən çəsqinliq içində bir də səsləndi, onun səsindəki həyəcanı Həmid hiss elədi.

Eyni vaxtda təhlükənin qəçiləlməsini hiss edib hər ikisi avtomatlarını atəşə hazır vəziyyətə gətirdilər.

Gürcülər dərəni keçməkdəydilər, Həsənin lap yaxınlıqındaydılardı.

-Ara, sən buralarda nə qoruyursan? Bu monastr kimdir? Əlbəttə ki, bizim. Siz bizim monastri bizdən niyə qoruyursunuz? Biz, sadəcə ibadət edib qayıdacağıq.

-Dedim ki, icazə verə bilmərik. - Həsən daha uca səslə qışqırı.

-Niyə?

-Bura icazə verilən məntəqə deyil. Gedin, icazə verilən məntəqədən icazə istəyin. Sonra da nə qədər ibadət edirsiniz, edin. Bizim ölkə dünyada yeganə ölkədir ki, dirlər, təriqətlər həqiqətən azaddır. Kim hansı dinə, təriqətə qulluq edirsin, etsin. Dövlət heç bir vətəndaşının işinə qarışmır.

-Ara, sənə deyirik ki, siz pis ölkəsiniz? Sənə deyirik ki, Allah icazə verəndi, siz də, biz də nə karəyik ki, icazə verməyək. - Bunu keşə deyirdi. - Bular - yanındakıları göstəririd - Allahın sadiq qullarıdı, dindar adamlardı, ibadət etmək istəyirlər.

Həsən lap çəşib qalmışdı, bilmirdi nə etsin.

Keşə ucadan nə isə dua oxudu, əllərini göyə açdı, sonra sol əli ilə göydə işarələr verdi, xorla duasını təkrarladılar.

-Ara, sən çəkil, biz gedib ziyarətimizi eliyək. Sə-

nin üçün də dua edərik, Allah günahlarını bağışlayar.

Keşə irəlilədi, o birilər də arxasında. Onlar Həsənin on beş-iyirmi addımlığındaydılardı, bəlkə bir az da yaxınlığında.

-Durun sizə deyirəm! - Həsən cingiltili səslə komanda verib ayağa qalxdı. - Yoxsa atəş açacağam.

İndi gürcülər onu aydın göründülər.

-Tutaq ki, atəş açmaqla bizim bir-ikimizi öldürəcəksən. Bu adamlar da səni öldürəcəklər, qanına qəltən eləyəcəklər, dişləri ilə səni didəcəklər. - Bunları keşə deyirdi, deyəsən, o da özündən çıxmışdı, əsəbləşmişdi. - Ay qanmaz, çəkil yolumuzdan!

-Biz öz torpaqlarımızı qoruyuruq. Heç kimi ərazimizə buraxa bilmərik.

-Ay qanmaz! Siz nə qanırsınız torpaq qorumaq nədir. - Keşə nə isə demək istəyirdi, sözünün davamını gətirmədi.

-Danışığına fikir ver, məni özümdən çıxartma.

-Buralar sizin deyil, bizim torpaqlardı. - Gürcülərdən başqa biri də səhbətə qoşuldu. Bu monastri Gürçü çarı David Qarace tikdirib. Monastr bizimdir, ərazilər də bizimdir.

-Siz çəkilib o tərəfləri - başqa bir gürçü əli ilə Qarayazı çöllərini göstərdi, - oraları qorunmalısınız.

-Gedin, Qarabağda torpaqlarımızı qoruyun! - Gürcülərdən daha ucaboylu, dolubədənli, dəstənin içində ən böyük gövdəlisi gülərək atmaca atdı və hamisə ona qoşulub gülüdürlər, sanki, bu iki əsgərə və bu iki əsgərlə bərabər hamını məsxərəyə qoysalar.

Həmid bir geriyə boylandı ki, görsün zastavadan köməyə gələn varmı. Baxdı ki, Keşikçidağın arxasındaki Keçəltəpənin yaştanında on-on beş nəfər yeniyetmə bir bayraqla onlara tərəf gelir.

Bayraqı görcək qanı cuşa gəldi. Bu haradan çıxdı? Gələnlər kimdir, bizə niyə xəbər eleməyiblər? Bəlkə heç "Mərkəz" in də xəbəri yoxdur? Bəlkə heç olanlar barədə Həsən çatdırıb "mərkəz"ə xəbər ötürə bilməyib? Ötürübsə də, yəqin radist ciddi qəbul etməyib, fikirləşib ki, "tut ağacı"dır də, zarafatlışır...

Radioqəbuledicinin düyməsini basdı.

-"Mərkəz", "mərkəz", mən "nar çubuğu"yam, qəbul...

-"Nar çubuğu", mən "mərkəz", qəbul...

-Təcili kömək lazımdır.

-Nə olub ki?

-Qarşı tərəfdən bir dəstə gürçü keşislərinin rəhbərliyi ilə sərhəddi keçib monastra gəlmək istəyir-

lər. Bir dəstə yeniyetmə də əllərində bayraq öz tərəfimizdən gəlirlər.

-Oldu, qəbul.

Həsənin səsi kallaşmışdı artıq, bəlkə də hirslənməkdən, qışqırmaqdan boğazı qovuşmuşdu.

-Buralar bizim torpaqlar olub. Qaytarın torpaqlarımızı. - Gürcülərdən biri qışqırdı.

-İmkən verin, rahat gəlib öz torpaqlarımızda gəzək, ibadətimizi eləyək.

-Başbilənləriniz də bu monastrı qəbul etmir, deyirlər alban kilsəsi olub. Deməli monastrın sizə heç bir dəxli yoxdur.

-Bəli! Bu monastr alban kilsəsidir, sizə də heç bir dəxli yoxdur. - Həsən özünü cəmləşdirib gürcüləri cavablandırdı.

Bunu eşitcək gürcülərin hamısı qəhqəhə çəkdir, qarınlarını tutub uğundular.

-Ay qanmaz! - Keşiş dilləndi. - Görürsənmi sizi necə aldadıblar. Buralarda heç vaxt, heç bir alban olmayıb.

-Olub. - Həsən hirslə cavab verdi. - Albanlar burda yaşayıblar. Kilsə də onlarında. Biz bunu tarixin mədəniyyət abidəsi kimi qoruyuruq.

-Axx... gör sizi necə də aldadıblar. - Keşiş başını buladı. - Biz sizin gor qonşularınızıq. Siz bizim vəsitəmizlə neftinizi, qazınızı beynəlxalq bazara çıxardıb satır, varlanırsınız. Bizzət siz heç nəsiniz, blokadada qalıb acıdan ölürsiniz. Siz isə heç vaxt olmayan, heç vaxt münasibət qurmadiğiniz, tanımadiğiniz albanların monastrını bizdən niyə qorunmalısınız.

- Dərindən köks ötündü, "lənət sənə" dedi. - Bəs yaxşı, sizin o albanlar sonra hara yoxa çıxıblar? Göyəmi çəkiliblər, yer yarılb yerəmi giriblər, yoxsa harasa köçüb gediblər?

Həsən çəşdi, bilmədi nə cavab versin. Biz niyə alban kilsəsini iki gözümüz kimi qorunmalıyq? Albanlarla bizim nə əlaqəmiz? Doğrudan da, əgər burada albanlar yaşayıblarsa, özü də bütün Qafqaza yayılıblarsa, bəs sonra necolublar? Ola bilməz ki, bu boyda ərazidə onların tör-töküntülərindən qalmاسın... Bəs onda hardadırlar? Niyə üzə çıxmırlar? Heç olmasa ildə bir dəfə turist kimi Qafqazın bu başından düşüb o başınadək gəzmir, kilsəmi deyim, monastrı deyim, qoruduğumuz abidələrini ziyarət etmirlər..? Gürcü olanda nə olar, bəlkə düzünü o deyir?

-Onların nəslə kəsilib. - Qəflətən ağızından çıxdı, heç özü də bilmədi ki, hardan ağlına gəldi bunu demək.

Gürcülər bir də qəhqəhə çəkib gülüşdülər, elə bil onların da qanı cuşa gəlməşdi, bu dəqiqə qan-qan de-

yəcəkdilər.

-Ay tarixindən bixəbərlər! - Keşiş ucadan səsləndi. - Siz Qarabağdakı kilsələrinizi də səhv salmışdır. Sahib çıxmaq əvəzinə albanların adına yazmışdır. Onsuz da qoruyursunuz, öz tarixi abidəniz, xristianlığınızın xoş xatirəsi kimi qoruyardınız. Bu hərəkətiniz Allaha da xoş getmədi, sizdən alıb ermənilərə verdi.

Həsənin əli boşaldı, daha deməyə sözü də qalmadı. Sən demə, ağızla əl arasında güclü bir əlaqə var, ağız danışanda, komanda verəndə əl də mükəmməl işləyir.

Həmid baxdı ki, gürcülər Həsəni lap dalana dirəyiblər. Bir az da səbrli olmağa çalışdı. Hələ ki, atəş açmağa vadar olmamışdır. Bir də qanrlıb öz tərəflərinə baxdı ki, görsün gələnlər necoldu. Elə bu dəm zastavadan köməyə gələn yeddi nəfərlik əməliyyat qrupu gizir Nağıyevin komandası ilə üzüqoylu yerə uzaq silahlarını atəş hazırlığına götirdilər. Bunu görən gürcülər də özlərini yiğisərdiylər, Həsəndən bir az aralanıb geridə dayandılar. Deyəsən, onlar həm də yeni-yetmələrin gəldiğini, monastr qabağında toplaşdıqlarını gördülər.

Monastrın qabağına diqqətlə baxan Həmid məktəbilərin arasında olan müəllimi dərhal tanıdı - bəli, o idi, Saqif müəllim özüydü, məktəbin yeganə tarix müəllimi. Həmid Saqif müəllimlə dünən tanış olmuşdu, özü də sərf təsadüfdən. Həm də tələsik, necə deyərlər, iki daşın arasında atüstü səhbət edə, bəzi incə mətləblərə toxuna bilmisdilər.

Həmidi zastava rəisi poçtalyonun əvəzinə pocta göndərmişdi, məktubları götirməyə. Nahar fasıləsinə düşdüyündən poctun qabağında bir az gözləməli olmuşdu. Saqif müəllim də orada durub poctun açılmasını gözləyən adamların arasında idi. Nədənsə Keşikçidağdan səhbət düşdü, Saqif müəllim də elə-bələ, sözgəlişi məlumat verdi. Onun danışışı və danışdıqları Həmidin diqqətini çəkdi. Səhbətə müdaxilə etdi, soruşdu:

-Orada qırxadək mağara var, içində nə vaxtsa insanın yaşaması mümkün olub. Çox güman ki, ibtidai insan həmin mağaralarda yaşayır. Deyək ki, Sovet dövründə tədqiqat işləri aparılmayıb, öyrənilməyib. Bəs indi? İndi ki, müstəqilik! İndi ki, tədqiqat aparmağa, məktəbliləri məlumatlandırmağa maneçilik törədən yoxdur...

Saqif müəllim haqlı iradların qarşısında heç nə demədi, eləcə sağollaşib ayrıldı. İndi Saqif müəllim bu-nu əməli işində göstərirdi, yuxarı sinif uşaqlarından on beş nəfəri bir yerə toplayıb buraya - ekskursiyaya götirmişdi.

Keşikçidağ məbəd kompleksi barədə məlumat ve-

rirdi:

-Bu, bizim xristian tariximizin abidəsidir. Baxmayaraq ki, dördüncü əsrən xristianlıq ləğv olunub və yedinci əsrən müsəlmanlığı qəbul etmişik, on birinci əsrədək insanlar olub ki, xəlvətdə gəlib bu abidə kompleksini ziyarət ediblər. Nəhayət, Atabəylər dövləti dövründə abidənin ziyarətinə qəti qadağa qoyulub. Ondan istifadə edən gürcü qonşularımız öz çarları David Qurucunun rəvayətini uydurub monastrı ələ keçirməyə çalışıblar. Hətta belə bir əfsanə də uydurublar. Deyirlər, guya Qafqaz dağlarının ətəyində Keşış dağı deyilən bir dağ var. Keşış dağının həndəvərində gürcü rahiblər və rahibelerin yaşaması üçün hücrələr qazılıb tikilibmiş. Aşağı obadan olan bir azərbaycanlı bu ərazilərdə çobanlıq edirmiş. Qoyun otaran sevdalı çoban ürəkləri yerindən oynadan tütek havaları çalarmış. Və quş yuvasını xatırladan kiçicik bir hücrədə möhnətin əlində əsir olan gözəl rahibə gürcü qızı qarğı tütəyin əfsununda çırpınarmış. Aylar, illər ötüb keçsə də həyat eşqilə alışib yanın çöllər nəğməkarı çobanla, tərki-dünyalıq həbsxanasının məsum əsiri olan rahibə qız arasında sevgi macərası başlanmışdır. Çoban aylı gecələrdə qoyun sürüşünü yaylıma aparanda tütəyini dilə gətirər, gürcü qızı isə öz dilində sevdalı çoban üçün həzin mahnilər oxuyarmış. Günlərin birində rahibə qız kiçicik bir daşa bağlandığı aq yaylığı hücrədən aşağı atmış və çoban quş lələyi kimi fırlanan dəsmalı havada tutub açıq sinəsinə basmışdır. Sonra o, qaya aşağı sallanan kənddiri görmüş və həyat eşqi, gənclik və sevgi duyğuları amansız monastr həyatına, tərki-dünyalığa üsyan etmişdir. On dörd gecəlik Ay bədirlənən zaman ölümü göz altına alan gənc çoban kəndirdən tutaraq sildirimli qayanı dırmasır. Gürcü qızının əli çobanın əlinə toxunur. Bir-birinin dilini bilməyən sevdalı aşıqlər baş-başa verib sakitcə ətir qoxuyan nəfəslərini dinleyirlər. Vüsal sevinci ilə qorxu hissi bir-birinə qarışır. Ay qüruba yaxınlaşır. Kilsə zənginin həzin səsləri eşidilir. Birdən hücrənin qapısı döyüür, baş rahibə gəlib gecə yoxlaması keçirir. Sevdalı gənclər bir-birinə sıxlırlar. Gündən sevgililəri salamlayan zaman hücrənin qapısı sindirilir və cəllad sıfətli rahibə qarı içəri girir. Qəribədir, içəridə heç kəs yox idi, aşağılara açılan kiçicik pəncərənin ağızında iki göyərçin əyləşmişdi; baş rahibəni görən kimi göyərçinlər sevinclə uçub uzaqlaşırlar. Yerli adamlar deyirdilər ki, Keşış dağının qayalıqlarında uçan göyərçin sürürləri azərbaycanlı çobanla rahibə gürcü qızının övladlardır.

...Həsən gürcülərin getmək üçün hazırlaşdıqlarını görəndə Həmidə səslədi:

-Deyəsən, gedirlər. Mən də yuxarı qalxımmı?

Bu zaman gürcü keşisinin yenə də bəri tərəfə baxaraq nə isə dua oxuduğunu və əli ilə göydə xaç işarələdiyinin şahidi oldular.

-Biz gecikdik, özü də çox gecikdik. - Keşış ucadan özünükülərə deyirdi. - Sən demə, onlardan da həqiqi tarixlərini bilənlər varmış. Gedək, daha burda durub monastra həsrət-həsrət baxmağın heç faydası yoxdur.

Həsən Həmidin yanına qalxanda gizir Nağıyev onların yerinə yeni postaçılar qoymuşdu. Əslində onların dəyişilmə vaxtıydı, hələ bir az da artıq xidmət çəkmışdlər.

-Həsən olmasayıdı, gürcülərin qabağını saxlaya bilməyəcəkdir. - Həmid gizir Nağıyevi məlumatlandırıdı.

-Yalan deyir, Həmid olmasayıdı, mən onların qabağında dura bilməzdəm. Ya atəş açıb qıracaydım, ya da məni öldürüb keçib gedəcəkdilər, rəzil olacaqdıq. Ona görə yaxşı deyiblər; əsgərin yaxşı döyüşü olmasına üçün komandırı yaxşı olmalıdır. Həmid kiçik komandır kursuna getməsə də, bu gün mənə yaxşı komandırı elədi.

-Yaxşı, indi zastavaya gedərik. - gizir Nağıyev mübahisəyə son qoymaq istədi. - Baş idarədən vertolyotla nümayəndə gəlir, bəlkə də bir azdan çatar. Hadisəni onlara olduğu kimi danışmalısınız. Komandan həqiqəti olduğu kimi bilməlidir.

Onlar zastavaya tərəf yol alanda məktəblilərin yarından ötüb keçəsi oldular. Bu zaman Saqif müəllim əsgərlərə nəzər salıb dedi:

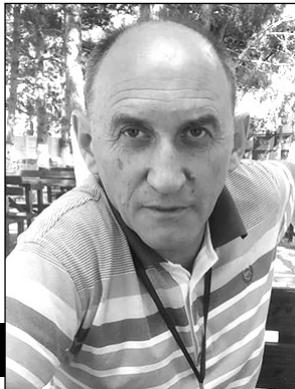
-Uşaqlar, siz də bir müddətdən sonra əsgər olacaqsınız, vətənin keşiyində duracaqsınız. - Əlli ilə Həmid di göstərdi. - Baxın, bu əsgər mənim min illik qan yaddasımı oyatdı. Dünən cəmisi beş-on dəqiqə səhbət elədik. Bilmədim heç ölkənin hansı bölgəsindəndir. Ancaq buralarla bağlı, Qarayazı, Keşikçidağ monastr-məbəd kompleksi, Qatardağ silsiləsi, Atabəylər dövləti, Gürcü çarlığı barədə elə danişdi ki, elə bildim bu kənddə o, doğulub boy-aşa çatıb, mən isə lap uzaqdan buraya müəllim işləməyə gəlmışəm.

Həmid heç nə demədi, başını aşağı saldı.

-"Nar çubuğu", - bütün əsgər yoldaşlarının dilində bu ifadə astadan eyni vaxtda səsləndi.

-Müəllim, buyurun, danışın. İcazənizlə, biz də beş-on dəqiqə sizi dinləyək. - Gizir Nağıyevi də maraq götürdü.

Saqif müəllim əlini çoxdan çallaşmış saçına çəkib dərindən bir köks ötürdü. Bu, arxada qalmış illərin görürəməmiş işlərinin köksü idi, amma bu köksü özündən başqa heç kim hiss etmədi, çünkü hamının diqqəti bir anlıq zastavavaya enən vertolyata yönəlmışdı.



BƏXTİYAR ABBAS İNTİZAR

DƏRMAN

(müxəmməs)

Dəndlərimiz coxalıbdı, möhtacıq yaman dərmana,
Başımızı aldadıblar, bağlılıq, aman dərmana.
Azara urcah olanda pul gedir kalan dərmana,
Sırıayılar şirin canı bu həkim-loğman dərmana,
Hamısı işə yaramır, yanırıq qalan dərmana.

Analizlər də bahadır, həkim qoyur on diaqnoz,
Resepti gillədir nə var yekə-yekə, palaz-palaz,
Firma dərmanın qiyməti daha demə, ələ gəlməz,
Sonra gedirik aptekə biz kasıb, yazıq, beymuraz,
Tıxlanırıq tərkibi yox, zay olan yalan dərmana.

Elə bil ki, hamı gəzir cəhənnəmin qıraqında,
Könüllü gedib oynayır Əzrailin qılığında,
Bir duran görmədim ruhun, canın bir gün sağlığında,
A Bəxtiyar, kim dedi ki, İntizarın bu çağında
Aldanıb yalan sevdaya ağlıdan bulan dərmana.

OYNAYIR

(Müxəmməs-həcv)

Bizdən törəyən bu gədə qayıdır bizlə oynayır,
Özünü yola salmışam, oğulla, qızla oynayır.
Süpürgə alıb əlinə, elə bil sazla oynayır,
İtirib hər cür özünü, əyriylə, düzələ oynayır,
Etdiklərini bilməyir, çörekələ, duzla oynayır.

Püflədiyi zurnasına oxşarından dəm istəyir,
İstəməyib bircə xeyir, acı gəzir, qəm istəyir,
Artırıbdı qeybətini, coxaldaraq cəm istəyir,
Bulaşlığı zəqqumlardan dostlarına yem istəyir,
Nəfsinə yiye durmayır, axmaq mız-mızla oynayır.

Aşib-daşır hikkələri, qibtələri çox amansız,
Dəyər bilmir, sevgi bilmir, Allah tanımır imamsız,
Yoxdu dilində bismillah, olubdu kafir, Quransız,
Oğrun-oğrun daş atmaqdən yorulmayırdı imansız,
Düşünməyir qotur keçi dəli öküzlə oynayır.

Adını da şair qoyub, dəyşik salib alətləri,
Yerə-göyə sığmir bunun günahları, qələtləri,
Ayaqlayır əldə olan, dildə olan adətləri,
Geyinibdi allı sifət boyununa bidətləri,
Əlində guya qələmdi, gör necə bizlə oynayır.

Çox dedim ki, Bəxtiyaram, səbrim böyükdü dağlardan,
Çox uzaqdım, aralandım şərdən, böhtandan, ağlardan,
Fərqi düzgün tuta bildim yaralardan və saqlardan
Mənim ruhum qida alır eşqlə yaşayın çağlardan,
İndi görərsiniz külbaş nə haqla sözlə oynayır.

GÜVƏNLİK

Şükr eyləyib bircə loxma etdiyim,
Halal payım yavanlıqdı, yavanlıq.
Səhər çağrı ibadətin sonluğu,
Qocalıqda cavanlıqdı, cavanlıq.

Çoxdan başı qarışmalı dünyanın,
Çoxalıbdı qırışmalı dünyanın.
Əynimdəki qırış malı dünyanın
Miras qalan kəfənlilikdi, kəfənlilik.

Baş qoşduqca hər düdüyə, axmağa,
Oturmayıb barmaqları çaxmağa.
Qaranlıqdan işıqlığa çıxmağa
Bircə yol var-güvənlilikdi, güvənlilik.

Çıxış sanma Bəxtiyarı danmağı,
Nə fərqi var üzüməyi, donmağı.
Başımıza yağış-suyun dammağı,
Dəlmə-deşik tavanlıqdı, tavanlıq.

MINİ

-Sən bu "gözəlliye" bir bax,
Həcixanım mini geyib.
-Təzə hoqqa deyil, qağa,
Yüzü minib, mini geyib.

Məşədi də deyir qısa,
Sözü tutur qısa, qısa.
Məhləmizdə ətək qısa
Yüzü geyib, mini geyib.

TAPA BİLMİRƏM

Ömürdə dərd düzüm-düzüm,
Naxışı tapa bilmirəm.
Bütün göylər görür məni,
Baxışı tapa bilmirəm.
Zülmət udubsa işığı,
İstər yüyür, istər şığı,
Gedirəm üzü aşağı,
Yoxusu tapa bilmirəm.
Yoluma bu küçə düşüb,
Bir qaranlıq gecə düşüb,
Hamı köchakköçə düşüb,
Yığışı tapa bilmirəm.
Öz odumda yanmaq üçün,
Arzudan aslanmaq üçün,
Özümdə islanmaq üçün,
Yağışı tapa bilmirəm.
Duz tapılır çörəyimdə,
Bəxtiyarlıq gərəyimdə.
Azmişam öz ürəyimdə,
Çıxışı tapa bilmirəm

HƏSRƏT MƏLƏYİ

Bütün şeirlərim həsrət mələyi,
Toya yaraşmayır tost seçimində.
Olub qəribliyim vida diləyi,
Keçir ürəklərdən dost biçimində.
Sözümün əyninə bəylik kostyum
Hələ biçilməyib dərzi əlində.
Hər sətrim istəyi göylərdən umur,
Hələ də qalıbdı ərzi əlində.

Yalançı pafosla mikrofonlara
Üfürən olmayıb bu duzlu dilim.
Hələ düşməmişəm saxta fonlara,
Yalan bir kəlməni yazmayıb əlim.
Bütün şeirlərim həsrət mələyi,
Hələ də üz vermir yazılmışlara.
Mənim arzularım hələ mələyir,
Oxşamır keflənən sozalmışlara.

BEHİŞT GÜLÜ

Dünən mağazadan aldığım gülün
İyi oxşayırdı xlora, yoda.
Məndən gül istəyən, qurusun dilin,
Niyə ürəyimə saldın dərd, qada.
Güllər ağuşunda, çəmən içində,
Dağların qoynunda boy a çatmışam.
Uşaqlıq adında ömür köçümdə
Baldırğan dibində kalan yatmışam.
Sivri qayalara dirmaşanda mən,
Əllərim, üzlərim xinalanıbdi.
Diz qoyub doyunca su içən zaman,
Ülkər lal bulaqlar sonalanıbdi.
...Ay dilin qurusun, ay gül istəyən,
Dünyanı başıma tərsə çevirdin.
Duya bilməyirəm axı sən nədən,
Behişt qucağında gül istəyirdin.

"MANSIRI"

Hər yan süküntədi, yoxdu bir səmir,
"Mansiri" oxunur qulağında, vay.
Ayıq gözlərimdə dolaşır çimir,
O, hansı Qəribdi salıbdi haray.

Əlimi üzümə vururam, mənəm,
Yuxulu deyiləm, ayığam, vallah.
Nə darda bir yetim qoyub gələnəm,
Nə də peymanımdan qaçmışam, Allah.

Qeybdən gələn alov məni bürüyür,
Hayqırkı qoparır; "ay öymü yışan".
Ruhumu əlimdən alıb sürüyür,
Təkəm İbrahim tək atəsdən baxan.

DAMARIMDAN

İntihar şerimin baxım üzünə,
Asılıb ürəkdə şah damarımdan.
Könlü açılmayan, üzü gülməyən,
Fəryad qapısında ah damarımdan.

Deməyin ömrümü verdim yellərə,
Pərdəyə düşmədim, döndüm güllərə,
Aşiq da mizrabı vurur tellərə,
Dönüb inildədir gah damarından.

Bəxtiyar, ayağım üzülür tez-tez,
Nə bir duyan olur, nə də görür göz.
Yenə də içimdə sözəllənir söz,
Yetişir göylərə bağ damarından.

AŞDANDI

(təcnis)

Nisgil artdı, qəhər yaşım qurudu,
Gözlər küsüb ağlamadı, yaş dandı.
Can ağrısı, bel büküsü çoxaldı,
Həkim deyir qorxmaynan, yaşıdındı.

Civildəyən çobanquşu, sərçəmi?
Dərd deyirsə bağrim üstə sər-çəmi
Görüb gəldim Savalani, Sərçəmi,
İqbalımı qirov vurdu, yaşıdındı.

Bir ürəyə güvən yoxsa, tut ha tut,
Məlhəm olmur alma, gilas, tut, ha tut.
Əməlinin qayəsidi tuthatut,
Gözəl Fələk, Bəxtiyar da yaşılandı.

GÖZƏLLİKLƏR

Hər dərdi adladım üstdən,
Qəmlə sevinc yarılaştı.
Serial gördüğüm yuxu,
İndi dönüb qarlaştı.

Ömrüm keçdi başqa cürə,
Qayıtmaram köhnə yerə,
Böyüdüyüm o dağ-dərə
İstəyimdə sarlaştı.

Dəyişdi zaman tələbi,
Hər fürsət düşmür ələ bir.
Bütün bataqlıq elə bil,
Uğurumda qurulaştı.

...Var-quvvəmi gərib gəldim,
Tənha qalıb qərib gəldim.
Gözəlliklər görüb gəldim,
Yuxularım durulaştı.

QOL QOYMARAM

Etdiyiniz günahlara,
Fitnələrə əl qoymaram.
Dediyyiniz yalanlara,
Yamanlara dil qoymaram.

Niyə kordu eşq gözünüz,
Quruyub xeyir sözünüz,
Gora bürünüb üzünüz,
Qara üstdən tül qoymaram.

Məni Xalıq yüz yol sınar,
Bütün yollar məndə sınar.
Özümdən çıxmaram kənar,
Atəşlərə yol qoymaram.

Sən ey mömin, dur içində,
Axırəti qur içində.
Pir gözəldi nur içində,
Büt öünüə gül qoymaram.

Qoy mən yanım öz odumla,
Mərifətdən söz dadımla.
Bəxtiyaram düz adımla,
Başqa adla qol qoymaram.

BİR ÖZÜMƏM

Təklik ilə baş-başayam,
Bircə mənəm, bir özüməm.
İstəmirəm ki, qayıdam,
Geri dönəm bir özümə.
Nə gözəldi bu aləmim,
Hava, torpaq, su aləmim.
Qonaq edib ruh aləmim,
Huri Sənəm, bir özüməm.
Getdiyim yol ocaq izi,
Tez itirər qaçaq izi.
Ürəyimin sönməz közü,
Odlu sinəm, bir özüməm.

AY AğAM, GƏL

(Cəmkərandakı halim üçün)

Biz ac-yalavac sənə möhtac, ay Ağam, gəl,
Təkcə ehtiyac sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Sənçün yetimik, biz əsirik, intizarıq,
Bizə qucaq aç, sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Həsrətdir sənə qulağımız, gözlərimiz,
Kiprik, qaş, baş, saç sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Sənsiz Allaha çatmır namaz, olmur oruc
Başımıza tac, sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Hə, qarnı yoxuq, abır-həya olur talan,
İmanımız ac, sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Sərvətlərimiz yad əllərdə, hər cür idxal,
Hər cürə ixrac sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Hesab-kitablar pozulubdu, vurma, qüvvət,
Kəsirdə məxrəc sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

Bəxtiyarın da ürək sözü yiğin-yığı?,
Həm qulac-qulac sənə möhtac, ay Ağam, gəl.

XARABA

Bu bazarın adı "Vasmoy"du,
burada olur həmişə basabas,
bir sıranı o başa çıxınca
sürtülür üzün,
seyri yoxdu özünü yüz sıx,
bir də gördün bir inək
qoşa əmcəkləriylə
kürəyində çəkdi cinas,
sonra da kimin nə bilim
nəyi nə bilim nə...
...tfu, mən də ki həssas.
...sən də ki, ay alverçi,
dayan bir qulaq as,
soxuşdurma malını,
qoy bir görüm malının
qabağını, dalını.
...sən də ey soğansatan,
al bunu tərəzidən as,
bütün tərəzilər də uzadı
bizlərdən beşcə qulac,
Allah bilir nə çəkir.
Qarışıbdı burada bir-birinə
halallarla haramlar.
Bu bazarın adı "Vasmoy"du,
bu tərəfi də yanıb
xaraba qalmış Diqlas.
Kimsə kimdən
almaq istəmiş qisas...
...tfu, yenə lənət şeytana.
Eh, ortaya qoyulub

çox böyük bir tas,
hamımız düşürük ona,
dolmayır ki, dolmur,
yanıb olur axırda xaraba.
Bu yandan da araba
dirəşibdi qıçıma:
-Yol verin, yol verin...

BAYATILAR

Dərd-azar şakər oldu,
Qəm-qüssə bekar oldu.
Bu millət şirinləşdi,
Hamısı şəkər oldu.

Mən aşığam elədən,
Götürməynən ələ dən.
Kaş biləydik başlara
Kimiłrı dərd ələdən.

Bizimki bazar oldu,
Bizlərə nəzər oldu.
Döyümlüyük, a qardaş,
Dərd bizdən bezar oldu.

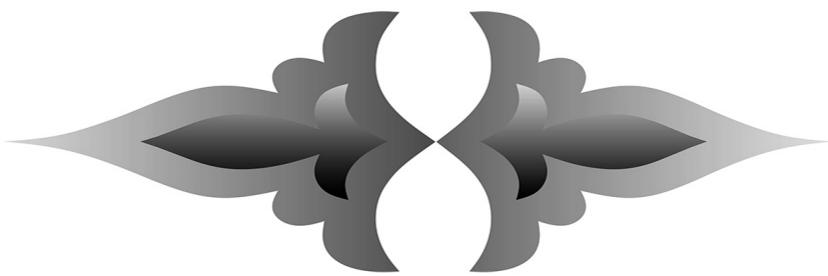
Dərdi vermə sələmə,
Dərddən olmaz dələmə,
Bu yaralı ürəyi
Bağlayaram ələmə.

Bağlanmadı kəməri,
Verilmədi nəməri.
Neynirdik biz, İlahi,
Bəd qadını, kəm əri.

Əlimi yora əllər,
Qoy getsin gora əllər.
Qəpik-quruşdan ötrü
Düşübü tora əllər

HALLARIM

Deyirəm özümü hallandırıım bir,
adım itbat olub, bilmirəm kiməm,
heç yiye duranım da yoxdur,
nə yönəldirən təşkilatım var,
nə bunlardan təsirlənə bilirəm,
bölnüb "yerli-yerli" oynayıraq,
və bu hallarımdan
çıxışlıq görünmür...



ARZU KAZIMQIZI NEHRƏMLİ

KONSERT

(hekayə)

Bir səhər oyandıq ki, klub önü, məktəblərin qabağı, stadionun çıxışı, məişət evinin girişi, küçələrin, döngələrin başı, yer-göy, ərş-ürş afişadır. Unudulmaz, dünya şöhrətli, qüdrətli sənətkarımız Rəşid Behbudov bütün işin-gücün atıb, Almaniya -ya "Sən kəs", Polşa -ya "Sən sus", Britaniyaya "Sən bas", Amerikaya "Otkaz", Nehrəmə "Zakaz" edib, bəs əli qabarlı, könlü qubarlı, ayağı daşlı, başı savası, ciyni yüklü, əsilli-köklü zəhmətkeşlərə konserṭ verib könüllərini ələ almağa gəlir. O vaxtlar belə çəkidən ağır, vəznidən qiymətli, təntənəli konserṭlər bizimcün nübar deyildi. Ən azı ayda bir dəfə adlı-sanlı, şanlı-şöhrətli sənətkarlarla kənd camaatının görüşləri keçirilirdi.

Həminin kefi kök idi. Hətta qonşumuz bir az söz gec çatan özü qocalan, ağılı, təxəyyülü uşağın -ki qədər sadə, cavan qalan Əli də bu hadisənin təsirinə düşərək: "Eheeey, Bakı əziz şəhər" - yox belə demədi - "Eheeey, camaat, çal-çağır, vur çatlasın olacaq" - deyirdi. Hətta evinin yaxınlığında -ki musiqi məktəbinin qarşısında olan afişəni da qopardıb vurmuşdu daxmasının divarına. Kimin nə ixtiyarı var idi ki, Əlinin sözünün qabağına söz deyə. Qabağından yeyən kişi deyildi haaa... Baxmazdı adamina-zadına, sözə gücü çatmasayıdı da (əslində onu da hamidan təsirli deyib adamın yeddi qatından keçirdirdi) ən azından kənd yeri ətrafdakı daş-kəssəyi yağıdırardı sənin təpənə. Daha indiki kimi sosial şəbəkədə elan ver, kim nə istəyir ağızına gələni deyib, yəni kimin çatır ərki, yazsın ağızına gələni təbriki deyildi. O dövrün Əli ki-

mi sosial şəbəkələri, pardon kişiləri bir saatın içində sözü ötkəm, yumruğu möhkəm kişilər kəndi xəbərdar edib ayağa qaldırırdı.

Konserṭə hələ üç gün qalmışdı. Yuxumuz ərşə çəkilmişdi. Birinci dəfə idi sənətkarla capcanlı görüşəcəkdik. Tələsən həyəcanlı ürəklər bu üç günün üç ilə bərabər olacağını anladırdı. Onda da indiki kimi deyildi ee... Gözünü yum, aç, il gəlsin keçsin. Bir günümüz indinin bir ilinə barəbər idi. Bir günə bu zamanın bir illik işlərini yekunlaşdırmaq olurdu. Yəni təsəvvür edin, bu gün elanını gördüyüünüz sənətkarı üç ildən sonra görəcəksiniz, nətəridi? Nə isə... Konserṭ açıq havada, kəndimizin min-iki min nəfərlik böyük açıq örtülü zallarından ibarət olan möhtəşəm klubunda deyil, meydanda olacaqdı, hamiya sənətkarı görmək qismət olsun deyə. Daha söhbət indiki kimi sənəti karlardan, korlardan deyil, əsl sənətkarlardan gedir: ələkdən ələnmiş, xəlbirdən aranmış, dünyada sözünü deyib, indi də Nehrəmdə söz deməyə gəlmışlardən. Qılinc çəkib, qan töküb, ad qazanıb - eeeh bu da "Dədə Qorqud" dandır, mənim deyil. İndiki kimi bir il qabaqdan marşrutlara yapışdırılmış "Gəlin ha, gəlməsəz, zəlil qalib qan quşasız" hərbə-zorbalı, qarğışlı afişalarla, sənəti sadə, daha doğrusu olmayan, mürəkkəb adı, titulu ilə afişalarra sığmayanlardan deyil, bir dəfə dədə-babasının adı ilə kimliyi məlum olanlardan, unudulmayan sənət zəhmətkeşlərindən gedir. Vaxta, saata, zamana, zada da fikir verən yox idi, hamı bilirdi ki, filan günü konsertdi, qurtardı getdi. Səhərin gözü

açılar-açılmaz yuxusunu qatan, diksinib qalxan, yarımcıq oyanan, gözün ovxalayan, tikəsin udan, şirin çayın içən, dürməyin yolda yeyən, ütüsüz köynək geyinən və s. - hamının ağlında bir şey olurdu: şənliyin baş tutacağı ünvana tələsmək.

Üç ilə bərabər üç günümüzü ilin axırına qatıb yola salmışdıq. Elə bilirdim hamidan qabaq stadiona çatan mən olacam. Amma belə deyildi, gəlib gördüm ki, məmə deyəndən pəpə yeyənə hamı öz yerini alıb, stadion ağızına qədər doludur. Kənddə də bu qədər adam olar? Bəzi üzlərə baxanda elə bilirdin ki, üç gündür burada gecələyən var. Qabaq sıraların birində özümə yer gəzərkən (mənə nə var, oturacaqda yer olmasayı, yerdə oturacaq, və ya ayaq üstə duracaqdım.) birdən bir səs eştidim:

-A bala, a gədə, a Kamil, bu İrəşid harada qaldı, bə niyə gəlib çıxmır?

-Gəlir, Fatma nənə, yoldadır, bir stəkan çay içib gəlir.

Fatma nənə kəndin ən yaşlı sakinlərindən biri, yüzə yaxın yaşı, yüzdən çox oğul-uşağı, nəvə-nəticəsi var idi. Yaşına baxmayaraq bu arvadda həyat eşqi gün-gündən coşub qaynamaqda davam edirdi. Adam ona baxanda özünün iki yüz yaş şayacağını düşünürdü.

-A bala, a qızım, o uşağı niyə çıçırdırsan, apar evdə dincəlt, İrəşid gələndə gələrsən də.

Fatma nənə bu sözləri üzünü qucağında uşağı korluq verən cavan bir gəlinə tutaraq deyirdi və o bilmirdi ki, bu gəlin onun nəvəsinin gəlini, qucağındaki qırıq günlük uşaq isə adını zorla alıb verdikləri balaca Fatmadır. O yaşa qədər adını heç kəsə vermək istəməmişdi ki, düşər-düşməzi olar, ölürem. Bu dəfə birtəhər edib saqqızını oğurlamışdır, bu da ki, Allaha şükür, düşərli olmuşdur. Fatma nənə bir az da cavanlaşışdırılmışdı, yetənə yetirdi, yetməyənə də bir daş atırdı. Düzdür, uşağı tanımasa da, (neynəsin axı, artıq o uşaq onun yeddi arxa dönəninə çevrilmişdi, bu qohumluq əlaqəsini mən yaşda gənc biri düşünəndə də beyni qarışırı) deyəsən, qan çekmişdi. Rəşid Behbudovun bəxtəvərçiliyinə, şansına bax gör necə maraqlı tamaşaçıları ilə görüşə gəlirmiş. Fatma nənə yenə də əl-qolunu ölçə-ölçə kiməsə nəyisə irad tutmuş kimi hərəkət edərkən birdən ortaya böyük bir çaxnaşma düşdü. Açığlı elə bildim ortalığı Fatma nənə qatdı, amma elə deyildi, artıq əfsanə-

vi sənətkar bir addımlığımızda, gözümüzün önündə idi. Özü də bir kəndin adamlarının sayı qədər adamla, yəni öz kollektivi ilə.

Konserti gözəl bir əsəri ilə açan sənətkar bilmirəm gözü qəflətən Fatma nənəyə sataşdı nə ol dusə birdən mahnının ortasında həyəcanla: "Allah nənələrimizə can sağlığı versin" - deyib ucadan səsləndi. Bu sözü hamidan çox Fatma nənə eşitdi. Arvad bir az da cavanlaşışdırçılarək sənətkarı cavabsız qoymayıb: "Bu canım sənə qurban" - deyib, sənətkarın səsinə səs verdi. Təsəvvür edin bu söz Fatma nənəni necə tutdusa, adını bir kimsəyə, hətta yüz yaşına qədər canını Əzrayla belə qiyamayan adam canını sənətkara qurban verdi. Fatma nənədi də, Allah bilir, bəlkə də təsirə düşüb sövgəlişi demişdi.

Sənətkar və kollektivi o qədər həyəcanlıydı, o qədər sevinirdi ki, tamaşaçıları ilə dərin, səmimi ünsiyyətdən, deyərdin ki, bəlkə də özünü hansısa bir imperianın Nehrəm adlı paytaxtında - aparcı bir məkanında hiss edir. Konsertə ən çox rəng qatan Əli oldu. Nə bir təşkilatçı, nə bir mühafizəçi Əliyə qarşı çıxa bilmədi. Başlayandan qurtarana çal-çağırı, vur-çatmasını ilə sənətkardan çox Əli zəhmət çəkdi Konsertin qızğın vaxtında birdən növbə çatdı "Zübeydə" mahnisina. Açığlı, mənim o vaxtı Zübeydə adından xoşum gəlmirdi. Bəlkə də, qısqanırdım, istəyirdim ki, təkcə "Arzu" adında mahni olsun, oxusunlar. O zamanlar da adlarla bağlı çox az mahnilər var idi. Bilərəkdən də ki, adı "Ay mənim Arzu qızım" adlı mahnisindən götürülüb, bu həm məni sevindirir, həm də başqa adla bağlı mahnilara qarşı qısqanlıq yaradırdı. Özü də hər kəs məni "ay mənim Arzu qızım" deyə çağıraraq alışdirmişdilər. Tək Arzu deyəndə qəbul edə bilmirdim, inciyirdim, əzizlənmənin çoxaltma dərəcəsi azalırdı, yad, ögey münasibət bəsləyirdim, doğmaliq itirdi gözümədə. Öz aramızdı, mahni da mahni da. Bu qədər illər ötməsinə baxmayaraq inidiyədək ürəklərə necə yol tapmışsa, bundan sonra da tapa-tapa gedəcək.

Rəşid Behbudov "Zübeydə" mahnisına başlayar-başlamaz sanki sindiqimi hiss etmişdi. Öz-özümə düşünürdüm: "Buna bax eee, Zübeydədən tutub ötürmür ki, ötürmür", sözlərinin də mənə aidiyəti yox, alagöz Zübeydə, mənim rəngim sapşarı, gözlərim də nə aladır, nə qara. Bilmirəm çönmüş sifətim sənətkara nə təhər təsir etmişdi,

əlbəttə ki, o belə şeyləri hamidan yaxşı görüb hiss edirdi, axı sənətkarlar gündə minlərlə belə tamaşaçı sıfəti ilə üzləşirlər, insan psixologiyasını psixoloqlardan yaxşı duyub hiss edirlər. O ki qala üzü üzlər görmüş, milyonların tanıdığı olasan.

Sənətkar Zübeydə deyə-deyə mənə yaxınlaşdı. Əvvəl ora-buramı dümsüklədi, yanağımı, qulağımı dartsıdırdı, bu hərəkətləri elə-belə etmirdi, siz də gördünüz ki, o, küsdüyümü hiss etmişdi. Sonra bir əlində mikrofon, o biri əlinə isə iki hörüyüm-dən birini dolayaraq mənə yaxşıca dərs verdiyini ortaya qoydu. İnanın, mahni bir az da gec qurtarsayıdı, bu saçılıduda biabircasına məğlub olacaq, saçımın biri qopub sənətkarın əlində qalacaqdı. Sonda sevincdən parlayıb yaşarmış gözlərimin işığından qalibiyyətini qeyd edirmiş kimi əyilib bir "Zübeydə" mahnisina görə rəngindən narazı olduğunu alnıma tökülmüş sarı tellərimdən öpdü. Bu öpüş sanki bir uşaq ömrünün müqəddəs xeyir-duası, bir uşaq könlünün ələ alınmasına, barışığına verilən mükafat idi. Mahni gur alqışlarla başladığı kimi qurtarar-qurtarmaz barışığın sülh göyərçinlərinin qanadlandığı bir anda məni öz övladları qədər sevən ən əziz müəllimlərindən biri, dili qurusun demirəm, çünki o dil müəllim dildidir, mənə elmin sirlərinin açarını vermiş, adam eləyən, ortaya çıxaran müəllim dili, bu ən böyük günah olardı, müəllim birdən qayıdır nə desə yaxşıdır: "Bu qədər alagöz, qaragoz Zübeydələr qalib kəndə, sənətkar bu sarı şeytanda nə görüb". Bu sözdən sonra elə bil təpəmdə ildirim çaxdı, yer-göy qovuşdu, konserti nə vaxt sona çatdığını hələ indi də yadına sala bilmirəm. Əvvəl ətrafıma baxdım, doğurdan da ətrafı, yanım-yörəm alagöz gözəllərlə dolu idi. Elə bildim hamı Rəşid Behbudovun təriflədiyi Zübeydədir, təkcə məndən başqa. Yaxşı, müəllim, bir də sənin dərsini oxumayacam deyib gözümü aćdım ki, stalovamızdayam. Təbii ki, baş verən bu ədalətsizliyin narazılığını arxam-dayağım, keçər sözüm, baş ucalığım atama çatdırmaq üçün. Həm də bilirdim ki, belə görüşlərin sonunda yeyib-içmək mərasimi atamın sahib olduğu beş-on otaqdan ibarət, vaxtilə xan evi olmuş, Xanlıqların süqutundan sonra, xanlığın yerə qoya bilməyən, "Kazım xan"ın şəxsi mülkünə çevrilmiş, yaşıł geniş bağlı-bağçası olan indiki saysız-hesabsız restoranlardan geri qalmayan stalovamızda olurdu. Rəşid Behbudovdan qabaq qaçıb gəlmışdım ki, bir-

dən ola bilsin ki, atama səhv məlumat verərlər, həqiqəti ancaq olduğu kimi özüm doğru-dürüst çatdırı bilərdim yazıq xəbərsiz "Kazım xan" a.

-Ataaaaaaa, müəllim qoymadı Rəşid Behbudov məni öpsün.

-Öpmədi?

-Axıra qədər yox.

-Yaxşı, mən müəllimini tapım, onunla müəllim dilində danışaram.

-İndi Rəşid Behbudov gələcək, onunla danış, onun dilində.

Atam bu sözü elə-belə demirdi. İşi ilə əlaqədar bütün peşə, ixtisas, sənət dillərini hamidan yaxşı, mükəmməl bilirdi. Bütün günü, bəzən sutkanın iyirmi dörd saatını bu dillərdə danışmaqla işini yola verərdi: müəllimlə müəllim, sənətkarla sənət, fəhlə ilə fəhlə, alverçi ilə alverçi, həkimlə həkim, usta ilə usta, avara ilə avara, piyaniska ilə piyaniska, ən əsası isə mənimlə mən dilində. Elə ən çətin dili də mən idim. Atam:

-İndi sən qaç evimizə, burda durma, yekəlmisən, qoy Rəşid gəlsin məsələyə aydınlıq gətirərik.

-Yox, mən özüm gətirəcəyəm aydınlığı.

Atam fikrə getmişdi. Yəqin düşünürmüştə ki, müəllimin sözü ilə Rəşid uşağa qarşı belə etinasız olsun. Uşaq da uşaq ola, başdan-ayağa şər-böhtən. "Mənə bolluca səbir lazımdır, işin möğzini bilib öyrənmək üçün".

Axşama qədər gözlədik. Çox təəssüf ki, mərasimin sonluğu "stalova"mızda olmadı. Çox pərt olmuşdum. Sözün təsiri altında sarı şeytanın təpəsi tüstülyeyirdi.

Müəlliminin sözü ürəyimdə nə təhər yer eləmişdən çıxıb getmək bilmirdi ki, bilmirdi. Mən yekəldikcə söz də mənlə bərabər yekəldirdi. Heç öyrətdiyi elmi, verdiyi dərsləri belə yiğib-yığışdırıbmamışdım. Zübeydə adı bir yana qalsın, Zübeydələrdən də zəhləm getmişdi. Barişa bilmədiyim bu təsirli hadisəni küsülü-küsülü gətirib sarı gəlin olmaq üçün yol gəldiyim gül açan işıqlı günümə qədər çıxarmışdım. Alagöz Zübeydə olmaya biliçəyimi, lakin alagöz bir oğlanın ola biliçəyimi anlamışdım. Düzdür, bunu qəsdən eləməmişdim, amma nəyə deyirsiz and içim, alagöz, şirinsöz Zübeydə ola bilməsəm də, qəşəng, siz bəyənən sarı gəlin olub, qəsdən alagöz, şirinsöz Zübeydənin anası oldum. İnanmirsiniz, gedin kimdən soruşsunuz soruşun.



AYNUR HAQVERDİ

SƏNİ GƏTİRƏN YUXULAR...

Səni gətirən yuxular çoxdan unudulub.
İçinə qənd salıb arxanca atdığım
sular dönüb bulud olub.
Bəlkə də, indi həmin bulud pəncərənə
narın-narın yağmaq istəyir.
Bilirəm, əllərin indi
başqasının əllərinə dəyir.
Gözlərin indi başqa qəlbə isidir.
Bilirəm, yanındaki çox xoşbəxt biridir.

Gecənin gündüzdən nə fərqi?
Günəş də ömrümə şəfəq saçmır daha.
Dodaqlarım sevincdən qaçmır daha.
Qəlbimdə min dua,
Əllərim yalvarır Allaha.
Sən gedəli, arzular boyanmir sabaha.

Bəlkə də, indi evinin üstündə
bir dəli şimşek çaxır.
Bəlkə də, yanındaki sənə qışlaraq
pəncərədən səmaya baxır.
Sanki, qırıq-qırıq edilmiş qəblərin
çatlarının göylərdə əksidir ildirim.
Sanki, ağlatdığınız insanları
bizi xatırlatmaq üçün yağır yağışlar.
Arxanca atdığım sular
bulud olub qatar-qatar.
Bəlkə də, pəncərənizi
döyəcləyir yağışlar.
Bəlkə də, yanındakı
ən gözəl palтарını geyir

və

"əzizim, gəl gedək,
yağışda rəqs edək" deyir.
İçinə qənd salıb arxanca atdığım
sular üzünüzə yağır bir-bir.

Qəlbim silahlanıb xatirələrdən,
Ruhuma tuşlayır kədəri, qəmi.
Boyumu adlayıb ötən qəhərdən
Boylanır dünyanın dərdi, sitəmi.

Əllərim qoynumda dustağa dönüb,
Nə bahar, nə də yay isitmır məni,
Günəşli günlərim sazağa dönüb,
Vaxt olur soyuq da üzütmür məni.

Yağışda islanıb, ümmandan bezib,
Özünü qayaya çırpan dalğayam.
Bir qətrə hüzurcun cahani gəzib,
Mənzilə çatmayan bir piyadayam.

Əsən küləklərdə uçub ümidi,
Yağan yağışlarda axıb sevincim.
Vaxt vardı gerçəkdən yaşayır idim,
İndisə itirəm mən ilim-ilim.

Əsir xəfif payız mehi,
Rəqs eyləyir quru otlar.
Göydən yerə baxır Günəş,
Tamaşaşa dönür diyar.

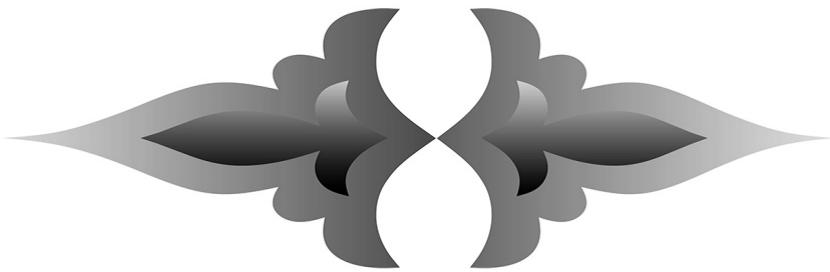
Bu sevincə şərik çıxan,
Yerə düşmüş qoz yarpağı.
Xışıldayıb həzin-həzin,
Qucaqlayır hey torpağı.

Əzizimsən deyə-deyə,
Dəli kimi öpür yeri.
Üstəlik də söyləyir ki,
Darıxmışdım yaydan bəri.

Nə yaxşı ki, gəldi payız,
Yorulmuşdum şən günlərdən.
Həyatımız qəribədir,
Səadət də yorur hərdən.

Fərəh dolu yaydan bezib,
Qəmli payız gəlsin dedim.
Geri gəlməz o anların,
Bilirəm ki, haqqın yedim.





NİZAMI KOLANILI

"OĞLUM SAĞDIRSA, GƏLƏCƏK"

(hekayə)

Tez-tez caynikin ağzin acıb, baxan və dərin fikirlərə dalan Xəlil başını qaldırıb, anasına tərəf baxdı. Anasının qəmli, kədərli gözlərinə baxanda özünü elə bil günahkar bilmış kimi dərindən ah cəkdi.

-Ana, gör nə günə qaldıq ki, ermənilər bizi də kəndimizdən çıxardılar. Evləri yandırdılar, hər nə varsa, qarət edib, apardılar. Biz isə əli-qolu bağlı kimi oturmuşuq bu taxıl sahəsinin icində, nəyisə gözləyirik.

Anası başın qaldırıb dilləndi:

-Səbrli ol, Xəlil, qayıdırıq, İnşallah, evimizə.

Xəlil hirsli-hirsli caynikin ağzin acdı, artıq cay qaynıyordu. Caynikə cay atıb dəmlədi. Ayağa durub, kəndə sarı baxanda beş nefər əsgərin onlara yaxınlaşdığını gördü. Onlar Azərbaycan əsgərləri idi. Gəlib çatdıqda Xəlildən su istədilər. Xəlil onlara "əyləşin cay dəmləmişəm, icin" dedi. Əsgərlər əyləşdilər, cay icdilər. Xəlil soruşdu:

-Siz hardan gəlirsiniz, qardaşlar?

Əsgərlər bir-birinin üzünə baxdı, biri dilləndi, əlini kəndə tərəf uzatdı:

-Bu kənddən - Xəlilin doğulduğu "Suma" kəndin göstərdi. - Kəndi ermənidən təmizləmişik, ermənilər kənddən bir kilometr qədər aralıda səngərdədirler. İnşallah, sabah onların da dərsin verəcəyi.

Xəlilin və Pünhanın üzü güldü.

-Nə yaxşı, onda sabah gedək kəndə, evlərə baş cəkək.

İsrayıł da başıyla təsdiq elədi.

-Hə, gedək səhər-səhər, anamgil də hələlik burda qalsınlar, sonra qayıdırıb, onları da apararıq.

Xəlil Suma kəndində anadan olmuş və həmin kənddə böyüküb, boy-aşa catmışdı. Sovxoza üzümçülükdə traktorcu işləyirdi. Elə uşaqlıqdan dəcəl, hec nədən qorxmayan bir gənc idi. Ağzından çıxanı, ağlına gələni edirdi. Heç nədən çəkinmirdi. Qarabağ savaşı başlayanda o da başqa Vətən oğulları kimi torpaqların müdafiəsinə gedir. 19-cu batalyonda, Mırsiyabın komandirlilik etdiyi batalyonda ermənilərə qarşı vuruşur. Ağdamın kəndlərində, Ağdamda ermənilərə qarşı əməliyyatlarda iştirak edir. İki gün əvvəl isə eşidir ki, ermənilər Tağıbəyli, Suma, Güllüçə, İlxicə kəndlərinə hücum ediblər, ailəsinə kömək məqsədi ilə komandirdən icazə alır və kəndə gəlir, bütün kənd əhlin kənddən çıxmış görür, axtarır, öz ailəsin taxıl tarlasında tapır, insanlar üzüm bağında, Qabarti cayında dalda yerlərdə özlərinə yer düzəldib, gecə də orda qalırlar. Xəlil də gəlib, qonşusu Pünhan və İsrayılı da öz ailələri ilə birlikdə bunun anasının yanında idilər.

Xəlil kəndə gedən qaz trubasın cətinliklə deşdi, şlankı turbaya birləşdirdi. Cay-yemək bişirmək üçün Xəlil belə qocaq bir ailə başçısı idi, iki oğul övladı böyüdürdü, onlar hələ kicik yaşlarında idilər.

Pünhan da onun qonşusu Sehran xalanın oğluydu. Sehran xala əslən Şurabad kəndindən idi. Suma kəndinə Surxay kişiye ərə gəlmışdı. Pünhanı da öz yanında götürmişdi. Pünhanın atası Əsəd Sehranın mamaşı oğlu idi, həyat üzlərinə gülmədi. Ailə həyatı dağıldı. Sehran xala ailə quranda ikinci dəfə Pünhanı da özü ilə Surxay kişinin razılığı ilə aparmışdı, onlarla bir yaşayırıdilar.

İsrayıł Suma kəndində doğulub, orda yaşayırıdı. Xəlilgilin yaxın qonşusu idi. Subay oğlan idi.

Xəlil əsgərlərə yemək-cay verdi, əsgərlər bir az dincəlib, ayağa durdular.

-Qardaş biz gedirik, sağ olun. - deyib, üzüm bağına tərəf yollandılar.

Xəlil bir xeyli onların arxalarınca baxa-baxa qaldı. "Bunlar niyə üzü bu tərəfə getdilər?"

Sonradan öyrənir ki, onlar "Gəncə" batalyonundan qacan əsgərlərmiş, hec kənddən xəbərləri də yoxumuş.

Yavaş-yavaş hava qaralırdı, ara-sıra atışma səsləri gəlirdi. Sanki necə öyrəşmişdisə, atışma səsi olmayanda adam cox həyəcan kecirir və darixırmış kimi özün hiss edirdi. Hərə bir tərəfdə özünə yer düzəldib, uzanmışdı, göydə ulduzlar yanıb, kecirdi. Yaz havası adamı üşüdürdü, gecə quşlarının da səsi gəlmirdi, onlar da öz yerlərindən perik düşmüsdüllər.

Dan yeri qızaranda Xəlil yuxudan oyandı, tez çayniki doldurub, qazı yandırdı. Uşaqlar möhkəm yatmışdır. Yavaşça durub ətrafa baxdı, orda-burda insanların səsi gəlirdi. Xəlil uşaqları, Pünhanla İsrayılı durquzu:

-Durun, çay içək, gedək kəndə, görək nə var, nə yox?

Pünhan yerinin içində gərnəşib:

-Xəlil, hələ tezdi, qoy, bir az yataq. - deyib, böyüyü üstə cöndü.

Çay qaynadı, Xəlil çayı dəmlədi, yenə də "durun tez olun, gedək, mən bu gün hərbi hissəyə qayıtma-liyam" deyə səsləndi.

Onlar da durdular, çay icib, olan-olmazdan yedilər. Xəlilin anası da, Sehran xala da durdular. Xəlil dedi:

-Gedək kəndə, bir baxaq, erməni yoxdusa, axşam yiğişib evə gedək.

Anası isə: "hə bala gedin, ehtiyatlı olun" dedi.

Ücü də durub, nə lazımdı; siqaret, kibrıt götürüb, yola düşdüllər. Taxıllıqdan üzüm bağının qirağındakı yola çıxdılar və kəndə üz tutdular. Şərab zavodu tərəfə gedib, ordan kəsə yolla kəndə keçdi. Sutəmizləyici yer var idi, zavodun çirkli suyu orda təmizlənib, sahələrə axıdlırdı. Qurğunun üstünə çoxlu torpaq yiğmişdilar. Kiçik təpəciyə oxşayırdı, təpəciyə çatmamış otlaq sahəsi vardı, təpəciyə yaxın məftillərlə hasara alınmışdı. Uzaq olmasın deyə kiçik qapıdan kecmək istəyəndə qapıda məftil gözünə dəydi, yaxınlaşanda baxdı ki, iki əl qumbarasın bağlayıblar qapıya, kim kecsə partlasın. Xəlil bunları zərərsizləşdirdi qoydu cibinə, məftili adlamışdilar ki,

təpədə dayanan bir əsgər təmiz Azərbaycan dilində soruşdu:

-Ay uşaqlar, hara gedirsiz?

-Kəndə getmək istəyirik. - deyə dilləndilər.

-Lap yaxşı, hec kim yoxdu, burdan gəlin. - deyərək, əsgər təpədən aşağı düşdü və sağ tərəfə kecdi.

"Biz də arxayın buna sarı gedirdik. Əsgərə catanda elə bildim təkdi, arxadan üç nəfər saqqallı, əllərində avtomat silah çıxdı. Arxaya döndüm, baxanda gördüm arxada iyirmiyə qədər saqqallı əsgərlər vardı. İstədim qumbaranı çıxardam cibimdən, biri qoluma necə avtomatın qundağı ilə vurdusa, qolumun eti partladı, qolum keyidi, gördüm qan axmağa başladı. Artıq gec idi, erməniyə əsir düşmüştük. Bizi gətirdilər şərab zavodunun arxasına, orada, bəlkə də iki yuzə qədər erməni əsgəri var idi. Kabab bişirib, yeyib, içirdilər, bizi görəndə hamısı sakitləşdi, biri əlində bir qab bizə yaxınlaşdı, əlindəki qabı mənə uzatdı "al iç". Dedim mən içki icmirəm. Bir az da mənə yaxınlaşdı, qəfildən ağızma bir yumruq vurdu, özümü güclə saxladım, ağızında qızıl dışım var idi. Ortadan dışım qırıldı. Hiss elədim ki, o biri diş damağımı gibid. Erməni bir də qabı mənə uzatdı "al iç". Fikrimdən keçdi ki, alım içim, ağrı hiss eləməyim. Hələ bunlar məni çox döyəcəkdilər. Qabı aldım yarısın içdim, zavodun spirtindən idi, hamısın içdim. Erməni içdiyimi görüb, qabı aldı, gedib kababdan bir kibrıt dənəsi boyda ət qoparıb gətirdi. Onda bildim ki, kənddə toyuq qoymayıblar, kəsib kabab bişirirlər. Erməninin vurmağı mənə çox təsir elədi, onu gözümüzdən qoymurdum, bilirdim ki, axırı ölümdü, buna bir yumruq da mən vurum, cəhənnəm, sonra ölsəm də olar. Uşaqlar da çox qorxmuşdular, yazıqlar qorxudan əsirdilər, artıq spirt mənə təsir etmişdi, heç nə fikirləşmirdim, ancaq ermənini vurmaq. Bunlar yedilər, icdilər. Həmin erməni üç nəfərinlə gəlib, bizim yanımızdan maşına sarı gedirdilər, bizə yaxınlaşanda erməniyə sarı yüyürdüm, az qalmışdım çatmağa yanındakı erməni məni gördü, çonən kimi məni ayağı ilə vurdu, yixildim, tez töküldülər üstümə, başladılar məni döyməyə, döyəndən sonra əlimizi bağladılar. Bir erməni zabiti mənə yaxınlaşdı və soruşdu:

-Sən o erməniyə çata bilsəydin, nə edəcəkdir?

Dedim:

-Əgər onu tuta bilsəydim, onun boynunun damarın əlimə kecirib, çəkib qoparacaqdım.

Erməni təəccübə başın buladı.

Sonra əllərimizi bağladılar. Bizi Güllüçə kəndinin üstünə getirdilər. Maşından düşdü. 200-ə qədər

əsgər oturub, dincəlirdilər, bizi yerə oturtdular. Bir erməni mənə yaxınlaşdı, qəfildən böyrümə bir təpik vurdu, sancılandım, böyru üstə yixildim, yixılanda bir təpik də qoluma dəydi, özüm yixildim, guya huşumu itirdim. Yerdə o yana, bu yana çönürdüm, bir zabit yaxınlaşdı əsgərə dedi:

-Vurmayın, onun əlin açın.

Əlimi acdılarsı. Biri yaxınlaşdı. "Rassiya"nı İsrayıla verdi ki, al danış, kömək istə gəlsinlər, danışib, siyi qurtarsınlar.

İsrayıl da danışdı, düşdü kəşfiyyat qrupuna. Cəvab gəldi ki, necə əsir düşmüsüz, elə də qurtarın. Ermənilər gördülər ki, bizə kömək yoxdu, bizi maşına mindirib, Şah bulağa gətirdilər, əlimizi açdırılar, bizə yemək gətirdilər, çörək yeyə bilmədim, uşaqlara verdim ki, siz yeyin. Təzəcə yeyib, qurtarmışdıq ki, bir erməni əlində yekə bıçaqla gəldi. Pünhanə rusca dedi:

-Dilini çıxart, kəsəcəm.

Pünhan da bilmədi, nə deyir, məndən soruşdu:

-Xəlil, bu nə deyir?

Dedim deyir ki, dilini çıxart, kəsəcəm.

Pünhan bunu eşidən kimi erməniyə yalvarmağa başladı:

-Kəsmə, ancaq məni öldür.

Pünhanı necə var, döydülər, sürüyüb o tərəfə atdırılar. İsrayılı gətirdilər, İsrayıl da dilin çıxartmadı, onu da möhkəm döydülər, Pünhanın yanına atdırılar. Erməni gedib, pilləkəndə oturdu, məni çağırırdı. Mən nə dedi:

-Dilini çıxart, kəsəcəm.

Dilimi çıxarddım, dedim kəsir, kəssin də. Erməni mənə yaxınlaşdı, alnına bir yumruq necə vurdusa, gözümdən od şıxdı, yixılmadım, özümü güclə saxladım. Özümə gələndə Erməni soruşdu:

-Niyə dedin kəs? Bəlkə kəsəydim...

Mən də dedim ki, kəssəydin, soruşanda cavab verməzdəm. Gördüm ki, bura ermənisi deyil, əsgərlərə dedi:

-Aparın bu ikisin otağa salın, bu da getsin Kamazın üçün təmizləsin.

Kamazın içi təmiz zir-zibil idi, təmizlədim, su ilə yudum, baxdım ki, aşağıda qarğıdalı sahəsi var, qaçmaq olar, sonra fikirləşdim, mən qaçsam bunları öldürəcəklər, hər ikisi də qohum. Bunlarsız necə gedə bilərəm, fikrimdən vaz kecdim. Kamazdan düşdüm, gördüm UAZ maşını gəlib dayandı, hərbi formada biri maşından düşdüm. Mən həmin adamı tanıdım - diş həkimi Lüdvik idi. Hələ Qarabağ savaşı başlamamışdan öncə Ağdərə rayonunun Şeyşulan erməni

kəndində diş həkimi işləyirdi. Yaxşı sənətkar olduğunu üçün ətraf kəndlərin əhalisi ona diş düzəldirdi. Elə mənin dişimi də o vaxtı o düzəldibmiş.

Lüdvikə yaxınlaşdım, dişimi göstərdim, dedim:

-Bunu çəkərsən?

O, dərhal məndən soruşdu:

-Nə bildin diş həkimiyəm.

-Sizi tanıyıram, bu dişi də siz düzəldibsiniz, - dedim.

Məndən aralandı, maşından nəsə götürüb, qayıtdı. Baxdım ki, adicə kəlbətini götürüb. Soruşdum:

-Onunla çəkirsınız?

-Hə, qorxma. - dedi.

O, dişimi elə çəkdi ki, heç hiss eləmədim. Dörd qızıl diş idi, onları mənə uzatdı. Mən isə "Yox, sizdə qalsın, onuzda məndən alacaqlar", dedim.

-Sabah sizi Əsgərəna aparaçaqlar, orda gəlib, o qırıq dişini çəkərəm, - dedi.

Üç nəfər də ayrı əsirlərdən gətirdilər. Birinin ayağı yaralı idi, altı nəfəri maşına mindirdilər. Əllərimizi bağlayanda Pünhanın əlin boş bağlayırlar, acılar, amma qorxusundan bildirmir. Maşın tərpəndi, ermənilərdən biri yatdı, digəri isə qabaqda şofer ilə oturmuşdu. Bizi 366-tankoviy alaya gətirdilər, maşından düşdük, köhnə əsirlərdən çağırıldılar ki, gəlin bu əsirlərin əlini açın. Pünhan dilləndi:

-Bəs mənim əlim açıqdı, mən açım onların əllərin?

Erməni onun əlin açıq görəndə, gəlib onu döydülər, sonra əlimizi açdırılar, bizi aparıb köhnə dustaqların yanına saldılar.

Hər gün başqa-başqa ermənilər gəlir, kimi istədlər döyüb, çıxb, gedirdilər. Kiminin atası ölüb, kiminin oğlu, qohumu ölüb, gəlib heyfləri bizdən çıxırdılar. On beş gün beləcə döyüb, işlədirdilər. Bir gün hərbi geyimdə, polkovnik rütbəsi olan bir qadın gəldi. Soruşdu ki, kimin pulu varsa, onu pulla dəyişərik. Benzin də olar. Məcbur əsirləri evlərinə zəng elətirdilər. O, tapşırıq verirdi ki, əsirləri elə eləyin ki, ölməsinlər. Bizi yavaş-yavaş meşəyə işə çıxarırdılar. Bir gün uşaqlara dedim ki, imkan olan kimi mən qacacam. İşə bir yerdə gedək, qaçanda da bir qaçaq. İsrayıldı ki, mən sizinlə getmirəm, qaçmağı bilsələr, bizi öldürəcəklər. Mən qaçmaq istəmirəm. Pünhan isə məndən əl çəkmirdi ki, qaçaq. Altı nəfər bizi Əsgərənə neft-bazasına apardılar ki, orda mazut var, maşına yüklənilməlidir. Təsadüfən həmin günü iki maşın verdilər ki, Ağdamda mazut çəni var, ordan mazut gətirək. Ağdama gəldik, mən maşından düşdüm, çənin yanına getdim. Vedrəni möhkəm vur-

dum, altdan su çıxdı, dedim ki, burda mazut yoxdu. Onlar isə dedilər:

-Əgər yoxdusa, gəlin gedək, Ağdam kəndinə, meyvə yiğaq, qayidaq.

O biri maşında beş nəfər gəldi, biz idik, dörd nəfər də o biri maşında. Mən çox götür-qoy etmişdim. Ağdamdan qaçmaq olmaz, əsgər coxdu, ancaq Əsgərandan qaçmaq aşındı.

Nə isə... meyvə yiğib, Əsgəranan qayıtdıq. Ağdamdan mazut gətirə bilmədik. Bizə dedilər ki, sabah Əsgəranın neft bazasında çən də var. Ordan gedib, gətirərsiniz. Səhər tezdən Elmira Ağayan bizi sıraya düzdü, bir-bir hamidan soruşdurdu, səni dəyişmək istəyirik, pulun var bizə verməyə, ya da ki, benzин. Hec kimdən cavab almadı, çıxıb getdi. Əsirlikdə olanlar hamısı kasib adamlar, ya da ki, kasib uşaqları idi. Elə imkanlı adam yox idi ki, pulu olsun, ya da benzin versin.

1993-cü ildə ermənilər Güllüçə kəndinə hücum elədilər, ancaq bizim ordumuz onları həmin günün səhərici kənddən çıxartmadılar. Kənd bir sutka erməninin nəzarətində qaldı. O vaxt İsgəndər Həmidovun təşəbbüsü ilə həbsxanada olan dustaqlar azad olundu. Bir batalyon yaradıldı, o vaxtı Güllüçə kəndindən Arzuman Bəşirov da həmin dəstədə vuruşurdu. Güllüçə erməni nəzarətində olanda Arzuman da öz kəndlərinə gecə gəlir, ailələrin yoxlamağa gecə yolu kecəndə UAZ-maşın saxlayır və ondan rusca nəsə soruşur. Arzuman UAZ-in qapısında "Naqorniy Karalax" yazısın oxuyur, bilir ki, bu ermənilərdi, maşına yaxınlaşır, atəş acır, maşında dörd nəfər erməni öldürür, erməniləri də maşınla gətirir. Batalyonda görülər ki, üç zabit bir siravi əsgər ölüb. Polkovnik rütbəli biri olur. Ermənistən Müdafiə nazirinin bacısı oğlu. O vaxtı orduda özbaşınalıq coxudu. Meyidlərə işgəncə verirlər. Əlin, qulaqların, barmaqların kəsirlər. Sonra polkovnikin meyidin İlxicə kəndində bir quyuya atırlar. O vaxtlar ermənilər o meyidə 14 əsir dəyişirdilər, ancaq maraqlanan olmadı ki, o meyid hardadı.

Səhər-səhər erməni zabiti hərbi əsirləri cərgəyə düzüb, soruşdu:

-Kim mənim dediyin adamın meyidinin yerin deşə, onu azad edəcəm.

Həmin polkovniki soruşdu.

Ağsudan iki qardaş əsir düşmüşdü; Şirin, Ağagül. Bunlar iki qardaş bizdən qabaq döyüsdə əsir düşmüşdülər. Ağagül dedi ki, "mən bilirəm, İlxicə kəndində onu quyuya atmışıq". Zabit dörd nəfər əsirlərdən ayırdı. Mən də orda idim, bilirdim hardadı, an-

caq özüm demədim.

Bizi İlxicə kəndinə gətirdilər. Həmin quyunu göstərdi, Ağagülü iplə quyuya salladılar. O, oradan qurumuş sümükləri yiğib, cixartdı. Şirini həmin quyuda diri-dirə basdırılmışdır. Sonra biz Əsgəranan qayıtdıq, burda sümükləri tabuta yiğib, Yerevana göndərilər.

Burada Eyvaz kişi var idi, hansı bölgədən olduğunu bilmirdim. Bir gün onu harasa apardılar, iki gün sonra geri gətirdilər. Soruştum: "Eyvaz kişi səni hara aparmışdır?" O isə: "Bilmədim nə idi, ancaq başa düşdüm ki, laboratoriyadı, üzümə işiq verdilər, nəyisə yoxlayırdılar."

Sonradan maraqlandım ki, Eyvaz kişi lazer şüasıyla nəsə yoxlayırmışlar. Üç-dörd gün kecməmiş, Eyvaz kişinin üzü yara tökdü, sonra bədəni pis günə qaldı. Yaziq kişi rəhmətə getdi, onun meyidin yanındılar. Bilin ki, bizim əsirlərə belə zülm edirdilər.

Hər gün Suren adlı həkim gəlib, dustaqlardan qapısında işlətməyə aparırdı. Bir dəfə məni də özüylə apardı. O söhbət acdı ki, Bakıda yaşayırı, orda oxuyub, həkim işləyib. Amma ermənilər aranı qatıb, düşmən edib onu. Mən belə başa düşdüm ki, bu həkimin məqsədi pis deyilmiş. O, hər gün əsirlərdən gətirir, burada yemək-cay verir, həyətdə oturub, dincəlməsini, amma qacmamasını deyirmiş. Axşam düşəndə isə aparıb, təhvıl verirmiş. Beləcə, bizə də yaxşılıq elədi. Ancaq başqa yerdən gələn ermənilər adəmin qanını icmək istəyirdi. Ancaq işlədib, döyüdürlər. Əsgəranda evlərin damın bizə düzəldirildilər, qır əridib, tökürdük. Beləcə, günümüz kecirdi. Ancaq qaçmaq fikrimdən çıxmırı, nə olur, olsun qaçmağı planlayırdım. Artıq beş ay idi ki, əsirlilikdə idik. Qaçmaq lazımdı, çünki bizi Qırmızı Xaç Cəmiyyətindən gizlədirdilər, bizim yerimizi bilən yox idi.

Mühəribə bir az səngimişdi, ermənilər istədikləri torpaqları almışdır. Onların hər birində qələbə sevinci hiss olunurdu, şənliliklər kecirdib, yeyib-içirdilər. Bütün bunlar isə mənə çox pis təsir edirdi. Burdan qaçmağa bir yol axtarırdım.

Erməni gəlib, qarşısında dayandı. Bizim mahnları oynayırdılar. Məndən oynamamı tələb etdi. Dedim mən oynaya bilmirəm. O isə məni "Oynamasan, öldürəcəyik" deyərək, təhdid etdi. Mən yenə oynamadım. "Hec kimin qabağında oynamaram" dedim. Elə sözümüz bitirmişdim ki, üstümə töküldüşdülər, məni döydülər.

Biri gəlib, Pünhanın qarşısında dayandı, ona "qabağa çıx" əmrini verdi. Pünhan qabağa çıxanda elə bildim, onu güllələyəcək. O özü də pis olmuşdu,

rəngi ağappaq olmuşdu. Əlin Pünhanın çiyninə qoydu. 30 nəfərə yaxın əsir var idi, dedi: "bunların hərəsinə bir kəllə vur, vurmasan səni gülələyəcəm". Pünhan yerindəcə donub, qalmışdı, bilmirdi neyləsin, vursun, vurmasın. Etiraz elədi ki, mən vura bilmərəm.

İki erməni gəldi, Pünhani döyməyə başladılar. Pünhan lap əldən düşmüşdü. Getdikcə halı pisləşirdi. Ya ölməli idi, ya da bizə kəllə vurmali. O, başladı hamiya vurmağa... Axıra çatanda huşunu itirdi, yerə yıldı. Bir necə dəfə üzünə su töküb, ayıldırılar.

Artıq cana yiğilmişdiq. Bizi maşına mindirib, qır gətirməyə apardılar. Yekə bir çənin içində çoxdan dan qalma qır var idi. Elə bil çəni yerə basdırılmışdılar. Pillekənə düzüldük. Mən vedrəni doldurub, yanındakılara verirdim. Onlar isə bir-birinə ötürüb, maşına tökürdülər. Üç erməni nəzarətçi var idi. Biri yaxınlaşıb, o birinə dedi ki, sən bunlara nəzarət et, mən gedirəm. Şofer ilə iki erməni bizim yanımızda qaldı. Avtomat silahları var idi. Əbülfəz yuxarıda erməniyə yaxın oturmuşdu. Elə yavaşça itələsə düz gəlib mənim yanına düşəcəkdi. Neçə dəfə Əbülfəz işarə elədim, axır başa düşdü ki, nə demək istəyi rəm. Maşının yanında olan erməni açar istədi. Açıri tulladım. Əbülfəz açarı götürüb, erməniyə apardı. O biri elə mürgüləyirdi. Əbülfəz qayıdanda ermənini itələdi, silahi əlinənə aldı, erməni düz çənin yanına düşdü, cəld erməninin boğazından tutub, mazuta soxdum. Nəfəsi kəsilmək üzrə olanda, başını çıxardım. Bu zaman atəş acıldı. Əbülfəz bir maqazin patronu erməninin bədəninə boşaltmışdı. Mən erməniyə yaxınlaşanda "məni öldürməyin, qaçın, hec kimə deməyəcəm". Onun papağın götürdüm, uşaqlar səs dən gizlənmişdilər, qışqırdım:

-Tez çıxın, gedirik.

Kamaza oturduq. Əvvəllər patron boşaldanda 5,45 patron gizlətmışdım, onu da götürdüm, yola düşdü. Əsgərəni çıxdıq. Qaraağacı qəbristanlığına çatanda qabaqdan iki İran trayleri gəlirdi. Evləri tala'yıb, İrana aparırdılar. Yolun içi dağlımışdı. Trayleri sixdim, yamaya düşdü. Kamazın arxası ilə onu vurdum, maşın yoldan çıxdı, ağaca çırıldı, arxası cönüdü, yolu kəsdi, o biri trayler gəlib maşına çırıldı, yol kəsildi. İstədim Ağdamın içərisi ilə gedəm, fikrimi dəyişdim. Qiyashı yoluna çıxdım. Uzun dərəyə çatanda, qabağımıza əsgərlərlə dolu avtobus çıxdı, onu vurmaq istədim, sonra fikrimi dəyişdim. Düşündüm ki, burdan sakit çıxməq lazımdı. Dərbəndə qədər irəlilədik. Burada suyu buraxdıqlarından, yol su ilə dolmuşdu. Maşın suda oynadı, güclə saxladım.

Kənddə hec kim yox idi, kəndin aşağı hissəsində Ənvərin pavilyonu var idi. Onun yanından kəndə girdik. Xeyli getmişdik ki, gördüm yol bağlıdı, bir də geri qayıtdıq. "Xaçın" çayının körpüsünə yaxınlaşdıq, gördüm ermənilər postda durublar, saxladım. Maşını geri döndərdim. Kooperativ evlər var idi, onun yanında parniklər tikmişdilər. Parnikin arasından xeyli kecib, kəndə girdik. Maşını saxladım, iki erməni əsgəri kəndin o biri başına gedirdi. Mən maşını saxlayıb, yanındakılara rusca "düşün" dedim. Ermənilər elə bildilər ki, biz bura nəsə aparmağa gəlmişik. Ona görə də bizə fikir vermədilər. Biz kəndin arası ilə getməyə başladıq, birdən səs gəldi. Baxdıq ki, bir həyətdə 30-40 nəfər erməni əsgəri oturub, yeyib-içirlər. Silahları belində, avtomatlarını isə evin küncünə söykəmişdilər. Uşaqlardan kimsə dedi ki, "gəlin, bunları öldürək". "Yox, olmaz. Görmürsünüz bizdə bir silah var, onlarda çoxdu. Biz buradan yavaşça çıxıb, getməliyik", deyib, arxin içən girdik. Əyilə-əyilə buradan keçdik. Arxada mən gedirdim, tez-tez arxaya çönüb, baxırdım ki, birdən gələn olar. Aralıda ov tüsəngi olan bir nəfər göründü, elə bildik ki, ermənidə. Əyilə-əyilə yolu kecib, gedirdik ki, qabağımıza arx çıxdı. Bir əsgər arxin yanında dayanıb, yuyunurdu. Sakitcə dayandıq, "bunu diri tutmaq lazımdı, səs-küy olmasın", deyib, əsgərə yaxınlaşıb "əllər yuxarı" deyəndə əsgərin rəngi təmiz soldu, dili tutuldu. Uşaqları yanına çağırdım. Onu yerə yıldıq, Pünhan onun üstündə oturdu, çirkli əskini ağızına bağlamaq istəyəndə güclə dilləndi: "mən erməni deyiləm, azərbaycanlıyam. Bizim uşaqlar burda pozisiyada durublar". Birdən kənardan dörd əsgər bizə tərəf gəldi. Onlar da bizə silah tutmuşdular. Bizzət silahlarımızı yerə atmağımızı istədi. Mən onlara əsirlikdən qaçığımızı bildirdim. onlar bizi komandırın yanına apardılar. Onlar əvvəlcə bizə inanmadılar. Sonra onlardan biri irəli gəlib, mənimlə görüşdü:

-Xəlil, necəsən, hardan gəlirsən?

Mən isə:

-Sən məni tanิดin? -deyə soruşdum.

-Əlbəttə, tanıyıram, traktoristsən. Bizim traktorun matorun sən yiğmisan.

Beləliklə, o birilər də inandılar ki, biz azərbaycanlıyıq. Uşaqlar Cəfərin batalyonundan olduqlarını bildirdilər. Bizə çay-çörək gətirdilər. Elə təzəcə çay içirdik ki, "ratsiyada" "altı yaşılıbş qaçıb" həyəcan siqnalı verildiyini eşitdik. Bunu eşidəndə ayağımın altından yer silkələndi. Əgər biz on dəqiqə gec gəsəydik, bizi tutardılar. Yolları keçə bilməzdik. Otu-

rub, söhbət eləyirdik ki, birdən Aydəmirova "ratsiyada" xəbər verdi ki, qaçan uşaqları ermənilər təqib eləsələr, hücum edin, uşaqları azad edin. Dedilər ki, "yoldaş general, bəs atəşkəsdi, pozaq?" O da qışqırdı ki, mən sizə əmr verirəm. Yarım saat kecməmiş bir Niva maşın gəldi, bizi yiğib apardı. Quzanlıiya pambıq məntəqəsinə gətirdilər. Orada cayxana vardı. Bizə cay gətirdilər. Şirin qəndi görəndə sevindi: "Necə vaxtdır qənd yemirik, olanda əsgərlərə verilən şəkər tozundan istifadə edirdik", dedi. Bunu eşidən oradakı qadın ağlamağa başladı. Onları sakitləşdirdim. Birdən içəri Ağdamın icra başçısı Həsən Sarıyev daxil oldu. O, bizim ac olduğumuzu bilib, bizə yemək-içmək təşkil elədi. Burada kənddən uşaqlar da var idi. Onlara bizimkilərə bizim gəldiyimizi xəbər vermələrini istədik.

Oturub, uşaqlarla söhbət edirdik. Birdən Aydəmirov Həsən Sarıyevlə içəri gəldi. Bizimlə görüşdü, yarı rusca, yarı azərbaycanca danışdı. Məndən əsirlikdə olduğumuz yerlərin xəritəsini çəkməyimi istədi. Çoxlu sorğu-sual elədi. Hərbi hissənin harada yerləşdiyini, əsas qyvvələrin harada olduğunu öyrənməyə çalışdı. Mən isə oranın xəritəsin çəkə bilməyəcəyimi, amma öz bildiyim kimi göstərəcəyimi bildirdim. Dedim:

-Ətyeməzdi məktəbinin yanında hərbi hospitalları var.

Qəfildən çöldən qışqırıq səsi gəldi. Bu Sehran xalanın səsi idi. Qapını döyürdülər, az qala qapını sindirələr. Çekiliş getdiyindən nə qədər çalışsalar da onları saxlayalar qapıda, alınmadı. Anam, Sehran xala, kəndimizdən olan başqa yaxınlar içəri girdilər. Görüş başa çatanda anam dedi:

-Həsən müəllim, o vaxt sənə dedim ki, öyrən görüm oğlum sağdı, ya yox? Sən də dedin ki, oğlunu sənə gətirəcəm. Mən isə sənə dedim ki, oğlum sağdisa, özü gəlib, çıxacaq. Gördün o özü gəldi.

-Ay xala, nə bilərdim ki, sənin oğlun belə qoçaqdır. - Həsən müəllim dilləndi.

Həsən müəllim bizə təklif elədi ki, gedək sizi hamama aparı, yuyunun, təzə paltarlar geyinin, sonra gedərsiniz. Dedim:

-Yox, qalsın sabaha. Mən uşaqlara söz vermişəm ki, bu gün saat doqquzda sizə samovar çayı verəcəm.

Otaqdan çıxmamış dedim:

-Həsən müəllim, mənə əlli nəfər əsgər verin, sabah axşam Ağdamda nə qədər texnika var, ələ keçirək, ermənini Yerevana qədər qovaq.

Həsən müəllim məni otaqdan çıxararaq: "Dəli olma, get, səni dostların gözləyir", deyib yola saldı.

Beləliklə, gəldik evə, Sehran xala cöngə kəsdi, yemək-içmək hazırladı. Səs-küy idi. Hami bir-birinə qarışmışdı. Hami sevinirdi ki, biz sağ-salamat gəlib, çıxmışq. Səhərə kimi uşaqlarla yeyib-içdik. Nənəm də dörd çolpa kəsdirdi, təzədən yemək hazırladı. Səhəri komandir batalyon Cəfər bizə xəbər göndərdi ki, yanına gedək. Biz yiğişib onun yanına getdik. İcəri girən kimi "Gəlin, qəhrəmanlar", deyərək bizi qarşıladı. Bizi yeməkxanaya gətirdi. Stol açdırılmışdı. Bilirdi ki, siqaret çəkənik, hərəmizə beş blok siqaret gətirtmişdi. Birdən kiminsə Cəfər müəllimi görməyə gəldiyini dedilər. Cəfər müəllim bizə: "Siz oturun, mən də bir azdan gəlirəm", deyib, getdi. Bir saat sonra gələndə stolda yeməyin az olduğunu görüb, yenidən yemək gətirilməsini tapşırıldı. Axşama qədər oturub, yeyib-içdik. Aydəmirov xəbər göndərdi ki, əsirlikdən altı nəfər qacıb, sağ-salamat gəlib, çıxıblar, gözünüz aydın.

Təhlükəsizlik nazirliyindən zəng elədilər ki, onları təcili Bakıya gətirin. Bizi Bakıya apardılar. Dörd gün bizi təhlükəsizlik komitəsində saxladılar. Hər gün eyni, sual, eyni cavab aldılar. Sonra bizi Qobustan həbsxanasına apardılar. Orada da çox sorğu-sual elədilər. Heç nə əldə edə bilmədilər. Çünkü biz canımız güclə götürüb, qaçmışdıq. Qobustan cəzaçəkmə müəssisəsinin rəisi o vaxt Nizami Əliyev idi. Cəbhəçi leytenant rütbəli birin gətirib, rəis qoymuşdular.

Bir ay iyirmi beş gün bizi orada saxladılar. Cox incidəndən sonra yeni kadər siyaseti başladı. Rəis dəyişdi, bir də bizdə Vətənə qarşı hec bir təxribatönlü siyasi fikir olmadığı üçün bizi azad elədilər. Elə bildim ki, ikinci əsirlikdən qurtardım. Bizim əsirlikdən qaçmağımızın xeyri o oldu ki, bizdən sonra bütün dustaqları Şuşa türməsinə yığıdlar. Qırmızı xac cəmiyyəti 60-a qədər əsiri ora aparıb, sonra da oradan buraxıblar".

Xəlil 19-cu batalyonda, 1993-cü ilə qədər Qarabağ döyuşlərində iştirak edir və əsir düşür. Əsirlikdən qaçış gəlib, iki ermənini öldürürər. Ölən əsgərlər neçə-neçə Azərbaycan oğul və qızlarımızı qanına qəltan ediblər. Kim bilir, necə evlər yandırıb, xaraba qoyublar. Beş ay gözləri görə-görə onlara olmazın əzab-əziyyətlər veriblər. Belə düşməni məhv edən eloğlumuza, hələ də Qarabağ müharibə iştirakçısı vəsiqəsi verməyiblər, vermək istəmirlər. Ancaq əlinə silah almayanlar dövlətin verdiyi hər imtiyazlardan bolabol istifadə edirlər.

İnanıram ki, savaşa yenə də Xəlil gedəcək...



TAHİRƏ MƏĞRUR

XATIRƏ

Eşqimin xatirə məngənəsində
Sevgim yetim qalıb, göz yaşı tökür.
Nakam məhəbbətim qəm oxlarıyla,
Ömür sarayımdan dərd daşı sökür.

Hicran yollarında yolunu azan,
Kədər həmdəmimidir, əlimdən tutur.
Ömrümə ayrılıq, intizar yazan,
Həsrət kəmərimdir belimdən tutur.

Köksümdə uyumaz dərdli qəlbimə
Köz yaşı təsəlli laylası çalır.
Sevgilim uysa da mahcamallara,
Qəlbimdə eşqimin qalası qalır.

Yenə ləşkar çəkir kədər üstümə,
Vüsəl sevdasını izləmə, könül.
Eşqim özü durdu, özü qəsdimə,
Yardan yaralısan, gizləmə, könül.

Sevda tora saldı naşı könlümü,
Səpdi saçlarına çox erkən dəni.
Qovmuşam qəlbimdən yalancı kimi,
Məğrurun eşqini inkar edəni.

GÖZLƏRİN

Sevdalı könlümün qəmli çağında,
Tuş göldim oxuna qara gözlərin.
İlqarı unudub, əhdidi danandan,
Qəlbimi edibdi para gözlərin.

Gözlərim yol çəkir hər səhər-axşam,
Ömürlük vüsala həsrət qalmışam.
Zülmət gecələrdə sönməyən şamam,
Etmədi dərdimə çara gözlərin.

Daha ötüb-keçib sevilmək çığı,
Sönüb qəlbimdəki eşqin çıraqı,
Qara saçların çoxalıb ağı,
Məni gətiribdi zara gözlərin.

Eşqi çəş taleyim məndən küsübdü,
Əyilməz yolumu mərdlik kəsibdi,
Üreyim çırpınmir, qəlbim susubdu,
Məndən üz döndərib hara gözlərin?

Məni aldatmadı dünya sərvəti,
Vəfa, sədaqəti görmədim qəti,
Canımı tərk etdi gənclik taqəti,
Vurdı Tahirəyə yara gözlərin.

AĞLAMA

Sətir-sətir fikirlərim səpələndi
çilik-çilik arzularım zəlil ayaqlarına.
Bir öpüşün həsrətindən cedar olmuş
Ana əlinin hənirini gözləyən dodaqlarına
Axan Xarı bülbülin göz yaşları dondu.
Geridə ayağına dolaşan hicran cığırları
Gelişini gözlədiyi Xəyal Doğru Gərçək
Geri dönəcəyinə Umud bağlamadı!
Ağladı acı-acı, iç-in-için!!!

SON MƏKTUB!

Bu son məktubun oldu,
getdin geri dönmədin,
günümüz
göy əsgiyə
düyüv vurub getdin,
elə bildin, soldu Günəşim
yasa batdı şeirlərim,

qara geydi misralarım,
saraldı-soldu qafiyələrim.
al-qırmızı geyimlərimi
payladım məscidlərə.
boynu büük sətirlərim,
yasa batdı şeirlərim.
yox dəyişmədi heç nə
Günəşim də var, Ayım da
dərdimə yanan,
qayğıma qalan da var.
gedən sən oldun
sən özün
qəmlə soldun!
Yenə göylərdədi xəyalım,
yenə sevinirəm,
sabahlar açılanda,
dan yerində vətən sevgim
çırtlayanda,
demə, əzəldən
sən son məktubsanmış
demə,
oduna tək yanan
mənəmmış!
Sən təksən, tənhasan
yetim qalan quzu kimi
Nakam qalan arzu kimi!

KİMDİR VƏFASIZ

Bəxtimi gəzib
İl-il gözlədim.
Birdən qarşıma çıxdın
Sevindim Dəlilər kimi
Sevindim o gün
Yaxdım əlimə,
Təlimə həna...
Fəqət, fəqət
İtirdim səni
Və çatdı
sevincim sona
Ulduz ağladı,
Dedi bayati:
Hənalı əlim
Qaldı hənasız.

Titrək dodaqlar,
Allı yanaqlar,
Xəzan yarpaqlar,
Dərdli kürəklər,
Qəmli ürəklər
Yandı halıma

Dedi bayati:
Hənalı əlim
Qaldı hənasız.
Meşə də, çöl də,
Zümrüdü göl də,
Dərə də, dağ da,
Barlı budaq da,
Göz yaşı töküb
Dedi bayati:
Hənalı əlim
Qaldı hənasız.
Günəş də batdı,
Qaş da qaraldı,
Quşlar da yatdı
Çökdü qaranlıq
Şəhərə, kəndə.
Hənalı əllərim
Qaldı hənasız.
Bitdi nəğmələr,
susdu bülbüllər,
Büründü yasa,
Bağcada güllər,
Yolub saçını
Salxım söyüdlər
Dedi bayati:
Hənalı əllərim
Qaldı hənasız.
İndi siz deyin
Kimdir vəfasız?

XATİRİNƏ DÜŞƏCƏK

Həyalı bir qız kimi
Məzлum baxışlarımı
Gözlərində çəkəcəm,
Sənə "əlvida" deyib
Gözlərində əksimi,
Baxışımla əkəcəm.
Ölən son umud kimi,
Dolan bir bulud kimi
Bir gün səssiz-səmirsiz,
Gurlamadan, yağmadan
Səndən küsüb gedəcəm.
Bahar amallarımla,
Payız xəyallarımla
Taleyimə bənzəyən
Əlimdə tək bənövşə
Şirin röyalarımda
Sizə qonaq gələcəm.
Lap özündən xəbərsiz
Titrək barmaqlarımla

Saçlarına, telinə
Cəsarətsiz əlimlə
Gizli tumar çəkəcəm,
Xəlvət sığal çəkəcəm.
Toxunacam əlinə,
Bir utancaq qız kimi
Xəlvət öpüb üzündən,
Kirpiyindən, gözündən
Yenə çıxıb gedəcəm.
...İllər ötüb keçəcək
Məhəbbət bulağından
Neçəsi su içəcək.
İlk görüş bir an kimi
Xatırınə düşəcək.
Məni sızlardan görüş,
Məni ağladan görüş,
Məni ağrıdan görüş
Səni dəlib keçəcək!
Gətirdiyim bənövşə
Mən səndən küsdüyüm
O da səndən küsəcək!

GÖY QURŞAĞI

Hamı azadlıq sevir,
hamı azadlıq axtarır
bu yer üzündə.
Rəngbərəngdir azadlıq
İnsanların gözündə.

Ah zavallı insan,
zavallı insan!
Rəngbərəng əsgilərə
Diz çöküb öpdün
Azadlıq yerinə.

Rəngbərəng əsgilər asdın
Məhlə-məhlə bölünmüş
Dünyanın
Çəpər dirəklərinə
Ah, zavallı insan...
Ah azadlıq acları!

Rəngbərəng əsgilər -
Azadlıq kəfəni.
Çəpər dirəklər -
Azadlıq asılmış dar ağacları...

Ah, zavallı dünya!
Hamı azadlıq axtarır.
Hamı azadlıq axtarır, bilirəm,
Hamı azadlıq sevir, bilirəm.
Amma mən göyqurşağıni sevirəm..



AİDA ADIGÖZƏL

AVQUST POEZİYA XURCUNU

Ağzı günə qalan köhnə yurd yeri,
mənəm qıçı sınmış, qapını döyən...
Gəlmışəm baş çəkəm ocaq yerinə,
ruhu səfil qalmış, yiyəsi ölən...

Gəl bir az dərdləşək, bir az gap edək,
keçmişdən danışaq, xəyal, gop edək,
götürək şor-fətir tez əl-qap edək,
naxır dönən vaxtdır, sürüsü gələn...

Əldə kağız-yuxa, qaya qaşında,
çığırtma qoxusu damı-daşında,
anamdı hərlənir ocaq başında,
qazanı dağlılib, çömcəsi düşən...

...Raziyam, qoy dönüm bir boz bayquşa,
qonum, keşik çəkim qayaya, daşa,
çəvrilim atılmış sınıq baş daşa,
əsir Qarabağda ...mirasa dönən!!!

14.08.2019

İlahi, mən neçə paxıl adamam,
səni bu dünyada qoyub getməyə
nə əlim, nə də ki, ürəyim gəlir.
Səni başqasına, yadın birinə
verən əllərimi kəsməyim gəlir.

Bütün günahların hamsı tanrıda,
məni bir azacıq şeytan yaratdı...
bir azacaq şirin, bir az da qısqanc,
bir az da dəlisov insan yaratdı.

Səni yad qollarda baxıb görəndə
Bir az da qatiləm, bir az manyakam,
qınama əcdaddan nələrsə qalıb,
deyəsən bir az da amazonkayam.

İlahi, mən neçə paxıl adamam...
səni bu dünyada qoyub getməyə
nə ayağım, nə də heç əlim gəlir.
Səndən ayrılmaga nə qəfil əcəl,
nə də ki, amansız bir ölüm gəlir.

Ilahi, mən neçə paxıl adamam...

04.08.2019

Göydən lopa-lopa sevgi ələnsin,
ələnsin ocağı, binəsi üstə.
İlahi, bu qızı sevgidən öldür,
öldür bir kişinin sinəsi üstə.

Elə xoşbəxt elə, elə sevgi ver,
günəş parıldasıñ gözləri üstə.
Meyin sərxoşluğu qoy yalan olsun,
sərilib, məst olsun dizləri üstə.

Düşüb cabalasın, çarə axtarsın,
eşqin mərəzinin halları üstə.
Elə yaralansın, elə vurulsun,
ölsün bir şairin qolları üstə.

İlahi, bu qızı şeirlə öldür,
basdır şeirlərdə, sözlərin üstə.

2.08.2019

Bağışla məni, dağlar,
küsdüm buz bulağına,
qırıldım cinqıl kimi,
pozulmuş növrağına!

Dağlar o dağlar idi...
şəhli meşəsi başqa,
yamacında quzular,
hələ qulunu qaşqa.

Bağışla məni, dağlar...
kəhrizdə izim qaldı,
covustanda sacdakı,
yuxada gözüm qaldı.

Dağlar o dağlar idi,
zoğallı, qarağatlı,
bulaqdan qız qaçırib
gedən o kəhər atlı.

Bağışla məni, dağlar,
sürüyə qurd soxuldu,
dağlar o dağlar idi,
ilgim kimi yox oldu...

15.08.2019

Mən daha sevmirəm bu boz şəhəri,
Hər yanı xatirə dolu məzarlıq!
İlahi, acmasın bir də səhəri...
Qalsın bəxtim kimi üzü qaranlıq!

Məni qucağında gizlə, gecələr!
Ömrün dərd qoşunu arxamca gəlir.
Bir ömür gözlədim bitər, düzələr...
Oysa üstə qoydu daha neçələr!

Mən daha sevmirəm bu boz şəhəri,
Gələndə tək idim, gedəndə də tək...
Təkcə mənmi yazdım bu səhv qədəri?
Mən roman yazırdım, bitdim cümlətək...

Mən səni sevmirəm daha gecələr,
Özümə sarılıb yol gözləyəcəm...
Qabaqdan bilmirəm gəlir necələr,
Dizimə söykənib gün-gün bitəcəm...

Mən daha sevmirəm bu boz şəhəri...
Mən daha sevmirəm səni gecələr...

Bir gün son döyüşdə
bir əsgərin son gülləsinin boş gilizi,
səngərdə yazda acan çöl cicəklərinə güldən olar...
Mühəribəmi?! Mühəribə! Bitməyən...

Bir gecə bir evdə bir uzunsac haray salar...
Bir şairin son şeiri miz üstündə yarım qalar...
Ölmüşmü?! Ölmüş! Qoruya bilmədik...
Bəzən vitirnlərdə baxmadığımız
boz kəndirlər ağaclarla aşiq olar...
bir gənci sevmək üçün boğazından asılar!
Nakammı?! Nakam! Carəsizliyin qurbanı...
Bəzən analar qatil olar,
Doğulmayan körpəsinə hökm kəsər,
adı eldə zalim olar...
Carəsizmi?! Carəsiz! Vicdansızlıq...

5.08.2019

Bu gecə son gecəmiz...
səni sevməyimin son gecəsi!
Ağarmağa başlayan dan yerində
son kəs çıxarıb baxıram
keyimiş, daşlaşmış ürəyimə
...basdırmağa əlim gölmir nədənsə.
Bilmirəm,
hər tərəfindən şeir tökülən
şəklinə baxdıqca
dodağım tək bu sözü picildayır...
məni gözəl xatırlarsan sadəcə!
Gözəl xatırlarsan bu dəli qızı...
Günəşə qoşulub səhəri açacam səninçün,
gecəyə qoşulub
ulduzlarla bəzəyəcəm göy üzünü,
sənə ilham versin deyə.

Sakitcə
yanağımdan aşağı süzülən yaşlarını

ovcumə toplayıb ondan səninçün
işıq kürəcikləri düzəldəcəm
...ruhunu işıqlandırsın deyə.

Bəlkə sabahların mənsiz daha gözəl,
gecələrin daha nurlu olacaq beləcə...
Bu gecə səni sevməyimin son gecəsi...
məni gözəl xatırlarsan,

sadəcə, gözəl xatırlarsan!

12.08.2019



ESMİRA GÜNƏŞ

TALEYİN DÜYÜNÜ

Üşümürəm, həsrətinin nisgili
Ürəyimə isti düyün vurubdu,
Kələfinə arzuları bağladım
Xeyalların gözlərimdə durubdu.

Sürətini naxış çəkib elə bil,
Gözlərimə məhəbbətin firçası.
Səndə qalıb daha mənim deyil ki,
Bu sinəmdə ürəyimin parçası.

Düyün düşsün taleyinə, taleyim,
Fələk məni sənsizliyə atmasın.
Bu düyünü bircə-bircə açmağa.
Ayrılığın səbri belə çatmasın.

RÜTUBƏT QOXUYAN DİVAR

Bu gecə bir evdə qonaq olmuşam,
Divardan rütubət iyi gəlirdi.
O qədər balaca, baxımsız idi,
Gözlərdən birbaşa ürək dəlirdi.

Yoxsulluq zamana hökm kəsilib,
Bir ailə sığınbı bu dar qəfəsə.
İki körpə bala əriyir şam tək,
İndi möhtac olub təmiz nəfəsə.

Dağılıb boyası, daşlar görsənir,
Bu körpə arada daş yeyir bəlkə.
Ata göz yaşını atır qəlbinə,
Ana dərdlərini deyir ki, bəlkə.

Gün gələr sevinər onun da qəlbi,
Çox deyil, bir otaq evləri olar.
Körpə balaları sağlam böyüyər,
Ananın qəlbinə sevinc də dolar.

QAYTAR, VER MƏNİM BALAMI

Boş qalıbdı yorğan-döşək,
Deyirdik ki, sağ dönəcək.
Vallah burda üzüyəcək,
Qaytar, ver mənim balamı.

Arzularım, yarıq qaldın,
Əcəl, məndən oğul aldın.
Balamamı meyil saldın,
Qaytar, ver mənim balamı.

Hələ toyun edəcəkdirim,
Mən də gəlin görəcəkdirim.
Əvvəl özüm ölcəkdirim,
Qaytar, ver mənim balamı.

Torpaq, yansın bağın sənin,
Parçalansın bağın sənin.
De, balamdan nə istədin?
Qaytar, ver mənim balamı.

Yağ, ey yağış, yu torpağı,
İstəmirəm yaşamağı.
Necə deyim indi ağrı,
Qaytar, ver mənim balamı.

Qaytar, qurban olum torpaq,
Axı göndərdim balamı sağ.
Gəl sinəmə çəkmə sən dağ,
Qaytar, ver mənim balamı.



SƏNAN ÇIRAQ

ALLAH

*"Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə!
Yerlərin və Göylərin Sahibi Odur".
"Qurani-Kərim"dan ayə.*

(əvvəli ötən sayda)

Ən böyük mürşid üləmaların bəşəriyyətə hədiyyə olaraq qoyub, getdikləri kitablardır. İnsan özünü dərk etmək üçün daim Allaha müraciət etməli, öz üzərində işləməli və çalışmalıdır. İnsan daimi olaraq həyat və varlıq haqqında dərin-dərin fikirləşməli, hər gün Allahı zikr etməlidir. İnsan öz içində enməli, öz içini öyrənməli, varlığında olan qaranlıqları işıqlandırmalıdır. Həzrəti peyğəmbərimiz buyururdu ki, "insan beşikdən qəbr evinə qədər öyrənməlidir". Hər gün nəsə öyrənməyən ömrünü hədər keçirən insan barsız ağaç kimidir. Böyük Azərbaycan aşığı Xəstə Qasıim yazdı:

Xəstə qasım günü keçmiş qocadı,
Gələn bəzirgandi, gedən xocadı,
Sərv ağacı hər ağacdən ucadı,
Əslə qıtdı, budağında bar olmaz.

Kamilləşməyən, hər gün dünyadan nəsə öyrənməyən adam barsız ağaca bənzəyir və bu dünyadan əliboş gedir. İnsan kamillilik zirvəsinə yüksəlmədən özünü və dünyani dərk edə bilməz. Özünü dərk edə bilməyən insan heyvanların ən avamı olan uzunqulağa bənzəyir, naxıra gedib naxırdan gəlir. Heyvan kimi yaşamaqdansa, yaşa-

mamaq yaxşıdır.

İnsan var qocalır, insan var köhnəlir. Qocalan insan hər gün dünyadan nəsə götürür. Köhnələn insan isə hər gün qabından nəsə itirir. Köhnələn insan dəyərsiz bir əşyaya, qocalan insan isə ləl-cəvahirata çevirilir. Beləliklə, kamillik məktəbi keçib, kamillik zirvəsinə yüksələn insan Allaha qovuşur, bu dünyadan kamal adlı böyük var-dövlət aparrı. Kamilleşməyən, köhnələn insan isə bu dünyadan əliboş, üzüqara gedir.

İnsanın kamilləşməsi üçün ən böyük şərt elm və zəhmətlə məşğul olmaqdır. Onlarsız insanın həyatı puçdur. Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi yazdı:

*Bir elmi öyrənmək istədikdə sən,
Çalış ki, hər şeyi kamil biləsən.
Kamil bir palançı olsa da insan,
Yaxşıdır yarımcıq papaqcılıqdan.*

Böyük mütəfəkkir alim Nizami Gəncəvi kamil palançılığı yarımcıq papaqcılıqdən üstün tutur.

Kamilləşmə və özünü dərk etmə qarşılıqlı dialektik vəhdətdədi. İnsan kamilləşmədən özünü dərk edə, dərk etmədən kamilləşə bilməz.

Özünü dərk etmə insanı qaranlıqlardan azad olub aydınlıklara çıxmasıdır. Özünü dərk edən insan nəfs adlı şeytanın buxovundan azad olur, aydınlığa qovuşur. Özünü dərk edən insan maddi əzablardan və əziyyətlərdən azad olur, rahat nəfəs alır, rahat ömür sürür. Nəfs insanların içində

olan tələbatlar toplusudur. İnsan varlıqların ən şərəflisidir. İnsan eyni zamanda bioloji və zooloji varlıqdır. Nəfs varlıqları yaşıdan, onun həyatına təkan və stimul verən cövhəri və nitqi qüvvədir. Cövhəri nəfs bitki və heyvan təbiətli, nitqi nəfs insan təbiətlidir. İnsanın normadan artıq tələbatlara əl atması, var-dövlət yiğmağa meylli olması nitqi nəfslə bağlıdır. Həyatda insana ziyan gətirən ən mürəkkəb məsələ budur, yəni insanların tamahkar olmasına. Tamahkarlığın müxtəlif növleri var. O müxtəlif şəkillərdə təzahür edir. Nəfs məsələləri böyük və dahi Azərbaycan alimi Xacə Nəsrəddin Tusinin "Əxlaqi-nasir" əsərində geniş şəkildə şərh olunmuşdur.

"Xoşbəxt insan o kəsdir ki, öz nəfsini idarə edə bilir. Bədbəxt insan o kəsdir ki, öz nəfsini idarə edə bilmir".

Öz nəfsini idarə edə bilən insan kamilləşmə prosesini keçmiş insandır. Öz nəfsini idarə edə bilmə kamilləşmə və özünü dərk etmə prosesi ilə birbaşa bağlıdır.

Nəfsi iki hissəyə bölmək olar:

- Qədərində olan nəfs,
- Qədərindən artıq olan nəfs.

Qədərində olan nəfs o insanlara aiddir ki, o insan artıq öz nəfsini idarə edə bilir. Hər şeyi, bütün həyat məşguliyyətlərini qədərində edir. Başqasının malında gözü olmur. Normasında qidalanır. Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi yazdı:

*Birinci saflığı varsa da suda
Artıq dərd gətirər içəndə o da.*

Normasından artıq qidalanma və əmək məşğuliyyəti insanı müxtəlif xəstəliklərə düşür edir.

Normasından artıq zehni əmək insanın əsəblərini pozub onu məhv edə bilər.

Normadan artıq eşq insanı dəli edib çöllərə salır.

Normadan artıq şəhvət insanı bədbəxtliyə aparrı.

Həyatda ən böyük bədbəxtlik tamahkarlıqdır. Bu, nəfsini idaərə edə bilməyən insanlara aidir. Ataların sözü var: "Yalançı tamahkarı aldadır". İnsanın və insan cəmiyyətlərinin həyatını pozan onları bədbəxtliyə sürükləyən ən alçaq nəfs tamahkarlıqdır. Əslində tamahkarlıq insanın genin-

də və quruluşundadır. Öz nəfsini idarə edib tamahkarlıqdan əl çəkə bilən insan ən xoşbəxt insandır. Bu kamalın qələbəsidir. Tamahın qələbə çalması kamalın məğlubiyyətidir. Kamal həm qələbə çalar, həm də məğlub olar.

İnsanın törətdiyi pis əməllər tarix boyu baş verən bütün müharibələr, qırğınlar və məhrumiyyətlər insanın öz nəfsini idarə edə bilməməsi nəticəsində baş vermişdir. Atalar buyurub ki, çox istəyən azdan da olar. Nəfsini idarə edə bilməyən insanda heç vaxt müsbət xüsusiyyətlər olmur. Bu insan ancaq pis əməllərlə məşğul olur və insanlara ziyan vurur.

Müdriklər buyurb ki, dünya malı dünyada qalacaq. "Süleymana qalmayan dünya heç kəsə qalmaz". İnsan bu dünyadan sərvət aparmır, ən böyük dövlət olan kamal aparır.

Bu dünyadan apardığın kamaldı.

Sənan Çıraq

Nəfsi gözəl olan insanın əməlləri də gözəl olur.

Tamahkarlıq ən ağır ruhi xəstəlikdir. O heç kəs tərəfindən müalicə oluna bilmir. Onun müalicəsi ancaq insanın öz iradəsi daxilindədir.

Eşq olsun nəfsi tox olan kamil insanlara! Dünyanı bəzəyən, dünyanı yaşıdan onlardır.

Əgər həyatda nəfsini idarə edə bilən fəzilətli insanlar olmasaydı, dünya çoxdan məhv olardı. Həqqi-təala belə insanlara görə Yer kürəsini qoruyub saxlayır. Allahın insanı yaratmaqdə məqsədi, bəlkə də, kamil ruh formalaşdırmaqdır. Allah dünyanı kamil ruhlar vasitəsi ilə idarə edir.

Eşq və məhəbbət

*Eşqdir mehrabı uca göylərin
Eşqsız, ey dünya, nədir dəyərin?!
Nizami Gəncəvi*

Eşq insanın ruhi ilə bağlı olan nitqi nəfsdir. Eşq insanın içindən gələn ilahi bir qüvvədir. Eşq bütün canlı və cansız varlıqlara içindən təkamül verən hərəkətverici bir qüvvədir. Elektronların nüvə ətrafında, ayın yer, planetlərin günəş, günəşin qalaktikada fırlanması ilahi eşqlə bağlıdır. Ulu Nizami buyurur ki, eşqsız dünyanın dəyəri

yoxdur, insan və dünya eşqsız yaşaya bilməz. Eşq insan üçün nitqi nəfsin əsas hissəsidir. İnsana elektronu, protonu, yeri, göyü bağlayan eşqdır. Ən birinci eşq ilahi eşqidir, yəni Allahın eşqidir. Allah insanı eşqlə yaratmışdır. Sonrakı eşq insanın Allaha və göylərə olan eşqidir. Üçüncü insanın insana, dördüncü insanın təbiətə olan eşqidir. İnsan eşqdən qüvvət alır. İnsan mənənən eşqlə qidalanır və nəfəs alır. İnsan eşqsız bir gün də yaşaya bilməz. İnsanın eşqi gözəl varlıqlara olmalıdır. Pula, şəhvətə eşqi olan ən bədbəxt insandır. Eşq dünyanın bəşəri bəzəyi, dünyanın ruhu, canıdır. İnsan ilahi eşqlə göyləri uca Allaha qovuşa bilər.

Allaha olan eşq cismani birinci eşq olmalıdır. İnsanın Allaha olan eşqi ana bətnindən başlayır. İnsan ana bətnindən ayrırlaraq işıqlı dünyaya gəlir, böyük-böyük, kamilləşə-kamilləşə Allaha səri yol gedir, bu yolda əzabların, əziyyətlərin içindən keçir, ancaq eşqindən dönmür, eşqindən usanmir. Dünyanın quruluşu belədir, Allah dünyayı belə yaratmışdır.

İnsan eşqi ilə ucalə bilər. İnsanı ucalışdırıan, uca edən eşqdır. İnsanın eşqi uca səmaya, sonsuz dəryaya bənzəyir. Eşqsız insan quru ağaç qabığı kimi, eşqli insan bol bəhrəli ağaç kimidir. İnsanın eşqi olmadan insan uca tanrıını sevə bilməz, yaşaya, yarada, zəhmətə qatlaşa bilməz. İnsan sonsuz eşq dənizində itən gəmidir, eşq dalğaları onu daim çalxalayır, insan eşqilə göylərə uçur, səmaya ucalır. İnsanın ikinci eşqi torpağa, vətənə olmalıdır.

Böyük Azərbaycan şairi Abbas Səhhət yazır:

*Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa da ol şəxsədə vicdan olmaz.*

Bəli, vətənini sevməyənin vicdanı olmaz. Vicdansız insan isə insan deyil. Varlıqların ən qorxulusudur. Vətən körpə beşiyi, ana laylasıdır. Beşiyimiz vətən qoynunda yırğalanır, dünyanın nemətlərini vətən qoynunda dadırıq, dünyanın gözəlliklərini vətən qoynunda duyuruq. Vətəni qorumaq hər bir vətən oğlunun müqəddəs borcudur, vəzifəsidir.

"Torpağı qorumasın becərməyə, becərməsən qorumağa dəyməz". Dədə Qorqud dastanında belə deyilir. Vətən müqəddəs olduğu kimi, vətənə

olan eşq də müqəddəs olmalıdır. Vətən istiqlali ən ümdə şərtdi. Hər bir vətən oğlu torpaq uğruna hər an şəhid olmağa hazır olmalıdır.

Böyük Azərbaycan şairi Almas Yıldırım yazır: "Torpaq uğrunda ölən varsa, Vətəndir!"

*Torpaq üstə ağlar canum,
Dərmanıdır axan qanım.
Tanrıdır axır gümanım,
Mənə baxan gözü qərib.*

Bu gün Azərbaycan faciə içindədir. Bu gün vətən torpaqları işgal altındadır. Ərazimizin iyirmi faizi xain ermənin tapdağındadır. Bu gün Azərbaycan oğlu torpaqlarımızı yağı tapdağından azad etmək üçün Ali Baş Komandanın əmrini gözləyir.

*Ağlayan mən olum, gülən vətənim,
Ona sərhəd olsun gülüm, çətənim.
Onda gözü yaşılı özüm gələrəm,
Vətən iqbalını içib ölüəm.*

Vətən iqbalı o qədər dadlıdır ki, onu içmədən ölməyə haqqımız yoxdur.

*Eşq olsun Qarabağımız azad olunacaq günə!
Eşq olsun qeyrətli vətən oğullarına!*

Allah eşqilə, vətən sevgisilə yaşayan insan dünyanın ən xoşbəxt insanıdır. Allahi sevmək, vətəni sevmək, haqqı, ədaləti sevməkdir ən böyük ucalıqdır.

Eşq olsun ucalıqlara!

İnsanın üçüncü eşqi və sevgisi valideynlərə, ataya və anaya olmalıdır. Həqqi-Təala anaya yaratmaq qabiliyyəti vermişdir. İnsanı yaradan anadır. Ana dünyada ən müqəddəs varlıqdır. Həzrəti peyğəmbərimiz buyurub ki, cənnət anaların ayaqlarının altındadır.

Beşiyimizin başında ilk laylanı çalan, bizi canıyla qidalandıran, gecələr yuxusuz qalıb bizə keşik çəkən, beşiyimizi yırğalayan anadır. Biz ilk dəfə dünyaya göz açanda ananı görürük, ilk dəfə dil açıb danişanda "ana" deyirik. İlk vətən şərqlərini anadan öyrənirik. Bizə yaşamaq dərsi keçən anadır. Biz ananı müqəddəs bir məhəbbətlə sevməli, daim ananın keşiyində durmalıyıq. Ana ilə yanaşı həyatda ən böyük sevgilərdən biri ataya olmalıdır. Dünyada insanın dayağı birinci

arxası atadır. Ata insan üçün yenilməz uca dağdır. Ata insanın örnək və inanc yeridir.

Nəhayət, insanın ən böyük eşqi və məhəbbəti gələcək həyat yoldaşına, sevgilisinə olur. Məhəbbət haqqında dünyanın ən böyük dahiləri fikir söyləmişlər. Məhəbbət haqqında yazmayan şair, demək olar ki, yoxdur. Aşıqlar və şairlər məhəbbət haqqında böyük dastanlar yaratmışlar. Bu gün xalq onları sevə-sevə oxuyur. Dünyada sevgililər günü böyük təmtəraqla qeyd olunur. Məhəbbətə çoxlu-çoxlu təriflər vermək olar. Məhəbbət ruhlar arasında yol, ruhlar arasında bağlılıqdır. Məhəbbət dünyada ən böyük cəzbətmə qüvvəsidir. Məhəbbət yaranışın başlanğıcıdır.

*Hər günüm bir aya, ilə bənzəyir,
Hər sözüm yaniqli dilə bənzəyir.
Məhəbbət ürəkdə gülə bənzəyir
Gülün də hicridən ah-naləsi var.
Güllərin dərdini bülbüllər arar.*

Sənan Çıraq

Məhəbbət insanlara Allah tərəfindən göndərilmişdir. Məhəbbət həiyatın, ailənin əsasını təşkil edir. Sevgisiz ailə mümkün deyil. Məhəbbət insanlar arasında təmənnasız bağlılıqdır. Məhəbbət ən böyük və ən şərəfli dostluqdur. Məhəbbət bənzəri olmayan ünsiyyətdir. Məhəbbət insanın qarşılıqsız fədakarlığıdır. Aşıq, məşuq yolunda daim canını fəda etməyə hazırlıdır.

*Qazdır məzarımı çeşmə başında
Sal sinəm üstündən yol, incimərəm.*

Aşıq Ələsgər.

Məhəbbət ən böyük istedad, ən böyük qəhrəmanlıqdır.

*Məndə Məcnundan fizun aşiqlik istedədi var.
Aşıqi sadıq mənəm, Məcnunun yalnız adı var.*

Məhəmməd Füzuli

Məcnunu çöllərə salan, Fərhada dağlar çapdıran məhəbbətdir.

Şəbu-Hicran yanar canım, tökər qan çeşmi-giryani, Oyadar xəlqi əfəganım, qara bəxtim oyanmazmı?!

Qəmim pünhan tuytardım mən, dedilər yarə qıl rövşən Desəm ol bivəfa, bilməm, inanarmı, inanmazmı?!

Məhəmməd Füzuli

Məhəbbət insanın canında qaynayan əbədi bir cövhərdir. Eşq insanı saflaşdırın və paklaşdırın, onu göylərə uçuran, səmalara sakın edən, sırlı bir qüvvədir. Eşq ilahidən qidalanır. Eşq paklıqla pərvəriş tapır. Yar yolunda yanın aşiq, məşuq yolunda hər cəfaya hazırlıdır. Aşıq pərvənə şamın başına dolanan kimi daim məşuqun başına dolanmaqdadır.

*Baxçamda min dörlü nemət əkməsəm,
Demərəm süfrənə dad eylə məni.
Gecələr dövrəndə keşik çəkməsəm
Ömrünə, gününə yad eylə məni.*

*Köksümdə atəş var, sinəmdə dözüm
Yollar ayricında yol olub gözüm
Əhdə vəfa edib gəlməsəm özüm
Namərd körpüsünə ad eylə məni.*

Sinan Çıraq

Aşıq məşuq yolunda hər cəfaya hazırlı. Laçınlı sarı aşiq sevgilisinin məzarı başında üç gün, üç gecə ağlamış və dünyasını dəyişmişdir. Məhəbbət xoşbəxt və sağlam ailənin əsasını təşkil edir. Ailə məhəbbət üzərində qurulmursa, heç vaxt xoşbəxt ola bilmir.

Ailə və cəmiyyət

İbtidai icma quruluşundan bəri ailə cəmiyyətlərin və dövlətlərin əsasını təşkil etmişdir. Ailənin əsasında təmiz və saf məhəbbət dayanmalıdır. Ailə nə qədər möhkəm və dayanıqlı olarsa, cəmiyyət və dövlət də möhkəm və dayanıqlı olar.

İnsan dünyaya ilkin olaraq ailədə göz açır. İnsan ilkin olaraq ailədə tərbiyə olunur, hər cür qayıçı ilə ailədə rastlaşır, haqqı və ədaləti də ilkin olaraq ailədə görür. Ana övladının başında vətən şərqləri oxuyur. Övladda vətənə, torpağa məhəbbət hisləri oyadır. Ailə nə qədər hüquqi və demokratik olarsa, dövlət də o qədər hüquqi və demokratik olar.

Ailə qurmağın ilkin şərti təmiz və saf məhəbbətdir. Qurulan ailənin yaşamaq üçün mənzili olmalıdır. Ailənin yaşaması üçün ailənin başçıları eyni zamanda həddi buluğa çatmış ailə üzvləri işləməli ailə büdcəsinə pul gətirməlidir.

Ailədə bir büdcə olmalı, qadın və ya kişi tərəfindən idarə olunmalıdır. Ailənin maliyyə işləri dəqiq tənzimlənməlidir.

Evlənməyin iki səbəbi var. Malın muhafizəsi və nəslin davamı. Burada şəhvətin söndürülməsi və ya başqa məqsəd doğru olmur, ər bir yerə getdikdə arvad onun yerini tutur. Arvadın yaxşısı odur ki, ağıl, dəyanət, iffət, həya, ismət, riq-qət və nəzakətdə, üzüyolalıqda, ərinin sözünə baxmaqdə, fədakarlıqda misli olmaya, təsərrüfatı idarə etməkdə mahirlik göstərə, qayğıkeşliyi, mehribanlığı, şux təbiəti, xoş xasiyyəti ərinin könlünü açmağa, dərdini daşıtmaga səbəb ola.

Qadının gözəlliyi xatırınə almaq doğru deyildir. Gözəlliklə iffət az halda bir yerdə olarlar. Çünkü, gözəl qadına gözü düşən çox olar. Ağıllarının zəifliyindən davam gətirə bilməyib günü suya verərlər. Eləcə də qadını dövlətin xatırınə almaq düzgün hesab edilə bilməz.

Filosoflar deyiblər ki, yaxşı qadın ana, dost və kəniz, pis arvad isə zalim, düşmən və oğurlara oxşayar.

Qadın və kişi bərabərliyi tarix boyu bir problem olaraq icmaların və cəmiyyətlərin qarşısında dayanmış, bu gün demək olar ki, həllini tapmışdır. Bu gün dünyada qadın dövlət başçıları vardır.

Dövlət

İnsan yaranan gündən dövlət də formalasmanağa başlamışdır. İbtidai icma quruluşunda tayfa və qəbilə başçıları icma başçısı olaraq dövlət başçısına bənzər funksiyalar yerinə yetirmişdir.

Dövlət icmanı, cəmiyyəti və xalqı idarə edən təsisatlar toplusudur. Dövlətin başında dövlət başçısı hökmdar dayanır. Dövlət başçısı öz idarəetmə strukturlarını, institutlarını yaradır və ölkəni idarə edir. Ölkə xalq tərəfindən qəbul olmuş baş qanun konstitusiya vasitəsilə idarə olunur. Konstitusiya ölkəni idarə etmək üçün yaranmış qanunlar toplusudur. Hər ölkənin öz konstitusiyası var. Tarix boyu böyük alımlar, yazıçılar və şailər ədalətli hökmdar obrazı yaratmışlar. Bəşəriyyəti daim bir sual düşündürmişdir. Ədalətli hökmdar necə olmalıdır?

Hökmdarın yeddi xisləti olmalıdır. Birinci - atalıq. Bu hər kəsin özünə görə münasibət, xalqın ürəyinə yol tapmaq, hamiya mehribanlıq göstərmək, hirs və qəzəbini uşa bilmək vasitəsi ilə asanlıqla əldə edilə bilər.

İkinci - alicənablıq. Bu nəfsani qüvvələri təribiyə edib saflaşdırmaqdən, qəzəb qüvvəsini mülayimləşdirməkdən, şəhvət qüvvəsini məhv etdikdən sonra əmələ gelir.

Üçüncü - mətinlik. Bu qəti nöqteyi-nəzər, fitri iradə, dərin mühakimə, ciddi mübahisə, düzgün fikir, böyük təcrübə əldə etməklə əmələ gelir.

Dördüncü - tam əzm. Buna kişilik əzmi, şahlıq əzmi də deyilir. Əzm iradə vasitəsilə əldə olunur.

Beşinci - səbrli olmaq. Bu ağır və çətin günlərdə ümidsiz anlarda, çıxılmaz vəziyyətdə davam gətirə bilməyə deyilir, bütün mətləblərin açarı səbrdir, deyiblər.

Altıncı - var-dövlət. Bu xalqın malına göz dikməmək və tamah salmamaq üçün lazımdır.

Yeddinci - sadıq və əməli-saleh köməkçilər. Həqiqətdə hökmdarlıq o adama yaraşar ki, dünya xəstələndikdə onu müalicə edə bilsin, sağlam olduqda səhhətini qoruya bilsin. Çünkü hökmdar dünyanın hakimi yerində olar. Əksər dövlətlər xeyirxah və iradəli, başçıları olduqda ədalətli hökmdarları olduqda yaşamış və inkişaf etmişdir. Dövlətin inkişafdan dayanmasını və böhrana uğramasının səbəbi hökmdarların mal toplamağa sərmayə yığmağa, vəzifə tutmağa aludə olmasına.

Hökmdar rəsiyyətin halına diqqət yetirməli, onu hayına qalmalı, ədalət işlərinə əməl etməlidir.

Dövlət yalnız ədalət əsasında uzun müddət yaşaya bilər. Ədalətin birinci şərti odur ki, xalqın müxtəlif təbəqələri arasında uyğunluq yaradılsın. İnsanın sağlamlığı dörd ünsür arasındaki tənasüblükde olduğu kimi, cəmiyyət arasındaki uyğunluq da dörd sinfin qarşılıqlı müvafiqliyində olar.

Birinci - ziyalılar, ikinci - hərbiçilər, üçüncü - tacirlər, sənətçilər, bac-xərac foplayanlar.

Dördüncü - əkinçilər, biçinçilər, kəndçilər, suvarıcılar, maldarlıqla məşğul olanlar, fəhlələr.

Bədəndə bir ünsür başqa ünsürlərə üstün gəl-

dikdə mizac pozulduğu kimi, bu siniflərdən də biri başqa üç sınıfə üstün gəldikdə cəmiyyətdəki işlərin müvazinəti pozular, müxtəlif fəsadlar yaranar. Bu dörd dəstə birgə, əlbir, ahəngdar fəaliyyət göstərdikdə mədəniyyət, fəzilət və səadət sistemi əmələ gəlir.

Əgər hökmədar əsas məsələlərdə nadanlığa və səhlənkarlığa yol versə, nəticəsi dəhşətli olar. Başı kef və əyləncəyə qarışsa, işləri özbaşına buraxsa, ölkənin vəziyyəti xarablaşar, şər və zərər işə düşər, qayda-qanun tərsinə çevrilər, rüşvət qapıları açılar, tamahkarlıq qüvvələri ona kömək edər, bədbəxtlik xoşbəxtliyə qalib gələr, dostluq ədavətlə, nizam-intizam hərc-mərcliklə yerini dəyişər. Hər şeyi yenidən başlamağa, haqqı bərpa edəcək bir insana, ya ədalətli hökmədara ehtiyac hiss edilər.

Dövlət başçısı öz sirlərini gizli saxlamalıdır, ancaq iradəli, heysiyyatlı, sədaqətli, şərəfli, ağzibütöv, uzaqgörən, tədbir tökməyi bacaran, sirverməyən şəxslərlə məsləhətləşməlidir.

Dövlət başçısının əfv edib bağışlamaq xüsusiyyəti olmalıdır. Tarixdə müxtəlif quruluşlar, müxtəlif dövlətlər olmuşdur. Tarix boyu zaman irəli getdikcə dövlətlər də öz quruluşunu, formasını dəyişmişdir. Tarixdə ilk dövlət modeli, dövlət quruluşu quldarlıq olmuşdur. İbtidai icma quruluşu sona yetdiqdən sonra insanlar var-dövlət yığmaq həvəsinə düşmüş, ilk sahibkar quldarlar yaranmağa başlamışdır. Quldar dövlətlərdə qullar bazarlarda alınıb satılmış, əsas işçi qüvvəsi qullar olmuşdur. Quldarlıq dövründə insan haqları kobudcasına, dəhşətli şəkildə pozulmuşdur. Bu dövrdə insan alet kimi istifadə olunmuşdur. Yarı ac, yarı tox saxlanılan qullar plantasiyalarda işlədilmiş, şallaq və qamçı altında əzilmişlər. İnsanın istismarı başlanan gündən istismara, zülmə qarşı insanın mübarizəsi başlamışdır. İnsan öz haqları uğrunda canından keçməyə məcbur olmuşdur. Tarixdə böyük qul üşyanları baş vermişdir.

*Amerika, yaxşı dinlə bu səsimi
Hökümü verən zaman olur
Bil ki, qullar dünyasının
İntiqamı yaman olur.*

Səməd Vurğun

Qul üşyanlarında qullar quldarlardan dəhşətli qisas almış, onlara göstərmişlər ki, zalimliğin sonu ölümlə nəticələnir.

Quldarlıq öz ömrünü başa vurduqdan sonra feodalizm dövrü gəlmiş, quldar dövlətlər öz yerlərini feodal dövlətlərə vermişdir. Feodalılıq dövründə əsas işçi qüvvəsi olan kəndlilər günlərinin əksər hissəsini tarlada feodallar üçün pulsuz işləmişlər. Sənayenin yaranması ilə fəhlə sinfi yaranmış, kapitalizm formalaşmış, feodal dövlətlərin yerini kapitalist dövlətlər tutmuşdur. Kapitalizmdə fəhlələr öz əməklərini bazarda azad şəkildə satırlar. Kapitalizm feodalizmə nisbətən xeyli mütərəqqi quruluşdur və burada insan haqları müəyyən qədər qorunur.

1917-ci ildə V.İ.Leninin rəhbərliyi altında Rusiyada inqilab baş vermiş, fəhlə-kəndlilər hakimiyyətə gəlmişlər. Beləliklə, dönyanın bir hissəsində sosializm bərqırar olmuşdur. Sosializm dövründə bütün əmlək dövlətin inhisarına keçmiş, yeni quldar dövlət formalaşmışdır. Saxta bayraq altında qurulan sosializm dövləti bəşəriyyətə böyük bələlər gətirmiş, 50 milyon insanın həyatına son qoymuş, əhalinin ziyalı təbəqəsi demək olar ki, məhv edilmişdir. Sosialist dövlətinə yevrey mafiyası rəhbərlik edirdi. 1990-cı illərin əvvəllərində Sovet ərazisində yaşayan bütün millətlər ayağa qalxmış, sosializmi tarix səhifəsindən silmişlər. Bu prosesdə respublikalar öz müstəqilliklərini elan etmiş, müstəqil dövlət kimi fəaliyyətə başlamışlar. Bu gün bütün yer üzündə kapitalizm quruluşu bərqərardır və özü-özünü tənzimləyən bazar iqtisadiyyatı adlanır.

Beləliklə, Sovet imperiyasının sonu çatdı.

Başqa respublikalarla yanaşı Azərbaycan da 1991-ci ilin oktyabrında öz dövlət müstəqilliyini elan etdi. Azərbaycanın üzərində üçrəngli dövlet bayrağı dalğalanmağa başladı. Azərbaycan 1920-ci ildə itirilmiş dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. Azərbaycanın müstəqilliyini istəməyən xarici qüvvələr fəaliyyətə başladılar. 1993-cü ilin iyun ayında Azərbaycanın milli qəhrəmanı Surət Hüseynovun başçılığı altında qiyam hazırlandı. Gəncədə qan töküldü. Torpaqlarının bir hissəsi düşmən tap-

dağında olan Azərbaycan parçalanmaq və öz müstəqilliyini itirmək təhlükəsi qarşısında qaldı. Belə ağır vəziyyətdə Azərbaycan respublikasının prezidenti Əbülfəz Elçibəy xalqın təkidli tələbini nəzərə alaraq Naxçıvan respublikası Ali Məclisinin sədri, keçmiş respublika rəhbəri Heydər Əliyevi Bakıya dəvət etdi. Heydər Əliyevin gəlişi ilə qara buludlar Azərbaycanın üzərindən çəkilməyə başladı. Müdrik rəhbərin gərgin səyləri nəticəsində vəziyyət stabilleşməyə başladı, qiyamçı qüvvələr zərərsizləşdirildi, həyat öz normal axarına qayıtdı. 1993-cü ilin payızında H. Əliyev cənabları ümumxalq səsverməsi ilə respublikanın prezidenti seçildi. Həmin gündən başlayaraq 15 iyun Azərbaycanda qurtuluş günü kimi qeyd olunur. Beləliklə, H. Əliyevin yenidən Azərbaycan hakimiyyətinə qayıdışı Azərbaycanı qara günlərdən xilas edib xoşbəxt günlərə sarı aparmağa başladı. İlkin olafraq müharibə dayandırıldı, atəşkəs haqqında müqavilə imzalandı.

H. Əliyev Azərbaycan iqtisadiyyatını ayağa qaldırmaq üçün xarici transmilli neft şirkətləri ilə əsrin üqavılısı adlanan məşhur neft kontraktlarını imzaladı. Azərbaycanda demokratik parlament seçkiləri keçirildi, ümumxalq səsverməsi ilə Azərbaycanın ilk konstitusiyası qəbul olundu. Beləliklə, Azərbaycan böyük dirçəliş və inkişaf, çıçəklənmə yoluna qədəm qoydu.

Dahi və müdrik dövlət başçısı kimi H. Əliyevin coşqun fəaliyyəti, qurduğu düzgün və uzaq-görən siyaset get-gedə özünü daha aydın göstərməyə başladı. Azərbaycanda böyük iqtisadi inkişaf start götürdü, genişmiqyaslı abadlıq və mədəni quruculuq işləri təşəkkül tapdı, həyat normal və stabil axara düşdü, Azərbaycanın dünya miqyasında nüfuzu və yeri artdı.

1996-cı ildən Azərbaycana neft pullarının gəlməsi respublikanın parlaq bir gələcəyinin müjdəcisi oldu. Neft sektoru ilə yanaşı neft pullarından bəhrələnən başqa sənaye sahələri və kənd təsərrüfatı da geniş inkişaf yoluna qədəm qoydu. Respublikada tikinti-quruculuq işləri geniş vüsət aldı. Bütün infrastrukturlar, demək olar ki, yenidən qurulmağa başladı. Bakı-Ceyhan neft kəməri və Bakı-Ərzurum qaz kəməri işə düşdü. Respublika mənzil tikintisinə görə dünyada birinci yerə çıxdı. Respublikada eti-

barlı enerji və informasiya təchizatı sistemi yaradıldı. Bakı və respublikanın bir çox şəhərləri Avropa stilli şəhərlərə çevrildilər. Bütün bunlar H. Əliyevin parlaq zəkasının məhsulu idi. Bu müdrik insan həqiqətən də ömrünün qalan hissəsini xalqına bağışladı. H. Əliyev əbədiyyətə qovuşduqdan sonra Azərbaycanda prezident kürsüsünə onun oğlu, Əliyev dühasının yetişdirdiyi görkəmli ictimai-siyasi xadim, gənc və enerjili siyasətçi İlham Əliyev cənabları gəldi və H. Əliyev yolunu uğurla və şərəflə davam etdirməyə başladı. Artan neft gəlirləri, iqtisadi yüksəliş İ. Əliyevin uğurlu xarici siyaseti Azərbaycanın dünyada mövqelərini daha da möhkəmləndirdi, Azərbaycanı öndə gedən dövlətlər sırasına çıxardı, Cənubi Qafqazın ən güclü və qüdrətli dövləti etdi. Azərbaycan dünyada söz sahibi oldu. İ. Əliyev hakimiyyətə gələndən sonra Azərbaycanda güclü iqtisadi inkişaf baş verdi, Azərbaycan iqtisadiyyatı birə-beş artdı.

Bu gün dünyada informasiya texnologiyalarının yüksək səviyyədə inkişafi, elmi-texniki tərəqqi iqtisadi integrasiyanın qloballaşmasını qaćılmasız edir. Dövlətlər arasında iqtisadi münasibətlər, mədəni və siyasi əlaqələr aktiv şəkildə inkişaf edir. Azərbaycan da bu proseslərin içindədir. Ancaq eyni zamanda qloballaşmanın zərərli tərəfləri də vardır. Bundan qorunmaq üçün dövlət səviyyəsində təsirli tədbirlər görülməlidir və görülür. Yaxın gələcəkdə Azərbaycan qloballaşan dünyada öz yeri və mövqeyi olan azad, xoşbəxt, in kişaf etmiş bir dövlətə çevriləcəkdir.

Bu gün Azərbaycan mədəniyyətinin təbliği sayəsində respublikanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın gördüyü məqsədyönlü tədbirlərbütün dünyaya örnəkdir. Bu gün Azərbaycan musiqi sənətinin inciləri sayılan muğam və saz sənəti YUNESKO-nun qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Azərbaycanın daim inkişaf edən bir respublikaya çevrilməsi sayəsində Əliyevlər ailəsinin gördüyü işlər, yeritdiyi siyaset danılmazdır və hələ uzun müddət Azərbaycanın səadəti və çıçəklənməsi yolunda öz xidmətlərini göstərəcəkdir.

(ardı var)



AYSEL XANLARQİZİ SAFARLI

PAYIZ RƏNGİ ÜZÜYÜMÜN QAŞINDA

Bu necə darıxmaqdır, uçuruma dönmüşəm,
Yuvarlanıb aşmışan həsrətimin dibinə.
Ümidsiz bir çöküntü darixir varlığımızda,
Gələcəyim düşübdür qaralmış qəm küpünə.

Bayquş kimi ulayır dərd xaraba ruhumda,
Parçalayıb içimi yalquzaq darıxmağım.
Necə olur, bilirom, həsrətin çarmixını,
İntiharın dağ olmuş təpəsinə çıxmağı.

Təpədən dirnağacan yalnızlığam, İlahi,
Solum tənha, çarəsiz sığınram sağıma.
Sən sevdiyin o təklik ruhumun bacasından,
Leysan-leysan hönkürüb doluşur otağıma.

Bu necə darıxmaqdır, qəm gülüşə sarılıb,
Ömür xəyanət edir, ölümçün darıxıram.
Bəxtimin ocağına təkliyin közü düşüb,
Küləklənmiş içimdə külümçün darıxıram.

Oynayasan saçlarıyla küləyin,
Kirpiyindən üzüləndə taleyin.
Misraları udqunanda ürəyin,
Yazışmağa bir sətirin olmaya.

Tapdananda ayaq altda baxışın,
İzləyəsən bir eşqin dərd doğuşun.
Qara bulud hönkürəndə yaşıı,
İslanasan, bir çətirin olmaya.

Qədəh olub hicri gözdən süzənə,
Gözlərimin çuxurunu qazana.
Payız olub qarışasan xəzana,
Yaz yanında bir xətirin olmaya.

Küsmüş ruhu ödəyib can borcuna,
Yığıb dərdi, günahları xurcuna
Buraxanda əcəlin buz ovcuna,
Axırətdə gedən yerin olmaya.

Sən hardan biləsən mən necə təkəm,
Yaşarken ölməyin nə olduğunu.
Cismimlə zamanın köksünə yükəm,
Bilməzsən sən ölüb doğuldugumu.

Uymaz istəyim də vaxtin nəbzinə,
Mənim ürəyimin döyüntüsü çox.
Əcəlin verdiyi ömür qəbzinə,
İmzasın atacaq bir gücüm də yox.

Ümidin əlindən tutmuşam zorla,
Sən hardan biləsən mən nə haldayam.
Qismətin bəxtimə hördüyü torla,
Lampası qırılmış çıxmaz yoldayam.

Həyatım dolabda xarab, zay olan,
Boğazdan keçməyən loxmaya bənzər.
Tənhalıq uçqunda xaraba qalan,
Bacası əyilmiş daxmaya bənzər.

Ruhumu tapşırıb yolladım sənə,
Söylədim düşməsin daha izimə.
Sən hardan biləsən nə çəkirəm, nə
Qara taleyimi çəkdim gözümə.

Bir şəkillik ömür olum,
Bezdirim dar çərçivəni.
Divarlar yaşaya bilsin,
Sən yaşaya bilmə məni.

Boylanım fərqli rənglərdən,
Gördüyümə keçmiş deyim.
Mənə ağ rəng ömür seçən,
Başqa bir rəng seçmiş deyim.

Çərçivələr assın məni,
Divar çəksin çarmixına.
Sular boğan balıq olum,
Sevilim dərd qarmağında.

Yaşanım bir çərçivəlik,
Divarlarda bəzək kimi.
Hərdən eşqin rəsmin çəkən,
Tozun alsın xatirəmin.

Saatı qurub ölümə,
Zamanın durum qəsdinə.
Başım Allahın dizində,
Ayağım göyün üstündə.

Bir şəkillik ömür olum,
Bezdirim dar çərçivəni.
Divarlar yaşaya bilsin,
Sən yaşaya bilmə məni...

Bu gün payız kimiymə
Gözlərimdən düşmüşəm.
Üşüyən ümidlərin
Dərdiyə sevişmişəm.

Durmuşam vağzalında
Fəsillər növbəsinin.
Kirpiyim baxışların
Pozubdur tövbəsinə.

Qırılmış çətirimlə
Durub payız altında.
Yaza əlvida dedim
Ruhumun buz qatında.

Bu gün payız kimiymə
Qızılıyam XƏZANtək.
Ağacından qopur, bax
Köksümdə sınan ürək.

Payızın dodaqları
Alnındadı gecəmin.
Gözlərindən süzülür,
Yola dönən küçənin.

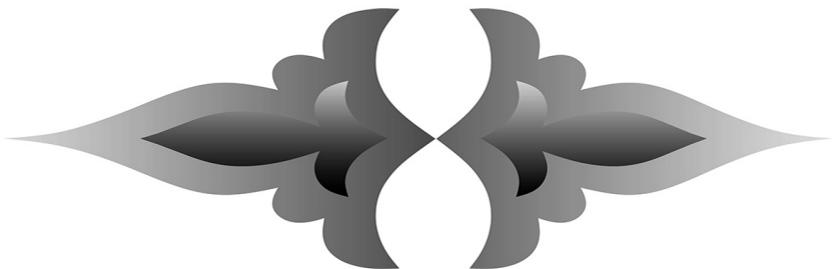
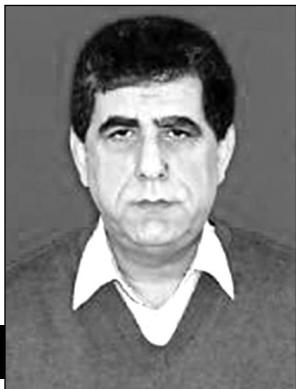
Agaclardan soyunan
Budağın yetimiymə.
Toxunmayın, ağlaram
Bu gün payız kimiymə.

SƏN BİLMƏZSƏN...

Sən bilməzsən ağrının payız rəngin,
Sən bilməzsən acıların xəzanın.
Küləkləri saçlarımda əsəndə,
Buludlara kirpiyiylə yazanı.

Bilməzsən ki, bəxt yazılı alında,
Qırışanda necə olur baxışlar.
Gözlərimin aynasında tərləyən,
Yanaqları yumruqlayan yağışlar.

Sən bilməzsən acıların loxması,
Ən bahalı sinilərdə qarşımıda.
Dəndlərimi mənə nişan taxıblar,
Payız rəngi üzüyümün qasında.



EYNULLA MÜTƏLLİMOV

"ANALİZ"

(hekayə)

Erməni xəyanəti nəticəsində el-obasından di-dərgin düşmüş Əhməd kişi ailəsi ilə bərabər yataq-xanada kiçik bir otaqda məskunlaşmışdı. Rayondan çıxarkən özləri ilə bir dəst yorğan-döşək belə gətirə bilməmişdilər. Qonşuların verdiyi bir neçə ev əşyasi, yatacaqla birtəhər keçinirdilər. Əhməd sübhün gözü açılandan axşama qədər bazarda tərəvəz satırıldı. Aldığı beş-üç qəpiklə ailəsinin qarnını zorla doydururdu.

Oğlu Səməd ailənin tək övladı idi. 10-cu sinifdə təhsil alırdı. Utancaq, sakit, tərbiyeli bir oğlan idi. Xəstə atasının çökdiyi əziyyətləri gördükdə, onun halına acıyır, gecələri adyali başına çəkib için-için ağlayırdı.

Bir gün bazardan evə gələn atasının yanında əyləşdi. Başını ailənin cəfəkeşinin ciyinə qoydu:

- Ata, icazə versəydin mən də səninlə bərabər gedib bazarda çalışardım. Çox yorulursan. Sənin bu halın mənə pis təsir edir.

- Nə danışırsan, oğlum? Sən oxumalısan. Bir də belə söz eşitməyim. Qarnımız ki, ac qalmır. Allaha şükür, hələ ki, birtəhər dolanırıq.

Anası Leyli də oğlunun boynunu qucaqladı:

- Mənim ağıllı balam. Sən bizim fikrimizi çəkmə. Həmişə belə olmayıacaq ki, ay oğul. Yəqin ki, Allah bizə də bir yol açar. Başına dönüm. Sən dərslərini tərgitmə. O gün həyətdə arvadlardan eşitdim. Məktəb müəllimləri hamısı səni tərifləyir. Atan da, mən də istəyirik ki, sən oxuyub instituta qəbul olasan. Bizim səndən başqa kimimiz var ki? Oxu ki, gələcəkdə böyük adam olasan. Atan kimi əziyyət çəkməyəsən. Dünən axşam qarnın ağrıyır-

dı. İndi necə, yaxşısanmı?

- Yaxşıyam, ana.

Ertəsi gün Əhməd işdən evə tez gəlmışdı. İçəri girib soruşdu:

- Səməd hardadı, ay Leyli?

- Bütün günü evdə idi, dərslərini hazırlayırdı. Dedim, düş aşağı uşaqlarla göz-dolaş, eynin açıl-sın... Sən niyə belə erkən gəlmisən?

- Bu gün alverim çox yaxşı getdi. Əlimdəki malları satıb qurtarıb evə gəldim.

- Çaydanı qaynamağa qoymuşam. Bir azdan çay dəmləyərəm, içərsən.

- Narahat olma, susuzluğun yoxdu. Deyirəm, sabah Səmədi aparım həkim müayinəsindən keçsin.

- Düz deyirsən, Əhməd, apar yoxlatdır. Allah e-ləməsin, bir şey-zad olar, qalarıq yaman günə... Əvvəl belə deyildi. İndi Səməd ayaqyoluna gedəndən sonra nəcisindən elə pis üfunət gəlir ki, saatlarla ora yaxınlaşmaq olmur.

- Heç nə olmaz, ay arvad. Ağızını xeyirli aç. Nə olacaq, cavan oğlandı. Yəqin soyuq-zad dəyib.

Sabahı gün Əhmədlə Səməd bərabər xəstəxana-yaya getdilər.

Həkim "UZİ" müayinəsindən sonra heç bir şey olmadığını söylədi və əlavə etdi ki, sabah nəcisindən spiçka qutusunda götürsin, müayinədən sonra dərman təyin edərəm.

Xəstəxanadan çıxıb, Əhməd oğluna yol xərci verdi, özü isə bazara getdi.

Axşam Əhməd bazardan evə gec qayıtdı. Gələn kimi də oğlu Səməddən soruşdu:

- Oğlum, həkimin dediklərini unutmamışan ki?
 - Ata, utanıram, vallah.
 - Burda utanmalı nə var ki, ay oğul? Hamı analiz verir də, bu tək sənin başına gələn iş deyil ki. Spička qutusuna səhər-səhər nəcisdən bir az yiğib apararsan.

Səməd axşam yeməyindən sonra həyətə düşdü. Sinif yoldaşları Xəlil və Namiq də həyətdə idilər. Səməd onların yanına gəldi.

- Mən sabah yenə həkimə gedəcəm. Xahiş edirəm, həkimə getdiyimi sinif rəhbərinə deyərsiniz.

Xəlil gülərək:

- Nə oldu, sənin bu qarnının ağrısı keçmədi? Az göy ye də, atan göy satır deyə hər gün göy yeyirsən. Axırda əl quzusuna dönüb məliyəcəksən.

Bu söz Səmədə bərk toxundu.

- Neyləyim, mənim atam oğurluq dana kəsmir ki, hər gün ət yeyəm.

- Yaxşı də, zarafatlı eyləyirik. Sən də o dəqiqə alınırsan. Xatirinə dəydimsə, bağışla.

Səməd onlardan ayrılib evə gəldi.

Ertəsi gün nəcisdən spička qutusuna bir az yiğib üzərini dəftər vərəqi ilə sarıayıb əlində tutaraq həyətə çıxdı. Xəlil və Namiq onu görüb yaxınlaşdırılar:

- Əlindəki o nədi, bərk-bərk tutmusan?

- Spička qutusu. Nəcisi analizə aparıram.

Xəlillə Natiq bir-birinin üzünə baxıb ucadan güldülər.

- Gözlə birdən oğurlayalar ha! - bu dəfə Namiq atmaca atdı.

Elə bu vaxt Əhməd kişi yataqxana qapısından həyətə çıxdı. Onlara yaxınlaşdı:

- Necəsiniz, uşaqlar?

- Sağ olun, Əhməd dayı, - deyərək Namiqlə Xəlil bir ağızdan dilləndilər.

- Bala, müəllim Səmədi soruşa, deyərsiniz atası həkimə apardı.

Onlar ayrıldıqdan sonra Xəlil dedi:

- Namiq, bir şey ağlıma gəlib.

- Sənin ağlına yaxşı şey gəlməz, de görüm, nə deyirsən?

- Gəl, polisə zəng edək. Deyək ki, Səməd cibində nəşə aparır.

Zarafatlı də, eyləyək, görək nə olacaq?

- Başın xarabdı, vallah. Belə də zarafat olar? İsteyirsən Səmədi tutub içəri salsınlar.

- Əş, nə salmaq. Görəndə ki, nəcisdi, buraxacaqlar də. Nə deyirsən?

- Vallah, bu işin axırı çox pis olacaq. Məni bu işə

qarışdırma.

- Sən ağızını bağlı saxla. Mən nə edəcəyimi yaxşı bilirəm, - deyərək güldü.

Onlar avtobus dayanacağına tərəf getdilər.

Əhmədin Səmədi avtobusa mindirib, özünün isə bazara tərəf getdiyini gördülər.

- Bax, bu, yaxşı oldu Namiq. İndi polisə necə xəbər verəcəyimizi düşünək. Tapdım, Namiq! Gedək komendantın otağında telefon var. Ordan zəng edək.

Onlar iti addımlarla komendantın otağına tərəf gəldilər.

Komendant çöldə bir neçə kişi ilə söhbət edirdi. Xəlil ona yaxınlaşdı:

- Əmi, təcili zəng etmək lazımdı. İcazə versəy diniz sizin otağınızdakı telefondan zəng edərdik.

- Keçin, uşaqlar. Otağın qapısı açıldı, zəng edin.

Xəlil dəstəyi qaldırıb polisin nömrəsini yığdı. Növbətçi telefonda özünü təqdim edən kimi sözə başladı:

- Sizə bir vacib məlumat vermək istəyirəm. 28 nömrəli avtobusda bir nəfər cibində nəşə aparır. Sarı köynəkli, qara şalvarlı oğlandı. Adı Səməddi. Tez edin, avtobus təxminən 15 dəqiqə sonra sizin şöbənin qarşısından keçəcək, - deyərək dəstəyi yerə qoydu.

Gülə-gülə hər ikisi otaqdan çıxdı. Komendant təşəkkür edib ordan aralandılar.

Səməd avtobusda yaşı bir qadının yanında əyləşmişdi. Nəcisin qutusunu bir neçə qat dəftər vərəqi ilə sarıldığına baxmayaraq, özü də iyi gəldiyini hiss edirdi. Utandığından başını aşağı salmışdı. Qadın onun yanından qalxıb başqa oturacaqdə əyləşdi. Öz-özünə:

- Cavan oğlandı, üstündən gələn iyə bax. Adam bir yuyunar də.

Elə bu vaxt iki polis nəfəri əl qaldırıb avtobusu saxlatdı. İçəri keçib bir az göz gəzdirdikdən sonra Səmədə yaxınlaşdırılar.

- Sənin adın Səməddimi?

- Bəli, Səməd mənəm.

- Qalx ayağa, bizimlə gedəcəksən.

- Hara?.. Buraxın qolumu, mən həkimə gedirəm.

- Düş aşağı, dedim sənə. Biz özümüz səni həkimə aparacağımız.

- Mən neyləmişəm, axı? Məni niyə tutursunuz?!

- deyərək etiraz etdi.

- Gedək, rəis səni görmək istəyir.

Onlar rəisin otağına gəldilər. Rəis Səmədin üstünə qışqıraraq:

- De görüm, hara gedirdin?
 - Həkimə, yoldaş rəis.
 - Yalan deyirsən.
 Üzünü polislərə tutub:
 - Axtarın onun ciblərini.
 Polislərdən biri onun cibindən spika qutusunu çıxardı.

- Budur, yoldaş rəis.
 - Bəs buna nə deyirsən? - deyərək spiçka qutusunu göstərdi.

Səməd nə olduğunu bilmirdi. Utandığından başını aşağı saldı.

- Aparın bunu salın təcridxanaya, ağılı başına gəlsin.

- Mənim günahım nədi axı, yoldaş rəis?
 - Sən cəmiyyəti korlayırsan. Sənin kimiləri azadlıqla olmalı deyil. Aparın onu. Serjant Mamedov, öyrənin, görün bu uşaq kimdi, nəçidi? Atası anası kimdi, harda işləyir? Öyrənib təcili mənə xəbər verin, - deyərək spiçka qutusunu seyfə qoydu.

- Baş üstə, rəis.

- Dayan, getmə görüm. Qayıdanda yolüstü bazarə dəyərsən. 5-6 göm göy alarsan. Komandır tapşırıb, - deyərək güldü.

Bir saat sonra Mamedov rəisin kabinetinə gəldi. Əlindəki göyləri stolun üstünə qoydu.

- Nə oldu, öyrənə bildinmi?
 - Öyrəndim, yoldaş rəis, - deyib göyləri göstərdi. - Atası bazaarda göy satır. Bu göyləri də ondan aldım. Bir manat pul vermİŞəm.

- Yaxşı eləmisən. Səndən nə verdiyini soruşmadım. Çix bayırda gözlə. Uzağa getmə, səninlə işim olacaq.

Rəis bir qədər sonra zəngi basdı. Növbətçi polis içəri girdi.

- Eşidirəm, cənab rəis.
 - Gör Mamedov hardadı? Demişəm uzağa getməsin. De, tez yanına gəlsin.

Mamedov içəri girdi.

- Məni istəmisiniz, cənab rəis.
 - Bura bax, Mamedov. Gedərsən qaçqınların qaldığı yataqxanaya. Bu uşağın atasını tapıb gətirərsən yanına. Ağzını boş-boş qoyub danışma. Nə soruşsa, de ki, bilmirəm.

- Oldu, rəis.
 Mamedov iki saat sonra Əhmədlə bərabər rəisin otağına gəldi. Rəis ayağa qalxıb, Əhmədlə əl tutuşdu. "Oturun", deyərək yer göstərdi.

- Adın nədi, kişi?
 - Əhməddi, rəis.

- Əhməd kişi, mənim səni bura çağırmaqdə məqsədim oğlunuzla əlaqəlidir.

- Oğlum Səmədləmi? Ona nə olub ki?
 Əhmədin sifətinin rəngi o dəqiqə dəyişdi.
 Rəis stolun üstündəki sudan bir stəkan süzüb ona verdi.

- Al, iç. Narahat olma. Oğlunuza heç nə olmayıb, burda bizim yanımızdadır.

- Oğlumun burda nə işi var, axı?
 - Elə mən də sizi onun üçün çağrırmışam. Oğlunuzun üstündən nəşə tapılıb. Bunun cəzasının nə qədər ağır olduğunu yəqin ki, yaxşı bilirsiniz. 5 il-dən 10 ilə həbs!

- Siz nə danışırsınız, cənab rəis, nəşə nədi?!
 Mənim oğlum elə şeylərdən uzaqdı.

- Elə mən də oğlunuza görəndə məəttəl qalmışdım. Utancaq, fağır görkəmi var. Ancaq nə etmək olar, Əhməd kişi?! Polis əməkdaşları onun üzərindən çıxan o şeyi mənə göstərəndə çasdım qaldım.

- Rəis, qadan alım. Biz didərgin adamlarıq. Özümüzü güclə dolandırıraq. Mənim oğlum siqaret nədi, bilməz. Hələ ki, qalmışdı nəşə ola. Əgər mənə inanırsınız, gedək yataqxanada hər kəsdən soruşun.

- Soruşmağa ehtiyac yoxdu, Əhməd kişi. Gəl, bunları qoyaq bir kənara. Mənim də uşağa yazığım gəlir. İstəmərəm ki, bu yaşda türməyə düşsün, həyatı korlansın.

- Məsləhətiniz nədi, rəis, indi mən nə etməliyəm?

- Bax, görürəm ki, bazaarda göy satmaqla ailəni güclə dolandırırsan. Vallah, mənim sənə yazığım gəlir. Bax, gör qohum-əqrəbədən, dost-tanışdan 3 min manat topla gətir, bu işi bağlayaq getsin. Əgər söz-söhbət gedib yuxarılara çatsa, 20 min də versən qurtara bilməyəcəksən.

- Qadan alım, rəis, mənim nə qohum-əqrəbəm, nə də 3 min manat pulum var. Uşağa şər atıb içəri salıblar. Heç olmasa Allahdan qorxsunlar.

- Mən sözümü dedim, kişi. Özün bilərsən. Əgər dediyimi sabah gətirməsən, işi məhkəməyə verəcəm. Yaxşı-yaxşı fikirləş. Gedə bilərsən.

Əhməd kişi çıxdıqdan sonra Mamedov rəisin otağına girdi:

- Rəis, olar əlimi yuyum?
 - Yu, yu. Bu böyüklükdə polis şobəsində əl yumağa yer yoxdu, gərək burda mənim kabinetimdə yuyasan. Qohum deyilsiniz e, başa bəlasınız.

- Rəis, kabinetinizdən xoş olmayan iyi gəlir, icazə ver pəncərəni açım, havası dəyişsin.

- Gələr də. Aşağıda bayıra çıxdıqdan sonra heç kim sifonu çəkmir. Necə insanlardı bilmirəm?! Görünür, bunlar evlərində də belədilər. Aşağıdakı iyi də qalxır yuxarı. Bura bax, Mamedov, yaxın gəl görüm. Sənəcə bu Əhməd kişi biz deyəni verəcək, ya yox, necə bilirsən?

- Heç inanmiram, rəis. Bu pul verən kopoluya oxşamır.

- Aralı dur, ə. Get, üst-başını təmizlə, sonra gələrsən. Səndən kanalizasiya iyisi gəlir. Di, tez ol, çıx bayıra, qapını da açıq qoy, kabinetin havası dəyişsin. Həm də düş aşağı Müxtarın mağazasından bir "asvijitel" al gətir... Üzümə niyə baxırsan?! Deyərsən, rəis istəyir. Yeyib-içməkdən hamınız şışmisiniz. Özünüüz idarə edə bilmirsiniz.

Ertəsi gün səhər-səhər rəis kabinetə girəndə iyi hər yeri bürümüşdü. Qapı-pəncərəni açdı.

- Sən ölüsən bu kabinetin iyisi məni öldürəcək də.

"Asvijitel" vurub otağın havasını dəyişdi.

Zəngi basdı:

- Mamedovu yanına çağırın, - dedi.

- Eşidirəm, rəis.

- Eşitmə, iylə gör bu kabinetdən nə iyisi gəlir?

- Çox gözəl, "asvijitel"di rəis. Özüm seçmişəm.

Qəşəng qoxusu gəlir.

- Bura bax, get bir santexnik tap gətir, bu turbaları bir yoxlasın. Belə də şey olar? İydən otaqda oturmaq olmur... Əhməd kişidən nə xəbər. Bir şey öyrənə bildinmi?

- Hələ ki, bir xəbər yoxdu, rəis.

- Xəbər yoxdu, get xəbər tut. Mən bilmirəm siz burda nə işlə məşğulsunuz? Serjant Vəliyevi də yanına çağırarsan.

Rəis otaqdan çölə çıxıb, növbətçini səslədi.

- Bəli, rəis, eşidirəm siz!

- O uşağa yeməkdən-zaddan bir şey verin. Ölər, qalar elimizdə.

- Səhər-səhər yumurta, sosiska verdim, rəis.

Rəis gülərək:

- Ə, siz necə adamlarsınız? Mən sizinlə hansı dildə danışım? Yumurta, sosiska nədi, ə? Mən özüm səhər-səhər yumurta-sosiska tapmırıam yeməyə. Bunların məhkuma verdiyi şeyə bax?!

- Neyləyim, rəis, ağlıyırdı, yazığım gəldi.

- Yazıq sənsən, bir də mən, ay bədbəxt! Gəlindi bunlarla işlə görüm, necə işləyirsən! - deyib hıslə kabinetə girdi. Onun ardınca növbətçi qapını döyüb içəri keçdi:

- Rəis, dediyiniz santexnik gəldi. Tapşırığınız

nədi?

- De ona, aşağıdakı turbalara bir-bir baxsın, görüsün bu andira qalmış iy hardan gəlir. Serjant Vəliyevə də de, ona nəzarət eləsin.

Santexnik işini qurtarıb rəisin yanına qalxdı.

- Turbaları təmizlədim, rəis. "Zapor" var idi.

Rəis gülümsəyərək:

- A kişi, sən burda bir dənə də olsun arıq polis gördünmü? Əlbəttə, görə bilməzsən. Bunların nəporunun qarşısında "zapor" olacaq də. Get, get, kişi aşağıda növbətçiye de, səni yola salsın.

Zəngi basdı:

- Vəliyevə deyin yanına gəlsin.

- Eşidirəm, rəis.

- Nə oldu, gördünmü?

- Nəyi, rəis.

- Turbanın içərisində nələr çıxdığını deyirəm.

- Kağız tutmuşdu, rəis.

- Əşı, siz necə adamlarsınız?! Kağızı ora niyə atırsınız? Mən başa düşə bilmirəm. O kağız vedrəsini tualetə niyə qoyublar. Canları çıxsın, istifadə etdikləri kağızları vedrəyə atsınlar də. Məni məcbur etməsinlər ora kaməra qoyum. Adamın axı bir qanacağı olar. Bunlar evlərində nə edirlər, bilmirəm. Hər kəsə bərk-bərk tapşır. Bir də belə şeylər görməyim. Yaxşı çıx get... Dayan, təcili öyrən gör Mamedov gəlib çıxmadımı? Gələn kimi onu yanına göndərin. Çixa bilərsən, get işinlə məşğul ol.

Axşamüstü Mamedov rəisin yanına gəldi.

- Hə, nə oldu, Mamedov?

- Heç nə, rəis. Əhməd kişi "Nuh deyir, Peyğəmber demir". Bizdən yuxarılara şikayət edəcəyini söylədi.

- Xox, qorxduq. Kimə istəyir qoy şikayət eləsin. Əlimizdə sübut var. Deyəsən Əhməd kişi də oğlu ilə bərabər içəri girmək istəyir. Necə istəyir, qoy elə də eləsin. Vaxt gələr, özü gəlib bizə yalvarar.

10 gün idi Səməd polis şöbəsində təcridxanada saxlanıldı. Anası Leyli həyətdə oturub oğlunun həsrötini çəkirdi. Qonşuluqdakı arvadlar ona təsəlli verir, sakitləşdirməyə çalışırdılar.

Qadınlardan biri onun boynunu qucaqlayıb:

- Narahat olma, bacı. Biz hamımız o uşağı yaxşı tanıyırıq. Allahın köməkliyi ilə hər şey yaxşı olacaq. Onun günahsız olduğu sübuta yetiriləcək.

- Kaş ki, onu həkimə göndərməzdik. Belə olacağını nə bilirdik.

- Odur, bax, Əhməd qardaş da gəlir.

Əhməd onlara yaxınlaşdı:

- Nə oldu, Əhməd, Səmədin yanına dəydi?

- Yox, Leyli. Gəldim ki, evdən yeməkdən-zadandan görünüm nə var aparım, uşaq yesin.

- Yaziq bala. Qarnı ağrıya-agrıya, görəsən bu çətinliyə necə dözür?

- Yaxşı, Leyli. Qalx gedək evə, bir çay içim, gedim, görün uşaq neyləyir.

Əhməd tələsik nahar edib polis şöbəsinə gəldi. Rəis pilləkənlərlə aşağı düşürdü. Əhmədi gördü:

- Nə oldu, ay kişi, nə qərara gəldin?

- İnsafınız olsun, ay rəis. Bu uşağı günahsız yerə burda niyə saxlayırsınız?

- Kişi, bura günahsızların deyil, günahı olanlarının yeridir. Bizimsə vəzifəmiz günahkarları cəzalandırmaqdır. Yaxşı, get, oğlunla görüş. Sabah tez-dən gələrsən yanına danışarıq, görün neyləyirik.

Növbətçiye səsləndi:

- Bu kişini aparın oğlu ilə görüşsün. Əlindəki bağlamaya da yaxşı-yaxşı baxın. Durduğumuz yerdə başımıza iş açmasınlar.

Rəis evə çatan kimi həyat yoldaşı əlini uzadaraq onun pencəyini çıxarmasına kömək etdi. Sonra burnunu pencəyə yaxınlaşdırıb üzünü turşutdu:

- Salman, bu nə iyidi sənin üstündə gəlir? Palatarına çöküb. Atram balkona, bir az hava vursun.

- Demə, ay Sona. Elə bir bələya düşmüşəm ki, gəl görəsən. Əshi, kabinetin kanalizasiya iyisi götürüb gedir. Şəhərdə o santexnik qalmayıb ki, baxmasın. Turbaları, unitazları dəyişmişəm, heç bir faydası olmadı. İy çəkilmir ki, çəkilmir. Gündü-gündən artır. Bundan sonra nə edəcəyimi bilmirəm.

- Yaxşı, yaxşı, keç hamama, isti su gəlir. Palatını dəyiş, yuyun, gəl çörəyini ye.

Xəlil və Namiq Səmədə qarşı etdikləri zarafata görə çox peşiman idilər. Qorxudan heç kəsə bu haqda bir söz deyə bilmirdilər. Nə olursa-olsun hər şeyi açıb Səmədin atasına deməyi qərara aldılar. Hər ikisi sübhədən Səmədin yaşadığı binanın karşısındı durub Əhmədin evdən çıxmاسını gözləyirdilər.

Əhməd evdən çıxarkən ona yaxınlaşdılar. Salam verdilər.

Xəlil:

- Əhməd dayı, Səməd necədi? Onu nə vaxt buraxacanlar?

- Nə bilim, ay uşaqlar. Rəis elə dediyini deyir. Kimə şikayət edəsən, bilmirəm?

- Əhməd dayı, Səmədin analiz üçün apardığı o spiçka qutusunu heç açıb baxan olmayıbmı?

- Nə bilim, ay oğul. Bəlkə də spiçka qutusunun

içərisindəkini dəyişib nəşə qoyublar? Bunların di-ni-imanı yoxdu ki, ay bala. Onlardan hər nə desən gözləmək olar.

- Sən yenə ümidi qırma. Əhməd dayı. Rəislə bir daniş, qoy qutunu açıb baxsınlar.

- Deyərəm, ay oğul. Allah sizdən razı olsun. Məni bağışlayın, rəis tezdən yanına çağırıb, gedim, görün nə deyir?

Əhməd şöbəyə çatanda rəis hələ gəlib çıxmışdı. Növbətçidən onun nə vaxt gələcəyini soruştı.

- Bir azdan gələr, gözləyin.

- Olar, mən bir oğlumla görüşüm, görün necədi?

- Rəis icazə vermir. Gələndə icazə alıb gedib görərsən.

Elə bu vaxt rəis qapıdan içəri girdi.

- Hə, Əhməd kişi, gəlmisən? Gəl mənimlə. Çıxaq yuxarı, gör biz necə şəraitdə işləyirk. - Rəis qapını açıb içəri girdi. - Gəl, kişi, keç içəri. Görürsən də gələn iyini. On gündür ki, bu iyədən başım çatlayır. Nə edəcəyimi bilmirəm. Bir nəfər də gəlib bu kabinetin açıb havasını dəyişmir. ("Asfijiteli" əlinə alır) Mağazalarda "asfijitel" də qalmayıb, - deyərək otağa püşkürtdü. Hırslı halda zəngi basdı. Növbətçi içəri girdi.

- Eşidirəm, rəis.

- Bu xarabanın bir nəfər havasını dəyişəcək, ya yox? Ə, siz necə adamlarınız? Bu qapı-pəncərəni açıb, otağın havasını dəyişsəydiz canınızmı çıxardı?!

- Rəis, doğrudan da, kabinetdən pis iyi gəlir.

- Bas bayıra, ə. Mamedovla Vəliyevi də tez yanına çağır.

Növbətçi aşağı düşərkən serjant Mamedovla rastlaştı:

- Rəis sənlə Vəliyevi çağırır. Tez olun, yaman hırslıdı.

Vəliyevlə Mamedov qapını döyüb içəri keçdi-lər.

- Bizi çağırımsan, rəis?

Rəis hırslı:

- Sizdən adam olmuyub, olmuyacaq da!

- Nə olub ki, rəis?

- Canınıza azar olub. Görmürsünüz iyini? Səhər-səhər biriniz qapını açıb bu otağın havasını dəyişsəydiñiz nə olardı? Siz nə vaxt bir işə yarıcaqsınız, bilmirəm!

- Əmioğlu, biz neyləyək, e, vallah evimizdə asfijitel də qalmayıb.

- Görürsən də, Əhməd kişi, mən kimlərlə işləyirəm?.. Nə oldu, bir qərara gələ bildinmi?

- Rəis, vallah siz mənim oğlumu nahaqdan tutub içəri salmışınız. Axı analiz vermək nə vaxtdan cinayət sayılıb, belə haqsızlıqmı olar?

- Qoy sən deyən olsun, Əhməd kişi. Bizdən günah getdi.

Qəfildən rəisin sıfəti dəyişdi:

- Analiz nədi, ə. Sən nə danışırsan? Nəşə nə vaxtdan analiz olub?

- Rəis, başına dönüm. Deyəsən, siz o qutuda nə olduğuna heç açıb baxmamışınız? O qutunun içərisindəki nəcisdi, nəcis.

- Necə yəni nəcisdi? Sənin başın xarab olub? Nə dediyini qulağın duyurmu?.. Serjant Mamedov!

- Bəli, rəis.

- O seyfin içindəki qutunu bura gətir.

- Baş üstə, rəis.

Mamedov seyfi açarkən "üf..." edib üzünü yanına çevirdi:

- Püff, rəis... Bu, nə iyidi seyfin içində?

Qutunun üstündəki kağızı açdı. Əhməd güləgülə:

- Mən sizə demişdim, axı. Onun içindəki nəcisi.

Rəis Mamedovla Vəliyevin üzünə baxdı.

- Ə, tez olun açın görüm qutunun içindəki nədi? Mənim hövsələmi tarıma çəkməyin!

Serjantlar qutunu açanda və qarın ağrıları səbəbindən xarab olmuş yumurta sarısından da dəhşətli üfunət yayan nəcisi görəndə elə yazıq görkəm aldılar ki, onları yaxşı tanıyan rəis həmin an məsələnin nə yerdə olduğunu anladı.

- Tüpürüm sizin ikinizin də üzünə. Gör mən kimlərlə işləyirəm?

- Neyləyək, e rəis. Qoydun ki, açıb baxaq. Elə bil ki, yeyəcəkdik. O dəqiqə götürüb atdınız seyfə.

Rəis hirsłə:

- Harda idi məndə o bəxt?! Kaş ki, elə yeyərdiniz. Mənim üçün xeyrixah bir iş görmüş olardınız, - deyib zəngi basdı.

Növbətçi içəri girdi:

- Bu kişinin oğlunu buraxın getsin. Qalx, Əhməd kişi, oğlunu da götür get evinə. Amma dilini özündə saxla. Yoxsa... Bu maymaqlarla mənim işim qalsın sonraya, - deyib sərt nəzərlərlə Mamedovla Vəliyevə baxdı.

Əhməd kişi otaqdan çıxan kimi qohumu olan

hər iki serjantın çənəsinə yeridi:

- Bunlara bir bax! Şkaf kimi durublar qarşında. Bilmirəm hırsınlım, bilmirəm gülüm. Ə, siz necə polis işçisiniz, sizdə heçmi vicdan deyilən şey yoxdu? Serjant Mamedov, sən o köpəkoğlunun üstündən qutunu götürəndə heç iyi hiss eləmədin? Kababin iyisini yüz metrdən hiss edirsiniz, yeyib qarnınızı şışirtməkdən başqa əlinizdə heç bir şey gəlmir.

- Əmioğlu, yenə günahkar biz olduq də?

- Sizə yüz kərə demişəm ki, iş yerində mənə əmioğlu deməyin.

- Bağışla, rəis, dilim çəşdi.

- Hayif, hayif o kişilərdən sizin kimi övladları var. Rəhmətliklərin xatırı olmasayı, sizin ikinizi bir dəqiqə də olsun burda saxlamazdım, iti qovan kimi qovardım. Sizə qohum deyib işə alındığım gün başıma daş düşəydi.

Rəisin söylədikləri ağır ifadələr olsa da, hər iki qohumu sanki deyilənləri eşitmirdilər, lal-dinməz durmuşdular. Sonra rəis əlini seyfə tərəf uzadaraq qəti tapşırığını verdi:

- Bura baxın, mən çıxıram. Bir saat sonra geri qayıdadəm. Bu seyfi aparıb aşağıda paraşoklu su ilə yaxşı-yaxşı yuyub, təmizləyib, götürüb qoyarsınız yerinə. Otağın da qapı-pəncərəsini açıq saxlayın, iyi çəkilsin. İt oğlunun nəcisinin iyisinə bax! On gündür bu üfünətli spiçkanı iyləməkdən burnumun kökü quruyub... Başa düzdünümüzü?

- Başa düşdük, rəis. Arxayın ola bilərsən.

Elə bu vaxt Əhməd kişi içəri girdi:

- Yenə nə istəyirsən, Əhməd kişi?

- Sizə təşəkkür etməyə gəldim, rəis. Əgər imkan olsaydı, o qutunu verərdiniz. Uşaq aparıb analizini verərdi.

- A kişi, bizi dəli etmə. O qutuda analizlik bir şey qalıb ki?.. Mamedov, o qutunu hara atdın, ver aparsın. Bir neçə gün də qalsa, şöbəni iy basacaq.

Əhməd axşam işini qurtarıb, bazardan evə döndü.

Səməd bikef halda başını aşağı salıb stolda əyləşmişdi.

- Oğlum, bikef görünürsən? Yəqin yenə qarnın ağrıyrı?

Səməd gülümsəyərək:

- Yox, ata, qarnının ağrısı çoxdan keçib. Daha heç bir analizə ehtiyac yoxdu.

Atası gülümsəyərək:

- Allaha şükür, iki bələdan eyni vaxtda canımız qurtardı! - dedi.

YAZI DÜZÜMÜ

1. Redaktor gusəsi

- Əli BƏY Azəri - "Proseslər, problemlər" 1

2. Publisistika

- Ətrabə GÜL - "18 sentyabr - Üzeyir Hacıbəyli günü" 2
-Hikmət MƏLİKZADƏ - "İradədən təsəvvürə" (Göyərçin Kəriminin "Dünya iradə və təsəvvür kimi" kitabında bəşəri düşüncə tərzi) 17
- "Çerkəz Nəsirli - 70" (Əli bəy Azərinin "Gəlin, tanış olaq" kitabından) 26
- Əli BƏY AZƏRİ - "Acıların və təessüflərin poeziyası" (Məlahət Yusifqızının 60 yaşına) 32
- Ələsgər TALIBOĞLU - "Altmış illiyinə "Bibimin madonna servizi" ilə gələcək" (Qvami Məhəbbətoğlunun 60 illiyinə) 35
- Minaxanım TƏKƏLİ - NURİYEVA - "Qardaşlığın, dostluğun yadigar adımı: VAQIF İSRAFİLOV" 42
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "İsmayıllı torpağının sadə, səmimi oğlu - DAĞLAROĞLU, elin şair oğlu" 44
- Pərvanə BAYRAMQIZI - "Çexovun hekayələrindəki "BİZ"" 58
- Sənan ÇIRAQ - "Allah" (dini-fəlsəfi düşüncələr)(davamı - əvvəli ötən sayda) 97

3. Poeziya

- Məhərrəm ANAR - "Olmasın", "Səninlə xoşbəxtəm yuxularımda", "Səni", "Cəbrayılı görməmiş", "Yaşa", "Təsəllim", "Olduq", "Qayıt, gəl", "Bir gözələ vurulmuşam" (şeirlər) 5
- Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Təmsil və allegoriyalar", "Nənəmin nağılları" (şeirlər) 21
- Məlahət YUSİFQIZI - "Niyə", "Beləmi qoruyur", "Bəllilər içində" (şeirlər) 34
- Şərqiyyə BALACANLI - "Yaxşılar unudulmur", "Uğurlu olsun", "Bəxtin qolu qolunda", "Yaşa, fərəflə qoşa", "Sən evinə dönmədin", "Sarıl kağız-qələmə", "İnşaatçılar", "Yuxusuz gecələrim" (şeirlər) 40
- Ramin ƏHMƏDOĞLU - "Allah saxlasın", "Məndən sevgi haqqda şeir istəmə", "Mələklər yatmir", "Gözəl", "Nə tez unutdun", "Gələmmədim", "Gəlməyir", "Gələydim", "Bu gün görüşməliyidik", "Bir gözəl var" (şeirlər) 55
- Rafiq Ağa QAFAR - "Qiş və bahar", "Təbiət qızı", "Neyləyirəm xalanı", "Qocalıq", "O şəhərdən deyirəm", "Özümüz", "Tərəqqi", "Zarafat", "Külək", "Altmış yetişdi" (şeirlər) 61
- Yadigar TƏVƏKKÜL - "Necəsən?" (elegiya) 67
- Bəxtiyar Abbas İNTİZAR - "Dərman", "Oynayır", "Güvənlilik", "Mini", "Təpə bilmirəm", "Həsrət mələyi", "Behişt gülü", "Mansırı", "Damarımdan", "Aşdandı", "Gözəlliklər", "Qol qoymaram", "Ay ağam, gəl", "Xaraba", "Bayatılar", "Hallarım" (şeirlər) 78
- Aynur HAQVERDİ - "Səni gətirən yuxular..." (şeirlər) 85
- Tahirə MƏĞRUR - "Xatirə", "Gözlərin", "Ağlama", "Son məktub" "Kimdir vəfasız", "Xatirinə düşəcək", "Göy qurşağı", (şeirlər) 92
- Aida ADIGÖZƏL - "Avqustun poeziya çələngi" (şeirlər) 94
- Esmira GÜNƏŞ - "Taleyiñ düyüñü", "Rütubət qoxuyan divar", "Qaytar, ver mənim balamı" (şeirlər) 96
- Aysel XANLARQIZI - "Payız rəngi üzüyümün qasında", "Sən bilməzsən" (şeirlər) 104

3. Nəsr

- Xalıq AZADİ - "Bəydəmir ocağı" (povest) 8
- Çerkəz NƏSİRLİ - "Qorxulu yol" (hekayə) 27
- Qvami MƏHƏBBƏTOĞLU - "Bibimin madonna servisi" (hekayə) 36
- Akif İMANLI - "Necəsən, Qərənfil?" (hekayə) 52
- Salam CAVADLI - "Mükafat bölgüsü" (yumeska) 65
- Əli bəy AZƏRİ - "Nar çubuğu" (hekayə) 71
- Arzu Kazımqızı NEHRƏMLİ - Konsert (hekayə) 82
- Nizami KOLANILI - "Oğlum sağdırsa, gələcək" (hekayə) 86
- Eynulla MÜTƏLLİMOV - "Analiz" (hekayə) 106